Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

CAPITOL XI

L'escola de València

L'escola de València, mirada en conjunt, es divideix en dues branques: a), els concursos devots per les esglésies, i, b), la literatura humorística la qual generalment es desenrotllava en casas particulars. En una i altra branca els valencians apareixen abundosos, discutidors. Si el jurat ha donat el premi a uns altres (aquells) es creuen en major dret en conseqüència el jurat ha estat parcial i es presenten rèpliques i contrarèpliques. També hi han obres devotes que tenen l'aire de debat i pequen també per llargària. No cal dir que els valencians, en qüestions humorístiques excel.leixen; però generalment, són llargs i no s'acaben mai els nous incidents, com El procés de les Olives de vegades cança però l'entrada de nous poetes distreu pels canviants que porten al procés primitiu.

Poden segurament formar part de l'escola els poetes de gran volada, així com Jacme Roig i Corella, l'obra del qual és molt important i en els seus variats aspectes, va fruir pels seus conterranis d'un crèdit extraordinari tot i no essent gaire original. Els valencians, essent molt amics de ponderar els seus autors els consideren per damunt de totes les grans figures de la literatura universal. En canvi l'Espill o llibre de les Dones d'En Jacme Roig té una gran originalitat escrita en estil i llengua populars. La forma eixerida de noves rimades de cinc síl.labes li dóna un moviment incomparable, és una obra llarga i que no cansa de llegir. A posta no diem res

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

d'Ausias March, ni per situar-lo, perquè hi hem dedicat tot el precedent capítol desè.

Existeix un Mossèn Bartomeu de Corella que no es troba sinó en cançoners catalans i classifiquem en aquesta escola el seu nom. Ignorem qui podria ésser i les seves curtes poesies són molt diferentes de les de Joan Roig de Corella. Li atribuïm la menció feta en el Conort d'En Francesc Ferrer. - Forma una sub-escola de València feta per Mallorquins i a la qual pertanyen. Adhuc imprimeixen algun llibre en alguna de les famoses impremptes de València. En aquest tan solament ens ocuparem dels que han escrit en el segle XVè. Els mallorquins que escriguèren posteriorment vindran col.locats en l'epígraf: El segle XVIè, capítol que tanca el dotzè i darrer volum del segon de La poesia.

De vegades, uns autors la producció dels quals van dintre del XVèn. segle penetren o moren en la següent centúria. Una especial discreció adquirida en la lectura de tantes obres valencianes ens decidirà en cada cas, si les col.locarem dintre el segle XVè o al segle XVIè. La forma del metre castellà d'arte mayor, que Joan de Mena va portar a la més alta perfecció, els poetes valencians l'usen i n'abusen desconsideradament quan a Castella se'n perd l'ús. L'Ausias March, model de bon gust, no el posa sinó una sola vegada, com tothom sap. En l'escola de València, és el metre dominant. La impressió de cansament que produeixen les llargues obres valencianes, hi contribueix, en bona part, la pesadesa del metre dodecassíl.lab: que sembla que tenien intenció de fer-lo típic de l'escola, el mateix com si l'haguéssin inventat.

Malgrat que sabem que En Jordi de Sant Jordi era fill del regne de València, sobretot d'ençà que En Lluís Nicolau d'Olwer ho va demostrar, per les seves influències italianes i provençals antigues

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

n'hem tractat en altre lloc ( ). Alguns autors evident-
ment valencians dels quals ignorem que se n'hagi parlat ni trobat documents, com per exemple En Dionís Guiot, notari de València que ta solament la seva poesia única es troba en els cançoners JK que justament són molt pròxims parents i en bona part són còpia l'un de l'altre. L'obra del notari va endreçada a la glòria del Magnànim, Alfons IV. El llenguatge d'En Dionís Guiot té un caràcter marcadament arcaic. Per a aquest distintiu el posem en primer lloc.

Si havíem de presentar les obres de l'escola amb un criteri purament cronològic la obra primera en data és la Cançó de la Concepció per Francesc de Mestra que porta la de 1440, que va obtenir una espasa oferta com a joya pel capítol de València. Podríem dir que la forma és força vella. Aquesta data d'un concurs devot, que ens ofereix el manuscrit català de Marsella, fa creure, que el salt fins al famós imprès de 1474, ens manquen elements per judicar si hi haurien hagut concursos en dates intermitges. És probable. Després del concurs de 1474, examinarem tots els altres concursos devots del segle XVè, que gairebé tots són tan rars com el primer, que no se'n coneix sinó un sol exemplar complet, així com el propi i únic text de Marsella. Els rars del segle XVIè. vindran examinats en el capítol destinat a aquesta centúria, però posant la llista alfabètica com correspon fer-ho aquí perquè en l'ordre de cada llibre ja ho portem fet en les nostres Biografia de 1914 i Repertori de la Literatura Catalana. En aquesta solament en donarem una lleugera idea bibliogràfica, però fondrem els autors, diem els poetes en un ordre alfabètic general. Com una excepció els poetes que són autors d'altres obres a més de contribuir als concursos devots es trobaran al nom d'aquests; són els següents: Jacme Roig, Corella, Joan Moreno, Mallorquins adherits a l'escola de València, Jordi Centelles, Franci de Castellví, Vinyo-

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

les, Renat Fenollar, Pere Martines, Pere Vilaspinosa, Joan Vidal i Rodrigo Díez. Com se comprèn existeixen, entre aquests autors nomenats, poetes de poesies nombroses o importants i d'altres que no sinó dos o tres. - Amb aquestes poques idees generals començarem a classificar cada obra que, segons el nostre parer, ~~que~~ forma part de la que anomenem Escola de València, inspirada en l'Escola de Barcelona, com aquesta darrera prové de la de Tolosa. Fem constar que, en dir Escola de València no volem indicar parlant de llengua que la valenciana, així com la mallorquina, no deixen de formar part de la gran llengua catalana exagerant, però, els vulgarismes per part dels valencians, no tan pels mallorquins dels segles XVè. i XVIè, per un deix de bon gust que a ells els és natural, que els salva de caure en cap mot massa vulgar, i els estudis llatins i la facilitat de poetisar-hi els ha salvaguardat de passar per sobre de la gran decadència literària, que a València i a Catalunya i tot varen tenir uns efectes de gran vulgaritat i pobresa de la llengua. Alguns, per defugir del mal gust general s'entregaven al gongorisme, que era, el mateix que caure en un defecte més contrari a la llengua nostra.

I. (1445 ?). - Dionís Guiot, notari de Valencia. Obra figurativa en rims strams, en lahor del Rey, feta per En Dionís Guiot, notari de València.

Reys magniffichs, trop me par causa folla

J142, K188. Són set cobles de nou versos, tornada i endreça de cinc. - No caldrà expressar que l'elogi que fa és d'Alfons el Magnànim (25 de gener de 1416-14 de juny de 1458). Oferirem alguns fragments per a que pugui judicar-se com en fa l'elogi al mateix temps que el llenguatge que usa: "Es imperant lo senyor de l'imperi Universal, la pla-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

neta pus nobla Que'ls solells, de ses virtuts sens nombre, Lo rey dotech, sen lo regisme orfe E de valor entre los millors sempre..." - "Apres complit de natura aquest acte, Dieus guovernants sobre son tabernacle, Influí cell, en las virtuts de l'ànim, Pus l'och formats dels millors en l'estremi, Volen que fos dels Univers monarca E que regis e governas lo segle E fos fet rey dels reus inexpugnables, Senyorejant-los en l'inferior cercle Si que null temps algú pogués convençre". - En la tornada diu humilment: "Yeu no say com vos tause..." i en la Endressa al Senyor Rey "...vos lausan, Senyor, perque sens pus lo meu petit ingeni dar-vos laus complits homs no puscha, Si donchs no sab legir lo vostre libre Que'b sos scrits tot fin saber pentra".

Es diria que el tractar del rei com autor delata una coneixença personal. La data que hem posat a dalt és, com se comprèn, hipotètica, però la composició del notari valencià no es comprèn si no és al fort de la glòria del Magnànim. El costum dels strams exigia que tots els versos fossin plans o femenins.

II. (1410)-1478. Jacme Roig. Espill o llibre de les Dones. - És una de les obres més notables i de més gran importància que s'han escrit. Va ésser composta a Callosa, aburrit l'autor fugint de la peste que delmava València en 1460, però abans ja hi havia estat en 1450 pel mateix motiu. Potser la primera vegada, estant-hi també degué planejar l'obra; i la segona vegada, de més llarga estada el devia escriure d'una borsada. Ell mateix explica el seu estat de perdre el temps:

Trobant-me en aquesta Vall
Callosa, per les morts fuyt,
Ociós, trist, sens fer fruyt,
Emprès he no sens treball,
De dones scriure leur tall.

Però va aprofitar-ho bé. El dedica al seu estimat nebot Baltasar Bou, però s'adreça a Mossèn Joan Fabra perquè li corregeixi el seu

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

poema, al qual tracta amb consideració. Es coneix que el metge era més jove que Mossèn Joan Fabra:

Magnífich mossèn Johan
Fabra, cavaller valent,
Pel gentil atreviment
Qu'entre dones vos roman,
Aquest rescrit vos coman,
Per vos sia be llegit,
Ben limat e corregit,
Afegint-hi lo que hi fall.
Flor de tan alta Senyora
He collit yo com a lech:
No se texir-ho que'n crech,
Trama poch ma la lana adora;
Passaune vos la tisora
Per ma tela, si'us plau:
De mi com de fill manau;
De gracia us ho deman.

Aquests extractes de la Consulta, per la qual que debuta l'obra, ens han semblat interessants de mi com de fill manau, li diu. És d'aquest Mossèn Joan Fabra a qui En Roig de Corella el considera mort en les Lliçons de la mort, tot adreçant-se a la vídua. L'Espill va adreçat a un seu nebot, com tothom ha esmentat i s'ha cregut que (aquest es?) el Baltasar Bou, mort cavaller en 1466, del qual es coneixen algunes disposicions testamentàries relatives a Jacme Roig, modificades en part en el codicil. Però en un estudi que N'Adolf Salvà Ballester va escriure sobre Mestre Jacme Roig y Baltasar Bou (Boletín de la Soc. Castell. de Cultura, vol. XV, 1934, pp. 294-301), es demostra que Baltasar Bou lo vell mai no fou senyor de Callosa d'En Sarrià (abans d'En Bou). Aquest autor suposa que el que podia ésser nebot del poeta era Baltasar Bou lo jove, un dels fills de Guerau amb Úrsula. Però el gran inconvenient d'aquest és que va anar a Portugal abans de complir els vint anys, d'on en tornà tan greument malalt que en desembarcar a Xàtiva, morí. El varen fer cavaller en 1467. Aquests dos, pare i fill, eren senyors

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

de Callosa. De totes maneres En Chabàs, que creia que el cavaller Baltasar Bou mort en 1466, dotze anys més tard de la composició de l'Espill, era senyor de Callosa, extracta documents concernents a herències entre aquest i els seus germans, així com entre En Baltasar i Jacme Roig. Les relacions entre oncle i nebot eren cordialíssimes, però no es pressuposa que fos senyor de Callosa pel que diu Mestre Roig. Podia ésser que En Baltasar Bou, com a parent dels Bou senyors de Callosa, invitaria Mestre Jacme Roig a habitar-hi, fugint de la pesta, en 1460, on hi va escriure el seu remarcable llibre.

Vos vull escriure
est doctrinal,
haurà nom Spill,
A tu com fill
Baltasar Bou,
per lo que'm mou
ta molta amor
e gran calor
de nebot car,
te vull drecar:
car certament
lo teu jovent
tens ben compost
e prou dispost
lo sentiment,
l'enteniment
te veig molt clar.

En acabat lloa el nom de Baltasar i el cognom de Bou, baix el punt de vista bíblic.

En Chabas (p. 439) no veu en Baltasar Bou per on podia nebot de mestre Jacme: sembla que En Baltasar devia tenir uns quaranta anys i era casat. Si no fos l'absència a Portugal llarga quan encara no havia complert els vint anys, a aquest podria dir-li "lo teu jovent tens ben dispost", si En Jacme Roig l'hagués conegut abans d'empendre el llarg viatge. Veritablement entre els dos Baltasars, el vell i el jove, no sabem a quin decantar-nos, perquè tots dos pre-

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

senten prous objeccions. Quan el metge va redactar el seu poema En Baltasar lo vell va trigar dotze anys a morir.

És singular que el treball notable d'En Milà sobre Jacme Roig no li hagués pervingut, havent-se publicat deu anys abans (1895) que la excel.lent edició del canonge D. Roc Chabas (1905). Una nota, segurament d'En Menéndez y Pelayo declara que "es refundición muy ampliada de la última parte de la Ressenya dels antichs poetas catalans". En dos indrets d'aquest volum sisè s'ocupa extensament de l'autor de l'Espill (pp. 383-391 i 417-420). Com en tots els escrits d'En Milà són de les més intenses planes que li coneixem i no hem de dir que les hi coneixem totes. Entre la superior edició bibliografia i estudi biogràfic del nostre plorat amic Don Roc Chabas i l'excellent d'En Milà compondrem el nostre estudi sense gaire por d'errar. Com tothom sap, així com la Ressenya va ésser redactada en català el Estudio sobre los poetas catalanes de fines del siglo XV y de principios del siglo XVI, ho està en castellà, com és evident pel títol reproduït d'aquesta gran obra del gran Milà i Fontanals (Obras, VI) en les planes esmentades tractant de Jacme Roig, que és el que ara ens interessa; quan ens ocuparem d'altres poetes pertanyents a la escola de València, en tractarem a cada moment.

Primer de tot donarem una idea rabent de la novel.la imaginada pel metge famós, tot prenent nota dels tocs de realitat que s'hi troben que resultin útils per a la biografia documentada, que vindrà com per la mà de parlar en tercer lloc. El primer que va anomenar Espill l'obra d'En Jacme Roig va ésser l'Antoni Bastero i Lledó, el davi provençalista, d'acord amb la idea de l'autor (Haurà nom Spill) Roma, 1724, que el tradueix per speglio, spechio. Ja sabem la descripció detallada d'aquesta obra en toscà en el nostre núm.

Com que a aquest primer llibre imprès n'havien de seguir d'altres

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

llibres, els manuscrits d'En Bastero es conservaven en l'Acadèmia de Bones Lletres i a la Biblioteca de la Universitat. Els de l'Acadèmia de B. Ll., molt importants, havent estat descrits per En Rubió i Ors i utilitzats per En Milà, varen ésser sustrets, i es va fer desaparèixer el catàleg dels manuscrits, força ben fet, per a que no restés rastre d'altres manuscrits importants a part dels d'En Bastero, que per sort varen ésser publicats per En Puigarí. L'autor de les dites sustraccions és un que ostentava el càrrec d'acadèmic bibliotecari fa pocs anys. - El segon que el va anomenar Spill o Libre de les Dones va ésser el canonge D. Roc Chabas en la seva edició de 1905. En reedició Almela, de 1928, va dir-ne també Espill. Totes les edicions del segle XVI de 1531, València 1561, Barcelona ~~i~~ 1561 ~~València~~, sinó que àdhuc les modernes d'En Ras València 1735 i Brix Barcelona 1865, en Libre de les Dones e de Consells o Llibre dels Consells e de les Dones; es coneix que aquests editors no savien llegir les obres dels autors que publicaven.

La novel.la, que aparenta una autobiografia, comença amb l'epígraf De la fadrinea. Tant com el noi té record el seu pare i la seva mare menjaven separats, a casa mai va veure riure: mort el pare va fer testament a favor d'ella, valent-se d'un capellà confessor; va ésser marmessor i legatari de la mare i d'un notari que ni va començar inventari. El seu fill el varen pagar amb cinc sous, que era el seu llegat. Els florins del pare varen passar íntegres a la mare, la qual, al cap de poc temps de la mort del pare, ~~la seva mare~~ va treure el seu fill de casa quan era també la seva pròpia, aconsellantli que es fassi bergant de platja (MIlà, p. 383, pillete de playa) o llanterner del cap de Guaytes (Milà, id., tradueix lliurement per alumbrador de los faroles de las atalayas). Si et vols fer barber cantant cançons al so de les tisores, si et vols fer tintorer guanya-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

ràs bons sous. Li diu esta nit sopa, demà camina. La manera com el va treure sa mare ell ho expressa així: Un peu descalç i l'altre calçat, sense camisa, un gipó a l'inrevés tot esquinçat. Has de fer compte que aquí no trobaràs taula ni llit. Tens peus i mans, guanya el que puguis, cerca ventura. Amb tot això es trobava veritablement malalt de terçana de tant haver patit a casa des de la mort del seu pare, i mare ni tia no el volen acollir ni bullir una sopa d'ordi per ell. Malalt va presentar-se, fora portal, a l'hospital d'En Chapés. L'hospitaler l'escorcollà no havent-li trobat ni un diner: Sense llansons huy dormireu. En un porró aigua beureu, foch, sal haureu, pa, companatge. Menjant bledes i cols fredes, va sortir de l'hospital mig curat. Amb aquest vestuari va anar a peu a Catalunya. ~~A peu va anar-se'n a Catalunya~~ on un cavaller d'antic linatge que era un gran bandoler va pendre'l per payge. Amb ell no hi va perdre temps, fins que va sortir-ne ja home fet. D'ell aprenguí de ben servir, armes seguir, fuy caçador. Cavalgador dels bons dels regnes, bonà mà en regnes, peu y esperons, de tots falcons, y de sparver, ginet, coser, de cetreria, menescalia, sonar, ballar, fins a tallar ell me mostrà. - La seva esposa li tingué enveja en veure que un fill que l'havia criat llamentc no podia aprendre res. La esposa del cavaller va aconsellar-li armant-lo d'un canibet, que matés el jove que també havia après tot allò que el cavaller li havia ensenyat. El jove quan va veure que el volia matar va bellugar-se un xic i va fugir corrents vers sa mare sense ni haver-lo tocat, tot temerós. Quan el senyor va enterar-se del fet, va pegar a la seva dona amb la correja i amb cops de peu i va tancar-la al castell. El cavaller va recomanar-li que s'absentés. Amb un llaut viscains va tornar al Grau de València. Quan va al seu carrer, tots els veins el conegueren i tingueren grat de ma tornada. Desconeguda haguí la casa, tant la viu rasa e desrobada. Ma mare viu:

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

ni és mou ni's riu: cuytí d'entrar-ri; de un canari o catín strany de ma tacany no'n fera menys: ab sos desdenys poch se girà, ans me mirà de fort mal ull. Dixme: "Boch çull (Boch çull, cabra çulla, són bèsties usualment banyudes que no els han furtat les banyes. La seva (mare li adreça com un insult), tira't avant". Mans amagant: ni'm lexà seure, ni'm féu dar beure. Ço que tiras no m'i trobas lo seu senyor: ab entrenyor yo deman: "Qui?". Dix-me: "Mesquí, a ton despit ja tinch marit cert pus honrat que no l'orat de pare teu, de major preu e pus valent: vesten, dolent". Prest me'n partí; yo m' apartí per ma honor, no pas per por de mon padastre. Pinta amb vius colors el trist estat de la seva mare que serà aviat vella i arrugada, ~~més que no fóra~~ casada de per riure i sense capellà amb un marit jove que la faria servir de criada i bugadera; ell va adonar-se que tot el parament de casa havia fugit com hauran fugit les seves joies. Ella podia creure que el pa de noces duraria sempre quan aviat va ésser acabat sense prendre consell de ningú, la casa era de tota cosa. Pel seu mal cap, assegurant-se que el seu fill era absent, podia ésser independent i senyora i s'ha estimat més ~~fer~~ ésser captiva per sempre; aviat el marit jove li pegarà quan ella no tingui res obligada de pagar els deutesdel marit jove.

Segona part. Com fon afillat e tramès.

Abans d'anar-se'n pensa de presentar-se a home de gran estat que era fidel amic del seu pare i padrí i molt ric. Quan ell va saber qui era va afillar-lo, li donà vestits convenients, i li donà un cavall amb força diners, i li digué que anés a Barcelona, passant per Tarragona, però que no digués res a la seva dona que ~~tu ens siguis fiol ni que jo t'hagi~~ afillat, com és ben cert: El tema d'En Jacme Roig és que les dones són sempre dolentes i que se les ha de castigar. Comença per la seva mare, la dona del cavaller que

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

tantes coses va ensenyar-li, la castiga de mala manera. Entre Tarragona i Barcelona, passa per Sant Martí de Panadés i assisteix a la presó de Sibilia de Fortià, quarta esposa del rei Pere III de Barcelona. Observa En Chabas, que no podia presenciar aquest fet, que va tenir lloc en 1387, ~~no podia assistir-hi~~, perque Jacme Roig va morir en 1478. ~~Acusa~~ l'acusa d'horrors que va demostrar-se que no eren certs. En tot el llarg del seu viatge sempre troba dones dolentes. Se'n va a Montserrat, d'allí pren el camí francès i va a Besés (Béziers), al famós santuari de Nostra Dama del Puig de França, al monestir de Sant Denis, sepultura dels reis de França, i a París. Troba l'hostalera que filava llí prop del portal i creient-la segura li confia una bossa perquè la tanqui. Aquella nit havia assassinat el seu pare i el seu germà, tot ho robaren; el ~~tx~~ 3 de juny mataren a set que fugien. Una volta presa fou posada nua dintre una bota en companyia d'una serp, una bogia i un gall vell, i posaren riu avall.

"Mas poch aprés, prenguí mos gatges" (potser la bossa que havia entregat a l'hostalera) i va fer llargs viatges amb ardida gent francesa contra els anglesos," fent cavalcades molt estimades, fort guerrejant e saltejant, cobrant; molts jovencells apresonàvem e'ls rescatàvem per molt argent: cruel, urgent feyem la guerra, e la desferra molt bé's partia, tothom n'havia. Aquell estiu gran rich me fiu." Molt ben armat era estimat entre els guerrers. A l'hivern per la neu i en temps de pluja la guerra prenia fi, el Dolfí ens feia belles festes per les sales, amb dames molt ben vestides i alegres. - En el mes de gener vaig obtenir el premi (pris) tot junyint a favor d'una gentil borgesa famosa per tot París. Ella va presentar-se al seu borgès tot dient-li: "Beveu, Senyor, dix, l'hipocràs". En va beure molt, va adormir-se i morir. Aleshores ella i les noies tot era esclamar-se i plorar i la gent encara les havia d'aconsolar. El seu pare havia menjat

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

porcell i begut vi més del compte i li havia pres l'apoplexia. Un fill bort del difunt acusà la mare i les filles, la matzinadora presa, posada en foguera aviat fou tornada cendra. L'autor diu, si higués tractat més també m'hauria donat un mal potatge. - En aquell any succeí un fet extraordinari nou en el món. Com que ell va tenir el renc va convidar els seus companys a sopar, de tots potatges, de carns selvatges, volateria, pasticeria, la més famosa de tot París, quant en un pastiç varen trobar un troç de dit d'home, en acabat un troç d'orella. Carn capolaven feyen pastells e tots dels budells feien salsices e longonices; del món pus fines: mare y fadrines. Quants ne tenien tants ne venien, amb els troços n'omplien un pou. Fas testimoni que'n mengí prou: may carn, ni brou, perdius, galines, ni francolines de tal sabor, tendror, dolçor may no'n sentí. De les tres dones en varen fer quarters i la seva posada va esser sembrada de sal; i els cossos tallats a troçots els soterraren en terra sagrada. - Li agrada París per les costums pacífiques dels homes, benignes i suaus. - Dones malignes ha vist penjades com a raims per crims diversos. - Una en penjaren que escorcharen de viu en viu. De nit venia sola, pujava, sens companyia, per arrencar les dents i queixals dels penjats que ja en tenia una olla plena. Els passants, en veure que li sortia foc pels cinc forats de la cara, fugien espantats i la deixaven fer. Porch ple de vicis un mal matí ella trobà, son sant Martí, la pell lexà per fer-ne bots. - Ens sembla que ni la solució Briz, fer nebots, ni la d'En Chabas, los saltos que haria en la horca. Una dona penjada i viva escorxada no pot restar en vida per disposar de la seva pell després del martiri. Abans de rebre el podia dir que de la seva pell en fessin bots (sempre de pell) per vi o per oli. El sant Martí farien pensar que serien bots per oli, millor vi, perquè Sant Martí cau l'onze de novembre, en moltes comarques es comença a fer

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

l'oli, que dura fins el desembre. No obstant és prou conegut el vell refrà francès à la saint Martin il faut gouter le vin. Si es tractés del nostre país no cullen el vi fins el setembre, però com que es tracta de París que no és terra de vi ni menys d'oli els bots que es farien de la seva pell tant se val que serveixin per a contenir una cosa com l'altra, oli o vi, considerant que el martiri d'una boja tan antiga no té cap importància. Perdoni'ns aquesta digressió. Però s'han interpretat d'una manera tan estranya el fer-ne bots, que hi podíem dir-hi el nostre parer, que és el recte.

Quarta part. Clou sos viatges tornant a València.

"Puys ixquen tots molt bella flota, fem la derrota ab lo cals sol de juliol, en les companyes de gents estranyes que eren vengudes, fens corregudes, no'ns hi trigam que calcigam tota llur terra. Be n'haja guerra a rey cortès: me feu larguesa; una drexesa folla guerrera ma presonera de gran finança, per ma quitança e del botí quant lo partí; per part donà; ella's finà entegrament dos mil e cent nobles (moneda anglesa d'or) de nou ella paga-u complidament, delliurament tira sa via. - Yo quant havia, pus rich, potent me viu d'argent, armes, vexella, roba molt bella, lí, lana, seda, molta moneda, tot exaguí e cambihí segurament. Cortesament prenguí comiat, ban cavalcat ab cinch canehes (diu Chabas, cavall, p. cavall no gran apropòsit per a la marxa, no lliga amb el que segueix) ab mes liurehes a la francesa, tot gent cortesa: (sembla que es tracta de cinc acompanyants). Per mes jornades fent matinades e curt dinar per caminar cuitadament. Catalunya passí'ls mollons, pe'ls gotirlons de carn sens ossos al coll tan grossos (golls de cretins) paren mamelles, de falses velles d'aquells vilatges cert mals beuratges fan homens beguen, així los peguen al viandant."

Mentre viatja, ja s'ha vist, sempre li passen coses amb dones

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

que arrosseguen i esquarteren, de fet, no en resten sinó dues: un fet entrant a Lleida i un altre a Morvedra. A una fornera de Lleida la castiguen i maten per haver acompanyat un seu fill molt tendre a dormir amb les parroquianes de l'Alcavor, un establiment inconegut de Lleida, ple de dones loçanes, ja pot pensar-se quina mena d'establiment seria aquest anomenat. - De fet partí: tirant camí, fuy al castell, antich, molt vell, Morvedra dit. - Aquella nit un bon pagès coneixia que la seva dona adulterava en el celler tot dient-li que trascolava el vi. Ell es llevà a la matinada i trobà la seva dona en fragrant delicte. Ell feu una gran carbonada i va posar la rella fins que fou vermella i la hi posà en la fenella en lo camp seu. Amb tal cauteri la va curar de no cometre adulteri i va ésser sempre muller fidel i bona i ell va sortir i ella va dormir i la màxima fou digna de gran memòria, alt en la glòria Deu lo coloque. - Quant me vaig dirigir a la meva ciutat (València) vaig ésser molt ben rebut pel meu padrí molt carament amb gran plaer; per sa muller renyant, grunyint, i presumint que fos un fill bastard, anava en part les dents croixint: e dix bonint "Qué Deu vos sal, tenim hostal de lits som hostalers fornits? Digau, marit, cinch cavalcans preats i galants, espluga bous, per quins cinch sous los acolliu? E yo sabiu: un bell robí yo li doní, e la falague i de fet pague quant despenia, lo prom tenia com era com si fos pare meu... Com a lleona ella em mirava: no m'oblidava lo benefici, feya servici e gran honor al prom major. Aleshores, comptant, va trobar-se que tenia trentados anys.

Llibre segon. Segon Libre De quant fon casat. Primera part Com près donzella.

S'avingué amb corredors fins que comprà un albarc (casa), el va pagar, va arrear-lo aviat d'abillaments i forniments com convenia. Tot sovint li compareixia la vella, esposa malcarada del seu padrí per a veure si el seu marit donava diners li portava un present per ella o pel seu espòs. Com ella veu yo com vivia, i quant cobrava i esmerçava fort li va plau-

essa sembla dolenta la interpretació de Massó

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

re en veure que ric venia. Va parlar-li d'una cosina que ell hi podria casar. Però va trametre-li una mala corredora, falsa com totes les casementeres. Va enganyar-me proposant-me una rica i bona donzella: té trenta mil sous en timbres nous tots en moneda, una alqueria prop la devesa. ~~Tot~~ fon joc de falles, la moneda foren trenta mil malles ~~fou la moneda~~ cert l'alqueria ~~l'arbreda i l'alqueria~~ fon malqueria, bens confiscats, hipotecats, en plets pendents, encartaments de quantitats, censals quitats, fiestes, cuberts a cort oferts, deutes pagats sense cancellar. - S'aconsella amb un que entén en aquests fets i que m'estima que li va dir que, fora els plets, que arreglés tot el demés, si volia. Rebí el promès, pagant això ja no'm dexí fer lo degut, traguí'm begut les adives a mi nocives al cos y bossa. - Era rossa, blanca i polida, yo no ~~estant~~ present, amb tothom rient i amb ell sempre seriosa i com si fos muda. Ell pensava, aquest menyspreu que usa envers mi canviarà amb el temps. Com més l'obsequis li feia, pitjor, més mal tracta li donava. Ella vivia de fum. Ell els proposava fer unes noces senzilles amb poca gent; ella i la seva tia varen disposar-ho d'una altra manera: ella faran venir tots els jurats i tots els seus parents, que son molts i nobles cavallers. Al bell del dia, ella anirà molt honrada colcant un bell cavall blanc. Pensar deurien ella d'on ve, com li convé solemne festa. Ella qui resta tota briosa, soperbiosa, los ulls regira, grunyint flastoma.... Dilluns següent, com fom dinats, los convidats quan se'n partien e sols, me dien: - "Gracies grans, e molts infants vos done Déu, si res voleu yo son tot vostre, i del que se fer al menestermanau de mi". Fan son camí, lexen mal sa lo novençà: la novensana tornàs ufana la falta nunca mirant: mas yo tirant al pacifich, vos certifich, que mon poder art, giny, saber, quant treballava, tot s'espletava de nit e dia, en cercar via per que'ns amassem e concordassem, com se pertany:

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

ab quant afany, e temps perdent! Primer volent la solaçar y abraçar a totes parts ariçons, carts, porca orespina no tenen pus fort grunyent tota la nit, era en lo lit; primer cercava lo coxinal de son senyal, niu de lançol si stà bon sol, aprés rallava, no responent; deia: -"Dolent, "so endiablada o so orada? no'm responeu?; mal esclateu!". - Tenint-li corda, may me recorda, restàs la mia, si s'adormia, tantost roncava i molt m'enujava cascuna nit: sovint al lit com s'orinava, tant fregejava tant y sovint, lo llit podrint; d'abre pudia quant li venia son ordinari, sens pus pensarhi, cames e cuixes, les calces fluixes, tot se n'umplia, draps si metia ab tal olor e tal color com Déu ho sab, lançava per los racons, devall caxons, entre la palla, no hi dava malla, hom si'l trobava lla'l se lexava hon li cahia. - Mig any vestia una camisa de sa divisa gentil brodada, tota clapada de rojes flors, nunca del cors, sino podrida, tronos partida la's despullava, tal la llençava baix en la cova; mudava's nova cada vestida, mas no cosida punt per ses mans. Tant porca com era al llit, a taula no volia que ningú rentés i tenia plats i tassa especials que ningú hagués tocat ni rentat el drap de boca (tovalló) i com que ella era incapas de rentar ni aixugar res, quan tot el seu era massa brut, n'hi mudavan de nets. No es curava de res de la casa ni savia les claus. En canvi li espanyava els calaixos de l'escriptori per veure si trobava dihers i li robava tot el parament de casa, avinguda amb una tenera. Ell s'acostava al mal dinar i al mal sopar. Ella que havia menjotejat a totes hores, no tenia gana a les hores usuals de fer-ho. Amb tot això era supersticiosa, si per cas hi havia un penjat no volia que compressin carn ni fruita i ella, ni a hores extraordinaries no tardava res, i li semblava que mal els altres mengessin. Ell feia cuinar netament i finament pels seus esclaus. Ella solament volia manar sols de paraula, però estava impossibilitada per a

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

dur el rem de casa; en la cambreta tenia foguer i olleta, prou bruts, i allí's coia sense cuiners. i dos o tres hores en pintar-se, com les mores ho usen. Es llevava tard, anava a misa que estaven a mig sermó; quan es trobava amb les seves amigues es feien uns besars tan sorollosos que el predicador havia de parar el sermó. Així com anava tard a misa, també en sortia fins que l'anellada (el soroll de claus) li indicava que havia d'abandonar l'esglesia. De vegades, prou li convenia, anava als bans (banys) d'En Coanou (Çanou) o d'En Suau, en lo Palau, o de Na Farfanya la banyadora; després del bany, vinga menjar coses delicades. - Ma de paper, ploma y tinter, (ella tenia,) què n'escrivia may ho sabí: per cas trobí tot en la plega que for (los seu) ho nega, porfidieja, cridant braveja, puja la quinta, mas (mes) yo de tinta ses mans sullades viu prous vegades. Ella que era tan bruta que s'orinava al llit li deia an ell coses fortes: "Vos ja us pixau en la çavata; la nostra gata vos ne portau; molt cavalcau; tort en la sella, ¿feu la scarcella o curt gambal? Sonau tabal o cornamusa? També s'hi usa sonat (sonar) laut, e (o) lo vellut de tripa, groch, de (e) calçar çoch, pus alt lo dret. Mostrau-vos ~~dret. ¿Mostrau-vos de fret~~ (fret) e tant suau? ¿Per què plorau? ¿Fau la mortalla? Cau la muralla. Desembancau, sech, ~~a~~ flach tornau: podeu menjar: ja blanquejar l'horta comença; per més ofensa, o per més toch, lexant l'estoch vos cenyiu (çenyu) fulla; no pot l'agulla cosir, que's roma. La cort de Roma (haurà) harà sentir, e de (partir) patir tan gran error. Revenedors (feu) fan tal parell: un (cos) cors tan bell alt com plançó ab un beçó chic, (chich, caganiu) sech, ~~caganiu~~ (renadiu), flach, ~~renadiu~~ (setmesí), avar, ~~mesaví~~ (mezquí) menja bonico, caga poquico, (sart mirmidó) pus ver capó, só emparellada, mils consellada, com yo poré, sé que faré." Aquelles paraules dures, d'acostumat, no'm impressionaven. Va veure si fent-la hereva en testament, però no ho (pravia) més que una figa, com que es pensava que yo morint ella fora senyora, i ~~no~~ (ho) ~~calia fer aquell hereva~~ (partiria amb qui volgués). Aleshores li robava tot el que era seu, or,

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

tapits, robes de llits, vitualla d'argent, coure, tot allò que es podia. Va provar, les vetlles, de jugar als naips, però no s'avenien per les trampes manifestes d'ella. Veient ~~el vent~~ que era incurable, enfastigat, va mudar d'estil, va fer un codicil del tot cassant e revocant ~~el~~ lo testament; saviament ell va posar de pressa protest en cort dins el temps degut, com mai li havia fet rebut del dot, li fon manat ~~que hi respongués~~ que hi respongués, ben intimat ab escriptura. Sa oradura no's mitigà ni's castigà gens per això. Lo seu caxó ple d'ampolletes, escudelletes e barralets ab mil potets tot ho trenquí, e li ~~prensa~~ prengué sos ornaments, habillaments, anells, manilles, vels, beatilles, l'argenteria e pelleria ~~que~~ me n'alleujaren e m'ho pagaren ~~e m'ho pagaren~~ tantost o tart; mas no lo quart del que costà: may s'acostà a la rahó: com Pharaó cor endurit, dur, empedrit e pus malvada. Aconsellada, no sé per qui, molt lo hi grahí, ab larch cartell posam libell fort de repudi ab prou gran studi articulà e prest provà, que era casada, d'altri ~~aposada~~ sposada primer de mi e que dormí ans ab aquell: cert un cornell, ella cornella, feu-ne parella. Lo magnifich En Gauderich lo del Soler, canonge ver, doctor legiste, gran canoniste, Oficial, tragué lo mal de casa mia; feren sa via... Yo deslliurat, e desferrat tret de gran fanch, romanguí franch. Cert, qui'm tragués, si yo hi jagués, de mig d'infern, en l'ull un pern si mi ballava, qui'm delliurava, més alegria no'm mostraria. Gran goig haguí com romanguí d'aquell diable incomparable incomportable desobligat, licenciat, poder entendre si vulgués pendre altra muller; com carceller pres me tenia ma homenia; puys fon quitada e rescatada, yo reposí. - En Milà va fer un estudi important d'aquesta primera part, donant-ne una idea clara. Nosaltres per a no

Segona part. Com volgué pendre beguina.

Intentava complir un vot a Sant Jaume de Galícia i va fer guardadora i recaptadora de tot lo seu a una beguina que la coneixia de ser-li veina, i que pertaneixia al beginatge. Volia fer aviat el pelegrinatge a Sant Jaume; dich-li: -«Stojaume ab molta cura, sots tancadu-

repetir el troços tan ben triats per En Milà i Fontanals, n'hem hagut de passar altres fragments diferents, que no deixen d'ésser molt interessants com el que toca al notable poema d'En Jacme Roig.

vol dir: interessants en el Poema de Jaume Roig ?

no s'entén

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

ra, lo que'ns coman, al Sant Joan o juliol si Déu ho voldrá tornat. - Al migjorn era, passat Bunyol e post lo sol fuy en Requena; per bona strena trobí gran festa, prou deshonesta. - Com sempre que va de viatge li succeixen coses estranyes amb dones. De la que passa a Requena d'una que es fa passar per endemoniada ens estarem de detallar-ne els incidents, pel seu caràcter indecent. - Un dimecres quan me n'anava, amb fel companyia de cert vaig trobar, seguint monjoies, plants, monts e foyes e rius passant, fuy al cos sant de la Calçada, ciutat murada. - Una vil hosta tenia hostatjats una colla de pelegrins, vells i joves, l'hostalera va enamorar-se d'un tot fent-li proposicions que el jove va refusar; aleshores ella, acusant-lo de furt va aconseguir fer-lo penjar. Els demés pelegrins sentien de complir el seu vot, sentien que crits feia el seu company penjat. Despenjau-me, Beneyt Sant Jaume! El varen despenjar, es va saber la veritat del fet. Aleshores va fer penjar l'hostalera i més endavant castigar-la. ~~Varen calar-la foc que se li va cremar la ma i el seu marit va degollar-la~~. - Va passar per Olit, vila molt bella. - Va presenciar que portaven a soterrar una dona vella sobre'l cos moltes altres hi feien plors i plant, una cantant, altra coblejant, ~~en la creença que s'havia~~ com si s'hagués enterrat una dona jove, morta massa aviat. ~~Feia riure veure que es tractava d'un jove que un dels marits que havia tingut mentre vivia, els hi pelava la cara i el cap, i el jove és encara viu.~~ I ces dones s'esgarrapaven la cara i estiraven els cabells de veure que el seu vint-i-cinquè marit, jove encara, romania viu. Passí lo riu gros d'Aragó (l'Ebre) en Alagó desfiu ma trossa: en Zaragoza galant entrí descavalcant, al Sant Pilar, qual, quant vivia Santa Maria, àngels obraren; ells la portaren per salvetat a la ciutat, hon preycant l'apostol sant, més gent l'oí se convertí: - Se'n va a l'hostal, hi havien dones ençafranades, punts ni tisores, no s'hi

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

practicaven fusos ~~ni~~ filoses: les generoses allí es conforten ~~els~~ estrangers. - L'endemà varen treure una dona de la presó on havia estat tres anys tancada i va entretenir tres anys més la execució perquè sempre es trobava en camí de família (prenys). A l'últim ~~li varen fer obrir el ventre i~~ quatre madrines varen trobar que no hi havia cap rastre ~~i era~~ prenys; fou enforcada al Mercadal, però li fou tallat el dogal, també executaren les llevadores per haver mentit dient que no havia rastre essent evident el contrari. Batejaren l'infant no nat, i per fi mataren a totes cinc, ~~x~~ la mare i les llevadores. - Ans del partir parla d'un cas miraculós. Una dona, ~~mora~~, es quexava que el seu marit no se la mirava. Va comunicar aquest fet ~~al Ravat~~ o moreria que si prenia el ~~Sagrament~~ de Sant Miquel faria que el marit la satisfés. Ella el furtà i li portà, però el conservá. Quant el va desembolicar va trobar que s'havia transformat en un bell infant tot lluminós i ~~un~~ jaient. ~~El Ravat~~ li va ordenar que cremés el sagrari i l'infant i que ell seria present a la crema. L'infant viu resulta ilès. Varen provar una crema forta de pi carregada de resina amb el mateix resultat: l'infant no es cremava. Aleshores ella va comunicar el fet extraordinari al Vicari major tot dient-li: "Renegaré de Mafumet i ho fa li explica el fet i li porta l'Infantó. El bisbe, informat d'aquell miracle, manà al Vicari i el notari que es disfraçats i comprobat el miracle es feu processó amb molta assistència de sacerdots i poble. - En Zaragoza buidí ~~ma~~ bossa, strados cercant ~~tant aturant~~ gran temps perdí. - Fuy a Terol: de un fillol, hi fuy amprat a ser compare fon la comare una noblesa gran comfraresa de Santa Mònica; una verònica d'or niellada, molt be smaltada ~~hi~~ viu als pits; gests e vestits tots de beguina de la Reyina dona Viudant lavós regnant. Va cercar la església i, ~~trobada estigué en peus tota la cerimònia durant~~. - Puys caminant e rominant deuria, e com viuria sense

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

destorb dins en Segorb, va recordar-se de la beata que, si és tan bona com li sembla i si sap fer-ne com era convindria potser la prendria per companyona. L'home proposa i Déu disposa. Quan va arribar a casa seva va trobar-se que la beguina era tot el contrari del que pensava. Es confessava llarg i sovint. Dé vesteix amb llargues faldes i de dintre anava ben vestida. Sovint llegia unes horetes ben historiades amb tancadors d'or i no sabia de lletra, però feia veure que ho entenia. Entre capellans reia i em parlava dels sermons. Dos criatures, trobant-se féu abortar i féu sortir secretament. Yo en fuy felment certificat, Visitava els frares de Sant Francesc o els Agustins. Els veïns li deien per què sortia tan sovint de casa Deia malesa fals inculpant. Va sortir perquè no Déu servir. Son beguinatge e beatatge en mal finaren e s'espletaren: car quant fon vella deya's donzella tota devota; fon alcavota d'una vehina bona fadrina; fon acusada, sentenciada, be l'açotaren e bandejaren.

Tercera part. Com pres viuda.

En aquell any dos reverends, mossèn Company i el pare d'En Remolins l'emprenen acabada la missa fent-li propaganda d'una viuda; si la voleu veure seu sota la trona. A vos us ve la vellesa, ella fa temps que té trenta dos anys, i es vídua, ya està probada i les confessa amb un nosaltres. El figurant Roig se'n va sota la trona, la veu, conversen, s'agraden i tracten de matrimoni. Es coneix que la viuda va enganyar a mossèn Company o mossèn Remolins va enganyar-lo a n'ell. Deia en el llit: "Segons que veig, cert mal e leig vós me tractau, car retractau tot quan jo man; si res deman, may se'n fa res; vostres dinés e quant teniu, de mi ho cobriu, res no'm fiau, ni confiau sabes guardar; veig-vos tardar que re no'm feu; del que sabeu may me'n parlau, ni'm revelau vostres secrets". Cent mil retrets semblants me deya... Pijor me feya en obres, gests; en tots era malvada;

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

mula folgada, mohina parda, treta d'albarda; mula de moro brava com toro, falsa, traydora... no sap tenir-se en sella. Ho li desagradava que parlessin d'anys ni que els comptessin, tenia el cap bruxellat i el front arrugat. Ella volia cocebir i es procurava llevadores i metgesses de Bigorra, tot Aragó, Rosselló, però mai va concebir per ésser massa grassa, ~~bevia llexiu i res~~. Mai em nomenava pel nom, com si fos gos, duent-mos aixís, em tractatava. Si moria un de la banda no es posava dol, ~~en canvi per la d'un yo me n'havia~~; no volia que visitès els meus amics de tota la vida. Si sortia, sempre guerrejava i em dava turment. Feia grans crits als esclaus que jo estimava i n'hi posava de seus. No podent-la resistir a casa vaig enviar-la a una alqueria que hi tenia bany i on el metge era excel.lent, s'hi estigué un any, que per mi va ésser de pau. Quan va tornar. ~~Ara sí que es trobava~~ en estat interessant i va pendre una dida i tot, féu tancar totes les portes, les dones falses. Va ésser la dida que parí la criatura. Àdhuc batejaren i es féu gran festa. Al xic totes li donaven la mamella i va morir. Aleshores tot eren crits de les falses dones. Es sabé pel barri, el cas de l'infantici, que unes llevadores cridades regonegueren la criatura i varen veure que li ~~xxxxxxxxxxxxxxxx~~ havien tallat malament el melic i l'escupia. Amb la gran cridòria tots els veins es despertaren i acudiren a la casa i esbombaren la fatal nova. Envergonyida i perseguida per l'Inquiridor, governador ~~la prenguessen~~ fugí de casa, jamay menjà, ans se penjà desesperada; puys despenjada jorn de Cap d'Any, ~~jorn de~~ mal guany fora sagrat ~~fon~~ soterrat: aquell son cos haja mal pos. Per tant abus restí confús ab prou vergonya per la llur ronya e embaraç pel fort agraç que elles menjaren a mi restaren les dents muçades e descalçades injustament.

Quarta part. De monges.

S'aconsolà aviat i penso tornar-se a casar per quarta vegada.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

N'hi va parlar una tia d'ella ~~va intervenir~~ d'una criada de confiança. Era xiqueta i va ésser novícia, l'abadessa insistia a que professés però ella no va voler entrar monja per ésser massa jove (una vintena d'anys). ~~Lo~~ jorn de festa de sent Antoni fiu matrimoni. Ja no'us vull dir tot per menut com fuy vanut e rebutjat. Déu m'ha castigat per haver anat contra l'ordre. Lo que en lo clos après havia, als no sabia: so perfumat, e despònsar confits de monges, poncís, taronges, pomes, limons, codonys, torrons e llepolies: les praderies, aygues, ramets, perfums, pivets, cordons, frasquetes, trenes, bossetes, flochs, agullers. Del que mullers deveu haver, sentir, saber, bondats, virtuts, solliciituts, estalviar e mesurar, guardar, fornir, tallar, cusir, de mans d'abtesa, honrar, cobrir, amar, servir, en tot complaure, may descomplaure, prest obeyr, secret tenir gens no'ntenia, passar lo jorn sense fer be: may pus sabé de recitar... - Sab Déu si em cou e quant me nou tanta fluneva e tal molleca. Tot ho guanyà quant s'emprenyà e parí fill, un gra de mill no dessenblant ansi tot semblant a mi en la cara; puys fon portera, viu-la letera, diguí pregant: "D'aquest infant que ens ha Déu dat per ta bondat sies tu dida, puys est fornida de let tant bona". - Ell va restar tan parat de la resposta que li féu, va ésser tan crua: "No pens que vega, dix ab grans crits, let dels meus pits: yo novençana, no pellicana, plaer vull pendre, no'n vull despendre, ~~no em despendre~~ los pits nafrar, per al fill dar la sanch del cos; mes ans repòs: no só serrana ni hortelana, ni de treball: huy ab bon rall sou exit abte; hajau reapte de llet estranya". Li proposa per dida una alemanya molt pobra que ha prit filla: "Si vos volrau yo l'alletas, e que guartas aquest mon cos, e santa plos tota la nit e cagu'l llit, pix els costats, a mi no'm plau i puys sou potent, siau content que yo'us perixca?". - A n'ell sa li regirava l'enteniment, devingué roig, groc, el goig se li muda en ira.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

En poc
~~Xxx~~/temps ~~me~~ va fer-se senyora. Cert tal li féu mon fill per ella primer, en après gata que sos fills menja. Començà a mudar de dides; una dorm massa, l'altra tenia la llet massa grassa, blava, cerosa, aiguosa, cabruna. Ni hagué una que era bona que solament menjant alls i formatge vivia sana, ~~de tant potatge~~ havia criat sans els seus fills d'abans; la seva dona ~~amb~~ esmorsar, berenar, ~~resolis~~, muscats, formatges frescs, ~~li feia~~ tastar vins fins li va retirar la bona llet. La pobre criatura patia d'asma, barretes, epilèpsia, mai dormia, bocatge, i, per masses coses va morir. Ella'l matà i l'aplatà dejús la terra. Ella s'aferra a tots los sants, plega les mans, tornas a Deu; com ella's veu del fill partida e avorrida de mi tan fort, a son gran tort ella's coneix, que be'u mereix; per culpa sua, suor de mort, no pren conort; "Mon fillet, si de ma let ya natural e maternal l'hagués nodrit cert és podrit ell ja no fora". - Fort s'entrenyora de si mateixa. Dels fills se dexa vers mi se gira, callant ~~se gira, callant sospira~~, res dir no'm gosa, tot li fa nosa, ~~prem~~-la gran basca, gratas e rasca hon no li pru, tot li ve en cru. - Aprés plorava, alt endechava; ves les cremades, velles dampnades, monges cerredes mal conselleres, tant mas desiren les que s'hi fien: "Ell fora viu, males les viu, ja conegudes yo ni cregudes may les hagués; ~~xixi~~ axí plagués ~~Deu~~ a Jesuchrist. - Yo pare trist desconsolat e tribulat oynt son plant e contemplant sa passió, haguí gran d'ella; de qui's querella volguí sentir: e sens mentir m'ho comtà tot de mot a mot, ~~lardebh~~ larch rahonant e blasonant la sua escola. - "Com bestiola, dix, enfrenada han engenada a mi na trista". - Segueixen les costums de les monges males. No ens interessa gens fins que li donen consells de pendre-la forçes coses al vell per a portar-les al convent. L'altra que arrepleguí li demana que reculli or que ja sap que el trobarà el dia que voldrà; l'abadessa li diu que es fingeix malalta i li indica els in-

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

gredients que ha de tirar a l'orinal; en fi l'altra li diu directament que si el vol que alleti la criatura que no se'l cregui i que cerqui dides. L'altra li escriu que és hora que es mori el Roig tort i que aconsegueixi que li fassi testament o codicil al seu favor. Diu l'autor que des de que fou nada va ésser adoctrinada en el convent. - Una altra que fou en camí de família la seva voluptat li dóna per beure vi, com un desig vi novell, beure pres tema. Ple de verema era el trull al major bull e fortalea, sense perea ella hi muntà: fondo la brisa be n'apartà, pens ne begué e romangué, lo cap ficat, d'hont apartat la brisa havia; lo cos tenia sobre la vora: morí en mala hora de mort honrada, massa soptada no spàrà el part. Yo restí fart, enfastigat, ben enutjat: ja amortallada, en la vesprada fiu la portassen e soterrassen al monestir: de dol vestir no me'n volguí, poch me'n dolguí.

Està bé l'epígraf De monges perquè en treta en general.

TERCER LIBRE

Primera part: de la liçó de Salamó

(versos 6375-9961)

Arribat a casa es ficà al llit dejorn per a reposar, però s'incorpora per a considerar tots els anys que ha sofert i es recordava i tenia presents sofriments dels en aquesta repasada de males anyades gaire bé des d'infant fins al moment present. Veia que li restava poch temps de vida la sens dupte ha d'ésser curta sens fill ni filla a qui heretàs i que fos de la fusta mateixa seva. Tot era donar tombs entre les seves li semblava que reunis més condicions per mi reparades. Ja se l'alegrava pensant amb algunes de les seves parentes boniques. A lo millor es retorcia i creia que era entregar-se a consideracions rebutjant la idea de tornar-se a casar, car en aquest cas patiria les mateixes i encara més punents amargors com si encara no

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

n'hagués sofert prous. Ell mig encorporat quan sent una veu forte que li diu: "O hom cansat, vell amansit, emperesit, vell envellit, en tos mals dies! Yo crech que sies apoderat per filles d'Eva; despertat; leva, no hages por, obre'l teu cor e les orelles; grans caramelles son estes tues: cové que sues, puys varieges e tant vaneges: ara ploraves, comte membraves dels improperis e vituperis, hontes, despits, quals has sentits en lo passat: vell acaçat, tu t'ho volguist, car si creguist lo sant ans nostre, ara gran vostre apostol Pau:... "Ara les vols, ara t'en dols, tu minyoneges." Al mon no hi ha dona complida e provehida de saviea, virtuts, bonea e de seny clar; ja pots cercar car no n'hi ha." Si per parir, puys fills no tens, dins que la preny i qui t'assegura que criatura d'ella veuràs? E si m'hauràs, filles o fills, orfens pubills ten naixerien e may havien ella complida durant ta vida, los lurs tudos e curadós, pendran per gendres, fer s'han hereus de tos arreus: e ta muller marit certer ton enemich, si et sap entrich aquell pendrà; e's pagarà lo dot e creix; traurà bon feix." Tan bon és mort, alguns es poden d'acord per saquejar la casa i quan es presenta el notari a fer l'inventari troba poca cosa o alguns cofres mig buits i encara de coses de poca valor. - "Jo mossé Salamó rey, d'antiga ley, gran sabidor, rey e senyor, molt rich, potent; en mon jovent mullers prenguí, yo'n repleguí fins en setcentes e ben trescentes, drudes, amigues, mil enemigues." Les grans despeses de fornir tants llits, desmant joiells, tapiceries i sempre m'apuraven amb ocasió de noves de tantes dones. Per tanta malesa Noé va vaticinar el Diluvi. Quantes ciutats han estades destruides per culpa de les dones! Gran Ninivé per ço caygué. Cobach; Sinòdia, Tir, Babilònia, Troya, Sodoma, Cartayna, Roma, la gran Sagont, huy resta'l mont antich Mont vert, aquell de cert qui's feu tant tal mal per Aníbal, huy és Morvedres; no speres medre pus

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

en crexença Calic, Siguença, quals en Castella perderen bella e gran potencia; vella València per inculpada d'incontinencia; l'altra València dita vellarda, gran e gallarda, tant pus contiga quant gran amiga dels vells romans; bons capitans M. Aquilino, Q. Valentino, Quinto Sertori, grans del Pretori, quant hi vingueren franca la feren; may çens pagava quant demana lo lur Senat: girant lur stat regnant los Gots, may mudà vots ni senyoria: may com dormia segur de nit Taulfus dit lur rey matà; ni's rebellà com Barçelona, dins en Gerona Bamba regant, rey coronat, altre dit Pol, no fon hu sol, car altre u feu En Berenguer, cognom Oller, rey per el pres ne feu quartés; lo Pol fon grech. Parla de Rodrigo Cit Diéguez dit Campeador, de Jaume el bo rei d'Aragó que la poblà, de l'intent fracassat del rei de Castella, de Sant Vicent, per haver-se sabut defensar el rei En Pere, que l'alt cel prospere perque va enfranquir València. P. tracta que el dona la bandera barrada d'Aragó. Vermells bastons sobre els cantons d'or coronat hon est tu nat e te son statge lo teu linatge d'antich solar. Tot això com entusiasme amb el qual parla de València és En Jacme Roig és posat en boca de Salomó, així mateix com la passejada històrica que acabem d'extractar. - En Jacme Roig, per boca de Salomó, les dones tenen la culpa de tot, feren adorar el vedell d'or, en temps de Moysés, per a poder fer forçes despeses en llur vestir; com els pintors habillaven les escenes de l'antic i del Nou Testament com les del segle XV; En Jacme Roig parla el mateix de les dones de l'antiguitat com les del seu temps. En posarem un fragment notable: "La lur çuna, ley, art e manya, practica stranya, hipocresia e ronceria te vull mostrar e declarar com en semblances: per llurs usances axí diverses, e tan perverses, obres e manyes, son alimanyes, serp tortuosa son e rabosa, mona, gineta, talp, oronella, muçol, putput, gall, cutribut, aranya ab tela, tabà, mustela, vespa, alacrà,

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

rabiós ca, la sangonera e vermenera, mosca e grill; lebre, conill, drach calçatris, tir basalís, vivra parida e cantarida, la onsa parda e leoparda, loba, leona, la escurçona; son lop de mar, lo peix mular, drach e balena, polp e serena, de milà coha a qui la loha: de llur bellea, mes de noblea son bellmarí, de lur verí oyr no els plau; si n' no escoltau qualsevol d'elles dir maravelles e grans lahos del lur bell cos, com papagay de depèn, ni beu ni tasta com tortra en vert no's posa, com mariposa de l'ayre viu, vellant se diu grua, gall, oca, curosa loca, cadella amiga sirgant formiga, simpla coloma llisa de ploma e sense fel: no's para pel com de sí ralla, si's baralla fals a levar e mal mesclar, nunca se'n cansa: més son balença de carniçer e de barquer retorçut rem, son munts de fem, si gens se muden, olen e puden: çabata streta qui per ben feta al mirador, e fa dolor a ulls de poll al peu del foll: corrents atzebres, ludries, vebres, hon bo ni bell sinó la pell, als no s'i troba: de pellés roba a grans, chichs cossos, a tots serveixen, mas prest se'squexen: son soci sart, car sols a part giren la squerra; pus prest que'l ferre, si hom no li malla o no'l treballa, prenen rovell; son oripell e brut estanys; portes de bany e de riu ñores, son cantiplores, grunyts poliges, ubertes ciges, pintat carner, sens centener son la madexa, e joch de flexa per cego fet, fir cascun tret fora'l terrer; sens cap carrer o atzucach, e sens fons lach, e brollados, de voladós vidres d'ampolles, grosses bombolles de mol çabó, fums de carbó, d'aguila ploma, cascada poma, rom de tavernes, buydes cisternes res no retenen, pedra al cor tenen com les esponges, torbats relonges per rodes cordes, sonen discordes, son contrepés falsant lo pes de la romana. Donchs que'ls comana qualsevol fes tenir secret, pert com Samsó sa qüestió; trenta mantelle als jovencells sos companyons ans de set jorns hac a pagar; s'aygua stojar vol en cistella; en bossa

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

vella sens tancadós en boques dos met son cabal; en lo foch sal, foch en bombarda; much jorn no's tarda parrà n'han feta Artus trompeta e companyons, per los cantons crida real e general publica veu del secret seu: - Lo Redemptor al que'n Tabor voch fer secret, no fen pertret dones vinguessen, de res ne vessen; mas lo matí quant ell sortí resuscitat del vas tancat e moviment, com prestament a ell plagués tost se sabés tota la gent, primerament a dones clar se volch mostrar si ans del dia, car be sabia tost correrien e'u preycarien res no tement publicament...- Joan parlant de negres bodes, quals ab Herodes feu sa cunyada, fort desdenyada per sa doctrina, feu que Herodina lo fes matar, lo cap tallar als seus donzels. - Qui pren consells ne mor de fam com feu Adam, e vol cercar e cruc trobar en l'erm espigues, en lo cap figues, rayms e peres en les figueres, en l'arbre sech en loch sens rech, fruyta rosada de mar salada...- Bella parlera fo y consellera Rebeca sola, com feu caçola a Jacob fill de hun conill o cabridet feu-ne broet, ab que enganà pare y germà...- Qui haver d'elles consol quant és malalt farà bon salt del lit al vas: mostrant solas e gran amor, e sots color de molta cura, sense cura de brous prempsats e destilats en ampolletes, solsits d'olletes, celiandrats e molts picats...- Quant se afollen o han parit, volen el llit encortinat e ben parat...- Si de dolor algun poch tenen, tantost hi venen metges y madrina...- Donchs qui no squiva tenir les roques ab semblants coques, naus, caraveles, sens rems ni veles, carta, govern con foch d'infern, qui's volch calfar dins en lo far prop Mongibell, l'Estrangol vell volcem fumós, fugir a veles plenes de tals serenes encortadores a tots espanten... Quaret si'l natural e monstruos yo't vull fer veure fort abhorrible, quant l'han horrible, extremament. - D'aquí en davant tan solament anomenarem els noms dels personatges. Com pot suposar-se totes dones defrauden i sempre es

□ Lo cavaller Jordi guerrer cuydà avançar per defensar del rey la filla dintre la illa hon era'l drach tal premi n'hach molt poch aprés ell ne fon pres e fort batut dins en Barut fon escorchat per mig serrat...

φ en port fangos platja romana valenciana hon l'aura'l ferre en que s'afferre no's pot trobar qui hi deu calar ni vol sorgir

Δ qui no s'espanten/ del lur moral perque'l coral lur amorós mal dereós si'l posseheix sovent guareix

(falses cantores) encanten

si'l natural e menstrual li fan ben veure yo't vull fer creure quant l'han horrible)

abhorrible

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

tracta del mateix pecat en termes crusos. Els anomenarem [illegible] mateix ordre en què els posa Jacme Roig: Lot ja vellart; lo prohom Judes; Averrois; Na Maria de Montpeller, muller del rei En Pere; Na Sarrahí; Na Nohemí; Ruth sa nora; ~~hgué~~ En Obet; ~~la moça Agar;~~ els germans de Godofré dit Bolló foren Cignes; "una malvada reyna fada deyas Athalia"; "¿E Na Tomar no feu matar lo gran rey Cir..." "No menys pecat feu e desamor Na Leonor reyna Chiprana"... duch de Gandia... dins Famagosta;... "una en Castella reyna vella, mare ~~[illegible]~~ del rey". - "Com Alexandre" (p. 156). - En Catalunya (p. 157). - Calixte papa vestint d'apostolat (p. 158).

Segona part (de liçó de Salamó)

Jacme Roig (Salamó), compara el vell corp amb l'alquimista i amb el jugador: "Tu pagès vell, lascirrós, porfidiós, axí-u faras; no't fartaràs bufar al foch; escach pel roch tens ab la dona, sur mat te dona, puys soriguer te sabé'n fer e noel conexes; yo't prech que dexes, may pus te jugues ab tals fexugues. - Si may te tempta la luz empremta tan afaytada e repintada, per ta defensa pensa", veu-les lluents no tenen dents, alcofollades d'ulls afollades, per l'emblanquir perden l'oyr, e l'odorar, per l'ençofrar, al cap grans banyes dins han migranyes: veu-les brodades e divisades, coha tallada, crencha calada fins a les celles; si't paren belles ab tals ufanes, no te n'enganes leva'ls les robes, lava'ls la cara ab aygua clara, fora'ls tapins, mira que tincs: un vell monet o cerronet, tot cap i cames. Donchs no t'inflames per lurs pintures ni bradadures, ni'n fasses deus com los juheus nostres antichs: dels arreus richs d'elles tan bells, collàs, anells d'or los foneren, un Deu se'n feren, idolatraren, bou adoraron: tu no adores ses alcandores ni les lligaces per ses coraces ni luent pell, menys pel cervell no te'n tribules; ni t'acumules idolatries per fresqueries de quantes

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

son, ni pe'l pregon ni pe'l de fora". - En haver dibuixat els delectes de la doma tal com és, li dóna on consell per a refrenar la carnalitat: "De sarments lit e d'agnus cast fornitx ton trast, e d'un cantal te fes capçat, lançols d'ortigues ab que t'abrigues, muller de neu com Francesch feu (Sant Francesc d'Assis). Vetla, treballa, puja, devalla fins que t'emigs. Com Joseph usa lo bany, reb cascun any sagnies dues, fes sovint sues en ans del past, per viure cast les disciplines e com te aines, pa y aygua usa, fin vi refusa e beu vinagre, lo menjar magre sols per la vida ab certa mida ans poch que massa, carn sense grassa, let e los ous, potatges, brous, lo menjar blanch fan mota sanch; donchs molt sement e moviment, legums fumosos son e ventosos cuyts e torrats ventositats, dintre recluses les cornamuses fan tost inflar, dreçar, sonar; donchs carn, legums, ni los perfums perque conciten apetits no n'uses gayre, mas ab desayre ta carn castiga, com enemiga porta en lo lom plancha de plom, cercol be stret de ferro fret en los ronyons, mulla'ls botons en ayga freda; axi's refreda tal moviment; rahó senyora, la carn traydora de l'hom discret ab si retret deu rominar e dominar e ben regir e deu fugir, no sols pensar, mas somiar avinentea: triquet e tea es de chich foch, e poch a poch ~~lo fes matar, lo cap tallar als seus donzells~~. - ~~Lo cavaller Jordi guerrer cuydà avançar per defensar del rey la filla dintre la illa hon era'l drach; tal premi n'hach; molt poch aprés ell ne fon pres e fort batut dins en Barut, fon escorchat, per mig serrat. - Donchs qui no squiva ferir les roques ab semblants coques, naus, caraveles, sens rems e veles, carta, govern; en foch d'infern qui's vol calfar dins en lo far prop Mongibell l'Estrangol vell volcan fumós; en fort fangós; platja romana, valenciana, hon haura'l ferre en que s'aferre, no's pot trobar, qui hi vol calar ni vol sorgir; fugir, fugir, a veles plenes de tals serenes encortadores, falses~~

aquest es un fragment que partoya a la 1ª part del parlament de Salomó i que ja he intercalat

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

cantores; a tots encontengui no s'espanten del lur moral, carnal lur amorós, mal deseós que't posseheix i sovent guareix si'l natural o menstrual li fan be'n beure: Yo'l ben creu s'encén molt gran: ¡Qui lo gran dan pot extimar qual feu per Thamar se feu Amon! Cert Absalon per ço'l matat. Vol casar-se per a tenir successió, ignora si per culpa d'ell, que és tan vellardàs, no en tindrà; li tocarà sofrir molt més que amb els quatre matrimonis que ha tingut.

Li vol mostrar la perfecció de la Mare de Déu. - Aquesta és una de les parts més ben trobades de la lliçó de Salomó; des de les meravelles fins a la fi de la segona i més endavant. Dont Roc Chabas va verificar totes les citacions bíbliques que fa, les que aparenten més encobertes i amagades que ni amb l'auxili del Llibre? de les Concordàncies de la Bíblia qualsevol altre que no fos el canonge no hauria estat tan afortunat. Nosaltres ens estarem de comentar ni posar fragments pel que fa a l'elogi de la Mare de Déu que En J. Roig: "Les maravelles, virtuts, honós, premis lahós de una sola..." Vegeu el Comentari d'En Chabas al Comentari al text (pp. 316-343) així com el text i la traducció al castellà feta pel canonge Chabas Lahors de la Verge Maria per Mestre Jacme Roig. Traducció d'En Roch Chabas, canonge de la Seu de Valencia. - Barcelona, Tip, "L'Avenç", Ronda de l'Universitat, 20, 1904. Veure també Ribelles. Bibliografia Valenciana, II, 562-3. - En la traducció esmentada además del llarg fragment del llibre tercer el del llibre quart. - N'Anton Palanca i Roca, el malaguanyat autor dramàtica i amic que fou, s'havia assajat en fer la traducció en vers castellà, quan la mort el va sorprendre que no n'havia compost cent cinquanta versos. (Vegeu ed. Chabàs, que els publica, p. 388).

Tercera part.

Donchs si be scoltes leva'ls pulls alt, fes un gran salt, surt

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

ab bell tranch, ix d'aqueix fanch hun jaus mullat, de sanchs sullat, tinyes e ronya; tu sens vergonya en lo fangar ple d'albaras me par que hi jagues ab altres plagues prou verinoses e doloroses, e no les sents; perquè les ames, e no te'n clames, ni te n'escuses ans les escuses, febra tens vera alma y cos, qu'era cotidana gloria vana, tens intericia per avaricia, groch tens lo cors, tens hereós, bestial furia de gran luxuria, frenetique ira, bravea, folla furor, d'alè pudor tens de golaça, tens mala traça tens d'enveja, ulcera e corrosiva de vida't priva, partitiquea tens de perea: tals distrasies e chachechies, langós hagudes, si t'hi ajudes poras curar, si vols cercar devotament e humilment la medecina vera durina. - Deu verdader qui n'ha'l poder, si tu'l supliques li repliques ell t'oyrà e guarirà. Li has dir: "Senyor, mercè". El que va curar llebrosos, cecs, sords mentre se li adrecin amb fe i contància. Va perdonar la Magdalena i Dimes, el bon lladre, el Centurió que ara fruexen del Paradis. Crist, al cel muntat, és per això que és redemptor i salvador, és per oyr, guarir a perdonar; justificar lo pecador; cridant: "Senyor", si hi vols venir pot-te guarir, si molt lo pregues, e no'l renegues d'ell despitant e blasfemant com foll heretge; ell és rich metge, aromatari e unguentari i cirurgià, de quant ell fa may ne pren res, Deu or may pres ni vol grans pagues, sols vol tes plagues, li manifestes, tes deshonestes e praves obres vol li descobres e les confesses, a ell t'endreces, d'ell sols confies. - "Pren consel de Sant Silvestre", de Eliseu. Leva't d'hon seus, mala cadira. Surt, fuig e tira, pus suo l'hi sigues. ¿Per què t'obligues, ab neus e pluges on guardas truges per les muntanyes? Perquè t'hi banyes en aygua ros: roses e flôrs, clavells, gesamir, y creus cullir, quant ensollat porch engrassat, jaus en lo fanch: Deu t'ha fet franch, net e libert en lo desert te fas catiu, fuigs de Deu viu, dexes Senyor ton credor Onnipotent". - Diu, com

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

~~de mal de~~ "les dones ~~que~~ (totes sabs que son glotes) més ~~ghotes~~ que la mar" i més que ens clots del riu Xuquer ni l'Ebre. "Fuig de mal loch, pus no hi atures, (ves [illegible]) al foch com l'or, com fenix mor, ja home vell, com serp de pell, àguila vella te renvella (renovella), muda de viure dexa lo riure (siure) tan ociós e pereós". Del ~~teu~~ (ten) rich pare e bona mare has presa la llur part. Dreça't, partix, que't fassis set anys fent la vida de pastor. Li aconsella tres vegades la vida d'altres. Si és tan vell que amb prou feines pot tenir la ploma als dits ni pot seure ni es pot moure del llit, com ésser que li faci aconsellar per l'entremig de Salomon una vida tan dura de moviment. "Per dret laurar ~~a~~ e fer guaret e bon esplet t'l'ànima e cos" podràs millorar la teva salut i viuràs més temps del que comptes. Si Adam no fon comensador de l'humanal linatge no s'hi haurien engendrat Emanué ni Abram ni Joaquim ni Zacharies ni no fora nat Joan ni Jesús. (L'libre tercer, quarta part) "L'onnipotent Jesús hom ver no hach muller; si'n fos tengut n'haguera hagut: nunca pecà, donchs may trencà la ley aquesta. Ell ~~en~~ a la festa fon convidat del tan amat cosin germà, e hi confermà lo matrimoni". ~~Mas~~ Pero ell no volgué mai casar-se. L'engendrar és cosa voluntària." Una ~~oscreta~~ oroneta cert no fa estiu." En copiarem algun fragment final interessant sobre la precedent qüestió: "Car matrimoni no és testimoni no sospitós, ans prou dubtós; inducció presumpció es de bondat seguretat no'n porta gens, car moltes gens fills d'altri crien, cové donchs sien no molt amades, , mas comportades per ses aynes, com les gallines que (qui) tot ho sullen hon se recullen per tants ous pondre. - Mas vull respondre al argument generalment perquè les dones formà Deu bones: bondat alguna sols la comuna, si's volen tenen d'elles ne prenen alguna part; les més apart ben lluny s'arrullen e la's despullen de si la lancen." Amb prudencia i caritat si has menester d'hospitalizar-se primerament a tu primer, després als servents, dels parents teus, si coneixes que són pobres, en acabat als vehins, als

L'libre 3a, 3a part

Aquest fragment ha d'anar en la pag. 37

L'libre 3e, part 3a

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

pelegrins y als pobres que capten els pots donar par, vi i llit, els malalts guarir i soterrar els morts. Si fas tan bones obres, en lloc de les males que has fet fins ara, és més probable que obtinguis bona recompensa en la glòria que no pas amb les que has fet fins ara fa poc pel teu propi divertiment i fruició. - El instrument lo qual descriu lo rey Daviu en son psaltiri, ha nom saltiri, fet de deu cordes; fes que't recordes ab armonia e melodia tot temps sonar", les cordes sisena i novena representen a ponent dones fraudoloses; deixe-les totes, estranya parenta, abominable, ~~és~~ el camí de mà esquerra, l'oració t'hi podrà ajudar per a sortir-ne, és el camí que mena a l'infern. Gira'l govern, ferma ~~la~~ e baxa timons de ~~mira~~ caxa mira sovent brúxola, vent, compas e carta, d'esculls t'aparta de naufragar e d'encapellar: mira l'estela, muda la vela, guarda'l mudar, d'encapallar cala primer com fa'l mauxer ben atendat; humilitat serva man dreta ~~ver~~ ves via streta qui du a vida de be complida, pren ab ta la creu iras pus breu, lo menys ferrat may fon errat: dexa'l real, tira ~~e~~ l'hostal d'aquella intrega Verge sens brega, humil, cortesa, sabent, entesa, ab gran mesura dels hostes cura, may se n'agreuja, aquí t'alleuja aquí t'atura, casi segura plasent e rica, lo bordó hi fica, fer-hi mallada, pre-hi posada, be t'hi valleja, fort t'hi ormeja e te'n brenella. - Cartes cancella, de ta encartada, lexa sposada: novia abomina, ací reclina, muller deposa ací reposa ~~encorre,~~ drudes encorre ací recorre, viudes ~~ayra~~ ayra aquesta't gira, monges esquiva ab esta't priva, beates fuig ací confuig, ~~begines lexa ab esta fexa~~ beguines lexa ab esta't fexa; vergens rebuja ves esta puja, jovens evita, ~~vellons~~ velles vomita, belles non veges, no mires leges, totes bandeja, totes morreja, d'elles te clama esta reclama, esta servix, esta seguix, esta sols ama: ton cor enflama en molta amor, ab gran temor, santa y humil no pas servil la honraras". - Ella ofereix el "pa rescaldat", Jesús, des de la muntanya dona "pa de virtut, pa de vida, pa angelical, ~~pa~~

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

pa divinal forment candel; pus alt del cel es devallat, humiliat, del cel l'ha tret, en Nazaret molt e cernut, pastat, fengut dins en Betlem, Jerusalem fort lo punchà e l'enformà; fon de costat ubert buydat, com aquell pa qu'en Leida es fa; allí's cogué e no'n prengué, com l'hagué cuyt, puja, ne fruyt..." Ben vallejat, embardiçat com fon mester, obrahí celler, torre, aljuos, prempsa, trull, cup e nous vexells. Farnés novells, altres logà al que plantà mallol novell, del celler que derrocà foragità los vells que hi eren per lo que feren, matant arreu fins al hereu per lur malícia, per avaricia los fraus e logres; e perquè sogres amb nores sues totes ser crues, denominals, braus animals, de mal e leig e fer meneig, experiència ne fa sciència ~~e bastant nova~~ e bastant prova. - La vinya nova pus ver esgleya que de nou feya". - Tracta força de la Passió i Mort de Jesús, d'una molt llarga i amb digressions sobre Ponç Pilat i altres consideracions sobre la mort, resurrecció a la glòria per a des d'allí, recompensar els bons i castigar als dolents (mals) amb estricta justícia. Acaba així: "pa consagrat, pa enformat, pa cuyt e bla, puys per sa mà has a sopar, la deus pregar sia contenta tu entres dins. - Mentres temps tins de roba muda, e la saluda tots temps ab Ave, pregant te lave los teus delictes."

(segueix de la pàg. 38)

~~Libre tercer~~. - Quarta part.

"Per tants conflictes com son en tu, yo importú e transformat ben informat be so tramès, e ja d'un mes s'acosta l'alba, ta lengua balba e quencom dir e contradir, a mi respondre e tremolar; aconsolar te vull un tant". Primer de tot que abandonis les dones, que no et torbin ni t'excitin la voluntat. Pensa que els ulls i el seny a ta gran edat la rahó ~~e el seny no~~ pots refrenar-los. Ja sabs que per Deu va ésser dit: "Multiplicau, augmentau i ompliu la terra". - Les que s'atenten fer qualque be sots ley e te, son estimades hun tant

Vegi's pàg. 35

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

preades en gran recort, com l'home tort rey entr'els cechs nat al guns lechs mencionades, perpetuades per longa fama; d'aquestes ama los lo que han de bo, no tot lo so que'n fa la gent, mas solament sola virtut. - La fortitut de Na Judich, d'Ester te de dich la complacència, per sapiença Rebeca mira, de Sarra tria o Sarrahí qui requerí Abram tocar la mossa Agar fidelitat, humilitat molt gran de Lia, la parleria e bell estil d'Abigayl, Dèlbora tria sols prophecisa prophephira, Raab celant, lo clau ficant picant, al pols Jabel, amant Rachel, viudatge d'Anna, de Na Susanna pren continència, la penitència de Magalena Magdalena, de l'alta Elena peregrinatge, hospitalatge dels pobres zelx de Isabel reyna comtessa e menoressa, de Cotherma Catherina, Tecla, Marti.... Marina Atanasia, Agnés, Lucia, virginitat ab caritat de fe martiri, sens ereptiri les pots amar, ben afamar e ben voler. Dir ab plaer sols les virtuts. Solicituts de dones vives te prech esquives, sols te deportes de semblants mortes legint lur vida, car han seguida de qualque pas sens contrapas la bona via de qui m'envia, axí desfas e satisfas tos argumens e pensamens: lexa disputes e no refutes los consells meus, cert si no'ls creus, viuras penat, morras damnat: la testa calba puys és ja l'alba volrá dormir, vull-me'n partir, coman-te a Deu."

Acabament de la lliçó de Salomó.

Zacheu pujat en arbre, creu pot veure Deu: Jesús lo crida e s'hi convida ab ell restar, ensemps menjar; si no'l recusa ni se'n escusa per haver pres de nou muller, és convidat, assegurat no dupte entrar en l'alt sopar celestial, si nupcial roba polida porta vestida qui mal robat (será trobat) en semblant cena, pres en cadena serà ligat, d'infern lançat en la foguera. - Donchs la uxera qui té'l retret sagell secret, de la clau del pa, com dit és ja, pa...

15406 - 16357

Quart llibre. De enviudat (versos 1544-1645)

Primera part. Com ordená sa vida (Pelegrinatge a convents i mo-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

nestirs).

"Puys que sa veu (de Salómó) jo ja no sentí, de fet sortí tot elevat, alienat, esbalayt pel que hoyt lavós havia". Soptosament com qui somnia cosa agradable, despertat, li sabé greu perquè allò que li era dolç havia durat tan poca estona, i li haguessin torbat un plaer seu. Va restar desconsolat com fon Tobias, com Azaries Angel Raphael se'n torna'l cel, e congoxat e com hujat fuyat fon Sant Ambròs, qui fon al cos de Sant Martí, també Frontí fon al de Martha, legint la carta de celebrar sobre l'altar, ells s'adormiren e dormint partiren de sos bisbats per Deu guiats mirablement: ells realment feren l'ofici lo sacrifici, santes pregàries per funeraries dels susdits sants, lurs ajudants vent-los becar pecar massa tardar, los despertaren, perquè'ls torbaren del que luny feyen e tan clar veien, los desplagué, cascun hagué enuy enuig un tant". - Parla de Cleophas. Com a ...ment interessant: "E com trobà sant Agostí aquell fadrí riba la mar, volent buydar l'ayguan d'un clot li dix: "Arlot, que penses fer?" Ab alt saber lo chich respòs: ab gran respos ell escoltant, l'infant parlant, perdé'l de vista; ab cara trista restà pensant". - Yo per semblant tal me trobí; aprés cobrí en seny tornat, encadarnat per l'escoltar e tant vetllar." Com que és grosser no ha entès prou be les subtilitats de Salomó fa una referencia a Baltasar Bou tot parlant de les seves coses. "Sens temps remetre, volgué promete, fiu juramant, vot, sagrament, ab cor d'atendre, may muller pendre mes a viure franch, may en un banch seure ne taula, ni may paraula, rahonament mot mon, parlament d'elles sentir, ni may oyr lur malempoli malencolí. Bollir en oli, menjar les mans, moria morir abans, anà ans peus estendre que muller pendre, ans soterrat que mullerat". - Mudant el seu viure va voler veure la vida contemplativa que fan els ermitans habitant els sechs rechs erms, que viuen ab fermetat sens matrimonis i sense curar-si de diables. - De

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

fet ho fiu, aquell estiu ~~i~~ yo fiu ma via ves la mongia ben ermita-
na, la catalana damunt Falçet de ça Poblet qui's diu cartoxa (Scala
Dei), hon la gent coixa puja ab afany; qualque mig any yo hi aturí
hon apurí ab lo prior bon confessor, examinant e rominant ma concien-
cia: la penitencia hagué finida". - Va sentir-se satisfet de llur
vida i, si no fos la seva crudel bigamia s'hi hauria puedat ~~s'hauria~~ "Al monestir dona
hi entràs ni s'acostàs, nunca n'hi veren; ans me digueren, que la
reyna dona Marina desafeynada una jornada sols per mirar li volch
entrar ab ses donzelles: claustra, capelles, quant calcigaren (tot ho lavaren e) fort
~~ho~~ ragueren, ~~tot ho lavaren~~: ells may isqueren del cor tancats: molt
son guardats d'ocasió d'oració ells me'n mostraren, molt m'endreçaren per lur
virtut lo temps perdut que l'esmenàs; que ordenàs lo venidor vivint mi-
llor, me consellaren: tots m'abraçaren e m'oferien Deu pregarien per
mi tostemps. De tots ensemps pres comiat. - Per Deu guiat ves Santes
Creus ab moltes neus (e prou gran fret) fuy a Poblet ~~ab prou gran fret;~~ camí ferrat a
Montserrat, prop Tarragona fuy a Vallbona ~~xx~~ (Vallbona de les Monges).
¡Quin monestir per convertir tot pecador lo pecador! Per la fredor molt me causa
Benifaçá e a Vallivana fuy ~~e~~ per la Plana e per la Vall ab gran treball a
Vall de Crist, quant haguí vist yo Portaceli cert fuy a l'eli (Chabas,
p. 743) de cansament: mas certament; segons mon vot, res pus devot ni
mes ~~menys~~ compost, loch pus dispost en tots no viu: ab rahó's diu del cel
la porta: cert no hi és morta la continencia, de la abstinencia ells
han la suma, may carn hi fuma ni a lur costa dona s'acosta: be hi re-
posí fins deposí lo no lassament, d'ells molt content enamorat de lur
bon grat, cinta ma spasa torni'm a casa hon huy yo stich, en pau vos
dich".

Segona part: Continua son viure (Dones sacrificades)

"Noranta cinch o cent anys tinch. Dels quals cinquanta o los be xe-
xanta dels meus millors, penes, dolós m'han espletat. - En Veritat

~~xx~~

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

lo sant sermó de Salamó qui'm fo tramès, los anys de més e desvià: Yo mal nodrit, vell endurit, dolent, vilà..." Ma gran esmena del temps perdut no conegut, yo la recite, creu, sols imite lo publicà, qui explicà son falliment tot humilment; no pas com feu lo phariseu va, gloriós, superbiós. Yo instruit e corregit, Deu ajudant e graciant, ab escandalls e prous treballs mon temps limita, dones evite per no torbar com realgar; sols un cambrer, un escuder e comprador, coch, pastador, tres me servexen e may me dexen, lur sou los pague e'ls afalague: no tinch consals, de naturals primicials e just delmades rendes yo visch; lo meu partisch finant mos dies en obres pries e penitencia (per abstinencia) lit sus la lenya e d'estamenya tinch los lançols, los camisols d'aspre celici; per exercici de ma persona alguna estona yo cove (per mon deport) l'hort; aprés passege fins que fomeje dijous, diumenge, e dimarts menge carns sense greix los tres jorns peix, l'hu aigua i pa, si no'm trob sa pa y vi vermell: de gros burell és mon vestir, e may jaquir missa tots jorns, cerque perdons, sovint confesse, e may no cesse hores diurnes dir e nocturnes per morts e vius, yo rem catius, e encarcerats e enviudats sovint visite; los hostes site cert ma posada no'ls tinch tancada; los malalts cure, pubils procure, do past al pobre, vist-lo y cobre. No les femelles, be fer elles o adjutori, (no es meritori) gens no'ls ne fas; de fret o glaç, de set o fam ¡tant les desam! si's vol marissen, lams les ferissen o les cremassen, sal se tornassen com la de Lot". En Jacme Roig posa una llista llarga. Qui les perdona fa falliment, qui les castiga obra bé. Diu que (Assuer escorxà la seva dona, Vestí reina. Dels quarta les assassinades solament esmentaren quatre o cinc (casos) dels més notables. Cal advertir que ensells apareixen barrejades de la història sagrada a fets verents? de l'Edat Mitjana: "Aquell Ramon qui darrer fon comt'en Tolosa deliciosa molt andeguera sa muller era, ab art

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

trobada (matà penjada) saviament, mas ferament. - Be'l acordaren los qui mataren en ab gran foguera muller primera del fort Samsó".. "L'apostatat En Julià be castigà braves mullés ben (nou millés) per les mamelles; en les ramelles d'arbres curtades (ben aguades) vives penjà".. "En altre (pas) onzemil belles vergens puncelles de la Bretanya, moltes d'Espanya, caygueren mortes entre les Hortes en lo ribatge d'un gran vilatge, ab gran companya en Alemanya prengueren mort. No's fa gran tort aquella necia dita Lucrècia, gentil, infel, moguela hi zel de que's vol fos, matant son cos; car que conexia que merexia per son fallir, tantost morir". L'últim exemple sembla referir-se a Mac Antoni (Octavià) i Cleopatria. Acaba amb la següent consideració: "Si tal deport, semblants jornades, ab tals porrades sovent havien, millós serien; si yo podia yo'ls ne daria, dich a les males; totes son tales les que conech".

Tercera part. - (Elogi de la muller de Mestre Jacme Roig, Isabel Pellicer).

Donarem sencera aquesta part i prou curta: "Per lo que'ls dech per ses prohismes, e pe'ls baptismes hon som lavats tots batejats, si he fals dit ja me'n penit cert de bon cor: no hajen por les assegure, si be'm murmure, que yo'ls fes frau; car no's tan brau fer ni felló cert lo leó com pintat par. - Per no dexar elles irades, avalotades vers (ves) mi del tot, vull dir un mot per lur confort: tot lo lur hort de spines (de) de carts també he (practicat) prodicat, be (he) examinat ma vida tota; (en la lur flota) dels arbres vius he vist molts nius de verderols e d'oriols e molts vespés, tots sos vergés he ben cercat; he hi sols trobat un virtual arbre fruytal, sols, singular, de virtuts clar, ben empeltat; crech ha trencat l'ull al diable; una loable, sola, famosa e fructuosa, ben (coneguda) dona tenguda per prous, valent Deu molt tement e christiana, tota humana, comunicable, dolça y amable e graciosa, certa, curosa, neta, gentil, sabent humil e poch parlera, mas gran

DESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

feynera, dona endreçada, ben esforçada en tot quanta feya, ses ho-
res deya e tot l'ofici, mas lo servici e treballar per son orar no
romania; en tot paria la lur persona mes hom que dona; des que so
nat tanta bondat no viu en fembra, d'aquesta'm membra que fon casa-
da e ben criada, molt instruyda e tal nodrida pel marit seu, lo qual
la veu molt ben morir, restà, se'ns dir, desconsolat; fora de si:
be'l coneguí subplantador e luytador: blanche e vermell és lo nom
d'ell: d'ella Ys primer mort lo peix licer, hach nom primer; fon ma
vehina, mare, padrina e fel amiga, no massa antiga, dona molt clara,
a mi molt cara; res en lo mon mentres hi fon no amí tant, fiu dol
e plant gran quant fallí, de cor la ami extremament. - Pus solament
en lur comuna n'he trobat, la qual mereix un poch de greix e qual-
que festa, per sola aquesta los dich, me d'elles pau final fernar".
Convé explicar alguns noms que hem posat de lletra cursiva. Blanch e
vermell; per blanch pot entendre's el nom Jacme fent referència al
cavall blanc amb el qual el pinta muntant maures; ver... Ys, primot
mot designa Isabel, Peix licer vol dir segurament Pellicer, per mes
que ella es signava Isabel Roig, seguint el costum. Ara les mullers
firmarien: Isabel Pellicer de Roig.

Quarta e darrera part. (Devoció a la Mare de Deu. - Les se-
ves xacres. La seva dura vida devota).

Donem curts fragments i explicarem el demés. "De la sens par
verge excellent, de Deu potent Mare Maria, no m'estaria devotament,
atentament, no pas cuytat majoritat dir cascun dia: sa confraria
de la Seu gran tostemps que van a soterrar e a honrar ses profes-
sons, misses, sermons, servisch quant puch. - Sa stola duch del rey
empresa als pits be stesa, blanch ab gerreta o terraçeta ab flor de
lir, e sens fallir set vergonyans les quatre grans festivitats tinch
convidats, dos tots dissaptes dech qui d'acaptes porten sa vida; ab

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

semblant brida, regnes e mos, de tot mon cos la fi n'ordena, perquè es pugui esmenar en aquesta vall de llàgrimes dia i nit prega a la Verge, perque en compti entre els seus servidors ~~amb la que~~, després de la seva mort, i que pugui fruir a la Alta Gloria. - "Al purgatori per mos pecats mal esmenats se prou hi dech, quant puch la prech que me n'aparte, açí que'm farte per fer esmenes de mal, e penes sols corporals; les animals e desplaés, quals les mullés en temps passat me han donat els mals presents, per los turmens en compte vagen. - Ara m'assagen (ensagen) males humós, penes, dolós tinch al present; yo ara 'sent mal als talons, en los ronyons pedres, arena, dol-me l'esquena, muscles e colzes, tinch torts los polzes, no puch tenir ni menys regir taça ni pinta, ploma ni tinta; l'ull dret tinch roig, no'm veig ni m'oig, no puch ja siure ni menys escriure; molt mes me resta d'aquesta gesta que no t'he dit temps m'hi fallit, cert vell fexuch ja pus no puch. - En lo present, mon fill plasent, Balthasar Bou, no hi ha res nou, antich és tot"..."Lo disputar grans questions en los sermons, imperceptibles no aprensibles, subtilitats alietats de Trinitat, si en pecats, ~~si en punt~~ fo concebuda, si fon remuda predestinar, la fe provar, dits d'En Pertissa (Pertusa), d'En Lull sa musa, de Ocham Scot lur vari vot; coses molt primes ab subtils rimes plasc (plau) a les gents, profit no gens ne sol restar". - Tal manera de predicar és sols pel gust de les orelles però no arriben al cor, la intelligència en pateix ~~xxxx xx xxxxxx~~ per percebre-les amb dificultat. Les gents, sense entendre el sermó, oiran que diuen: "Be han sonat, be ha preycat a mon plaer". Tocar en els sermons coses que frisen al pecat no és plausible. Copiarem el paràgraf final: "Sols te requir sovint hi liges e que hi afiges lo que hi sabras: per temps creuras lo que t'escrich, (lo que yo t'he dich) si may practiques ni t'emboliques gens ab les dones, sols te consones ab l'alta mare, qui ab Deu lo Pare, l'Esperit

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

sant d'ells emanant, té Fill comú, qui viu Deu hu en unitat e trini-tat eternalment. - Tots finalment homens e fembres, promens, profem-bres vixcam deçà, salvats dellà. - Direm "amen". - Deo gratias.

Consulta

Hem donat una idea de la consulta reproduint les cobles més suggestives. Ara donarem l'Endreça: Los homens, si dexaran mullés, Joan imitant, en lo món franchs militant, ab Jesús triunfarant. Tornada. Si lo contrari faran del que d'elles ordit he, ab la flor de lir també les dones habitaran. Entrada: Spill, lum e regla, homens arregla, dones blasona, lo lir corona, spines, carts crema: ço diu lo tema: tema Sicut lilium Sient liliam inter spinas sic amica mea inter filias (Cantica canticorum, II, 2).

Prefaci. Primera part. (Lloança a Deu i al proisme. El plaer d'ensenyar al jovent qui al mon ve sense experiència). Nosaltres tenim el sentiment que Mtre. Jacme Roig va començar i acabar la seva obra ficció novellesca que forma conjunt del seu poema que imaginà potser en 1450, o ja en la seva primera estada a Callosa i en la segona (1460) va donar-hi fi. En conseqüència ens sembla que el Prefaci, i qui sap si la consulta i tot, degué redactar-los potser posteriorment. Per això hem examinat de primer tot el nexe de l'obra i ara farem pocs extractes del Prefaci, d'altra part molt curt. "Deu, (creador) únich senyor, omnipotent, latriament qual sol adore, quant puch honore e reverisch: tem, obeisch sos manaments, dos excel.lents singularment: sols ell colent de cor sançer faç lo primer: amant prohisme sens frau, sophisme, com mi mateix, no sens perpleix, faç lo segon". ? la idea en comú "axí amichs com enemichs" confia en Déu que li mostrarà un camí segur. Ara donarem una cobla que es considera un fragment dels més fàcils d'En Roig, amb raó: "Entre les pies spirituals e corporals, l'obra millor, de més (amor) e ben voler, a mon

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS MCMVII Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

parer, és doctrinar, dar exemplar e bon consell al qui novell en lo món ve". Aquell que sap o té experiència i no ho comunica a l'ignorant perd el temps. Provarà de corregir error pública, El seu enteniment és tan curt que, si anés a la sirga trencaria la corda; el meu enteniment es flach!" El darrer paràgraf fa així: "Que a capleta suplich, exorte, lo que reporte e tinch emprès, sia nemès ~~empres, sia remes;~~ no pas scapçat, partit, trencat, per vehedós e miradós rot ~~toc~~, ni squinçat, mas sols pinçat, e corregit, limat, legit, o be scoltat, sia accepat benignament".

Segona part del prefaci. (La vellesa i malalties. - Dedicatòria a Baltasar Bou i als joves i vells que es giren rodons per a mirar les dones).

Yo com absent del mon vivint, (aquell jaquint) aconhortat, d'ell apartat dant-hi ~~dant-li~~ del peu, vell jubileu mort civilment, ja per la gent desconegut, per tots tengut com hom salvatge, tenint hostatge en lo meu lit, prou envellit, antich de dies per malalties, molt afligit, vell, enllegit, per molts greus mals, yres y tals ja consumit, ab poch delit, desficiós, mas ansiós d'aquests pubils jovens ~~joves~~ gentils e d'alguns vells qui com ocells passen chillant e sibillant ~~sibililant~~ com les cigales, corbs e cucales, van ahucant, dels lops ~~tops~~ fent cant, sonant ses ~~les~~ trobes, broden les robes, e los ~~sos~~ frens (dauven) los carrers lauren, mouen cantons, girant e rodons, e tot lo jorn roden entorn del cremalló, com papalló fins que s'hi cremen, perills no temen sentins de nas, hon se té pas com cans s'apleguen, entre ells s'embreguen, quant han despenen, moren e penen, e tresnuytant van aguaytant una tal caça, qual, qui la caça, pren mala lebra, vibra, culebra e febra aguda no coneguda per tot hom prou". Perquè ~~sX s'hi~~ i no s'equivoqui ningú ha fet aquest memorial que anomenarà spill, que endreça al seu nebot Baltasar Bou. Hem tractat més amunt, en començar l'estudi sobre Mtre. Jacme Roig de la identificació d'aquest Baltasar ~~així~~

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Parla a més)

com dels equivalents bíblics que troba sobre el nom i el cognom de Baltasar Bou. "Per que informes los jovens verts e inexperts del toch del foch, polls del bolch groch del niu cuytats y poch aguats exir certer, de l'esparver cercant les mans: als vells galans, qui no s'estan pel temps que han de porrejar e pledejar ab la verdor! e l'honrat cor dels curiosos religiosos e capellans, dich, dels profans, dels qui son dan cerquen, e van de pich en sola, e de sa scho-la, del vot exprés, ni dels entés no'ls plau membrar, te vull pregar tu sols publiques e comuniques". - Avui es practica l'amor viciosa, iníqua i deshonesta. No en vol parlar perquè no mira sinó el delit. En el darrer paràgraf poètic se les heu de la manera que convé evitar els mals de les dones males que són més que les bones; es diria, com sovint ho fa, que es dirigeix al seu nebot: "De mon parlar, tots, si'm creureu, elegireu no may amar, ans desamar; may inquirir ne perseguir, jamés caçar, menys abraçar foch informal d'infern portal, dones dampnades, enverinades d'aquell verí ab que ferí al lur antich primer amich Eva de mort, dins aquell hort hon fon formada; per llur errada lexá lavor de frau, error e gran malea a sa ginea, e quantes son ara en lo mon són diablesses, dimoniesses, car les primeres amors son veres e tots temps duren, per ço hi aturen tant los diables; d'ells son amables, may s'en partien, ni se'n dixen no hi val baptisme, mas exorcisme, lum, sal, capila, que de llur vida divi se'n faça; be sap de maçag qui si és lo meu sperit, m'ha portat pena sobre la squena mals huytanta anys, treballs, afanys, e greu turment, vetlant, durment no cessant may de cridar ~~Ayx~~, e sospirar, ben informat publiament tot estament, que s'en vol pexer, vull fer conexer: ~~vull~~ ben avisar e divisar, exordi fent sucintament, la llur costuma narrant en suma, serà l'entrada o la levada de sgremidor o sonador, com sonar vol, e ~~pxrx~~ prothocol e largues notes".

Arxiu de Filosofia d'Estudis Catalans

Tercera part del Prefaci. (Totes les dones i llurs obres contradictòries).

Seguint la mania de mestre Roig totes les dones són dolentes, ja sabem quines excepcions hi ha. En copiarem la llista curiosa: "Donchs dich que totes de qualque stat, color, etat, ley, nació, condició, grans e majors, chiques, menors, jovens e velles, leges e belles, malaltes, sanes, les christianes, juhïes, mores, negres e lores blanques, roges e ~~lores~~ blanques, dretes y manques, les geperudes, parleres, mudes, franques, captives, quantes son vives, quals se vol sien, tot quant somnien esser ver crehen, del que no vehen procés de pensa fam sens defensa, ni part ohir per presumir; sols pronuncien, ver sentensien que cert no saben". - Ens estarem de reproduir cap de tantes contradiccions que omplen sis columnes. Donarem el darrer, interessant pels autors citats, tots els quals són verificats ~~per~~ pel canonge Roc Chabas en el Comentari de la seva edició; per altra part no són gaire difícils: "Llur cap humit, sech fret o calt, de salt en salt corrent fabrica, troba e implica contradictoris llurs reportoris; invencions, condicions, son de diables; fallen vocables e dicions dicions, relacions, per fer envides de ses fallides; David, prophetes: Tuli, poetes, grechs oradós, setanta y dos tengués lengues del món, Catholicon, Guici, Papies, (E)timologies, en quant han scrit, parlat e dit, entre'ls vius tots, no hi ha prou mots qui a dir basten, verins que pasten, tans mals com usen, los bens que abusen ni referir".

Quarta e darrera part Prefaci. (Forma, llengua i divisió de tota l'obra).

"Hauré ordir, puys me n'empaig, aquest meu sçaig de parlament, curt, flach, fallent, a fil per pua: la forja sua stil sil e balanç seré en romanç romanç; noves rimades, comediades, aphorismals, facecials facecials, no prim scandides, al pla texides de l'algemia e parleria dels de ~~Perteria~~ Paterna,

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Torrent, Soterna prenent manobra. - Si temps me sobra e m[illegible] sols per confort e per retraure, no lexar caure los qui treballen, juguen e fallen, uns matan ballen, los altres maten, tots enganats, de seny torbats, a ses requestes cerquen les festes, troben la mort; faré'ls report: serà consell de home vell ja scarmentat, puys ha tentat ~~si'l volen~~ si'l volen perdre. Si vols apendre, nebot valent, ~~li-g'hi~~ lia-hi sovent, mas ab repòs; en procés dos ma negra vida de mals ~~fixin~~ fornida vull recitar, per exemplar e document, car molta gent vehent altri penar passar mal e turment, ne scarment e se'n castiga, qui no s'hi triga, seny vol haver. Del meu penser, aquest trellat mig cordellat e flux texit, serà partit en quatre tals parts principals ~~de~~ com la present lo Prolech fent; cascuna part te altre quart de parts pus chiques. Si tu hi patriques e tens be sment, prou facilment poras trobar de que menjar a ta comanda: pren la vianda quala més vulles, flors, fruyts o fulles, rahels o fust: segons son gust e sa sabor, cascun lector prest trobarà lo que volrà, veure ~~tot~~ cure, ans que ~~ie~~ murmure. Primerament, en mon jovent, essent libert, lo que he sofert recitaré. Puys contaré segonament, be stesament mos casaments, negres, dolents, ab pena per anys cinquanta. La part tercera, a mi certera de luny trémesa una cortesa instrucció diu e liçó, spiritual e divinal. Quarta y darrera clou la manera, ja enfranquit d'elles partit o enviudat, com he mudat oy en amor, pena en dolçor, e consellat e arreglat los meus darrers anys vint o més tots servint Deu, segons veureu".

Hem acabat el resum del llibre de mestre Jacme Roig, el més notable que s'ha escrit en cap llengua meridional (Nord Patio). Ens hi hem entretingut deixant parlar ~~xx~~ l'autor en tots els moments que ens ha semblat possible en un llibre tan pintoresc, que són tants! Segons la fina observació d'En Milà, per més que el metge pretenia

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

escriure en la llengua popular, és més literari del que h[illegible]dret a creure i, malgrat que a estones sembla d'assumpte relliscós, el llenguatge és sempre noble. Quan un hom observa el considerable nombre de vulgarismes i castellanismes que escriuen els valencians d'avui, un hom sent un desig d'encaixar idealment amb aquest valencianista eminent del XVèn. segle.

Donat el desenrotllament imaginari de la novel.la, examinarem alguns tocs de realitats útils per a la biografia. Com es presenta amb caràcter d'autobiografia i en conjunt res més lluny de la realitat. Diu que era fill únic i va tenir nombrosos germans d'alguns dels quals ~~es~~ en coneixen els noms. El seu pare, Jacme Roig, metge, fill i hereu del notari Pere Roig va preocupar-se de donar-li carrera, sens dubte a les universitats de Lleida i de París i fins va emmatllevar alguns diners per a subvenir a les despeses del seu fill per a obrir pas a la seva carrera. El seu pare, que va arribar a gran vellesa, de ué sobreviure a la seva esposa Francisca Pereç de Borrell. De manera que tot el que diu de la seva mare és pura fantasia. Tot el que atribueix al seu padrí, podria atribuir-se també als seus pares. En conseqüència el pare no va morir tísic (ètic) com suposa, sinó que, exercint la carrera que va donar al fill, arribant a una gran vellesa, havent complert els deures de pare col.locat a tots els seus fills i filles.

Quan ell diu: "a peu aní en Catalunya" no devia anar-hi tal com ell diu que el va despatxar sa mare; un peu descalç i l'altre calçat una ermilla a l'inrevés i sense camisa. El fet és que es trobava tan malalt que va presentar-se en l'hospital d'En Clapés a fora portal, i al cap d'una setmana de menjar verdures fredes, pa i aigua, i dormir sense llençols va sortir-ne mig curat. ~~Que~~ Va aguir d'aquesta manera fins que va trobar el cavaller que el va prendre per patge; no indica com va

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

9

succeir aquesta coneixença. Aquest, però, diu que el moltes coses referents a cavalleria. Va sortir-ne home fet quan, en un llaüt de viscasins va desembarcar al Grau i al seu carrer on tots els nois el saludaren amb afecte.

Dues vegades parla de la ciutat de Lleida, i són suficients per creure que estudià medicina i altres disciplines en la Universitat de Lleida. En la primera vegada veu sentenciar una fornera per haver acompanyat un seu jove fill a dormir amb les dones loçanes de l'Alcovor. En l'altra se les heu del pa que feien a Betlem i a Jerusalem que enformat fon pel costat ubert buydat, com aquell pa que'n Leyda es fa. Per parlar d'aquests dos costums lleidatans vol dir una estada llarga, segurament, i com que sabem tres estades d'En Jacme Roig a Catalunya, no hi era pas per a perdre el temps, sinó i durant molt temps no hi altra Universitat que la de Lleida a Catalunya.

Es coneix que a París va passar-hi, fent certs recomptes per primaveres uns dos anys. Segons ell, solament va preocupar-se de fer cavalleries i d'obtenir gran riquesa, mercès a la bondat del Delfí. Es feia una guerra dura, contra l'Anglaterra prenien cavallers anglesos per a donar-los la llibertat mitjançant una forta reemçó. Mentrestant veu maltractar dones que és el veritable motiu d'emprendre viatges. En canvi els homes són sempre bons i benignes i especialment els francesos. Sigui el que es vulgui dels seus fets de guerra, en fer l'inventari de després de la seva mort, es troben bastantes armes, cuiraces que semblen haver-se usat força gastades. Sembla que defugí de tractar de cap relació de caràcter literari; i no obstant, sembla sens dubte que així com s'havia graduat a Lleida, tenia punt en graduar-se a la Universitat de París. Quan a l'escola de Medicina es donaven conferències pràctiques públiques creiem que no en devia mancar cap. En Jacme Roig tenia un temperament actiu i

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

no perdia el temps. En tornar a València, on havia nascut (vers 7284 (de l'edició Chabàs): hon tu est nat e te son statge lo teu linatge d'antich solar) podia considerar-se tot un metge i noble. Tot això en Jacme Roig s'ho fa explicar per Salomó en tractar de l'escut de la ciutat.

Per últim, tot allò dels quatre matrimonis i apunt d'executar-ne un cinquè amb una parenta, és quan se li apareix Salomó tramès expressament per evitar-ho; forma part de la ficció novel·lesca perque pugui tenir fill o filla per heretar la seva fortuna. Forma part de la ficció novel.lesca, la qual li proporciona desenrotllar una sèrie de situacions pintoresques tan justes que qualsevol creuria? que eren preses al viu. Doncs que En Jacme Roig només es va casar una sola vegada amb Isabel Pellicer que li va donar sis fills i filles. La tercera part del llibre quart és destinada, com sabem pel resum, ~~està per enter~~ fer un elogi calurós de l'esposa única de l'autor i, a propòsit d'aquest elogi declara: si he fals dit ja me'n penit cert de bon cor.

Ara, tot remetent a les pp. 413-441 de l'edició Chabas per la biografia, referirem, cronològicament mantes dades més importants notables referents a producció, edicions i notes crítiques més importants, imitacions de la rima de Jaume Roig i altres fets més notables referents al nostre autor, així com vàrem presentar per Ausiàs March, una llista general.

1450. Primera estada de mtre. Jacme Roig a Callosa. Qui va endevinar aquesta estada del metge va ésser N'Adolf Salvà Ballester Mestre Jacme Roig y Baltasar Bou. (Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura, XV, 1934, pp. 294-301) de la que en publica una declaració. Podria ésser que la primera vegada d'estar a Callosa d'En Sarrià, fugint de la pesta que delmava València, formés un pla general del seu

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

llibre.

1460. Segona estada, de més durada, és quan va compondre l'Espill en 1460, d'una torçada; "en aquesta vall Callosa!! Diu així, com és un fet prou sabut, s'expressa d'aquesta manera en la primera cobla de la Consulta: "Trobant-me en aquesta vall Callosa, per la mort fuyt, ociós, trist, sens fer fruyt, emprès he no sens treball de dones scriure llur tall". Així és que va escriure tot el llibre trobant-se en la vila de Callosa, trobant-se en un estat d'esperit que descriu en pocs mots. Hauríem de reproduir aquí la qüestió dels dos Baltasars lo vell i el jove si no n'haguéssim tractat al començament de tractar de mtre. Jacme Roig (p.), per això ens n'estarem.

De quins llibres devia disposar ~~meldient~~ mal de les dones?

1474. És la contribució al concurs de la precedent anyada, que és la data del primera en honor de la verge Maria, la coneguda "~~Obres~~ trobes en ~~llohor~~ de la Verge Maria". La única data consta així: "Venguda la jornada als demunt nomenats dehidors assignada a hoyr sentencia qui mils d'ells ~~lohoria~~ la Verge Maria per los dits senyor Visrey e mestre de Umptesa e jutges per la spe~~r~~tabilitat assumps que's comptava XXV dies del mes de Març any demunt dit Mil.CCCC.L.XX.IIII.." El fet que consti no veritable data d'impressió sino de concurs, ni portada ni colofó ni cap referència on consti un fet tan extraordinari com la lletra d'impremta. La veritat és que és que és sensible que no hi figuri cap data ni lloc, que segurament és València. El que està avesat en qüestions tipogràfiques antigues l'aspecte no dóna lloc a dubte. En la nostra Bibliografia de 1914, vàrem donar el detall de tots concursans. És un cas curiós que dos individus del Jurat, els preveres Joan Vidal i Bernat Fenollar, varen concórrer per honor de la Joya, que devien estar en el secret. De moment no ens interessa

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

sinó la obra d'En Jacme Roig. L'epígraf és d'aquesta manera: Espon mestre Jacme Roig, mestre en medecina, en lahor de la verge Maria, tirant a la Joya. Presenta un cas insòlit en la metrificació: Sis cobles de vuit versos mentre que les tornada i endressa són de cinc versos. Si les cobles en lloc d'octaves constessin de nou o deu versos estarien bé les tornada i endreça de cinc, però essent octaves les cobles correspondrien ésser de quatre versos les tornada i endreça. La primera cobla i l'endreça van endreçades al mestre de Muntesa. Cada octava acaba amb el nom de Maria. Sense l'edició ~~en el Cançoner total~~ d'En Francesc Martí Grajales de 1894, En Chabas la va reproduir en la pp. 390-91 de la seva edició.

1492. Manuscrit de l'obra total de l'Espill de Jacme Roig es troba en el manuscrit núm. 4806 de la Biblioteca Vaticana. (La nostra sigla d'aquest manuscrit és Jl.) Per l'estudi de la filigrana es ve en coneixença que s'atribueix de l'any 1490 a 1492. Veure Chabàs p. 364 de l'edició, tantes voltes esmentada.

El primer que va donar compte va ésser l'eminent provençalista Antoni Bastero i Lledó en la seva Crusca provenzale, Roma, 1724 (p. 88 86), de la qual vàrem descriure l'obra amb tot en tractar del gran poeta Ausias March. El que diu d'En Jacme Roig no vàrem fer sinó insinuar-ho. Segons Roque Chabas: "Jacopo Roggio, Gentiluomo Valenziano, detto Jacme Roig, Il suo poema contra le Donne, intitolato Espill (speglio, spechio) che indirizzò a Baldassare Bou, sio nipote; e lo scrisse nell'anno 1427 (hauria hagut de posar 1460), Ms. Vaticano cod. 4,806, in foglio. Queste notizie si ricavano dal medesimo Poema, avveg ..nachè nell codice non vi sia scrito il nome dell'Autore ~~editore~~; leggendosi ~~leggensi~~ nel Proemio Est doctrinal / memorial etc. E poi a ~~nella~~ cart. 77, colonn. I (del Ms. vat. versos 10514) ~~col, prima nel ms. Vat.~~ Mil quatrecents, vint set complits anys son finits etc. De costui fece onoratissima menzione il Dottore Gasparo Scuolano nella sua

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Storia del Regno e della Città di Valenza part. 3ª, libro 1º, núm. 4) comme abbiamo riportato di sopra alla lettera A parlando de Ausias March". En Chabas promet en la Biografia d'En Roig estudiar l'escriptura d'aquest, que no és autèntica. El fol. 1 conté la consulta, la tornada i l'entrada; el vers és en blanc i en el fol. 2 hi ha el tema i segueix el prefaci i segueix l'obra fins al foli darrer, que és el 118. Hi ha dos versos que en el manuscrit que no porten les edicions però són en més gran nombre els versos que manquen en el manuscrit i que porten les edicions. Les lliçons del manuscrit són més arcaiques. En Chabàs, amb molt bon encert, segueix el manuscrit que feia anys que l'havia copiat personalment a Roma. No cal dir que en l'edició es reprodueix el fol. 1 (consultar) del manuscrit Vaticà. En Chabàs parla amb més detall d'aquest manuscrit en les pp. 363-367.

1531. Primera edició de València, per Francisco Diaz Romano, en quart i en lletra gòtica. La portada va a dues tintes. Era natural que la primera edició de l'Espill d'un autor tan valencianista com era Jacme Roig fos feta a València: "Libre de consells: fet per lo magnífich mestre Jaume Roig, los / quals son molt profitosos y salu/dables axí per al regiment y or/de de ben viure com per a augmentar / la devoció a la puritat y concepció / de la sacratíssima Verge Maria". - Tot dintre orla i a dalt i pels costats de l'estampa de la Mare de Déu la llegenda que és així: "Conceptio tua dei genitrix virgo. Gaudium annunciavit universo mundo. - Sicut lilium inter spinas sic amica mea inter filias". - Diu En Francesc Martí Grajales que aquest Prolech adreçat "al molt spectable y en totes obres noble y virtuosissim senyor don Hieronym de Cabanyes en actes extrenus e i ingeniosos conceptes triumphant, y justíssim Portant Veus de general Governador en la ciutat e regne de Valencia", i els versos importants, son obra d'Onofre

Segons Chabàs:

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Almudévar. Aquesta opinió cap fonament. No hi ha estil més diferent entre l'insubstancial i confús pròlec amb el signat per Onofre Almudèvar de la segona impressió. Respecte a poesies no són per comparar les llargues cobles de la primera amb els versos precisos i clars de l'Almudèvar. Comença la llarga obra pels versos que han esdevingut interessants per la interpretació que'ls dóna el nostre gramàtic Ballot: ~~Criat en la patria qui's diu limusina~~

Criat en la patria qui's diu limusina
No vol aquest libre mudar son lenguatge.

Fins ara estàvem acostumats en la relació de llemosina en sentit de llengua llemosina, però en pàtria no era conegut ni en serà mai més.

Perque pugui judicar-se la manera inconsiderada que parlen dels poetes valencians i els elogis rimbombants que els curiosos del segle XVIè, la darrera cobla de la poesia.

Puis més que'ls d'Athenes, y tots los d'Itàlia,
Manau les nou muses, extrenus poetes,
Y ab actes heroychs primos mol perfetes
Mostrau ~~de l'aigua la font~~ de Castàlia.
D'aquest perfet ~~vall~~ l'almesch y l'algàlia
Les vostres grans tubes loant magnifiquen,
Per fer que los homens loant los publiquen,
Que passe l'estrèpit los monts de Theydia".

Prou n'hi ha i encara amb excés. - La consulta de Jacme Roig a Mossèn Joan Fabra al foli 4 i després segueix Primera part. Comença lo libre de les Dones, ordenat per lo magnífich Jaume Roig, doctor famós de la serenissima senyora reyna dona Maria: i és exemplare de consells per ell donatz a son nebot Galthasar Bou, senyor de Callosa qui molt amava (0 2-3 foli 14). Segueix el Prefaci, com el text que acaba amb aquest colofó: "Deo gratias / Fonch stampat lo present libre en la / insigne ciutat de Valencia per Fran/cisco Diaz Romano al studi / general, a XXX de Juny / any MDXXXI". Segueix un fo-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

li ocupat per una estampa en fusta de la Mare de Déu amb a la dreta, santa Dorotea i Santa Caterina màrtir. Diversos exemplars no contenen l'estampa. En quart, de 17 plecs i mig i 140 folis.

1561. Primera edició de Barcelona, per Jaume Cortey, en octau, lletra elzeveriana o rodoneta. "Libre de consells per / lo magnífich mestre Jacme Roig, los quals / son molt profitosos y saludables, axí pera / regiment y ordre de ben viure, com pera / augmentar la devoció a la puritat/y concepció de la sacratíssima/verge María". - "Estampat en Barcelona, per/Jaume Cortey, 1561". Al peu de marca de l'impressor es troba: "Estampat en Barcelo/na en casa de Jaume Cortey / Any M.D.LXI". L'edició de Barcelona és una de les més rares. La de la Mazarina de París, que és la coneguda i la de la Biblioteca Nacional de Madrid, completíssimes i la de la Universitària de València, incomplet i empastifat. A la fi i sense foliar el Procés o disputa de Viudes y donzelles. Entre folis marcats i immarcat forma un conjunt de 176. La signatura de l'exemplar de la Mazarina és nº 22114. Com s'haurà pogut comprovar l'editor de Barcelona coneix la impressió de la primera de València, que segueix pas a pas, donant la insulsa i freda i els versos anònims la una i els altres. De la bona introducció i els sabrosos versos signats una i altres per Onofre Almudèvar, donen un valor a la impressio (p. 1).

1561. La segona edició de València, per Joan de Arcos, en octau, lletra elzevir o rodoneta. La portada és a dues tintes. Mercarem el vermell de cursiva: "Libre de les / Dones, mes verament /dit de consells profitosos y saludables, axí per/ al regiment y orde de la vida humana, com per a/augmentar la devoció de la Immaculada Concepció de la sacratíssima verge Maria, fet per lo /magnífich mestre Jaume Roig. Ara

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

novament corregit y esmenat de moltes faltes e de nou affegit la Disputa o procés de viudes y donzelles; fet per los magnífichs Mossen Jaume Siurana, generós y mestre Llois Joan Valenti, doctor en Medecina, ab una sentencia del honorable y discret Andreu Martí Pineda, notari. - En Valencia per Joan de Arcos, a les espatlles del studi general, 1561". A cada banda d'una fusta petita de la Mare de Déu hi ha solament el tema (p. 1-3). Aquesta edició té el mèrit d' uns substanciosos dotze versos d'Onofre Almudèvar al lector, començant per "Si molt le conforten ab dolça fragancia Les flors dels ingenis dels vigils poetes..." i la notable "Epistola proemial als lectors signada Onofre Almudevar. No podem presentar cap fragment dels versos ni de l'Epistola "En lo temps que mes apartat estava de conversar ab les Muses". La raó l'aconsella i proposa un raonat criteri, dient a la seva persona que els valencians no es recorden de la llet que han mamat i moltes altres coses oportunes, esmentant força autors i llurs obres amb molta oportunitat. Com si això no fos prou, se publiquen els desgraciats versos i el prolech anònims de la primera edició. Sembla estrany que els valencians, éssent amics de confusions, s'hagin cregut tots quatre textos ésser obra d'Almudévar malgrat els anys transcorreguts de la primera edició (1531) a la segona (1561) però és el cert que les obres anònimes són coure i els d'Almudevar són or. -Alguns exemplars d'aquesta edició porten a la fi Lo procés de les olives y lo Somni de Joan Joan, ordenades principalment per lo reverent mossèn Bernat Fenollar y lo discret Joan Moreno notari. E apres per lo magnifich mossen Jaume Gaçull, cavaller e altres amplificat. És obra útil y molt graciosa, ara novament corregit y affegit la Brama dels pagesos de vocables bandejats, escrita per mossèn Gaçull al dit mossèn Fenollar. - "Fon estampat en Valencia. Venen-se en casa de Olzina, llibrer davant de la Deputació, 1561". A la fi: "Fon estampat lo present llibre en la in-

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

signe ciutat de Valencia, en casa de Joan de Arcos, a les estatlles de l'estudi General. Any M.D.LXI". La obra consta de cent trenta vuit folis, distribuits amb les signatures (letres) de la manera més extravagant; en les ? també hi ha divergències. Els exemplars que contenen el procés de les olives porten foliació especial apart.

1686. Gaspar Guerau de Montmajor. Breu descripció dels mestres de Valencia que anaren a besar les mans a la magestat del rei D. Felip, segon de aquest nom, en lo primer ~~dia~~ de febrer del any mil cincheents huitanta sis, feta per lo venerable mestre Gaspar Guerau de Montmajor. "Yo mestre Grau a qui mes plau ser lo bochí del rei Pasquí Puschí e lo fiscal..."

Publicat per R. Foulché-Delbosc, en la Revue hispanique, vol. XXXIV, pp. 546-563 ~~365~~).

La famosa obra de Gaspar Guerau de Montmajor consta d'uns setcents versos compostos a l'estil de Jacme Roig. En Milà, en el seu estudi ~~seu~~ Estudio sobre los poetas catalanes de fines del siglo XV y principios del XVI (Obras completas, tom VI, p. 414) Mestre Guerau de Montmajor, que tradujo al latín y comentó a ~~Paris~~ Roig, y que siguiendo su versificación y estilo, compuso contra los profesores de la Universidad en 1586 de la que había sido excluido: "Breu descripció..." D. Roc Chabás en la seva tantes voltes esmentada edició diu textualment: "Gaspar Guerau de Montemayor tradujo al latín y comentó el poema de Roig; pero no se conoce lo uno ni lo otro; esto se desprende de las notas sobre el Canto del Turia de la Diana de Gil Polo, (puestas por Cerdá y Rico) Se saca esta noticia de Onofre Esquerdo, quien en los Ingenios valencianos (dice) hablando de Montemayor ~~puestas por Francisco Cerdá y Rico, dice:~~ ~~Ei~~ «Hizo un comento ~~de~~ a las obras de Jaume Roig. (traduciéndolas en latín) Se espera su impresión, Murió ~~en~~ el año 1600.» Después ha desaparecido el ms. y con él la esperanza de su publicación". (1) Però qui ha fet objecte d'especial estudi sobre

(1) Cerdá y Rico también publica en las "Adiciones al prólogo y Notas del Editor", pág. 509-515, una biografía de Guerau de Montmajor y un fragment de la sátira contra los mestres. (Vide: Gaspar Gil Polo, La Diana Enamorada ~~Nueva im~~ Cinco libros que prosiguen los VII de Jorge de Montemayor por ~. Nueva impresión con Notas al Canto del Turia. Madrid... Año MDCCLXXVIII)

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

signe ciutat de Valencia, en casa de Joan de Arcos, a les espatlles de l'estudi General. Any M.D.LXI". La obra consta de cent trenta vuit folis, distribuits amb les signatures (letres) de la manera més extravagant; en las ? també hi ha divergències. Els exemplars que contenen el procés de les olives porten foliació especial apart.

1686. Gaspar Guerau de Montmajor. Breu descripció dels mestres de València que anaren a besar les mans a la magestat del rei D. Felip, segon de aquest nom, en lo primer dia de febrer del any mil cincents huitanta sis, feta per lo venerable mestre Gaspar Guerau de Montmajor." Yo mestre Grau a qui mes plau ser lo bochí del rei Pasqüí Puschí e lo fiscal..."

Publicat per R. Foulché-Delbosc, en la Revue hispanique, vol. XXXIV, pp. 546-563 (?546-565).

La famosa obra de Gaspar Guerau de Montmajor consta d'uns setcents versos compostos a l'estil de Jacme Roig. En Milà, en el seu estudi ~~sen~~ Estudio sobre los poetas catalanes de fines del siglo XV y principios del XVI (Obras completas, tom VI, p. 414) Mestre Guerau de Montmajor, que tradujo al latín y comentó a ~~París~~ Roig, y que siguiendo su versificación y estilo, compuso contra los profesores de la Universidad en 1586 de la que había sido excluido: "Breu descripció..." D. Roc Chabás, en la seva tantes voltes esmentada edició diu textualment: "Gaspar Guerau de Montemajor tradujo al latín y comentó el poema de Roig; pero no se conoce lo uno ni lo otro; esto se desprende de las notas sobre el Canto del Turia de la Diana de Gil Polo, puestas por Cerdá y Rico. Se saca esta noticia de Onofre Esquerdo, quien en los Ingenios valencianos (dice) hablando de Montemajor ~~puestas por Francisco Cerdá y Rico, dice:~~ Hizo un comento a (traduciéndolas al latín) las obras de Jaume Roig. Se espera su impresión. Murió el año 1600." Después ha desaparecido el ms. y con él la esperanza de su publicación". (1) Però qui ha fet objecte d'especial estudi sobre

(1) Cerdá y Rico también publicó en los "Adiciones al Prólogo" (Notas del Editor), pág. 509-515, una biografía de Guerau de Montmajor y un fragmento de la sátira contra los mestres. (Vide: Gaspar Gil Polo, La Diana Enamorada ~~Aparición~~ Cinco libros que prosiguen los VII de Jorge de Montemayor por ~~Nueva impresión con~~ Notas al canto del Turia. Madrid... Año MDCCLXXVIII.)

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

En Gaspar Guerau de Montmajor és el nostre amic senyor Castañeda, que aviat citarem. Es ve en coneixença que En Guerau, ~~que~~ havent estudiat amb aplicació en el seu jovent, va obtenir la classe de Retòrica després d'oposició lluïda; que, passant anys, es dedicava a maldir tot retreient els defectes dels companys de professorat. Per les insídies de Lloreng Palmireno va obtenir que el suspenguessin de sou i privessin de classe i de sou, però (gràcies a) l'informe del rector Mitjavila i considerant els mèrits de Guerau va obtenir la reposició el 2 de juny de 1583. Aleshores va escriure Sátira contra els mestres, tots els mestres? varen fer costat al Palmirano, i En Guerau va sofrir presó ~~al Estudi~~? en les presons de l'Estudi de València. Encara va fer-se escàpol de la presó refugiant-se a la Universitat de Alcalà d'Henares, on va regentar la càtedra de Retòrica fins a la seva mort en 1600.

1604. Quatre anys després de la mort d'En Gaspar Guerau de Montmajor, va publicar-se anònima ~~la creació dels~~ una sàtira contra els (de valencians F. Vicente) notaris Castañeda y Alcover, La Xávega dels notaris creats en lo any MDLIIII (MDCIIII), en la Revue hispanique, vol. L, pp. 292-311 (297-312). Malgrat la impossibilitat de poder referir-se a Guerau, reuneix unes interessants notícies sobre aquest autor. Gaspar Gerau de Montmajor. Apuntes bibliográficos por Vicente Castañeda y Alcover, de la Real Academia de la Historia, Castellón MDM~~C~~XXIV, Abans i després de presentar els apuntes, s'hi troba un gabadal de notícies sobre la vida del que fou notable professor que no tenen preu, que nosaltres hem espigolat rabentment. - Tot fent referència a un llibre del senyor Castañeda que desconeixem, interessa directament Jaume Roig: "En mi edición de Refranes Valencianos del P. Luís Galiana, en las notas que anteceden a la obra, traslado una carta del referido dominico que escribió a Carlos Ros, tratando del renacimiento del idioma valenciano: anótase allí que Gerau de Montma-

Aquest fragment deu pertànyer al Llibre de Castañeda i a l'Ateneu no hi és.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

jor, tenía trabajado y comentado el Libre de les dones de Jaime

1606. Imitacions catalanes de Jacme Roig. Sumari y relatió verdadera de la sancta Unió y germandat formada en la noble y leal ciutat de Barcelona y Vegueria (streta) de aquella contra los lladres omicides, ase sassinadors y altres malfactors, la pau y quietut publica perturbans. Composta y posada en vers de Jaume Roig per lo pastor Gileno (escut de Barcelona)

Estant tancat
molt descuydat
de dins un hort
ab gran deport
entre las flors
totes donaven (que grans olors)
y aucells cantaven
ab melodia,
gran alegria
jo vaix sentir
puis viu venir
una Donzella
disposta y bella.

En quart dos fulls a tres columnes. Barcelona: Honofre Anglada, Any MDCVI. (Aguiló, Catálogo de Obras en lengua catalana, 1927 (1923), p.630)

1606. Resposta y Copia de una carta tramesa per un ciutadà d'esta Ciutat de Barcelona a un amich seu, residint ~~en la Ciutat~~ en Valencia ab la qual li dona avis de (la) Unió feta en la dita Ciutat de Barcelona lo any present (de) MDCVI (Grabat d'una colla de ballesters i el seu quefe (cap) (Desener)) ~~Molt~~

Molt magnifich
y bon amic
no puch dexar
de avisar...

Barcelona: per Joan Amelló, (MDCVI) En quart, dos folis a tres columnes.

1606. Vers de Jaume Roig en alabança de la Unió. Estampat en Barce-

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

lona, per Jaume Cendrat. 1606. En quart, dos folis a tres columnes.

Si so dichos
e venturós
de ser dit
ben advertit
lo que diré
promulgaré
certa cançó
de la Unió,
pus Jaume Roig
ab un tal goig
me dona vers
que m'ha encès
com un lluquet
ab lo billet
que m'envià
ab que'm manà
digués per ell
per ser molt vell..

Aguiló, Catálogo, p. 631; Milà, Obras, III, p. 396 en dóna un fragment més llarg.

1606. Resposta a un amich de Vich contant-li los effectes que ha causada la Sancta Unió de Barselona, folgant-se dels succehits en la de Vich. (Dos figures gravades). Barcelona: Sebastià de Cormelles, 1606. En quart dos folis a tres columnes.

No'us puch contar
quant singular
pler me haveu fet
ab lo villet
y relació
de vostra Unió...

Aguiló, Catálogo, p. 631.

1612. En Milà diu (Obra, VI, p. 276, "Orígenes del Teatro Catalan", obra abans inèdita). Las más antiguas noticias que de esta clase de danzas hemos alcanzado se refieren a Tarragona, y en efecto, esta ciudad, su campo y las poblaciones inmediatas, ha seguido siendo el

país clasico de las mismas.

Relació de la entrada de 1612 (es refereix a la entrada d'un arquebisbe de Tarragona, de divertiments de caràcter popular).

un estivall →

Tantost sentí
un so gracións...
viu que venia
d'homes davall (de ball)
de draps cosits...
Tantost ab crits
dix un diablot
ola, feu foch
per als Titans (la norma)
pensí de vis[r]a
tornar-me foll
quant viu que'l coll
girant anaven
y que portaven
ab bona traça
de carabassa
cobert lo cap
ab lo coll llarch
altres torçat...
que unes de gall
tenien lo cap
de rat penat
y muxonet
altres de serp
ab son fabló...
una careta
mija morada
y colorada
eren les parts
un pam de nas
y en lo fi d'ell
un cascavell
que anava al so
un tovalló
al trast lligat...
mes aportant-lo
cada hu d'ells
du cascavells...
ses dos camades
en les pausades
seguian lo so
dames y vells.

millor que descripció d'entrada d'un arquebisbe sembla un joc de disbarats.

1640. Segona ~~resposta~~ relació de la bona nova de la recuperació del castell de Salsas y tot lo (que) acontengut (sic) desde 11 (onze) de Juny (de 1639) fins a 10 de Gener de 1640. Al to:

Si voleu oyr
la cansó galana
jo vos la diré
a la catalana.

Escut d'armes d'Espanya. Barcelona, Sebastià y ~~Nauje~~ Jaume Matevat, 1640. Aguiló, Catálogo, p. 688.

1642. Diálogo verdader, gracións y apacible dels felicos, y bons successos de la guerra de Catalunya (Cathalunya). Compost ara de nou ab different rima

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

de Jaume Roig, per un Català ben aficionat a la patria de Catalunya. Interlocutors en ell son Valentí Anglada y Bernat Company. (Representats per dos vinyetes).

Aguiló, Catálogo, pàg. 702, en compte de donar-ne fragments, diu: "Este poemita, de más de 1,500 versos, es uno de los más importantes para la historia y para el idioma, que se imprimieron en aquella angustiosa época. Debieron seguirse dos partes más, según se advierte en los últimos versos del Diálogo". - Cobles del Marqués de los Veles que cantaren Valentí, y Bernat a la fi del rahonament. Son unos goigs políticos que tienen per Tornada: Suplicav gent derrotada Al Privat, deix de voler Guerras ab gent Catalana Que'us han de fer menys valer. - En quart, 12 folis sens numerar. Barcelona: Gabriel Nogués, 1642.

1642. Relació en rima de Jaume Roig, de tot lo que ha succehit dintre de Perpinya en son siti, fins al rendir-se. - I desde la presa de Cobllire fins al rendiment de Salsas, axí per terra com per mar.- Composta per Baldiri Malvesia natural de Picamolons. Barcelona: Jaume Romeu, 1642. En quart, quatre folis a tres columnes. Comença:

Los més valents
estau atents
al relatar,
queus vull comptar
lo que ha passat
quant sitiat
s'es vist lo fort
d'Espanya Nort
qu'es Perpiñá... Acaba:
prou he rimat,
ja estich cansat,
perdó deman
que tinch cadarn
y no puch mes
escriurer res.

Aguiló, Catálogo de las obras escritas en Lengua catalana, 1927, p. 1923

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

704. Aquesta és la última nota que consta escrita en rima de Jaume Roig.

1665. Data del proleg de la traducció castellana de l'Espill o llibre de les dones, de Llorenç Matheu i Sans, a nom de Lorenzo de Motha, datat a Madrid. Aques... ~~que es~~ Aquesta ? guardava la traducció en la seva llibreria, però va desaparèixer després de sa mort, va ésser adquirida per la Biblioteca Nacional entre ~~lo entremig~~ els llibres de la llibreria Bohil Bohl de Faber ~~com per la Bibliot. Nacional~~. Donarem compte ? de l'intent de publicació, per Salvador Guinot, en el nostre número corresponent a l'any 1903.

1724. Hem tractat precedentment dues vegades en el present estudi de l'obra d'Antoni Bastero i Lledó, Crusca provençale (Roma 1724) que l'analisi ~~d'una~~ de la qual ens hem ocupat extensament en les ~~pp. 88~~ pàg. 105-108 del capítol sobre Ausiàs March ~~mestre de Jacme Roig~~.

1735. Edició del Llibre de les Dones de Carles Ros (4 novembre 1703-4 abril 1773). Lo libre / de les Dones / e de concells donats per / Mosen Jaume Roig / a son nebot / En Balthasar Bou / senyor de Callosa /. Quarta impresió. / Traula a nova llum / Carlos Ros, / notari apostolich, natural / de esta molt Noble, Illustre, LL y Coronada / Ciutat de Valencia /. ab llicencia / En Valencia, en casa de Josep Garcia / any MDCCXXXV. / Se trobara en casa de Thomàs Torres, librer, ~~al~~ carrer que va de la Plaza de Villaroya frasa al Collegi del ~~Sr.~~ Sr. Patriarcha. - Al segon foli va la dedicatòria, de la qual presentarem el primer apartat: "Al egregio Sr. D. Felype Lino de Castelvi Juan Ximenez de Urrea, conde de Carlet y ~~de Benimodir~~ Benimodo, baron de Tous y Terrabona nova, señor de Masalet, y Casa Real de Pintarrafes, etc. - Aviendo dado a la estampa tres pequeños libros, concernientes a las excelencias y apreciables circunstancias de la lengua Valencia, para que no

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

se olvidara del todo el uso de ella, manifestando al publ[ic]o muchos Adagios agradables en su Idioma; y siendo el Libro, que en Poesia compuso el célebre Don Jayme Roig, tan principal à esta fin, como buscado, y casi escondido en el olvido de manera que para formar un cuerpo para reimprimirle, ha sido preciso valerse de fragmentos que a costa de especial cuidado de V. S. se ha logrado... De la advertencia proemial en copiarem tan solament un paràgraf: Los vocablos ~~de~~ que en esta Obra se hallan con menos ~~una~~ sylaba, ~~dos~~ ó sylabas, no es porque en aquellos ~~no se~~ tiempos assí se pronunciassen sino ~~por estar~~ que están syncopados y ~~esto~~ esso es licencia Poetica; ~~así~~ como también el poner muchas palabras inventadas (y nouladas) por causa de la Ley del verso ~~o consonancia~~ (consonancia o). Lo mesmo se deve entender quando por causa de la sunalepa synalepha, que tanto se usa en nuestro Idioma, se ajuntan las dicciones monosylabas con ~~otras~~ las polysylabas, pues tambien parecen otras, y no lo son; y esto no es por razon de ~~synopas~~ syncopa, sino por ser propiedad de la Lengua Valenciana, que a mas de ser tan lacónica y breve esso la (aun) hazemucho más, por que de esta essa suerte la pronunciamos naturalmente los Valencianos, supliendo las synalephas. - Aquesta Dedicatoria i advertencia ocupen tres folis no marcats. - En les pp. 1-284, contenen tota l'obra de Jacme Roig, les pàgines van a dues columnes, començant (p. 1) Comença lo libre de les Dones, ordenat per lo Mag. Mestre Jaume Roig, Doctor famós de la serenissima senyora Reyna Dona Maria. Es exemplar e de concells per ell donats à son nebot En Balthasar Bou, senyor de Callosa, qui molt amava.

Les obres que esmenta en la dedicatòria són totes conegudes. Vegeu Faustí Barberà, Conferencias sobre Carlos Ros, Valencia, 1905, que esmentarem aviat.

1747. Havent posat nota estensa dels bibliografs valencians en tractar d'Ausias March, ara no té altre objecte que senyalar les planes on parlen de Jacme Roig. José Rodríguez, Biblioteca Valentina,

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

p. 196.-197-

1747. P. Vicente Ximeno, Escritores del reyno de Valencia, volum I, p. 50.

1778. Francisco Cerdá y Rico, Notas al Canto del Turia de la Diana enamorada de Gil Polo, ~~p. 514.~~ 1 pàg. 154 i 299-304

1827. Just Pastor Fuster, Biblioteca Valenciana, vol. I, p. 30.

1865. Milà I Fontanals, Ressènya histórica y crítica dels antichs poetas Catalans, Obras, tom. III pp. ~~314-359~~ 214-219.

1865. Edició segona de Barcelona, publicada per En Francesc Pelagi Briz. La portada, impresa tota en tinta vermella: "Lo libre de les dones / concells / molt profitosos y saludables així pera regiment / y ordre de ben viure, / com per a augmentar la devoció a la puritat de la Concepció / de la Santissima Verge Maria, / fet per lo magnifich Jaume Roig / y donat novament segons la edició de 1735 / per
(1866) / Francesch Pelay Briz / Barcelona. / Llibreteria de Joan Roca y Bros / Centro de obras de Catalunya / Carrer de l'Argenteria nº 49 / 1865".
- En una falsa portada s'hi troba el títol i el tema.
Com se veu imita l'edició de Carles Ros, però modificant-ne l'ortografia posant per exemple, tots els infinitius de la segona conjugació (viure, caure o cabre) acabant amb r final, el portaria a fer el futur caureré, veureré). Sense aquesta són moltes les modificacions sobre que vàrem establir les sobre el text d'Ausias March. No es para en modificar el text de Jaume Roig, sense cap respecte. En el prolech y noticias de la vida del poeta En Chabas troba reminiscències de Ximeno, Fuster i Ticknor, ~~xxxxx~~ frases que eren pròpies d'En Briz procedeixen tretes de frases de la dedicatòria i el proemi al lector de Carles Ros el text de l'edició del qual segueix, a part

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

les modificacions aportades per En ~~xxix~~ Briz. - El colofó és d'aquesta manera (acabada la Taula i les Erradas) Se acabó d'estampar la present obra de Jaume Roig, en la estampa de Bonaventura Bassas en Barcelona, lo jorn 10 de Janer del any de gracia 1866. - En octau, X-196 planes. - El procediment de l'editor i textos d'En Briz és d'una gran comoditat: allà on ell no comprenia el significat tirava al dret: per això en moltes parts va patir confusions.

1867. Briz "Lo llibre dels poetas. / Cançoner de obras rimadas / dels segles XII, XIII, XIV, XV, XVI, XVII y XVIII, / acompanyat de notas y d'un pròlech / per Francesch Pelay Briz, / Barcelona. / Establiment tipogràfich-editorial de Salvador Manero / Rambla de Sta. Mónica, núm. 2, Ronda 128./ 1867.

De Jacme Roig posa (Fragment del llibre de les Dones) Prefaci, 1a part, Deu creador, únich Senyor Omnipotent, latriament qual sol adore... - 2a part. Yo com absent del mon vivint, aquell linquint aconortat d'ell apartat dant-hi del peu... pp. 232-238, els dos fragments són publicats per enter.

1875. Rafel Ferrer y Bigné. Estudio histórico-crítico ~~de~~ sobre los poetas valencianos de los siglos XIII, XIV y XV, ~~premiado y publicado en el Boletín de la Sociedad de Amigos del País de Valencia. 1875~~ por ~ ... Obra hecha por amor a Valencia y premiada por la Sociedad Económica de la misma en el certamen público de 1871. Valencia ... 1873, Jacme Roig p. ~~38~~ 28-32. En tractar d'~~aquesta obra~~ Ausiàs March hem expressat el judici que ens mereixia. aquesta obra.

1876. Milà i Fontanals. Considerem que en aquesta data degué produir l'Estudio sobre los poetas catalanes de fines del siglo XV y principios del XVI. Respecte a Jacme Roig se n'ocupa en les pp. 383-391 i 417-420. En aquestes últimes pàgines, ~~de lletra menuda,~~ que titula Notas de lletra menuda i plena, tracta de les edicions i de ~~l'elogi que el gran metge feia de la seva esposa~~ la crítica de les dones.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

1883. Joaquim Serrano Cañete. Recuerdo apologético del ilustre Jaime Roig. Es publicà en la Revista de València, tom. III i darrer d'aquella revista, pp. 529-569. Se'n va fer un tiratge de trentadues pàgines en quart. N'extraurem alguns dels paràgrafs més suggestius.

"Con los mejores poetas compite Roig en naturalidad y frescura, en viveza de ingenio, en talento observador, en espontaneidad de expresión, y hasta en esa mezcla heterogénea de inmoralidad y religión. Y, en honor de la verdad, no es Roig el más extremado de los autores de su época, con tanta más razón que al deprimir y pirotear a las mujeres, lanzando a todos los vientos de la publicidad sus extravíos, astucias, hipocresías, liviandades y hasta crímenes, es el levantar sobre las ruinas de tanta miseria y de tanta humillación un trono donde cantar las excelencias de la Virgen María. Su erudición raya en lo maravilloso: la historia sagrada y profana le son tan familiares, que apenas hay página donde no broten con expontánea profusión citas literarias o recuerdos históricos. Para el crimen local, para la historia de Valencia, tiene esta obra una grandísima importancia. Es un estudio minucioso de las costumbres del siglo XV. Calles, edificios públicos, hábitos, modas, personajes, todo se encuentra allí descrito con ese talento de observación y con cúmulo esa experiencia que tan útiles debieron serle para el ejercicio de su profesión. Porque aunque en todos en toda la obra parece que el poeta ha tratado de ocultar al médico, el médico, sin embargo, aparece y flota entre los versos del poeta. Todas sus censuras son hoy tan oportunas como en el siglo XV, y eso prueba que, al pintar su época, copió del natural y escogió para sus cuadros, no lo accidental, no lo fortuito y pasajero, sino lo permanente y fijo, lo que es de todos los que es propio de todos y de todos los países, porque es hijo de las pasiones y de los sentimientos extraviados de

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

la humanidad. - Como filósofo es Roig ~~xxxxxxxxx~~ razonador sentencioso, como poeta es el satírico lemosín más original del siglo XV. El Espill ha pasado a la posteridad con el sello a obra notable, y es porque en ella palpitan las pasiones, los deseos, las grandezas y las miserias de la humanidad. ¡Qué importa que el gusto haya cambiado! El gusto es lo pasajero: queda en ella el ideal del poeta. Palpita ahí su corazón y brilla esplendoroso su pensamiento y, a través de los siglos siempre encontrará otros corazones y otros pensamientos que respondan alborozados al calor de su idea.

1885. Alfred Morel Fatio. Rapport sur une mission philologique a Valence. Publicat a la "Bibliothèque de l'Ecole des Chartes". Tiratge a part. Després d'excitar als valencians d'avui dient-los que si volen donar vida, vigor i flexibilitat al seu idioma, no tenen més remei que estudiar els seus dos clàssics antics Ausias i Jaume Roig, caracteritza, de passada, de primer els cants del cantor de l'amor, de la Mort d'una manera que es coneix que fa un estudi especial a les seves classes de (College ?) colléga de Françaxx. Després fa l'elogi de mestre Jacme Roig.

L'obra d'En Roig és, baix molts punts de vista, la més important de la literatura espanyola en llengua d'Oc i té gran valor literari, històric i lingüístic. Demés d'ocupar en cert gènere de literatura satírica un lloc important, ja que fa bona figura al costat del Cor-~~xxx~~baccio, del Mathéolus de Jean Levebre, de Corbaccio de l'Arciprest de Talavera, dels Quinze joies (?) de mariage, i d'altres escrits dirigits contra les dones, la primera part d'un gènere nou pel seu temps, sense d'allò meravellós i fantàstica que caracteritza les novel.les franceses o els libres de caballeria dels Amadis. Al contrari és realista una mica així a la seva manera i com to de la novel.la picaresca a la qual,no sens motiu, se l'ha volgut assi-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

milar. Demés aquest poema està sembrat d'al.lusions h presentant-nos un cuadre de la societat valenciana del segle XV d'allò més acabat. L'historiador del llenguatge en pot treure gran utilitat i en lloc més un text literari o no, hi figuren tantes paraules de llengua vulgar ni noms d'objectes d'armes, de vestits, de mobles i utensilis, etc. com en l'Espill. Aquest ens apareix com un altre llibre sellat o poc li manca. S'ha reimprès en el segle XVIIIè, però no va tenir lectors. La forma del llibre, pels versos curts, els molts noms rars, de vegades forjats per les necessitats de la rima, les indicacions de costums oblidats, les al.lusions a fets històrics poc coneguts, omplen de dificultats la seva lectura i impedeixen que qualsevol pugui endevinar llurs secrets. Àdhuc el coneixement de tal qual dialecte no dispensa a ningú, ni àdhuc als mateixos valencians, d'un estudi seriós, tant distant de la història local com de la llengua antiga, amb la retreta clàssica, molt oportuna aquí: Il y a des choses que les plus aimée des ens devine pas. - En l'Espill ens veiem en presència d'una ficció, perquè sens comptar que un home no es pot casar en les circumstàncies que ens explica en el seu llibre, es veu bé que l'autor el que fa és desenrotllar un tema i no escriure les seves memòries: ens ha volgut com els tres estats o condicions de la dona: la soltera, la vídua i beata (i la criada de monges). La idea del seu llibre li podia suggerir el Corbaccio, mes bé que no pas el Matheolus, perquè té certes analogies en la versificació i distribució de les parts. També hi ha analogies entre el Matheolus i l'Espill en la qüestió de les dides i de les . En Morel-Fatio, fa citacions precises. Però especialment on se sent la imitació és en els dos capítols, tercès omplen en el Roig és Salomó, en el Matheolus és Déu, en els dos poemes els se'ls apareixen dormint; però en Roig conta tres apari-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

cions també dormint. Qui sap quina va ésser la primera! La... seqüència legítima, la conclusió que traiem de tot això i és que En Roig ha seguit l'autor francès, i això és natural. La literatura (francesa) ha fruït en els països catalans de gran favor: Les llibreries dels reis d'Aragó estaven plenes de llibres francesos, com tothom sap. - Acompanyen aquest notable treball la reproducció de dos folis del manuscrit de la Vaticana (que el nostre Bastero va trobar, versificar i descriure) i la reproducció d'alguns folis de la traducció castellana de Lloreng Matheu i Sans. En apèndix dóna, com a comprovació uns fragments del Llibre (de les) Dones, de Francesc Eximenic. Tot va comentat de la manera que sabia fer-ho. A tout seigneur tout honneur.

1894. J. Rubió y Ors. Bastero, provenzalista catalan. ~~Estudio crítico y bibliográfico~~, (Discurso) leído ~~en~~ (ante) la (Real) Academia de Buenas Letras (de Barcelona...) el 25 de febrero de 1898...- [Barcelona, 1898.] - En "Memorias de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona". Tomo XI. Barcelona... 1898, págs. 7-97 + 3 págs. sens numerar + X làmines. la pàgina 69 llarga nota sobre els manuscrits propietat de l'~~a. de ...~~ (Antoni Bastero) (entre ells la reproducció dels quatre cançoners de la Vaticana tan espigolats per En Milà) ~~avui desapareguts per una Acadèmia~~.?

1894. Primer libro impreso en España. Les trobes / en/lahors de la Verge Maria. / Publicadas en Valencia en 1474 / y reimpresas por ~~la~~ primera vez, con una introducción / y noticias bibliográficas de sus autores / escritas por / Francisco Martí Grajales. - Valencia / Librería de Pascual Aguilar / Caballeros nº 1 / 1894. (Colofón): Se imprimió esta / obra en la ciudad de Valencia / en (casa) de Ferrer de Orga, y acabóse/el XVI de julio de MDCCCXCIV. Esta imprenta se estableció en / el año MDCCLXVI (MDCCLVI) por la viuda de / José de Orga.

En l'any 1474 hem constatat en esmentar ràpidament aquesta edició, hem expressat el caràcter anòmal de la rítmica de Jacme en contribució d'En Jacme Roig. (Veure l'estudi introductori d'En Martí Grajales, per la bibliografia pp. 80-91). En Chabas observa que En

No d'entrada

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Roig, en aquesta composició ~~En Roig~~ aprofita el tema mari de Espill (p. 390-391).

1903. En la revista Ayer y hoy, de Castellón de la Plana, don Salvador Guinot va publicar una reproducció de la Portada del Manuscrit de la traducció castellana de l'Espill feta per Llorenç Matheu i Sans i una bibliografia del predit manuscrit i reproducció d'una part del text de la traducció. Els números 39 a 44 de l'esmentada revista, ~~descontinuada~~ plegant al 15 de octubre de 1903. Waren publicar-se onze fulletons de la traducció d'En Matheu i Sans corresponents als versos 793 al 4120.

No s'entén (Hohe) (corregit segons dades de Chabás)

1904. D. Roc Chabas, Lahors de la Verge Maria per Mestre Jacme Roig. Traducció d'En Roch Chabas, canonge de la Seu de València. - Tip. "L'Avenç", Ronda de l'Universitat, 20. 1904. La traducció s'entén feta al castellà. És un volumet en setzau, tota la ~~xxxxx~~ pulcra edició tirada únicament en paper de fil. Vegeu, Ribelles, Bibliografía Valenciana, vol. I, p. 494.

1905. Spill / o / Libre de les Dones per / Mestre Jacme Roig /. Edición crítica / con las variantes de todas las ediciones y las del ms. ~~manuscrito de los manuscritos o~~ de la Vaticana, prólogo, estudios y comentarios por Roque Chabás. Bibliothèca hispanica (dintre el típic castellet). - Barcelona, "L'Avenç", Ronda de l'Universitat 20. Madrid, Librería de M. Murillo, Alcalá, 7. 1905. (Al recto de l'última plana es troba) "Acabóse de estampar este libro en la imprenta "L'Avenç", de Barcelona, el 9 de octubre de 1905, aniversario de la entrada del invicto Jaime I en Valencia. L.D.A. És un fet significatiu que les obres dels dos grans clàssics nascuts problablement al regne de València i segurament morts a la ciutat: Ausias March i Jacme Roig, s'han fet per l'esforç de Barcelona. Talment que es pot dir que la nostra ciutat entre l'obra d'Ausias March (Amadeu

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Pagès, rossellonès) i la de Jacme Roig (Roc Chabas, valencià) 1311 com ha resultat, per la força de les coses, nosaltres personalment ha de tenir cura i disposar i corregir les obres dels dos grans amics rossellonès i valencià, obligant-nos a sostenir una correspondència gaire be diària. Al meteix temps havem satisfet a un desig expressat per En Moreł-Fatio de que es publiquessin les obres d'Ausias i del Mestre Jacme; que desgraciadament no va presenciar en vida aquestes publicacions que haurien plagut al malaguanyat i gran hispanista francès. Pel que fa a D. Roc ens cab la satisfacció d'haver-li insinuat de gran metge del XVèn segle, en l'època llunyana de la nostra coneixença íntima. - En haver corregir les últimes proves, m'escrivia: "Avuy complech seixanta anys. Lloat sia Deu". - El record del plorat amic és tan viu que esgranaríem records en lloc de fer la crítica del seu llibre preciós.

Tot assistint al congrés arqueològic de Roma, en examinar el manuscrit de la Vaticana, va resoldre copiar-lo per enter, perquè presenta les lliçons més arcaiques. El manuscrit presenta dos versos que no són a les edicions però n'hi han més en aquestes que manquen en el manuscrit. El millor criteri consistia en seguir les lliçons del manuscrit (escrit en 1492 probablement) completant-lo ajudar de les primeres lliçons de A, primera de València, de la que procedeixen totes les altres, i complicant el text com més passaven els anys. S'observa que En Briz (E) segueix Carles Ros (D) però modificant talment i arbitràriament la ortografia que no pot ésser acceptat? en principi, ni pels catalans ni pels valencians. Ignorem per què En Chabas anota les variants de E. Pel Quadro sinóptico de los siete textos del Spill. Per medi d'unes ratlles verticals es veu immediatament els versos mancants a cada text. En principi tots versos que En Ros ométia per a considerar-los pecaminosos, En Briz, que no coneix al-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

No s'entén

tre text que el d'En Ros, també els suprimeix. Es podria una amb tantes supressions presenten un text híbrid de l'Espill. - A força de llegir i rellegir el text de Jaume Roig li ha sortit tan ben puntuat (amb excepcions) que pot fer l'experiència com si es tractés d'una novel.la. El comentari és un encert; representa una força de treball incalculable; com es pot comprendre, hi ha equivocacions de sentit però pugen molt més els encerts. Sembla impossible que s'hi tantes frases, petites al.lusions a fets històrics (que semblaya impossible de solució a Morel-Fatio) es trobin esclarides en el comentari d'en Chabas. La bibliografia, que forma una part important de l'obra de D. Roc, hi ha un tresor de notícies, ben suficient descrita cada edició i les acom... de pròlecs, colofons i reproduccions de totes les portades, excepció feta de les més modernes de Jacme Roig (1735) i Briz (1865), que no valia la pena d'enfondirs'hi i les descripcione són precises i clares. De l'apèndix II en parlarem aviat. L'apèndix III va dedicat a l'estudi biogràfic d'En Jacme Roig. S'hi troba moltes notícies. A nosaltres els ciutadans ens fa estrany que es com els s'entesten els valencians en barrejar fonts bones amb les dolentes. El que fou el nostre amic el canonge Chabas no fa excepció. Dóna com a bones les Trobes de Mossèn Febrer les quals com tothom sap són afició nobiliària del segle XVIè (redactada per Onofre Esquerdo?) i al costat fa estractes del llibre del Repartiment a València, que és una font superior i que ell coneixia tant! - Hem espigolat en tanta de manera en l'estudi biogràfic fet per don Roc, que només farem una llista de la important matèria tractada: Datos del poeta. El seu pare Jacme Roig, era fill i hereu del notari i Francisca; quan el pare s'ajunta el fill el poeta per a Jacme Roig lo vell, Jacme Roig lo pus jove. - Su juventud y sus estudios (p. 422). Se establece en casa en Valencia. - Relaciones con

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS MCMVII Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Dª Alfonso y Dª Maria (la carta d'Alfons d'Aragó ens sembla apòcrifa suspecta). La casa del poeta (tot documental). - La mujer de Roig (molt bé). - Enviuda, escribe el «Spill» (1463) y muere (1478), p.431. Retrato de Roig. - Hijos y descendientes de Jaime Roig. - Los Bou. - Los autógrafos del poeta. - Antoni Chabret, médico. Jaime Roig como médico en su libro «Spill» o libre de les Dones» - Aquest notable estudi forma l'apèndix II en l'edició del canonge Roc Chabas, que ocupa les pp. 393-409. - Vaig conèixer, fa molts anys, a Murvedre (Sagunto) d'on és o era metge i cronista. Coneixem la seva gran Sagunto en dos esplèndids volums, útilment il.lustrats, havent dedicat altres treballs a la seva ciutat natal, on el vaig conèixer en companyia de don Roc. - En Chabas va adjuntar-hi Inventario de los libros de Jaime Roig. Amb excepció de Vida de Sant Honorat, tots són llibres de medecina (pp. 410-412) comprenent-hi alguns d'astrologia. - S'ha de veure el pacient treball executat pel Dr. Chabàs. El resultat de la seva enquesta és sorprenent. En Jacme Roig amagava tot treball literari, però el metge de llarga experiència surt malgrat ell escampat per les planes del seu Espill. El Cuadro de las enfermedades mencionadas por Roig, és abundós i clar. En haver de la medicina general; sempre exemples abundosos; de les Enfermedades de la mujer, Higiene, Medicina legal i Curanderismo, ve el Juicio crítico, en el qual no hi ha un mot per perdre.

1905. Artur Farinelli. Note sul Boccaccio in Ispagna nell'Età Media. Publicat en els "Forhungen". Nosaltres que tenim dedicats els altres estudis més importants Appunti sul Dante in Ispagna nell'Età Media, Torino, 1905 i Sulla fortuna del Petrarca in Ispagna nel Quatrocento Torino, 1904. Però el primer estudi d'En Farinelli que és que ens interessa, per En Jaume Roig, és incomplet i promet que acabarà (Schluss fogt.) i no el tenim (Halle, 1905) ens obliga a seguir el re-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

sum d'En Chabas que és molt fidel: "Estic completament pe[illegible] dice –, de que el valenciano Jaime Roig también leía el libro de Boccaccio con placer, y tengo el convencimiento de que sacó muchas cosas del Corbaccio para su Spill. diu, que el valencià Jacme Roig també llegia el llibre del Boccac- cio Corbaccio amb plaer, i tinc el convenciment per al seu Espill. Las peripecias del medico poeta, del doctor famos de la Serenissima Senyora Les peripècies del metge-poeta, del doctor famós de la Serenissima Dona Maria, eran muy diferentes de las de Boccaccio, y tenia que ser muy de otra Senyora Dona Maria, eren molt diferentes les expansions satiriques manera su desahogo crítico. Queria Roig que su obra fuese algo así como un espejo que les del Boccaccio. Volia Roig que la seva obra fos com si diguésde las costumbres de su tiempo, una historia movida y saturada de aventu- sim un mirall dels costums del seu temps, una història moguda x i ras, nacidas al contacto malaventurado con mujeres de mala casta, saturada d'aventures, nascudes al contacte amb dones de mala mena, causa de perdurable afán y eterno ruina. No todas eran valencianas las causa de perdurable i eterna ruïna. No totes eren valencianes les mujeres malas que pusieron sobre los hombros de Roig la cruz del martirio; dones que posaren sobre les espatlles de mestre Roig la creu del ma- pero las disolutas de Valencia en tiempo del poeta eran tristemente célebres y trimoni; però les lloçanes de València en el temps del poeta eren tris- la ciudad tomaba ya serios acuerdos para que no la infestaran." tament cèlebres i en vida d'En Roig pren formals acords perquè no les infestessin". Esmenta En Farinelli l'estudi del senyor Vives Lie[illegible],

Las casas de los Estudios i un document de l'Arxiu Històric Nacional de Madrid. "La fantasía concedía al poeta el poder divagar a su gusto, añadir al seu gust, afegir nuevas ficciones a los casos propios, ampliando, exagerando sus propios noves ficcions als casos propis, ampliant exagerant, les seves pròaventuras. Los libros sobre las mujeres abundaban en su tiempo: pies aventures. Els llibres sobre les dones abundaven al seu temps: la disputa de Severo, las tan conocidas Lamentations de Mathéolus; la disputa de Severo, les tan conegudes Lamentations de Mathéolus, el Libre de les dones del Ximenis, la sátira de Boccaccio, la Repro- el Llibre de les Dones d'Eiximenis la sàtira de Boccaccio, la Repro- bación del Arcipreste de Talavera, venían en auxilio de las invenciones ducciones de l'Arxiprest de Talavera i les experiències pròpies, ofe- y experiencias propias, ofreciéndole nuevos ejemplos y lecciones. Escoge Roig el bren- rient-li nous exemples i lliçons. Tria Roig el brevíssim de les no- simo verso de las nuevas rimadas y empieza sus discursos interminables, que se pierden ves rimades i comença els seus discursos interminables, que es per- de vista, sus sartas de pequeños versos, y narra que narra, y describe sin acabar den de vista, les seves collles de versos i explica que explica i es- nunca. Algunas de las cosas que nos ofrece Roig en su gran caleidoscopio de las criu sense acabar mai. Algunes de les coses que conta que ens ofe- debilidades y maldades de aquella mala prosapia, nos traen a la reix Mestre Roig en el seu gran coleidoscop de les debilitats i male- memoria muchas de las sátiras del Corbaccio, por ejemplo su sa d'aquella mala prosàpia ens duen a la memòria moltes de les propensión a la glotonería, o su manía implacable de correrlo todo, de sàtires del Corbaccio, per exemple la seva propensió a la gola i la hablar de todo y de averiguarlo todo, pues de todo pretenden estar in- a llur manía a córrer per tot arreu, de parlar de tot i d'averiguar- formados, etc. Es una especie de confesión, en parte, el des- ho tot perquè es vegi que estan ben informades etc. És una mena de

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

ahogo satírico de Roig, como lo era el de Boccaccio:
confessió en part, de desfogament satíric d'En Roig, com lo era el de Boccaccio:

> Lo que he sofert
> recitaré...
> ma negra vida
> de mals, fornida
> ~~recitaré...~~
> vull recitar»

En llargues notes compara l'Espill amb el Corbaccio i acaba: "Més grans i més freqüents són les analogies entre l'Espill i el llibre de l'Arxiprest de Talavera".

En largas notas compara el Spill con Corbaccio, y dice al final «Mayores y más frecuentes son aún en el Spill las analogías con el libro del Arcipreste de Talavera».

1905. Faustí Barberà. Conferencias sobre la bio-bibliografia de Carlos Ros. - I. Valencia, 1905. Imprenta de Francisco Vives Mora, Hernan Cortés, 6. - A la coberta conta "tirada de 50 ejemplares", a la contra-portada dedicatòria: "A mi madre querida".

Hem esmentat aquest treball en ocasió de mencionar l'edició rabentment en ocasió d'examinar la seva edició de l'Espill de Jacme Roig. El que fou amic el doctor Barberà la situa en la p. 49. (Vegeu el nostre manuscrit 1735). Tracta de vida (naixement i mort) i molta bibiolgrafia, important, però gaire bé tota de caràcter popular.

1906. Marcelino Menéndez Pelayo. De una carta adreçada a don Roc Chabas (Las Provincias, 1 de gener 1906) parlant de la seva edició, expressa el Mestre la seva opinió sobre Jacme Roig: Es un poeta ingeniosísimo y lleno de fuerza cómica, cuya obra es al mismo tiempo un archivo de noticias de costumbres que en ningún texto histórico pueden encontrarse. No es el mayor poeta de su tiempo y de su literatura porque su contradicción es Ausias March, pero Jaime Roig es el más ameno, el más valenciano de todos y bajo muchos aspectos instruído y el que da más luz sobre el estado social de su tiempo". - No hem sabut trobar en cap obra d'En Menéndez Pelayo res que s'assembli a aquest vibrant paràgraf sobre el poeta-metge.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

1907-1908. Antoni Bulbena, Crestomatía de la Llengua Catalana (en segle XIX al XIXè) recopilada e ordenada per Antoni Bulbena & Tosell. - Segon volum vers. - Barcelona, Biblioteca Clàssica Catalana, 1907-VIII. A la fi: "Fó acabada d'estampar aquesta Crestomatía de la Llenga Catalana, en dos volums, a la ciutat de Barcelona, lo díe 25 de Juliol del any MCMVIII cinquantè-quatre aniversari del present recopilador". - Jaume Roig. Spill o libre de les dones (1460) (pp. 194-196). - Prefaci. - Deu creador, unich Senyor latriament... Libre primer. - En casa mia, si no junyien o no corrien toros per festa...

1908. - Lluís Nicolau d'Olwer. Apunts sobre la influència italiana en la ~~literatura~~ prosa catalana (Estudis Universitaris Catalans, II, 1908, pp. 166-198 i 306-320). - "La lletra bastarda ~~italiana~~ itàlica no's generalisà ~~italians es seguis en~~ fins al segle XV, lo propi que l'us de la «ss» líquida en l'escriptura; moda, aquesta, ab ~~la literatura~~, aquesta moda amb tan d'entusiasme seguida per En Jaume Roig, ~~que arriba a produir versos~~ entusiasme seguida per En Jaume Roig, ja que li permitia escriure versos que d'altra manera no ho haurien estat, donant p.e.: «cchau-ra noms-pills» com cinch síl·labes (En acabar les anyades). Aviat ens convindrá posar una sèrie d'aquests italianes versos).

[1911]. Moliné i Brasés. - Les cent millors poesies de la ~~literatura~~ llengua catalana, triades per Ernest Moliné y Brasés. (Sens millessim, però 1911). - Són pocs els editors que no posen any de publicació, d'aquests pocs és En López Llausàs, però se sap (pp. 59-64) Jaume Roig (1464) La liçó de Salamó, llibre terç, (part 1ª.) fragment ínfim.

1928. - Almela. - Jaume Roig, Llibre de les dones o Spill, text, introducció, notes i glossari, per Francesc Almela i Vives. Els Nostres Clàssics, Barcelona, 1928. El text va presentat a ratlla seguida amb un petit espai blanc per cada ~~punt i apart~~ vers. A primera vista, sembla que s'han escapat bon nombre d'errades; la introducció ens sembla prima i En Ballester li retreu cert defecte per massa? passa de suficient.

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

? 1913. Jaime Barrera, Per la cultura catalana ("El Correo Catalán", del 13 de juny de 1913). Copiarem l'interessant fragment relatiu al metge-poeta: "No pas per la joconditat faceciosa hàbilment travesida de pietat Mariana, jo sento passigollarme les orelles els gràcils i argentins versos de la Codolada (vol dir, d'acord amb l'autor, proses rimades) de Mestre Jácme Roig, aquells versos infinits i festívols, i joganers com una cabrelleta selvàtica. (Vegeu Ribelles, Bibliografia valenciana, I, p. 494).

1934. Mestre Jacme Roig y Baltasar Bou" per Adolf Ballester Salvà Ballester (Boletín de la Sociedad Castellonense de cultura, vol. XV, p. 294-301). Farem? Fórem un resum d'aquest important article al començament d'aquest nostre estudi de Jacme Roig. Diu així: "Por la lectura del Espill de mestre Jacme se tiene conocimiento de que el famoso satírico valenciano escribió su obra en Callosa d'En Sarriá, y él mismo lo dice en la consulta a mossèn Joan Fabra:

Trobant-me en aquesta vall Callosa, per los mals fuit, Ociós, trist, sens fer fruyt, Emprès he ~~no penso~~ sens treball no sens treball De dones scriure ~~treball~~ (llur tall) ~~De dones scriure llur tall~~".

Emperò en la más moderna edición (Els nostres clàssics, n.a. a la p. ~~21~~ 233) se dice que: "Callosa d'En Sarrià, abans d'En Bou, poble ~~de la~~ vora del riu Guadalest (una altra referència diu que passa a dos quilòmetres de la vila), on probablement anà Jaume Roig, fugint de les epidèmies", con que el editor cree probable la estancia del poeta en esta villa, contrariamente a la categórica afirmación de éste. - No fué esa la primera vez esa que estuvo en Callosa Jaime Roig, estuvo en 1450". Segons una declaració que reprodueix N'Adolf Salvà Ballester. Hi hagué En Baltasar lo Vell, que mai fou senyor de Callosa, que morí cavaller en 1465. Creu que era Baltasar lo moço; un dels fills de Guerau, senyor de Callosa, que tingué amb Úrsula, aquest

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

fill més jove també es deia Baltasar, quan encara no tenia vint anys va anar a Portugal, d'on va tornar tant greument malalt que va morir en desembarcar a Xàtiva; va ésser fet cavaller en 1467, suposem a Portugal.

(Hi ha una quartilla, la 166, escrita en llapis, que diu: "Destinem aquesta quartilla per a la vinenta edició de Jacme Roig acompanyada de la traducció castellana d'En Moner y Sans, del segle XVIè.)

Versos difícils d'En Jacme Roig.

La major part provenen d'una imitació italiana, tan forta en la nostra literatura i que tan solament en En Jacme Roig trascendeix a l'ortografia que el fer versos impronunciables el mateix a l'orella catalana que a la valenciana. Posem els versos de cursiva, les citacions entre parèntesis. De dones sciure llur tall (13, consulta). Spirituals (87): Haurà nom Spill (239). Stil en balanç (679). No prim scandides (685). Spill, orelleres (2160). Scanda liçar (4749). De peus stigué (3855). E té son statge (4749). Sgleya novella (2747). Scribans rabins (1375). strampa pus santa (13440). scoles, pretori (13620). scampant-la tota (13847). Pranims scriptura (14288). scriu Zacharies (14346). Sanctes scriptures (14573). - Quan li sobra una síl.laba tira al dret, al mateix al principi de mot, com timologies (642) taulfus rey (7184), com a la fi, com la tal Dadessa (5570). Per fi al mig del mot, quan li sobra una síl.laba, sincopa un mot massa llarg: Parlitiquea. Aquest darrer exemple d'escurçament d'una síl.laba també vàrem observar-lo en l'Ausias (Vegeu Pagès, edició de les poesies, I, p. 157).

N'Ausias March i Jacme Roig, són els més notables representants de l'Escola de València, no poden ésser més diferents i admeten comparació. L'Ausias és el més no primer líric de tot el nostre cel poètic, però entre Jacme Roig. Repassis la opinió que mereix a En Me-

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

néndez Pelayo (anyada 1906), més amunt. Per això ens ha semblat de dicar-li un espai més que regular. Com deia En Chabas, que l'Espill forma una veritable moguda i viva enciclopèdia. A Augias li hem dedicat exclusivament tot el capítol desè. En Corella malgrat el sèrit, al costat d'aquests dos, resultat un poeta secundari.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

III

MOSSEN BARTOMEU DE CORELLA

Qui era aquest mossèn Bartomeu, ho ignorem. En la família dels Corella, ja entra la dels comtes de Concentaina, ni en altres branques. No obstant es troba rastre d'aquest nom en els dos manuscrits catalans J i K, que són en part còpia l'un de l'altre; un altre text (N), Ateneu, apareixen les dues obres com anònimes. En J sembla que hi hagi certa indecisió; es diria com si digués: Barthomeu, de mossèn Corella. En aquest cas creure que és del mossèn Corella conegut, apropòsit d'un Barthomeu. Pero no dubta gens: mossèn Barthomeu de Corella. En quant al terç text que és el conegut cançoner de l'Ateneu Barcelonès (N), ja hem dit que les obres apareixen anònimes. Les mateixes obres. No ens cal dir que el caràcter d'aquestes dues obres ens allunya del d'En Joan Roiç de Corella. - Respecte a l'obra a nom de mossèn Corella, que consta en el Conort d'En Francesc Ferrer dubtaríem sobre quin dels dos Corelles atribuir-la. Per la procedència dels dos manuscrits catalans ens creuríem que aquest mossèn Barthomeu i pel llenguatge creiem anterior al celebrat mossèn Johan Roiç de Corella. En el conort d'En Francesc Ferrer, en el sisè lloc es troba una obra, que no es troba en les obres conegudes de Johan Roiç, però que malgrat tenir el caràcter de les de maldir fortament de Caldesa, mentrestant la donem a Barthomeu.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

1

Mossèn Barthomeu de Corella

En lo mon trop molts homens ralladors

J116, K165, N138 anònima.

En lo món trop molts homans ralladors
qui troben pler en dones diffamar,
per mils mostrar en tots los fets notar
que ells son pijor e creuen ser millors.
Mas un moment ells no son per semblant
Car per mostrar se crex resplandir
Ja qu'en peccat en los afers callant.

Aquesta cobla la presentem en forma dubitativa per no haver entès ben bé el text. S'haurà vuit que només de set versos en lloc dels vuit usuals.

2

Mossèn Barthomeu Corella

Altra sparça

Enamorats de sentiment groler (grosser) ~~(groller)~~

J117, K166, N139.

Enamorats de sentiment groler
Veig qu'en lo mon ab pocha de sabor

Aquesta cobla conté els vuit versos usuals, però havent fet la còpia fa pocs dies, en època decadent de la nostra vista. Hem copiat prou tants textos que solament hem explicat anc que suposava posseir els textos complets, ara declaro no haver entès cap altre complet sino els dos amunt expressats.

Yo s'entén

3

Mossèn Corella

J187, L54, N91, Y5.

Gens no cregau que la vostr'onor.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Els precedents manuscrits que porten complet o en fragments el Conort d'En Francesc Ferrer, ~~en el sisè lloc~~. Malgrat tot el que portem dit, donarem completa la octava que, per altra part publica Torres Amat-Tastú. Aquest darrer catalanista de Perpinyà va publicar una edició de pocs exemplars, com solia, del Conort d'En Francesc Ferrer, acurada. Va ésser d'un exemplar d'aquesta que En Torres Amat va copiar.

Gens no cregau que la vostr'onor
Deffenen vuy nèguns vostres amichs,
Car vostres fets son pel mon tan publichs
Que tothom diu que'us cubriu d'un pastor.
A, cosa gentil, de calitat vilana!
Que contrafeu l'àvol ca escuder,
Ab tal barreig de vostra carn luçana,
Que'l pudent corp feu cenar d'esparver.

IV

JOAN ROIÇ DE CORELLA (1430-1500)

Mossèn Joan Roiç de Corella era al seu temps una personalitat molt important, els seus conterranis, en vida d'ell li endreçaren els elogis més rimbombants i comparant-lo, amb ventatja declarant-lo superior a les grans figures de la literatura llatina: Virgili, Tulli (Marc Tulli Ciceró)i així seguint.

I, no obstant, En Corella no és un autor gaire original: L'estil especial és enmatllevat a la prosa italiana de l'època i potser, no segurament, a les produccions llatines del Petrarca. Però en català també copia: el paràgraf final del Jardí d'Amor "Vosaltres jovens ~~en los~~ (en la pensa dels) quals amor continuament habita", està calcat del primer paràgraf de la Introducció en prosa de la Glòria d'Amor de Fra Roca-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

berti i fins a la fi és copiat o reduït del Jardí d'Amor extractat tot amb les mateixes paraules. I, sense aquest, deuen haver-n'hi altres paràgrafs copiats que fan de més mal cercar. Els assumptes clàssics són trets d'Ovidi, gairebé constantment. És cert que en els fets de Troia, s'hi troben influències de Dictis i Dares i de les Cròniques Troianes de Guido de Colonna, que foren traduïdes al català pel valencià Jaume Conesa en 5 de juny de 1366. En escriure En Corella feia més d'un segle tots els fets de caràcter de la guerra de Troia eren utilitzats per un seu conterrani. És cert que En Miquel i Planes ha pogut notar, respecte a Ovidi, ampliacións i escurçaments molt ben fosos amb d'altres influències. En Corella excel.leix en les traduccions, ja fossin de tirat clàssic com bíbliques (Història de Josep, fill del gran patriarca Jacob, Gènesi), com dels sants pares o del Voràgine (Vida de Santa Anna, Vida de Santa Magdalena). Tria un tema però no inventa, i l'ompla del seu estil important.

Les obres que tenen un caire més original són les poesies, tant les amoroses com les marianes són excel.lents. Era tanta la seva facilitat que en obres de tirat clàssic (Hero i Leander) hi escampa matèria poètica en els moments més emocionants i oportuns. Es coneix que les qualitats més fortes d'En Corella eren el poeta i el traductor. El llenguatge de les obres poètiques és força més senzill que el de les obres en prosa, completament imbuït de la prosa italiana del seu temps. No és fàcil que aquell llenguatge rebuscat, amb tal abús d'hiperbaton l'hagi tret directament de fonts llatines, amb tot i que les coneixia. En tot cas seria del llatí medieval (Petrarca?). Una vegada trobada la forma del llenguatge de la prosa, malgrat que les llargues parrafades tenen una part d'armònica, cansa. En canvi la llengua de la poesia és completament diferent; les composicions poètiques d'En Corella coronen la seva obra. Nosaltres posem les amoro-

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis de Catalans

ses al començament ~~perquè són obres i rigorosas~~ perqué són obres de joventut, en canvi les tres obres marianes, malgrat la contribució al concurs de 1474, modificada en la tardania, La Vida de la Verge Maria i la oració, per la seva perfecció són obres compostes ~~de~~ al frec de la vellesa. Acceptem, per la vida d'En Corella, les dades proposades per En Ramon Miquel i Planas en la seva edició de les Obres de ~~Mossèn Johan~~ J. Roiç de Corella, 1913, p. LXXXIX. Entre les amoroses (joventut) ens semblan superiors les que l'editor ha batejat amb l'epígraf La balada de la Garça i ~~de~~ la Smerla i la que duu per títol Plant d'amor, "Mos ulls tancats, perque altra no mire" ~~no miro~~. - No ens cal dir que són obres molt conegudes. - Sembla que podrien haver existit manuscrits contenint únicament les poesies. En aquest cas, En Jaume Gaçull en el Somni de Johan Johan n'hauria posseït un. Les dones que estan a casa de la partera discuteixen, una diu d'una altra:

"Diga-ho ella
Diga-ho a ella
que del senyor mossèn Corella
Lig los més dies
Totes les sues pohesies" (versos 797-800).

I una que no sap de lletra però que promet aprendre'n, afegeix:

"Saber legir es ~~un~~ molt gran bé
sols per aço" (~~8004-5~~ 804-805).

La notícia d'haver obtingut el mestratge en sacra teologia tan aviat com el 30 de ~~maig~~ maig de 1474 és falsa perquè, probablement en 1480, es declara estudiant en la dedicatòria de Na Montpalau de Castellví i encara segurament ~~1482~~ en 1482 fa la mateixa declaració en la Sepultura de Mossèn Francí Aguilar. Després de presentar les personificacions de les virtuts, diu així mateix: "Perque tot lo temps de ma vida ~~he~~ despes tenia en lo continuat ~~en~~ estudi de la sacra Theulogia. "Si a tu, estodiant en sacra Theulogia, bé recorda lo que legint has après en les sagrades planes..." Obres, p. ~~366-1.~~ 360 i 361

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

En impressions antigues de 1493 i 1495 s'hi afegia a la Oració i en l'altra La vida. - És el cert que la primera obra en què En Corella pren el títol de mestre és el Psalteri traslladat de llatí en romans per lo reverent mestre Corella de 1490. De manera que el cobejat títol de Mestre no sabem quan el va fruir, pero en quin 1482 que era encara estudiant, per la primera vegada. No cal dir d'aquell dia de posar-se cavaller e mestre en sacra theologia, en totes les impressions que varen sovintejar, sempre més en vida i en mort, aquesta ha estat la fórmula constant.

Posarem alguns fragments només de Nicolau d'Olwer (1903), d'En M. Menéndez Pelayo (1905-1908) i d'alguns fragments de Mossèn Jaume Barrera (1913) per a que ens ajudin a acabar de dibuixar la personalitat d'En Corella. - En Nicolau sobre l'estil de "valenciana prosa" en general: En Menendez Pelayo sobre la forma poètica; i mossèn Jaume Barrera en elogi de l'estil corellà.

1903. Nicolau d'Olwer, Apunts sobre la influència de la literatura italiana en la catalana, en els "Estudis Universitaris Catalans", vol. II, pp. 166-179, 306-320. - Cal fixar-se en que aital influència fou general: la vejem també en la prosòdia, en l'ortografía, en la paleografía, i fins en el lèxich. Així notem que la rebuscada però armoniosa «valenciana prosa», especialment d'En Corella, no és altra cosa que l'esforç, per a dur a nostra llengua la construcció i l'hipèrbaton que, pres del llatí, tenía la prosa italiana de llavors; corrent que, ben conduit i no exagerat, hauría ennoblit el català, impedint-lo de caure en la baixa vulgaritat en què s'enfonsà amb la poesía vallfogonina, pero que duta al estrem i trobant-se de costat amb les tendències que més endevant imperaren a Castella, dugué als nostres autors que volíen sortir-se del xabacanisme imperant, al gongorisme més anti-estètich i més contrari al geni de la nostra llengua. (Com exemple de gongoristes

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

catalans més exagerats vegeu totes les obres d'En Romaguera i Fontanellas, afegim nosaltres).

1905. ~~Orígenes~~ M. Menéndez y Pelayo, en Orígenes de la novela, tom. I, pàg. CCCXV. "Su prosa es muy elegante y estudiada, tanto en las obras profanas como en las sagradas, y la aplicó á muy diversos géneros de narraciones, especialmente á las mitológicas, tomando de Ovidio la mayor parte de sus argumentos... Ovidio y Boccaccio juntos explican la elaboración de estas piezas. Pero hay entre ellas una microscópica novelita amatoria, en prosa y verso, la Tragedia de Caldesa, que parece referirse á un hecho real de la vida del autor, puesto que á una dama de este nombre están dedicadas varias composiciones suyas y además la llamada Tragedia, aunque no limpio de afectaciones retóricas, tiene pasión y brío. El poeta sorprende a su amada en fragrante delito de infidelidad, se querella desesperadamente y lanza contra sí mismo atroces maldiciones si vuelve á acordarse de tal amor. Ella con ~~más~~ muchas lágrimas, suspiros y sollozos, pide perdón por su culpa ~~con~~ en versos amorosísimos." la acción se supone en Valencia. El fragmento de

1908. Menéndez Pelayo. Antología de líricos castellanos, primera edició, XIII. Boscán, p. 195. - El único poeta de fines del siglo XV á quien sus tendencias, hondamente clásicas, conducen alguna vez á la imitación no deliberada, y por lo mismo más significativa, del ritmo itálico, es el valenciano Juan Ruiz de Corella, uno de los escritores más pulcros y limados de su lengua en versos y en prosa. Corella no abandona el acento de la cuarta, pero da al metro un movimiento marcadamente yámbico, mediante la acentuación de la sexta. Así, en estos versos de la Tragedia de Caldesa:

> Es-me la mort, mes dolça que lo çucre:
> Si fer-se pot en vostres braços muyra... "

Dóna tres versos més com exemple del ritme.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

1913. Mossèn Jaume Barrera, Per la Cultura catalana. "El Conreu Catalán" de 3 juny. - El noble cavaller mossèn Johan Roiç de Corella, mestre en sagrada theologia y en tota elegancia de bell parlar, ressurt entre els poetes del Parnàs valencià (Augiàs March, Jacme Roig) com un xiprer de regust claustral de concentració mística y per la aristogràtica habilitat de ritmicar tota idea, plasmant-la ab paraules de tall llatínich y combinant-les subtilment ab un lligam sintàctich de sinuosa armonia que en nits silencioses de lectures plàcides de clàssichs llatins on l'autor s'encomana la hiperbotanada sols per ell atesa i aquella forma y aquella pompàtica elegancia sols per ell atesa. (De manera que l'autor, contràriament a En Nicolau i a En Menèndez Pelayo, no creu en la influència directa de la prosa italiana en la formació de l'estil d'En Corella). - Mestre Corella és l'únich poeta antich qui té consciencia de l'art que conreua; l'únich que domina la llengua per fer-la suau y vinclívola per atemperar-la a una musicalitat eufònica a fi de que brodi les imatges austerament grandioses de sa fantasia.

Tres manuscrits importants ens han conservat l'obra de mossèn Joan Roiç de Corella: A) El de Barcelona, cançoner anomenat Jardinet d'Orats, (X¹) probablement datat, dues vegades per ~~xxxxxxxxx~~ l'escrivent, en 1485; B) el de València, (U) conegut per Codex de la Biblioteca Mayansiana, per l'últim possehidor, ara a la Biblioteca Universitària; C), el de Cambridge, (Trinity College, X²) descrit pel nostre amic En Pere Bohigues; D), a més, porta unes poques obres d'En Corella, el manuscrit 479 de la Biblioteca Nacional de París, (O4) que constitueix el primer assaig executat per les poesies d'Ausias March que va encarregar el mecenes a Pere Vilrals, de 1541, que va fracassar. Mes important nucli d'obres d'En Corella conserva E que representa el cançoner delx marquès de la Manresana que nosaltres representem per la sigla S1.

en Repertori diu: 1484
en Miquel diu: 1486
Vilasaló
S¹

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

~~Com que~~ el senyor Miquel y Planas dóna tot el detall de les obres que d'En Corella ~~que~~ porten A i B, que per les nostres sigles en la nostra bibliografia dels poetes són U i X1. X2 és per nosaltres la sigla del manuscrit corellà de Cambridge, (vegeu la bibliografia que figura en el nostre Repertori, I, p. 23), representaria el nucli d'obres prosaiques d'En Corella (quatre) que siglem S1. ~~I, en últim hi posarem~~ El manuscrit E escrit de mà del prevere Pere de Vilasaló, tot acompanyant una mala col.lecció d'obres d'Ausias March, que nosaltres siglem O4. Situarem només bibliogràficament X1 U i do... i amb tot detall X2, que el senyor Miquel y Planes no va tenir ocasió de conèixer; nosaltres en la bibliografia que capça el volum I del Repertori en vàrem donar compte amb cert detall, però ara ens caldrà fer-ho d'una altra manera, recalcant la importància del text, del qual va donar notícia exacta en 1927 el nostre bon amic En Pere Bohigues. - En acabat posarem O4, que és manuscrit esp. 479 que conté unes poques poesies d'En Corella y S1 que porta quatre obres prosaiques d'En Corella. No cal dir que en la nostra bibliografia de 1914, completada en el Repertori, I, de 1932, porta ~~tots no tan solament el texte d'En Corella, sino~~ totes les obres que porta cadascun dels esmentats cançoners.

X^1. És el conegut cançoner anomenat Jardinet d'Orats, del qual se n'ha publicat diversos fragments per En Briz i per En Bulbena principalment, però tot és molt conegut. (De passada direm que En Pere Joan Ferrer, que figura en aquest cançoner, era un gran militar que, des del Castell de Burriach va oferir-se a la Generalitat, que el va rebre a mans besades, que va ésser bon conductor de tropes; ~~=~~ que quan les coses anaven malament pel partit popular, en temps de Renat d'Anjou, ell, l'Armendaris i el bisbe de ~~xxx~~ Girona varen passar-se al partit reial, ~~que~~ fent sempre actes de valor personal, que va néixer a Barcelona en 1431 i que va morir-hi als

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

72 anys en 1503). Per conseqüent no podia ésser valencià, com retenen alguns i que mai no va anar a València. Va contribuir, a més del Pensament a d'altres tres obres de caràcter literari. (Vegeu els quatre estudis d'En Carreras Candi). El Jardinet d'Orats va ésser escrit pel notari Francesch Gual probablement en 1486. En planes blanques deixades varen escriure uns altres obres del segle XVIè. Espès volum de trescents folis, de 150 x 200 milímetres, amb una taula del segle XVIIIè, que s'ha prestat a moltes confusions.

Deuen ésser: Lo castell de Burriach o de Sant Vicens, Mataró, 1908 (Mossen Pere Johan Ferrer) A més: Sumari de batalla a ultrança. ab la biografia del autor y breu estudi de la obra per Francesch Carreras Candi

U. València, Obres manuscrites d'En Corella, probablement escrites a les acaballes del XVèn. segle o als inicis del XVIè; caplletrotes senzilles però elegants; cent quaranta dos folis de 180 x 204 mm. Rellig. en pergamí, al llom, de llarg a llarg Obres de Mossen Corella. Per la història del manuscrit vegeu Miquel y Planes. A la fi, potser espai de vuit folis destinat per a continuar més poesies d'En Corella, deixat en blanc s'hi posaren cobles sobre monges de ple segle XVIè i XVIIè. Cambridge, Biblioteca del Trinity College, manuscrit R 14-17. - Després de quatre textos llatins coneguts redactats per italians, entra a parlar d'obres d'En Corella sense mai posar-li el nom. Paper de sis ~~de paper~~ terns de quatre fulls enquadrats ~~per~~ amb dos de pergamí, cent vint-i-sis folis de 191 x 136 mm. Va ésser escrit pel notari de Tortosa Lluís Palau y segons consta en nota del seu fill en una guarda: "Liber iste, fuit scriptum de manu patris mei quondam Ludovici Palau, notarii civitatis Dertuse, cuius anima et omnium fidelium defunctorum in pace requiescant. Amen". L'escriptura d'En Lluis Palau sembla feta en bastarda italiana. Vegeu la reproducció de la primera plana de text (lam. 2 bis).

X2 Obres d'En Corella (sense que es nomeni), d'En Fonollar, i d'un altre valencià. Resulta molt important, per certs aspectes, sobre el

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

manuscrit de València que acabem de nomenar rabentment. Artigues ?; Bernat Fenollar i Augiàs March (Magnífich Senyor). Notes comunicades i extretes d'En Pere Bohigues, en Estudis Universitaris Catalans, 1927, El repertori de manuscrits catalans. Missió a Anglaterra (II Cambridge, pp. 428-432, fol. 17. Parlament o col.lació que apres de sopar sdevench en cassa de Berenguer Mercader entre alguns homens de stat. La introducció és molt més completa que la del manuscrit de València. (De la trascendental celsitut...). Segueixen com és sabut els parlaments en aquest ordre: Berenguer Mercader (portada), Joan Escrivà (fol. 23), Guillem Ramon de Vilarasa (fol. 27), Luis de Castellví (fol. 29) i de Joan de Pròxita (fol.31). Veure ed. Miquel i Planas, pp. 233-275 i el nostre U12 (1). - (fol. 39) Poesia de Corella per Caldesa. Veure els nostres U20, X147, ed. Miquel, p. 415 (Si'l ferro calt refreda la mà casta) (2). - Fenollar (Per mitigar l'enuig gran de l'estiu). Resposta d'un magnífich senyor, (Augiàs March) (Quant més amau tant més temor teniu). Manquen les respostes de Rodrigo, però n'hi ha una d'anònima desconeguda (L'esplet d'amor ab basques lo colliu), però amb una tornada insòlita el primer vers de la qual dóna En Bohigues (Yo per amor he volgut ser alegre). Per aquest debat veure Pagès, Les obres d'Auzias March, II, p. 322-334, i el nostre q4 q5. En Bohigues diu que cap dels precedents no consta en les Obres d'En Corella, que han de constar sinó és d'En Corella aquest debat prou conegut! (3). - (fol. 40) Triunpho de les Dones (Obres, p. 427) (Mare d'aquell que de la creu en l'arbre) (4). - (fol. 50 36) Cobles esparces. (Si'n lo mal temps la serena be canta). Obres, p. 427, U29 (5). - (fol. 50 37). (Des que perdí a vos, deu de ma vida). Inèdita i desconeguda (6). - (fol. 50) (No fou tan gran dels juheus la temor) ed. Miquel, p. 432 i U32 (7). El text de Cambridge té una estrofa més, afegida, que comença així (Del jorn que'us vi d'altra segon Bohigues: pot gens no'm puch plaure)

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

(8). Segona cobla ed. Miquel, p. 432 (Si'us he fallit, ma [illegible] o causa) (9). Ef. Tornada, de la precedent obra (Sola sou vos tan singular dona) (10). - (f. 51) Scriu Medea de les dones la ingratitud e descon[illegible] de Jason, veure ed. Miquel, Obres, p. 203 i el nostre U 11 (11). - (f. 69) Rahonament de Thelamó e de Ulixes, veure Miquel, Corella, pp. 3-11 (12). - (f. 69). Letra fingida de Thelamó que Achilles en lo setge de Troya, apres mort Hector, scriu a Polycenos, ed. Miquel, Corella, pp. 278-282 (12). - (fol. 76 vº) Plant dolorós de la reyna Ecuba rahonant la mort de Priam, la de Polixena e de Astianastes. Miquel, Obres, pp. 276-282, i el nostre U2 ? (14). - Continua experiencia de greus mals e dolors que me ha mostrat... obra dirigida a un germà enamorat... Acaba amb uns versos d'En Corella, Comencen una cobla de deu versos (Lo qu'anau prenent aquesta cendra) Veure Miquel, Corella, p. 426 i U28 (15). - (f. 88 vº) Cobla de deu versos (Vostres ulls se fossen refermats) i segueixen tres quartetes de nou versos que responen a cobla precedent d'En Fenollar (Al be que'us vull més que la vida). (16). - (f. 89) d'una mà del segle XVI. "In Christe nomine, Jesu Invocatio". Los set goigs celestials de la gloriosa Verge Maria, los quals ella mateixa revelà al benaventurat Sant de Tomàs de Quantúria, archebisbe, los quals els dedica tots jorns e son de tanta virtut que aquell qui'ls quiscun jorn los dirà apareix-li la Verge Maria e l'aconsola en la sua fi. Entrada (Dins lo cel hon habitau). Una quarteta i segueixen els set goigs, tornada i oració. Tenen l'aspecte d'una obra del notari de València Miquel Ortigues (17). - Els folis 91-120 són blancs. Segueixen versos en castellà, italià i un sol de català, que notem: (fol. 123 vº) (Per sospirar trobe aleujament en planyer)(18)

S[1], Cançoner del marquès de la Manresana [illegible]. 29 (fol. 73) de la nostra descripció (f. 73) (Acabament del Jardí d'Amor, emmatllevat a Fra. Rocaberti).

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Lletra de Exilles que la Poliçena

(f. 74) Poliçena respon a Exiles, Miquel, Corella, pp. 82-92.

(f. 75) Contenció de Aiax ne Talamon e Ulixes, e Aiax a Talamon, ed. Miquel i Planas, pp. 3-11.

(f. 80) acaba amb els següents mots: "E portaré (en los infernes al animós Achilles) aporterí primer alegres noves a ~~Elixes~~ del esforçat hereu de ~~les tues~~ seu armes".

04. Paris, Biblioteca Nacional, esp. 479. "Fonch acabat (descriure) lo present libre en Barcelona per mi Pere Vilasaló, prevere, per servey del Illustre Senyor Almirant de Napols, a IX de Matx de 1541". En Morel-Fatio, Catalogue des manuscrits espagnols et portugais (de la Bibliothèque Nationale), 1892, no posant apart els catalans que són més importants que els portuguesos. Segons costum establert pels francesos alfabetitza totes les obres poètiques destruint l'aspecte de cada cançoner.

124 (f. ~~67~~ 176) Corella

Si'l ferro calt refreda la ma casta

125 (f. id). Corella al S.or príncep.

Fenix del mon de qui'l saber stil.la

(fol 72 vº) (fol. 176 vº) Resposta del S.or príncep,

Al qui de saber sus metros atilla

126 (id) Corella ~~al senyor~~ al príncep.

D'un bell joyell, senyor, tinch inventiva.

Ara donarem compte de les impressions, seguint l'ordre cronològic establert pel senyor Miquel i Planas. És clar que algunes només perquè la manca de dates bibliogràfiques manquen, però es dóna lloc a un marge de suposició. Reduirem les notes d'En Miquel a la última expressió.

No s'entén

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

1) (1474). Resposta de mestre Corella ab rims strams en lhor de la Verge Maria tirant a la joya. La data de 1474 és data de celebració de concurs, sembla que la data de la impressió hauria de constar com a cosa extraordinària, però no en diu res. La obra d'En Corella figura en segon lloc.

2) (1485). La vida de sancta Anna. Després d'una fulla blanca comença el text sign. a2 "Molt magnífica virtuosa / honestíssima senyora Na / Montpalsa de Castellví los serveys.../ " acaba: sign. c9: "gracies tots los dies de ma vida. Amen". Volumet petit de vint-i-sis fulls, comptant-hi el primer i darrer blancs; estampat en lletra gòtica, dos cossos, caplletres tipogràfiques orlades. Cap indicació bibliogràfica, pulcra impressió, amb grans marges. Es creu, pels elements tipogràfics emprats sembla, amb tota probabilitat, les que usava l'impressor valencià Fernández de Còrdova, i, en aquest cas, correspondria a l'any 1485. Molt ben corregit. Únic exemplar conegut figura en el catàleg de Ferran Colom amb el nº 3727. El senyor Miquel reprodueix les pp. a2 i a3.

3) (1490). "Psalteri trelladat de latí en romanç per lo Reverent mestre Corella". A la fi: "ací fenex lo psatiri arromançat per lo / Reverent mestre Johan Roiç de Corella, mestre en sacra theologia. Corregit e fe/elment smenat per Ferrando de / Guivara, prevere. Empremptat en Vene/cia per Johan Erzerog, tudesch / a XXV de Abril. Any de la Nativitat de nostre Senyor Jesuchrist Mil e CCCC. LXXXX. Laus Deo". En una darrer full hi consta l'escut de l'impressor". - Volum de cent trenta set fulls en quart petit. Estampat amb lletra gòtica d'una sola mida. Títols, caplletretes i petites majúscules de cada verset de vermell. - Exemplar de la Biblioteca Nacional de Madrid, únic conegut. - Creiem que n'hi ha

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

un altra a la Biblioteca metropolitana de València.

4) (1490 ?). Tractat de la Concepció de la Sacratíssima Verge María Mare de Déu, Senyora nostra, fet per lo Reverent mestre Corella. En Ximeno (el qui segons notícies de València, va sabrejar des de la impremta l'obra del P. Josep Rodríguez), no ens mereix cap crèdit; de totes maneres els bibliògrafs valencians posteriors s'han copiat els uns als altres. En Serrano Morales creu, d'acord amb Menendez, ~~ere~~ poder datar la impressió que devia ésser ~~xxxxxx~~ ~~de~~ ~~dotada~~ de 1490 i que l'impressor hauria estat ~~Roiç~~ de Cura. Però ningú, fora de Ximeno, ha vist mai aquesta obra d'En Corella.

5) (1493). Oració a la Verge Maria tenint ~~a~~ la falda, Jesús. Hem parlat amplament d'aquesta Història de la Passió per ~~x~~ Fenollar i ~~Martimia~~ endreçada per cada un dels dos ~~contindents~~ ~~Fenollar i Martinez~~, amb l'interessant escrit, a Isabel de Villena. Cl a despeses de Jaume de Illa que porta un colofó metrificat que porta la data de onze de gener de 1493. De les reedicions d'aquest ~~les han estudiades~~ vegeu Fenollar.

7~~8~~). (1495). Lo quart del Cartoxa (títol xilografiat). Comença lo quart / del Cartoxà arromançat / per lo Reverent e mag/nífich mestre Joan Roiç / de Corella cavaller e mes/tre en sacra theologia (Després de la taula). Ad laudem et honorem ~~dñi~~ dni / iesu christi eiusque virginis marie /matris sue fuit impressum in civi/tate Valentie die XVI februa/rii. Anno dni. M.CCCCLXXXV. - Imprès en lletra gótica. Volum en foli, acaba el text al fol. ~~a~~CLXXIIII vº segueix la taula ~~i~~ al foli següent, sense numeració. Comença la "Oració a la senyora ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ nostra tenint son fill deu Jesus / en la falda devallant de la Creu". Després ve el colofó

llatí que hem posat de primer. Al verso de la portada xilogràfica una gran estampa de la Crucifixió. Diu el senyor Miquel y Planas que Haebler suposo estampat pels companys impressors Pere Hagenbach i Lleonart Hutz. Aquesta primera edició és de febrer i en novembre s'hagué de repetir, tractant de la Passió de Jesuchrist. Nosaltres el marquem per h.

8) (1496). Lo primer del Cartoxa (Títol xilogràfic en el primer foli. Al segon foli. "Prolech del trellador". Acaba al foli CXXXXII vº, amb el següent colofó: "Acaba la primera part del Cartoxà en la Vida de Jesús Deu hi senyor nostre: trelladad de latí en valenciana lengua per lo magnífich hi reverent mestre Joan Roiç de Corella, cavaller hi mestre en sacra theologia, hi per ell mateix corregit hi ben menat hi ben examinat. A pregaries del molt reverent hi magnifich frare Jaume del Bosch, cavaller, religiós del ordre sa/grat de santa Maria de / Montesa. Stampat en la insigne ciutat de Valencia, a tretze / de abril. Any de la salut M.CCCC.IXXXXVI". (Segueix la taula en el full immediat i al verso comença) "La vida de la sacratíssima Verge Maria, mare de Deu, senyora nostra, en cobles de rims straps". Ocupa tres planes i en resta una en blanc. Volum del mateix format i aspecte. Haebler la dóna als mateixos companys que el quart: Hagenfuen i Hutz.

9) (1498 ?). "Lo plant de la Reyna Ecubà", en prosa catalana, compost per mosen Joan Royç de Corella". I. Mortale fiere amor é acaba D. Animosos troians. Impreso en Barcelona por Juan Luchner. Així descriu el catalagus de Ferran Colom nº 3856 expressa: "Costó 3 dineros en Barcelona por agosto de 1531". És molt fàcil que aquesta obreta d'En Corella, essent curt i de poques planes, pot ama-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

gar-se per ésser al costat d'un llibre més gruixut. En la creença de que Luschner era , havent-se separat d'En Preus, treballava sol a Montserrat. Creu el senyor Miquel probable que treballés a Barcelona en 1498. De totes maneres no es troba ara a la Biblioteca Colombina.

10) (1500). "Lo segon del Cartoxa" (títol xilogràfiat en el primer full. En el segon): "Començ̃a lo Segon del Cartoxà / arromançat, corregit, smenat e ben examinat per lo Reverent e magnífich mestre Johan Roiç de Corella, cavaller, mestre en sacra theologia". (Acaba en el full CLVII: "A honor, laor e gloria de la Trinitat sanctissima acaba / la segona Part del Cartoxà, traduhida de la latina lengua en valenciana prosa per lo molt reverent e magnífich mestre en sacra theologia mossèn Joan Roiç de Corella e per aquell diligentment ans de la mort sua corregida y be examinada, la qual fon aprés ab gran vigilancia effigiada e empremptada enx la inclita metropolitana ciutat de Valencia en lo any del jubileu de la Nativitat jocundíssima de nostra Senyor Deu Jesu Christ, Mil cinch cents". - Volum en foli de 150 fulls, imprès, segons Haebler per l'estamper Cristòfor Cofman. És curiós aquest colofó, on consta la mort d'En Corella.

11) (1502 ?). "Lo terç del Cartoxa" (Comença el full d'aquesta manera: "Comença la terça part del Cartoxà, trelladat de la latí en romanç / per lo reverent mestre Corella. De la transfiguració del Senyor, primer capítol". (Acaba el text al foli CLXXXXIV. Comença la taula, sense cap indicació tipogràfica.

12) (1507). "Historia de Josef, hijo del gran patriarca Jacob, copilada por Juan Ruiz de Corella. - Fué impreso en Valladolid en 13 de Setiembre de 1!o3. (Diego de Gumtel). En quart, lletra gòtica.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

13) (1510). La historia de Joseph fill / del gra patriarcha Jacob / ordenada per lo reverent / mestre Joan Roiç de Corella cava/ler e mestre en sacra theologia / (Al verso d'aquesta portada una estampa de la Crucifixió, segueix el text: "Prólogo de la ystoria de Joseph fill / del gran Patriarcha Jacob" (Acaba): "perdi es stada ma vida trista / Deo gracias. - En octau, de vint-i-sis fulls el darrer essent blanc. Lletra gòtica de dues mides;capplletres ornades. Alguns bibliògrafs valencians l'atribueixen a Lope de la Roca abans de 1498 en què aquell va morir. Però En Serrano Morales la creu d'En Joan Jofre i impressa devers 1510. L'únic exemplar conegut actualment és a la Biblioteca Universitària de València.

14) (1513). Lo quart del Cartoxa (foli II): "Comença lo Quart del Cartoxà arromançat, corregit, smen/at e ben examinat per lo reve/rent e magnifich cavaller e mestre Joh/an Roiç de Corella, cavaller e mestre en sacra theologia. / De la Passió de Nostre Senyor del Senyor Nostre" (Acaba el text al foli CXXIX i al verso compareix el segell de l'impressor): "Taula del Quart del Cartoxà: (al foli CXXX hi ha): La Oració a la Senyora nostra, tenint son fill Deu Jesus Christ en la falda deval/lant de la Creu. (Després segueix el següent colofó: "A lahor e gloria de nostre senyor Jesuchrist Deu nostre e de la sacratíssima Verge Maria mare sua. Es acabat lo present libre anomenat lo Quart del Cartoxà, corregit y semenat per lo (molt) reverent e magnific mestre Johan Roiç de Corella, cavaller e mestre en sacra theologia. E fonch empremptat en la / molt insigne e metropolitana (ciutat) de Valencia, per Gorge Costilla (cave) a XXIII dies del mes de Maig de l'any M d XIII. - Volum de cent trenta fulls. El verso d'aquest foli és blanc. Volum 130 folis de format idèntic als altres cartoxans. E-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

exemplar de l'Institut d'Estudis Catalans. (fons Aguiló

15) (1518). Lo primer del Cartoixa (Títol xilogràfic. Al verso una estampa gran. Al segon): Prolech del trellador. (A dues columnes. Al fol. 1390, segueix la taula i tot seguit la Vida de la Sacratíssima Verge Maria Mare de Deu senyora nostra en cobles de rims stramps d'En Corella. Ocupant el verso i el darrer full el següent colofó): "Acaba primera part del Cartoxa en la vida de Jesús Deu nostre Senyor nostre, trelladada de latí en valenciana lengua per lo magnifich e reverend mestre Joan Roig de Corella cavaller hi mestre sacra theologia hi per ell mateix corregit, smenat hi ben examinat. A pregaries del molt reverent religiós del orde de sagratíssima nostra Verge Maria de Montesa. A despeses de Joan Trinxer mercader de , ciutadà de Barcelona. Estampat en la insigne ciutat de Barcelona per mestre Johan Rosenbach, alemany, a XVI del mes de octubre. Any Mil e DXVIII (marca de l'impressor). Volum de cent quaranta un fulls. Exemplar de la Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès (Amer).

Pròpiament, només ens interessarien d'En Corella que les obres poètiques, però havem estudiades totes les obres prosaiques. No obstant, havíem d'establir un criteri perquè en algunes de les obres En Corella en prosa hi escampa matèria poètica, per poca que fos. Restaran fora del nostre camp d'estudi obres importants com la Sepultura de Francesch Aguilar i el Parlament o col.lació en casa de Berenguer Mercader que tingueren apres de sopar alguns homens d'estat de Valencia, que teníem estudiades; en canvi renunciem sense dolor a les Lamentacions i els Plants dolorosos, tant pesats! Un hom té consciència que perd el temps llegint i rellegint tantes vegades de prosa corellana.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

I. - X^1 58. - En Miquel, p. 439 el titula Requesta d'Amor. - Mossèn Corella.

Una sou vos lo remey de ma vida

En Milà i Fontanals (Obras, VI, p. 393, a peu de plana, en que l'Obra publicada pòstuma "Estudio sobre los Poetas catalanes de fines del XV y principios del XVI." Versificación muy irregular". dins Milà. Sembla com si En Corella com si s'assagés en versificació del vers de set al dodecassíl.lab castellà. En aquestes condicions es fa difícil de presentar un esquema que pugui representar tantes variacions. Per mostra oferirem els vuit versos finals:

O cor, hi be'm vols mal,
Que'm fas passar pena mortal!
Pena pas, no menys del que vós sabeu!
Feu-me socós no'us enugeu,
Que, ans de poc temps, vos e jo serem
Ensemps, parlarem
Del que serem
Del que hare dir no gosex.
Com serem en loch que nagú no'ns hoge.

U 22

II. - U^{22}. - Del mateix, a sa enamorada. - Miquel, p. 419 (Els números que segueixen són les planes que corresponen a l'edició de les Obres d'En Corella). Cor crudel.

Es
En vostre cor d'açer, ab tan fort tempre,
Que'ls diamants pot acunçar e rompre
Y'ls braus leons venç en l'esser aspre...

Dues cobles de vuit versos estramps i tornada de quatre: accents a la quarta i a la sisena o setena.

424

III. - U26. - Miquel, p. 222, Plant d'amor.

Del mateix

Mos ulls tancats perque altra no mire
Si'ls obre may, la mort soplich los tanque

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Una cobla i tornada. A bba cddc. Donarem, com a mostra, la tornada força interessant:

Flor d'onestat, estarà'n la bandera,
Sobre'l meu vas, Un mot en letres negres:
"Corella's mort per amar ab spera".

IV. - U6, X[1] 15. - Miquel, p. 123 223. Tragedia de Caldesa. Rahonant un cas afortunat que ab una dama li esdevench. - En la segona part d'aquest estudi sobre En Corella hem retret algunes pàgines molt lúcides d'aquesta tragèdia de Caldesa, d'En M. Menendez i Pealyo. Com acostuma fer sempre, comença en un pròlec ampulós i retòric. "A tan gran l'estrem de ma dolor ateny, que de present me dolch, en algun temps sia ver que ma tristor finar pugua". I així seguint; copiarem

En la part a la qual encara de presente de la gentil filla d'Agenor propi nom li resta en la feroç bel.licosa provincia d'Espanya, en lo delitós amenissím regne de Valencia, dins los murs de la sua mes major ciutat, regnant aquell que a l'animós troyà, ha succeit ab ànimo Rey don Johan, una inclita donzella, en bellea sens par, en avisament passant totes les altres, en gracia e singularitat tan extrema que seria foll qui en sa presencia algun'altra lohas en estima de tanta valua; deliberà, après que en son servir molt temps de mon adolorit viure despès tenia, los meus cançats pensaments, ensemps ab una persona en lo desijat estrado de la falda descansassen". En la cambra del costat on ell estava va veure sortir un home i com ella el despedia amorosament. "Estava, però, la sua delicada persona maculada, semblant a roses ab blanchs liris mesclades, si ab sutzes mans se manegen; que la persona ~~que ab ella~~ reposat havia, era en estrem no conforme al ~~delitament~~ de ~~la~~ tan tendra donzella". - Ella li pregunta si la tarda li havia estat enutjosa. Ella reconeix la seva culpa, i ell, en l'extrem del seu dolor, fa dues cobles provant

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

que mai més acumulant maledicciones per ell mateix si torné per la seva casa.

Moura's corrent la tremontana ferma
E tots ensemps los cels cauran en troços;
Tornara fret lo foch alt en l'esfera,
Y, en lo fons del mon veuran lo centre;
Tinta de sanch se mostrarà la lluna
Ans que jamés de mi siau servida.

Acumula En Corella força més desgràcies sobre sí mateix. En acabat diu: "Conegué per lo adolotir estil de mes paraules, la inclita senoyra, que la gravetat de sa culpa me era a mi palesa; e, ab moltes làgrimes, sospirs e sanglots, ab veu conforme, gentil e delicada, que no es possible en semblant manera reçitarla, respos en rims estramps la seguida cobla, acompanyada de gest no estrany al significat de ses paraules:

Clarament véig qu'en la mundàna òrla
Deu no ha fét persóna tan culpàble;
Yo'us he comès abominàble cúlpa
Tal, qu'en l'infèrn no trob pèna confórme
Es-me la mòrt més dòlça que lo çúcre:
Si fer-se pòt en vostres braços múyra.
En vos està que prengàu de mi vénja;
Ho, si volèu, cobèrta de sofríci,
Hiré pel món peregrinànt roméra.
Deu no farà qu'el fét passàt no sía;
Mas, si speràu esmèna de mon víure
Yo la faré seguint la Magdalèna:
Los vostres pèns lavànt ab semblant àygua.

Hem posat accents, principalment a la quarta i a la sisena perquè pugui advertir-se el caràcter de moviment yàmbic molt justament indicat per En Menéndez Pelayo retret més amunt. Però al meu amic mossèn Jaume Barrera hi veu una complicadíssima combinació que no entenem gaire (parlant d'En Corella: "ab aytal domini del sècret de la Rítmica, que les paraules que ell escriu pren espondaiques sonoritats o cobra dactíliques fonacions llatines que són el secret del "movi-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

miento marcadamente yámbico" que En Menéndez Pelayo endevina llegint les aceentuades estrofes d'aquest elegant prosista y poeta". Per allò poc que entenem, aquesta difícil fraseologia resulta que d'un dàctil i d'un espondeu se'n formaria un yàmbic. Això fóra una aberració.

Ara examinarem les demés poesies d'En Corella relatives a ~~Corella~~ per Caldesa. Primer de tot la més divulgada, que vé representada per quatre manuscrits.

O^4 124, U20, X^1 47, X^2 2. - Miquel, p. 415.

De mossèn Corella per Caldesa

S'il ferro calt refreda la mà casta

Tres cobles de vuit versos i tornada de quatre. Abba accca. Oferirem la primera cobla, que és la més interessant ~~que las altres tres ni la tornada:~~

Si'l ferro calt refreda la mà casta,
Calfar l'eu vos, encara que fret sia:
Si tot lo foch en lo mon se perdia,
Perdrien-ne de vos, que sou molt basta;
Si n'algun temps cremant la terra's guasta,
No perdeu vos vivint com salamandra,
Ni perdreu l'us de bon'aqua d'Irlanda
Perque'us deixeu de vostra gentil casta.

Per tornada d'aquesta, utilitza Calda cremant que sens dubte més tard va desenrotllar en cobla, com veurem tot seguit.

I.- X^1 55. - Miquel, p. 433, Debat ab Caldesa.

(1) Cobles de mossèn Corella a Caldesa

(1) Ma gran calitat, amor he larguesa

Quinze cobles i tornada en a b b a c dd c

Donarem per mostra la segona cobla.

Pensau que les gens son seques gatines

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

miento marcadamente yámbico" que En Menéndez Pelayo endevina llegint les accentuades estrofes d'aquest elegant prosista y poeta". Per allò poc que entenem, aquesta difícil fraseologia resulta que d'un dàctil i d'un espondeu se'n formaria un yàmbic. Això fóra una aberració.

Ara examinarem les demés poesies d'En Corella relatives a ~~Corella~~ per Caldesa. Primer de tot la més divulgada, que vé representada per quatre manuscrits.

O^4 124, U20, X^1 47, X^2 2. - Miquel, p. 415.

De mossèn Corella per Caldesa

S'il ferro calt refreda la mà casta

Tres cobles de vuit versos i tornada de quatre. Abba accca. Oferirem la primera cobla, que és la més interessant ~~que las altres tres ni la tornada:~~

Si'l ferro calt refreda la mà casta,
Calfar l'eu vos, encara que fret sia:
Si tot lo foch en lo mon se perdia,
Perdrien-ne de vos, que sou molt basta;
Si n'algun temps cremant la terra's guasta,
No perdeu vos vivint com salamandra,
Ni perdreu l'us de bon'aqua d'Irlanda
Perque'us deixeu de vostra gentil casta.

Per tornada d'aquesta, utilitza Calda cremant que sens dubte més tard va desenrotllar en cobla, com veurem tot seguit.

I.-X^1 55. - Miquel, p. 433, Debat ab Caldesa.

(1) Cobles de mossèn Corella a Caldesa

(1) Ma gran calitat, amor he larguesa

Quinze cobles i tornada en a b b a c dd c

Donarem per mostra la segona cobla.

Pensau que les gens son seques gatines

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Que'l fust e lo fruyt ignoren de vos;
Baladre florin sou fort verinós,
Que vostres amors, son aspres metzines.
Per mils sadollar de lob los effectes
D'ovella la pell aveu manlevat;
La fama teniu de test carcarat;
Ensengeu quant pujan sent mil los deffectes.

(2) ~~(III)~~ Resposta de Caldesa a Mossèn Corella.

Aquesta resposta forma part del Debat ab Caldesa

De les quatre cobles de què consta aquesta resposta copiarem la primera que ens sembla la més clara:

(02) ma calitat fent-vos empresa,
Restareu galant molt desfavorit;
Mou-vos passió posar en escrit,
Ab gran furor, paraules d'ofensa.
Pena cruel, a vos tan propinca;
¿Que faré, doncs, que tant m'avorriu?
Mon pare vel si be'l descriviu,
Malicia gran que be'ns notifica.

(3) ~~(III)~~ Rèplica de mossèn Corella a Caldesa.

Forma part del Debat ab Caldesa

Cobla sparça de...

Copiarem la cobla primera que endreça ~~i els farem pares dels set pecats capitals que acumula contra Caldesa.~~

Calda cremant, que no sentiu Ivern
Ni menys sabeu en quin temps se iverna;
Si en lo bordel n'i ha una querna,
Una sou vos, Senyora, en aquel quern
Calda cremant que no sentiu ivern
Ni menys sabeu en quin temps se iverna;
Fereix Bertran vos calà lo seu pern
Descapulat, la vista s'enluerna.

II ~~V~~. - 1 Letres a Violant d'Urleda.

Letra de Mossèn Corela ha Violant d'Urleda.

Sinó sola vos, nenguna altra a ma passió remey donar és possible... Acaba: Perçó com, ab menys dificultat, nostres voluntats con-

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

cordes puxen ~~a~~ (atendre) la fi per hon la senda de amor aconseguir puxa.

En vos (es) ma fe - he tota ma vida;
Husau de mercè - he serà complida.

(2) ~~(II)~~ Litera superioris Corella.

Qui poria dir lo grandíssim descans que seria a ma tribulada...

Emperò, Senyora, de libert que estava, en captivitat enamorada me haveu trasportada la mia anima.

Yo desig esser vostre - he la sort mia
No'l vol qu'eu sia

~~(III)~~. X^2. 15 En Pere Bohigues es pregunta ~~si es tractaria~~ si el text següent seria de la lletra d'Amor perduda del Jardinet d'Orats. No porta epígraf. Comença d'aquesta manera: "Continua sperien~~cia~~ (experiença) de greus mals e dolors me ha mostrat complanyent als adolorits socorrer e més de aquelles coses que rahonablement deuen esser comunes, e per ço, germà e senyor, he pres la ploma per respondre a vostra (ben rahonada) letra, no fiant en la pobrea del meu poch e despoblat entendre, mas en la sperien-cia que tinch, havent moltes vegades sofert lo mal que de present tant fort ~~a vos~~ (a vos) turmenta..." I acabant així en el fol. 88 r.: "e perque mes scriure seria (de letra) passar los límits, (comanant) commant-me a vos abandone la ploma scrivint per peu una mal girbada (rimada) cobla que ha temps tinch feta en los infortunis de (ma) la benvolença:

Los qui amau - preneu aquesta cendra...

Són deu versos, tots diferents des del quart ~~quart~~ endavant. Vegeu el num. vinent.

~~IVII~~. - U 28, X^2 ~~13~~ (15) (lletra a un germà enamorat, que acaba amb uns versos), Miquel, p. ~~421~~ (426), Desengany.

Dell mateix

Los qui amau preneu aquesta cendra
Sobre lo cap, que no perdau l'arbitre:

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Dues cobles de deu versos i tornada de ~~quatre i cinc~~ cinc, sil·labes.
Tots són sempre stramps.

VII. X^2 6. Cobla sparça.

Des que perdi a vos Deu de ma vida

VIII. X^2 8. Cobla sparça.

Del jorn que'us viu, d'altra gens no'm puch plaure.

De les dues cobles precedents, que no consten enlloc més que en el manuscrit de Cambridge, no se'n sap res més que el primer vers i que forma una cobla esparça.

~~VII~~ IX. U 29, X^2 5. Miquel, p. 427. La mort per amor.

Cobla esparça d'ell mateix.

Si'n lo mal temps - la serena be canta,
Yo dech cantar - puix dolor me turmenta
En tal estrem - que ma pensa's contenta
De presta mort; - que tot altre s'espanta.

Cobla esparça, a b b a a c c a .....

~~VII~~ X. - U 32, X^2 7, 9 (només la segona cobla "Si'us he fallit D), 10 (solament la tornada "Sola'n sou vos").

D'ell mateix. - Miquel, p. 432. Sotsmissió Solmussió amorosa.

No fon tan gran dels jueus la temor
Quant ego sun dix lo fill de Marta

Dues cobles i tornada a bb a c d d c

~~IX~~ XI. - U 21. Miquel, p. 417.

Descriu mossèn Corella la sepultura de sa enamorada.

En letres d'or - tendrers en lo sepulcre
La mia mort - per exçellent triumpho,
Hon clar veuran - m'aveu levat d'est segle.

Tres cobles estramps de deu versos.

~~XII~~. - U 24. Miquel, p. 421.

De Mossèn Corella

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Ab los peus verts - los ulls e çelles negres,
Pennatge blanch - he vista una garça,

Tres estrofes, primera cobla de deu versos en a b b a c dd c e e d'escandeig de 4 + 6. La primera i tercera del mateix número de versos, la segona de cinc. - Es tracta de l'obra més gentil i graciosa d'En Corella, que fa temps, Obres, el senyor Miquel i Planas va batejar La Balada de la Garça e de la Smerla. Acaba la primera cobla: "I, ab dolça veu, per art ben acordada, Cant e tenor, cantaven tal tonada". Gairebé no ens podem de posar a ratlla seguida, tota l'obra, "Del mal que pas no puch guarir, Si no'm mirau ab los ulls tals, que puga dir Que ja no'us plau que yo per vos haja morir". Tercera cobla: "Si muyr per vos, lavós creureu L'amor que'us port, E no's pot que no ploreu La trista d'aquell que ara no voleu; Qu'el mal que pas no pot jaquir, Si no girau Los vostres ulls, que'm vullen dir Que ja no 'us plau Que yo per vos haja morir".

XIII. U 25, Miquel, p. 422.

Del mateix a Bernat del Bosch.

In utroque jure - gran doctor com somies.

Tres cobles de vuit versos i tornada de quatre. Abba cddc. Com pot observar-se, el segon hemistiqui és prou llarg. En hemistiquis llatins és evident que els mots acabats en úm, ús, ís i en ús etc. pronunciaven aguts. D'aquest s'allarga alguns dels susdits hemistiquis. És impossible presentar-ne l'escandeig. - In iniquitatibus t'engendrà'l portaler Et in peccatis te concebé la mare... Ego sum Bernat, de maldats tabernacle;... Te cantaran per requiem eternam. Templus Dei, lo cos ple de peccats.

No'y entrarà, - que se n'hirà'n Guennam.
Judes, Cahim, te vendran rebir;

Diran cantant: "Veniu regenador, Dels ordres Sancts; - que sereu vos prior, Ab Lucifer, del nostre monestir. - La fi la donarem sencera:

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

"Consumptis carnibus, tothom deu presumir, la sua pell, sens muder de color, Odre serà, ab tan gentil blanor, Que, sens adob s'en poran ben servir. - Recordem una de les moltes ajusticiades de Jacme Roig que deixà la seva pell per fer-ne bots (odres).

XII. ~~XIV~~. - U 27. - Miquel, 425.

Cobla que legint-la per larch diu contentament e legint-la per mitat diu descontentament, de Mossèn Corella.

De bens e plaer - tostemps abundós

Una cobla de vuit versos, en a bb a cddc; 5 + 5 i una interna amb l'esquema a 5 bb a cddc.

XIII ~~XV~~. U 23. Miquel, p. 420.

Demana mossèn Fenollar a Mossèn Corella.

Lo credit gran - que de subil entendre
Vos possehiu, - Senyor de mi estimat,..
Vol saber si pietat mata o pot matar!...

La pregunta d'en Fenollar consta d'una cobla de vuit versos. Per consegüent la resposta d'En Corella en tindrà dues:

Respon mossèn Corella.

És pietat, si be'y voleu entendre.

a bb a c d d c, en 4 + 6. En Fenollar una cobla; En Corella, dues cobles ~~(la segona d'En Corella te l'esquema de a a b b a c c dd c, en 4 + 6.~~

De la 1ª cobla de Corella:

"Dolor de mal - ab bona voluntat,
La vida molts - de si han bandejat,
Perque d'enuigs no's podien defendre
Los segundins, - segons yo puch conèixer,
Morriren tots - per haver libertat..."

Posa altres exemples: "Lo desterrat de Troya... Dido morint per la gran pietat".

XIV ~~XVI~~. U 31. Miquel, p. 430.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

(I) Demana Mossen Fenollar a Mossen Corella.

Ma volntat - no menys freda que marbre,
En servir Deu - pus dura ve que pedra,
Volent mirar - de la virtut de l'arbre,
Ab lo cor vert - me trob cenyit dedra.

(II) Respon Mossèn Corella.

Tres causes son - que, ab fredor de marbre,
Lo nostre cor - fan molt pus dur que pedra;
Lo primer crim - del hom, comès en l'arbre
Bell e florit, - semblant a la vert edra;
Y'l nostre cos, - que'ls seus apetits cerqua,
Aquells tots sols - que'l censual li causa
Hoch hi també - la voluntat enterqua,
Per fer en mos - dels mals àbits la pausa.

Fi

Fenoll molt dolç, - esculpir-vos-han marbre,
Hon sereu tret - del viu en bella pedra;
E dirà mot: "Aquest és lo bell arbre
Que parla flors, - en rims pus verts que l'edra".

1. Fenollar (una cobla de vuit versos).

2. Corella (una cobla de vuit versos i tornada de quatre).

3. Fenollar (una cobla especial).

~~a b a b c d c d~~
a b d c d c d

Aquesta cobla és la mateixa que la que segueix

3. esquema a b a b c d c d en ~~55~~ 5+5 amb rima interior, a b ab c d c d

XVIII. U 33. Miquel p. 431.

Cobla de mossèn Fenollar tramès a mossèn Corella, que legint-la tota diu mal e legint-la per mitat diu be.

Un altre sent Pau - No sou vos, missenyor.
Com que no ~~tenem~~ tenim una sola referència d'haver predicat a la Seu una sola vegada ~~mossèn~~ només copiarem d'aquesta obra tot allò que fa referència a la seva traça.

Un altre Sent Pau
Hoynt vos contemple,
Quant vos sermonau

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Alegres lo temple,
Tothom s'entristeix
Del vostre scilenci,
La fama vos creix
D'un altre Terenci.
No sou vos mossenyor
D'aquells ralladors,
No's pot goig atenyer
Sens vostres favors
D'oirvos en trona,
Lo pobl'és content.

Totes les referències entre En Corella i En Fenollar les hem en tractar d'aquest reverent capellà (Fenollar).

Demanda del príncep Carles de Viana fa a mossèn Johan Roiç de Corella.

XVIII. - U 8. Miquel, p. 149.

(I) Escriu lo príncep don Carles a Mossèn Corella.

Nos, el príncep don Carles... a vos, mossèn Johan Roiç de Corella, salut e prospera felicidad deseamos.

Membra-nos haver-os dicho que, sin autoridat de sciença, gran acomodamiento es el que toma la péndola alguna condición por los hombres escrivió cosa que estimada ser...

Fazen una tal pregunta las vejehelas, de natura que: si un hombre se fallava en un barcho, en medio de un rio, pasando dos damas, e que la necessidad de forçasse hechar la una al agua; de las quales damas fuesse la una mucho amada ho del non d'ella amado, e la otra que el amasse ho ella non d'el: ¿a qual d'estas daria la vida?

I afegeix: "E parecionos dificultosa la determinación; ca por una parte la passion, e por la ora la razon, cegaron sin duda la vista de nuestros ojos en tal guisa, que, la elecion e justizia turbado, determinamos esta presente espitola vos escrivir".

(II) Respon mossèn Corella.

"Espill en lo qual lo saber divinat se representa"; en un llarg

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

paràgraf no fa més que elogiar en gran manera. Anant al gra: diu: "Yo'm haver hoit ~~dir~~ (recort) que, de dos mals, lo menor és de elegir; la qual cosa, si sanament no és entesa, falssia manifesta ab si porta; que res que malícia acompanya, no te rahó d'esser elegit dos mals es constreta, lo menor ~~es~~ acçepta, perque del be, qui es son terme y menys se lunya. E~~s~~ per ço, en aquest desaventurat passatge, tinc deliber, si vostra magestat ~~lo si vostra magestat no m'amonesta~~ (no m'amoneste) lo contrari, lançaré ~~al~~ (en lo) riu la que no ame". - Cerca motius per abonar el seu determini i acaba amb el vinent quartet:

Beda sou vos, - senyor, quant vos contemple,
Ho sant Francesch - pricant als animals,
Que né us entench, - ni escrich sinó mals:
Per ço conech - que sou de virtuts temple.

(III) Respon lo senyor Príncep. - En el punt de dir quelcom sobre la resposta del príncep, creiem que no se'ns prendrà malament que fem una pròpia citació. El príncep de Viana i les seves relacions literàries, discurs llegit a l'Ateneu Barcelonès en 1926, amb tota la bibliografia, com al dir que hi esmentem el debat Carles de Viana. Corella, pp. 9-11. "Pan por pan, suelen referir algunos. Vi hi relehí vuestra ~~graciosísima~~ (graciosíssima) epístola, mossèn Joan Roiç de Corella, la qual, de dulce estilo, palabras plazibles, hi de alto compas e sentencia, a mi ver, ~~en~~ (puede ser) abundançia estimada; cuyos ~~loores~~ (loores) con desgrado refusando, ~~con desgrado refusando~~, nin la gloria ~~aceptando~~ (acçeptando), el ingenio mio no bastaria a los responder nin arguhir". - Troba que tan solament la obediència al senyorio de vida sea, però en tal excés com ell fa, li agrada tractar de ciència i la comunicació intellectual. "Me satisface (quanto me contenta) la comunicación de vuestras doctas e avisadas sentencies; e alegran-se ~~con tal, cuando topan~~ con tal que a su apetito satisfaga (los que ha desseo de sciençia, quando topan) (ca poco seria si razones les llamasse) como dize en un verso Johan poeta (també conegut per Joan de Valladolid).

puix sols en lo be nostra voluntat reposa. Per ço, senyor del man vassall de rahó de dos mals no entench que algú sia de elegir mas per seguir son costum, la voluntat humana, que sempre en lo be pren terme, ni de elegir

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Ansi como el fierro - aguisa la muela
E faze por dias - que presto byen taja,
Assi un sciente - a otro consuela,
Hi le procura - sin duda ventaja;

e si la sciencia es, cyerto es que la ignorancia carece, para los errores de la qual ~~dep~~ el perdon de mi ni el reproche de vos, no se deven pedir ni menos dudar". - "A lo que dezis, que de dos males es de escoger el menor; e fundays vuestro dezir e openion en eleccion, la qual a mi ver no consiente pasion de ninguna condicion ~~de~~ no vicioso desseo, porque a aquellos es del todo voluntaria; la qual eleccion, si en tanto ~~mas~~ grado obra, dexada la parte libidinosa, el hombre se acosta a los términos de ~~la~~ razón, por cuyo medio deve mas aderir a la más justa parte, mas que a la desordenada voluntad; e ansí, como dezís, menos se dexaria aleixara del byen, que es termino de la tal eleccion, con terminos de la qual parte justa, deveys, con algun zelo de caridad (que se non aparta mucho de los terminos de amor), atorgar la vida aquella que con lazos de Venus hi ~~des~~afables hi gratos abraços, el remedio ~~que nos pide;~~ vos pide; mas que a la que, con desconocimiento de vuestros vanos trabajos, vuestro querer del todo desdenya desenya".

Després divaga sobre la condició de les passions i dels vicis; i en acabar s'expressa d'aquesta manera: "Ansi que, si de la eleccion quereys usar, vos ruego que mudeys de openion".

(IV). <u>Respon mossèn Corella a la primera rèplica del senyor Príncep</u>. "Criat en los braços de la sacra Teulogia, me recorda haver lest: benaventurada ~~és la~~ culpa de aquell ~~aquest~~ inobedient primer home, puix ~~es~~ fon digne de esser remuda ab preu de infinida vàlua". - "Aquesta sola esperança ha donat esforç a la temorosa ploma, tenyint lo paper" (en tota obra d'En Corella parla d'escriure com de tenyir el paper). Ara resumirem algunes ? sobre la ? de vocables i intenta que la seva lletra sia breu. Té frases força estram-

No s'entén

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

nyes, com per exemple: "E com sia condició general als elements elementats, e vegetables, sensibles e racionals, que e la fi del delit ab propis actes alcanssen, segueix-se que en amar, e no en esser amat, mon darrer be reposa"... - "E, per descarregar prest aquesta flacha barca, tinch conort que, si erre que si erra en l'homey de la que vostra senyoria mereix la vida, e será'm pres en compte de amor estrema; d'on porà pendre fonament la esperança darrera de la glòria.

D'un bell joyell, - senyor, tinch inventiva:
Per al engast - prench l'abitable terra:
Lo gran esforç, - que per si de desterra,
Ab la un virtut - que's part intellectiva;
Al costat, - seran safir e perla:
Per diamà - estarà la temprança;
E'l bell robí - la qui porta balança,
Florint en vos - pus vert que canyaferla.
Fenix del mon, - en mig d'aquesta dança
Estareu vos - per resplandent carboncle,
Puix en virtuts - semblant a l'antich oncle,
Emperador - del realme de França.

O4 la publica, com última poesia d'En Corella al príncep Carles de Viana.

(V). Replica lo senyor Príncep a la segona resposta de Mossèn Corella. - A vos mossèn Johan Roiç certifico haver leido vuestra incomprensible e muy exuberante epistola; de cuya bellesa los ojos del entendimiento, e de la mucha doctrina; los hohidos, de la suavidad; el gusto de las otras innumerables partes suyas, a todos mis flacos sentimientos, no solamente fartos, ma mucho maravillados, sin duda ser confiesso; estimando, por el modo de vuestra multiplicada complicada e abundante sciença, non me haver falleçido la noticia e práctica pátricas de aquellas famosas escuelas de Athenas, d'Academia e de Cartago: tanto he conoçido vuestras sentençiosas razones ser en verdadera sciença fundadas fundays"... "E al falsso testimonio que vos levantays de pobreza de vocables, Dios vos lo perdone; pero no en quanto la explicays aplicays a falssos argumentos, en mucho ca mucho es la verdat verdat d'ellos ante mi conçepto manifesta". -

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

(VI). Respon mossèn Corella a la terça letra del senyor Príncep, des-dient-se del que ha dit en les dos primeres. - Contrapunta les dues natures: angèlica i humana. "Donchs, Rey de Salem, príncep de universal sciençia; si, en elegir la pijor de la qüestió part, he fet gran erra, puix daçiavant peccant contra l'Esperit Sant, veritat coneguda, no'm faça vostra magestat indigne de venja; que sovint grans eretges infels crestians se converteixen, e als infels ab pus fort animo contrasten. E dels prudents s'espera saber los mals, puix de la practicha s'obliden; hi en lo çel, del peccador convertit grans festas çelebra"... "Asigna's diferencia entre l'enteniment e la volentat, etc: ans la volentat transportant-se en lo que ama, poch difer en la cosa amada, ab tot que l'enteniment en si mes noble que la volentat se atorgua. E per ço, lochtinent de la divina magestat transportant-me yo en la cruel dama a qui desordenadament amava, les rahons que contra la veritat de vostra senyoria tinch escrites, no les ha escrites la mia mà, sinó ella, en qué yo m'era camviat. Pero, per mèrits de aquella qui, per molta gentilesa afectadament me ama, ha Deu volgut, qui lo cor dels jutges ordenna, ans que plegas al mig yo haja conegut la falta de ma injusta sentençia; la qual revoche sobre la ingrata desamable dama. E vull que les aygues prenguen posada en lloch de la sua perversa anima: la qual, rasa del libre de vida, lo seu cos no attenygua eclesiasticha sepoltura, perque sia exemple a les que en amar forçades ab tarts passos caminen; e la no misericorde, jamés misericordia alcançe, mas penant per lo mon, ab terror e espant, a les altres denunçie la pena que reporta; puix al qui en estrems la amava, de igual amor, havia denegat lo guardó. E perque largues paraules no alarguen la sua culpable vida, si vostra magestat liçençia me atorgua, calaré los rems de aquesta sotil barcha: cambiant amor per rahonable yra, lançaré la cruel dama en les fondes e braves aygues; e

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

requiescat
jamés per mi no li será tramès sols un ~~xxxxxxxxx~~ in pace.

Senyor del mon, - qui passau de saber
Lo qui guarí - lo cast fill de Teseu:
Les vostres mans - son les de Promotheu;
Qui fon valent - e animós guerrer;
Ho sou d'aquells - qui saberen curar
Aquell infant - per qui lo pare pena
Dins en l'infern, - ligat ab fort cadena,
En mig d'un riu, - davall d'un bell pomar.

XVIII. - O^4 125, ~~126~~; U 30, 31. - Miquel, p. 428, ~~Les~~ Flors del Saber.

(I) Demanda feta per mossèn Corella al señor príncep.

Flor del saber - de qui'l saber estilla:
Si per Adam - no fos natura manqua

Una cobla de vuit versos i tornada de quatre: abba abba; torn. abba en 4 x 6. Si En Miquel i Planes suposa que aquest lloc tres anys abans de la mort del príncep, 58 mentre que En Corella 27 (sempre segons la suposició Miquel) En Corella, que podia estava subjecte a la passió amorosa podia dir que el princep es trobava en tal edat tranquilla. En Corella en aquesta obra tan solament usava dues rimes diferents illes, onqua.

(II). En la Reposta del senyor príncep usarà les mateixes rimes.

Al que de saber, - sus metros atilla
Con sciencia perfecta - (que, libre e franqua
Riende razon, -e rompe la franqua
De toda torpeza), - l'ingenio sotilla.

El cançoner O^4 126 porta, sense cap solta, la composició que hem esmentat al seu lloc. No cal dir que la forma és completa que les dues que foren objecte d'aquest debat amb dues úniques rimes difícils.

XVIII. - U 14, X^1 49, Miquel, p. 285. - Visió del Judici de Paris, fet per mossèn Joan Scrivà, ab una al.legoria de aquell feta per mossèn Corella. - Primera part: La Visió. Escriu Johan Escriva a mossèn Co-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

rella. - ~~Li~~ demana que ~~li~~ una al.legoria sobre la seva obra. Recorda En Milà els càrrecs importants que exercia l'Escrivà: era cavaller, comanador de Onda?, mestre racional del rei, ambaixador dels reis Catòlics al Vaticà en 1497. A nosaltres ens interessa perquè Paris, en haver fet despullar cadascuna de les tres deesses, per a poder-se fer carrèc de la llur bellesa. Com és sabut, en despullarse la deessa Venus, Paris li entrega el pom i l'Escrivà hi afegeix els versos següents:

Preniu lo pom, - mare del gran Cupido:
Que no es tan gran - lo iluminós Apol.lo,
Quant, al migjorn, - escurix era Diana;
Ni així venç - lo relluent carboncle,
En claredat, - totes les altres pedres.

No acabava el fill del rei Príam que Juno e Pallas ~~foren irades de la seva vista~~. - "Romania la deessa Venus, ab continent alegre, regraçiant a Paris la desigada sentençia". Segona part: La Al.legoria. Respon mossèn Corella. Ni ni puch negar mossèn Johan Escriva, lo gran ~~delit~~ que la mia pensa, per continuat estudi fatigada, ateny legint l'estil de vostra elegant poesia; que, ab tot que diverses vegades e en lochs diversos, yo haja lest de Paris la rigida judicatura, pero ab l'estil de tan riques e profundes sentençies arreada. Hi estich no poch alegre los entenents manifesta esperiencia miren, del que yo de vos, ab molta veritat testificant, perla. - Al que afectadament voleu que, seguint lo baix estil e al.legoria (o més propi, tropologia) de aquestes ficció, pintant descriva; puix no·m puch descomplaure, ab que l'estudi de la sacra theologia la major part de mon viure occupe, la laugera fatiga, pensant per vos la acçepte, so content dels sermons girar la ploma [e] breu expondré vostra excelsa poesia". - Posarem els epígrafs i prou: I Qui na regla se deu servar en expondre les poesies. II - Què significha. III De la deessa

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Juno que promet riqueses.- IV La dessa Pallas que promet honors. - V Què promet la deessa Venus.- VI Com se enten que Paris donà lo pom a la deessa Venus.

XX. - U 4, X[1] 43.- Miquel, p. 95. - La istoria de Leander y Hero. - Vàrem esmentar les poesies intercalades en aquesta història, que són les que a nosaltres ens interessen de moment. Per l'estudi de les fonts utilitzades per En Corella en aquesta narració, vegeu Miquel, pp. LVI i LVII. Copiarem la presentació, els epígrafs i ocasionalment els cinc fragments en rims estramps. - En la nostra mar Mediterranea, en la provincia de Grècia, en les ylles que vulgarment l'Arxipelach se nomenen s'anomena, estan dues ~~les~~ çiutats, Çesto hi Abidos, distants l'una de l'altra l'espay de miga legua lenga. Estava en la ciutat de Çesto, Hero, noble donzella, de alt enteniment, gracia e bellea, que per tots aquells regnes ab claredat de inclita fama relluhia; hi en la çiutat de (Abidos) estava Leander, de alta perfecció seny e gentilea. Sols diferien, que Leander de home, e Hero de donzella singulars gracies possehia posseíen. Com se veren Leander hi Ero, e Leander parlà ab la dida. - Respon la dida de Hero a Leander - Respon Leander de la çiutat de Çestos...

Tan gran dolor - lo meu tris cor esquinça,
Que tinch reçel - la mort prest no m'assalte;
La qual yo tem - perque no'm faça perdre
A vos mon be, - perquè porte lo viure.
E per ço fuig - venir-vos a l'encontre;
Que'ls vostres ulls - del mur d'onesta vida
Ab tempre d'or - les fleixes de Cupido
Tiren, matant - a tots los qui no'us fugen.

Parlen a Hero molts matrimonis. - Conegué la dida la causa de la tristor (de la criada). Demana la dida a Hero la causa de la sua tristor. - Descobrí Hero a la dida l'amor de Leander - Conçerta la dida ab Leander vingués a parlar ab Hero. - Parti's Leander de la çiutat de Çestos ab conçert ~~gran confort~~ e gran alegria. - Clama's Leander de la yra de la mar. - Entra en la mar Leander.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Lo foch que veig - ençès alt en la torre
Crema dins mi - la por de la mar fonda;
Ho pendré port - en la ylla de Çestos,
Ho beuré prest - de la mort lo trist calzer;
Y ab vostres mans - donant-me sepoltura
Vos, per qui muyr - ~~tanquant-me~~ tanquar-m'eu dins la tomba,
Lavant ~~mon~~ lo cos - de làgrimes ab l'aygua
No'us espanteu - besar me ~~losa~~ boca freda.

La mort de Leander.

Cuyta, cos mort, - que l'amor que't fa perdre
Te guiarà - fins al peu de la torre:
Seguint ~~la fort~~ del foch - la miserable ensenya
Fes-te present - a la plorosa Hero.

Puja Hero en la torre per veure si la mar assossegava. - Rahona Hero a la dida la sua gran tristiçia. - Aparegué l'ànima de Leander a Hero. - Arriba lo cos de Leander mort, a la terra. - Lo plant e mort ~~de~~ dolorosa de Hero sobre la cos de Leander.

Amor cruel - qui'ls has units en vida,
Y, ab gran dolor, - lo viure'ls has fet perdre:
Aprés la mort - los tanquava lo sepulcre.

XXI. - U 7, X^2 4. - Miquel, p. 133. - Trihunfo de les dones. - Escriu una dona quf ha nom Veritat la present letra a les altres dones mostrant elles ser mes perfetes que'ls homens.. "Del principi del mon les orelles tenim ofeses dels superbos homens, de vosaltres, homils, castes, ~~blasfemades~~, piadoses, misericordes, ~~blasmenades~~, indignament blasfemants e, ab yrada lengua vomitant; y, en rims e en prosa, molts cuerns tenen de legs e viciosos actes ~~en rims y en prosa~~, la follia de sos volers, a la contrarietat ~~d'escriura, d'ells sa poria ab els seus apetits dehonests, la vostra fama en sa lurs desigs deshonest cerquen~~ los quals mes propiament d'ells escriure's poren e, de lur desigar, a dan de vostra fama atribuhir volen, y ensemps honestat, ab acabament de apetits desonests en vosaltres cerquen" - "O, homes humils, mansuetes, púdiques e castes dones! Com a destres guerres, les parets de vostres murs forrant ab blanor de humilitat, fent estalvis de vostres

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

animes e persona, resistiu a les espantables bombardes, aturant les pedres en la mollea de vostra mansuetut, a les quals, les grosses e altes parets dels superbos feroços homens, resistir no porien". - "E ab tot que innumerables exemples, vera mostra de nostra perfecció a la mala memoria se presenten, dels quals vull tenyir lo paper. ¿Qui pora tenir la ploma no pinte la casta honestat de Susanna; lo fort virtuós animo de Judich, lo zel de la mare dels Machabeus (sofonisbia)... ¿Qual lengua pora callar de Lucia, Catharina, Ursola". "També parla de Marta i de Santa Magdalena.

En havent fet algunes consideracions de caràcter teològic, acaba d'aquesta manera: "A la present escriptura, Trihunfo de les dones nomenada, en estil de semblants paraules presente:

Mare d'Aquell - de qui de la creu en l'arbre,
En mig del mon, - acompanyat de ladres,
Pujà, per fruyt - a sí mateix accepte;
Qu'infinits mons - bastava tots a rembre.
Tenyint de sanch - aquell dur pal de cedre;
En estret lit - decanta les espatles;
Deixant lo fust - cubert de bella porpra,
Remé lo crim - del que morí sens naixer;
A vos present - lo meu escrit Trihunfo.
Que sobr'els cels - en vostre valer trihunfa,
Puix volgué Deu - dins en los vostres talens,
De verge carn - pendre la vestidura
D'om verdader, - més bell dels altres homens.
En tot semblant, - a vos, que li sou mare,
Mirant del cel - les vostres gentils dones;
Parint Aquell - qui lo mundanal cercle,
Feu dei no res; - y a vos, mare, qui l'engendrasseu.

XXII. - U 15.- Miquel, p. 309. - "La istoria de Santa Magdalena". En les pp. LXXI i LXXII tracta de la difícil qüestió de les fonts. En ocasió de publicar la vida de Santa Magdalena en cobles d'En Jaume Gaçull el mateix erudit va posar tots els epígrafs de la present

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

vida. Com que no més ens interessa l'últim fragment rimat, copiarem la dedicatòria a la vídua Na Flora de Valterra. Deu tractar-se potser, de la vidua del poeta Joan de Valterra o el navarrès Juan de Valltierra, que va produir en castellà i en català, segons hem vist en les pàgines aquí mateix; vegeu H.R., Lang, The vorchs of Juan de Valtierra, 1909; transactions of the "Connecticut "Academy of Arts and Sciences", que hem esmentat més amunt. La única data d' En Valtierra, del qual es coneixen és de 1425. De manera que En Corella, seria un successor de la branca establerta a València. El fet és que a València no és conegut el cognom de Vallterra. En quant al nom de fonts Flors és molt bonich. - Reproduirem la dedicatòria i el tros rimat del capdavall: "A la molt magnificha e honestíssima senyora, la senyora viuda Flors de Vallterra: Devotíssima senyora: Per obeyr a les onestes pregaries que vostra mercè moltes vegades me ha endreçat, que en lo vulgar nostre volgués ~~en lo nostre vulgar~~ escriure ~~de la vida~~ de la serafficha Magdalena la exçellent vida, satisfent e obeynt a ~~la~~ vostra devotíssima afecçió, yo, Johan Roiç de Corella, ab lo baix estil de ma escriptura, he trelladat dels Sants Doctors la vida de aquesta gloriosa Santa. Demanant-vos per mos treballs, en do de singular gràçia, quant vostra devoció la legirà e li endreçarà les devotes oracions, sia yo partiçipant en vostres mèrits.

Flor d'onestat, senyora devota
La Vida'us tramet de la Magdalena:
Que vos la ~~prengareu~~ pregueu, dels çels en la mota
Nos faça pujar, ab àngels en flota
Tirant-nos
Firant-vos lo cor d'amor ab cadena.

XXIII. a 3, 1474. - Miquel, p. 403. Resposta de mestre Corella, ab rims estramps, en lahor de la Verge, tirant a la joya.

Terme
~~Fésme~~ perfét del ~~l'~~ eetérn consistóri
Góig sens tristór de nostra vida trísta.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Cinc cobles de rims estrams, dotze versos i tornada de sis. Hem marcat els accents per accents.

XXIII. - U 18. Primer del Cartoixà, 1496, en finir la taula. - Miquel p, 393. - "La Vida de la Verge Maria, Senyora Nostra," en cobles de rims estrams".

Segons Ontalvilla:

Ans que dels cèls giràn mogués la ròda
E de la mar hagués fermàt lo tèrme,
Segons Bulbena:
Deu infinít, en l'etèrn consistòri
Vos elegí, perque li fòsseu Màre.

Vint-i-tres cobles de vuit versos, accentuats el sil.labeig. Es coneix potser que l'obra tramesa al concurs de 1474 (XXIII) la va desenrotllar en La Vida. - En (L.Ontalvilla) Pascual Boronat va publicar-la en la Revista de Catalunya, 1897, pp. 255-261. - La Vida va reproduir-se en la segona edició del Primer del Cartoixà de 1518. - En Bulbena va incloure-la en el Cançoner místic, 1899.

XXV. - U 19, c 4, h 1. - Miquel, 409. - Oració a la sacratíssima Verge Maria, tenint son fill Déu Jesu Crist en la falda, devallant de la Creu.

Ab plor tan gràn - que nostres píts abèura,
E greu dolór - que nostre còr esquínça,
Venim a vós, - filla de Déu e Màre,

Els dos textos impresos són de 1493 i de 1495, que corresponen a la Història de la Passió i lo Quart del Cartoixà. Set cobles de vuit versos de rims estramps, on marquem el sil.labeig. - Es tracta de l'obra més divulgada d'En Corella. S'ha de veure l'abundosa bibliografia que hi posa En Miquel i Planes, pp. LXXVII-LXXX, amb estudi d'una font treta de Sant Agustí. En Corella essent un autor tan poc original, podria ésser que es trobessin altres fonts encara més completes.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Ara, tenia l'art de construir versos gairebé perfectes. Recordi's el que hem dit en començar aquest article a propòsit d'En Corella. Sense la edició de les Obres de J. Roiç de Corella, Barcelona, 1913, no hauríem pogut construir el nostre pobre comentari. El nostre bon amic R. Aramon, el qual li havíem encarregat aquest estudi, no li ha estat complir-lo, posat en altres treballs. Per això ho hem hagut de redactar-lo nosaltres, que ja havem complert tot el nostre segon volum.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

MOSSEN BERNAT FENOLLAR

(1434-1527)

Si hi ha una referència que a la mort d'Auzias March (1459) mossèn Fenollar tenia vint-i-cinc anys (1) per conseqüent havia ~~mort~~ nascut en 1434. Per altra part si en Martí Grajales publica una nota de celebració d'un aniversari en 1528 (2) és evident que En Bernat Fenollar va morir en 1527 a la respectable edat de noranta tres anys. Si el "Procés de les Olives" podria ésser datat? Era fill de Joan i Violant i tenia dos germans: Mateu i Isabel. Provenia d'una distingida família. Com es comprèn el reverent mossèn Bernat Fenollar va exercir diversos càrrecs de caràcter eclesiàstic. El primer en data és el nomenament de sots-obrer de la catedral de València en el Capítol Pasqual tingut en abril de 1467, del qual empleu es va fer càrrec en 1 de maig fins el 1 de maig de l'any vinent. En aquesta època ja era beneficiari Domer. En Martí, al qual seguim, s'entreté en nota sobre la fundació de cadascun dels quatre domers que hi havia a la catedral de Valencia, molt útilment. En 1 de maig de 1480 1482 tornà a exercir la sots-obreria fins a 30 d'abril de 1482. En 1 de de maig de 1483 1489 (?) va encarregar-se per tercera i última vegada, de la sots-obreria. Per escriptura autoritzada pel notari Felip Abella, en 13 de gener de 1497, En Fenollar fundà un benefici a l'església parroquial de Sant Llorenç màrtir, baix la invocació de Nostra Senyora de la Salut. Per una altra escriptura de 15 de juliol de 1500 es reserva per a sí i per a la seva família el patronat de l'indicat benefici: en la mateixa nomena patró al seu nebot Joan Feno-

Manquen pàgines?

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

llar, notari. En cas que aquest patró morís nomena al seu altre nebot Tomàs, i, per mort d'aquest, als fills d'aquests; els dos nomenats eren fills del seu germà Mateu. - Don Josep Joaquim de Lorga, en els seus apuntaments manuscrits sobre els successos de Valencia, assegura que mossèn Bernat Fenollar va ésser nomenat subsíndic el 20 de juny de 1503. - Reunit el Consell municipal de València, nomena: "Item elegeixen pera la cadira de matemàtiques (al venerable) mossèn Fenollar prevere ab salari de XXV lliures". En sessió de 6 de juny (de l'any següent) va ésser nomenat el mestre Domenech per aquella assignatura. En el Liber racionalis eclesiæ S. Laurentii (primer dels conservats en dita parròquia) quae rexit Marcus Arnés in anno M.D.XXVIII, el Sr. Martí va tenir la sort de trobar:

"Divendres a XXV de setembre celebraren aniversari per la ánima de moss. Bernat Fenollar domer de La Seu e de tots sos parents".

Ara donarem compte de les obres conegudes escrites per mossèn Fenollar, prevere. Posarem,davant,una anyada probable o segura.

1.

1454. Com que la malaltia d'Ausias March sembla que va ésser llarga, hem col.locat aquesta qüestió entre quatre contendents l'hem posada cinc (anys) abans de la mort del gran poeta, de 1496 a 1498 (3), tindria, en compondre aquella obra ("El procés de les Olives") mossèn Bernat seixanta un o seixanta dos anys respectivament. Sense aquestes dates tardanes que hem esmentat mossèn Bernat Fenollar té altres obres datades, va portar tot el pes del primer concurs de 1474 i va contribuir al de 1487. Sense aquestes referències perfectament datades n'hi han de perdudes. És evident que En Fenollar va escriure una Brama perquè en Jaume Gaçull, que li dedica la seva, li diu clarament: "Aquesta Brama d'En Fenollar podeu considerar-la perduda.

Mossèn Fenollar va néixer en 1434 a Penàguila; si en la mort d' Ausias March consta que tenia mossèn Fenollar vint-i-cinc anys, en

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

la data ~~del~~ suposada per nosaltres (1455) no en tindria sino vint.

Cap manuscrit (excepte X^2 ?) (parlarem de X^2 16) ens ofereix aquest es troba en l'edició d (edició de Valladolid de 1555) i en e (edició de Barcelona de 1560). En aquestes impressions es troben la Demanda de mossèn Fenollar i les Respostes d'Ausias i d'En Rodrigo Diez. Aquests textos han estat publicats, algun d'entre ells per la primera vegada, per En Pagès, Obres d'Auzias March, II, pp. 322-324. Ara bé, el nostre manuscrit X^2 (Cambridge, Trinity College, R. 14.17) ens proporciona el text de la Demanda de mossèn Fenollar, la Resposta d'un magnífich Senyor (Ausias March), no diu res de la d'En Rodrigo Diez, i en porta una obra d'n poeta inconegut (L'esplet d'amor ab basques lo colliu). El primer vers de la tornada és molt estrany: Yo per amor he volgut ser alegre. (Descripció feta per En Pere Bohigas, Estudis Universitaris Catalans, de 1927), pp. 429-432), important manuscrit, escrit per mà d'En Lluis Palau, notari de Tortosa; sobre tot pels altres textos d'En Joan Roiç de Corella, quasi sempre els textos són més extensos que el manuscrit de València. Si la notícia d'En Bohigues no fos tan sumària, fóra interessant saber de quantes cobles constaria de quatre cobles o de tres. Com és cosa sabuda en tals debats cadascú afegia una cobla. La de Mossen Fenollar consta d'una sola cobla amb tornada. L'Ausias li contesta amb dues cobles amb la corresponent tornada. En Rodrigo Diez, que s'adreça directament al capellà pero que estava unformat de la resposta d'Ausias March, amb tres cobles. Seria un fet notable saber si l'anònim poeta estava o no informat de la resposta ~~de~~ d'En Roderich, li correspondria quatre cobles. - Republicarem la cobla ~~tornada~~ de mossèn Fenollar la qual treurem d'En Pagès; i en forma mètrica, que no acostumem per a abreujar l'espai.

Per mitigar l'enuig gran de l'estiu
E per sentir-lo fins ahuy duptat,

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Al meu ~~requerit~~ quesit, de vos ara confiu,
me respondreu, per mi tant suplicat.
Enamorats, conech dos en ciutat
que's volen be, sens tota ficció,
tostemps renyant e may estant sens contradictió axi com gos e gat.

~~Xxxx~~ Tornada

Vos, magnifich, qui sou molt tant avisat,
Dir m'eu, si'us plau, qué mou tal passió,
per que de vos aja solució
lo dupte meu, en cobla o dictat.

En tractar d'Auzias March (capítol desè) vàrem esmentar, com es comprèn, aquest debat.

2.

1460. Posem a aquesta anyada, ja podem fer-ho a contenir la correspondència de Lletres amorosos entre mossèn Bernat i Isabel Suariç de la qual ens manca sobretot del començament. Ol 21 (folis 196-196 vº) En Pagès (Introducció a l'edició de les Obres d'Auzias March, I, pp. 36-37) dóna un resum molt més perfecte del que oferírem en la contribució Miscel.lània Rubió i Lluch: Poetesses i Dames intel.lectuals. - 1. Respon mossèn Fenollar: "Per aquell Senyor que usant de humanitats, volia esser entre nosaltres lo sel, (h)e rebuda vostra letra, Suàriç senyora", i acabant: "Mas esperimentau lo mon qué en mi teniu, manant lo que més difícil vos semblarà, perque yo, complint-ho, alcançe aquella glòria qu'en servir-vos està". - És una "batalla amorosa lliurada sobre'l paper", segons expressa el reverend Fenollar; i s'hi fa al.lusió a unes "cobles per mi mal ordenades" que varen donar motiu a la correspondència. El domer de la Seu declara a Suàriç l'amor que sent per ella, dient-li: "Sola sou vos aquella que per vostres inclinacions e calitat a mi conformes a infinidament amar me obligau".- 2. Resposta de Na Suàriç començant: "Esperiença m'afferma en lo juhí

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

meu no haver errat", i acabant: "e si mes obres vos obliguen, no falliseu al que's poria affear a mi portar vera crehença". - En una mena d'estil entortolligat a la moda del temps diu a mossèn Fenollar: "Per molts esguarts a mi no es possible poder amar ni plaure-us". - 3. Respon Mossèn Fenollar: "Ab aquella furia que de molta voluntat fa demostració me so empès fins ací esser impolític per attenyer de vos lo semblant que amor ab molta amor se paga", i acabant amb una quarteta amb la que juga el nom de la seva estimada:

Lo suar guarex la febra;
Vos suàriç lo meu mal.
Tot quant veig me par tenebra;
Sola, vos sou la que val."

Abans, en el cos de la carta, En Fenollar protesta de la puresa de les seves intencions i promet de conformar-se exactament a les seves ordres. La seva felicitat no pot consistir sinó en obeir-la, perquè ella està dotada de tantes perfeccions que la seva intel.ligència renuncia a compendre-les ni la seva ploma a desciure-les.

3.

1460. Podria ésser les cobles a les quals fa referència Mossèn Fenollar en l'article precedent les següents: X^2 16 (fol. 88 vº). "Vostres ulls se fossen refermats". És una cobla de deu versos, els vuit en abbacdcd o segueixen tres quartetes de nou ~~versos~~ sil·labes d'En Fenollar que semblen esser resposta a la cobla esmentada. El primer vers de les tres cobles és així: Al be que vull més que ma vida. Per la mostra semblen les d'En Fenollar, fortament amoroses. És sabut que X^2 representa el cançoner de Cambridge ja conegut i descrit pel nostre amic Pere Bohigas, classificat amb aquesta sigla per nosaltres. Vegeu Repertori, vol. I, pp. 23-24.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

4.

1462. En aquesta data imaginària col.locarem la Brama composta en jovent: El magnífich Jaume Gaçull (Miquel i Planas, Cançoner satíric valencià, p. 12):

Si [e]n vostre jovent cercavçu reboltes,
Quant vos fes la Brama també com ral guax,
Encara que fesseu lavors alt o baix
Lo temps, la edat cobrien tals voltes;
Mas veure que's dure fins ara'l mal vici
Hi no'us esmeneu de pratiques tals,
Voleu la dorable usar de l'offici,
Trepant, pecigant, tostemps, cercant mals.

El senyor Salvador Guinot, Las tertulias literarias en Valencia en el siglo XV, la de Mossèn Fenollar (Boletín de la Sociedad de Cultura, t. II, p. 102,921), ofereix una traducció de la cobla que per referir-se a una obra perduda d'En Fenollar, la copiarem: "Si en vuestra juventud buscabais pendencia, cuando vos hicisteis la Brama, también como burla casi, aunque hicisteis alto o bajo, el tiempo, la edad cubrían tales ligerezas; mas al ver que os dura hasta ahora el mal vicio y no os enmendais en prácticas tales, que queréis de diablo usar su oficio, gateando, pellizcando, buscando siempre males".

És tot el que hem pogut trobar cercant el rastre de l'obra perduda.

5.

1474. a per nosaltres és la sigla que representa el primer ~~que l'~~ imprès que s'ha fet a Espanya ~~per a nosaltres~~ el notable interès literari així com la part preponderant que hi va exercir Mossèn Fenollar. Hem parlat amb força detall d'aquesta obra ins... en la nostra Bibliografia dels poetes data i en el present Repertori, vol. I, p. 47-48. - 1 (vº) Fet per Fenollar per Frare Lluis Despuig, ~~que~~

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS MCMVII Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

No sé què vol dir amb això de què "signa fr. Castells" Enlloc no he trobat aquest nom.

~~signa Fr. Castells~~ (L'alta sens par humil verge Maria). - 2. De mossèn Fenollar, preàmbol dreçat al spectable senyor frare Luis Despuig, mestre de Muntesa e visrey en lo regne de València. ~~12~~ (fol. 7) (Mirant, senyor de molta reverencia (una cobla). 5 (fol. 6). Respon sols per honor, en lahor de la Verge Maria (Puix Deu jamés les gracies ~~feu~~ ~~gracies~~ nos dona) fol. 6. - 48 (fol. 57) Respon la gloriosa Verge Maria, presentant la ~~gran~~ sua coronació als seus devots, per honor de la joya (Los quins desijan loar). Signa Mossèn Fenollar. -~~13~~ (fol 57 vº) (D'acte semblant ~~molt vastes~~ tant virtuos). -~~6~~ (fol. 58 vº) Disposició (Vist que, sens vos, nostre cor se refreda). - No hem cregut fer un resum d'aquestes composicions perquè l'edició publicada pel senyor Martí Grajales en 1894, es troba en totes les Biblioteques públiques i en moltes de particulars.

6.

1487. Es tracta del segon concurs, que ho saltres siglem b^2, ~~perque~~ b^1 respon als poemes d'En Francesc Prats, que són datats del febrer mentres que b^2 es del mes d'abril del mateix 1487. Aquest concurs és notable per l'~~entrada~~ entrada dels mallorquins; que són els següents: (c 7) Respon Arnau de Cors al Castell del reverend mossen Ferrando Diez, tirant al robí (causa tan gran produint tal efecte). (11). ~~(c 8) invocatio~~ (c 9) Invocatio Arnaldi Cossi majoricarum civis ad ~~civis~~ beatissimam virginem Mariam (Son vuit versos llatins (12). - (d III vº) Exordi o principi fet per Jaume de Olesa, mallorquí, dressat al molt digne posedor, ensemps e jutge de la joya mossèn Ferrando Diez prevere (Si l ~~cap demanda~~ qu'ab virtut se condona(14). - (diiii vº) Resposta feta per Jaume de Olesa, mallorqui, a la demanda e joya per lo molt noble e digne prevere Mossèn Ferrando Diez (En lohar vos esforç me dona) tirant a la ~~robí~~ joya del robí (15). (d 6 vº). Mossèn Ramon Vivot Vives, cavaller mallorquí, tirant a la joya del robi (Havent a parlar yo de vostra alte-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

za) (16). Passarem a tractar de Mossèn Bernat Fenollar (b. 21 IIII vº). En lahor de la humil verge Maria, provant la sua purís-sima Concepció. Respon lo reverent mossèn Fenollar prevere, tirant al marçapà. (Ya los grans rius de vostres bens corrien (21).

7.

1490 ?. Bernat Fenollar i el cavaller mossèn Joan Escrivà. (X^1 2. Cobles fetes sobre la Passió de Jesu Crist per Mossèn Fenollar e per Mossèn Joan Scrivá, cavaller, contemplant en Jesús Crucificat. (Quant Deu, vos complà de la creu en l'arbre). Són seixanta cobles partides en trenta per cada un; en Fenollar té les senarces i l'Escrivà les parelles, signant cadascú les respectives cobles. - La forma de les cobles és de versos, però comporten dos biocs o mitjos versos. - Aquest notable, tan solament en el Cançoner Jardinet d'Orats de la Universitat de Barcelona. Donarem, com a mostra les dues darreres cobles.

Mossèn Fenollar

De l'arbre tan bell tot regat de sanch noble
Les rames ornau de fruyts, fulles, flors,
Plantat sobre davant tot lo poble
per dar-nos repòs;
Cubert de la porpra de vostre sant cors,
Ab tal standart donant la batalla,
Lo nostre enemich conquesta sens falla
Sino lo fruyt noss deu voler pus
de vos, bon Jesús.

Mossèn Johan Scrivà

Senyor donchs immens, poder invisible,
D'amor y mercè un pèlech sens fons,
Puix de vostre mort, ab pena orrible,
més que de mil mons
Bastava per rembre de fet tan insigne
rebreben tans grans dons,

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Perque no podem de fet tan insigne
Lo fruyt que tan costa per nostres pecats,
Assi'us fem lo plor per esser axí digne,
hon soy exel.lat,
Que'ns porta del cel lo goig del salvat.

Aquestes cobles varen editar-se a continuació de la obra següent.

8.

1493, 11 de gener, data d'impressió segonata el colofó de l'impressió Jaume de Vila. Ignorem la data de producció de l'obra. - Hystoria de la passió de nostre senyor Deu Jesucrist, ab algunes altres piadoses contemplacions seguint lo evangelista Sant Johan. - Conté les obres següents: C 1: (a 11) Endreça. A la molt il.lustre e devotíssima senyora Dona Isabel de Billena, digna abadessa del monestir de la Trinitat de Valencia. Mossèn Fenollar.

D'aquella tan alta, tan fort y gran çoca. Martínez.

A vos qui poblau lo cel de pels pobles.

(2) Comença la hystoria de la passió de nostre mestre e redemtor Jesu Christ, ab algunes devotes contemplacions, seguint lo sagrat evangelista Sanct Johan, Parlant per aquell Pere Martineç: e per tots los altres mossèn Bernat Fenollar. La sglesia.

Mostrant un gran plànyer lo cel y la terra

(a més de l'epígraf la sglesia, han els següents: Lo evangelista, Jesús, Los juheus, Lo lector, La hystoria, Lo Pare, Lo ministre, Los ministres, Lo cunyat de Malcus, Lo Pilat, La Justicia, La Misericordia, Humanal linatge, La Verge Maria i Lo evangeli).

(3) (xij) Contemplació molt devota a Jesús crucificat, feta per Johan Scrivá, mestre racional, i mossèn Fenollar. Fenollar.

(4) (x xxxx 4 III). Oració a la sacratíssima verge Maria tenint son

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

fill Deu Jesus a la falda, devallant (devallat?) de la Creu, ordenada per lo molt reverent mestre Corella.

Ab plor tan greu que nostres pits abeura

15. Jacobo de Vila. A gloria gran: d'aquella sagrada

Cruel passió: del rey eternal
Jacobo de Vila: ab pensa fectada,
Tenint en Valencia: la sua posada
Per dar ales (als?) devots: part celestial.
La obra present: per ésser molt pia
Ha fet empremtar: de bon zel mogut
Del mes giner: any mil que corria
Quatre cents noranta: e tres ab salut.

Fora 1 i 2, totes les obres les tenim conegudes. De la andreça en donarem una idea a ratlla seguida en benefici de l'espai: Mossèn Fenollar: "D'aquella tan alta, tan fort y gran çoca (soca) de l'arbre real dels reys d'Aragó vos sou una branca". En acabat la tracta com abadessa del monestir de la Trinitat: "Ab vostres sentencies les mostres tan baxes... s'enriquiran". Per últim invoca el divinal auxili. Són tres cobles de deu versos en art major que es va fer típic de l'escola valenciana. En Pere Martineç (del qual ens ocuparem al seu lloc corresponent) dirigeix les mateixes tres cobles que En Fenollar. D'en MArtínez en retraurem alguns versos que ens semblen interessants, àdhuc potser considerant-la com autora: "A vos que, tancada dins casa santa D'angèliques obres la regla brodau... A vos que dexant les pompes mundanes, seguint l'humil trajo del grat rey del cel... Vestint rica porpra de tal real sanch, A vos que passau la vida tan pobre Totjorn enriquinvos de bens eternals; A vos per qui huy virtut gran se obra, Ab gran reverencia dreçam nostra obra Puix tant en vos obren les mans divinals". Amb forma igual ambdos autors s'adrecen a Jesús la cobla respectiva.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Hem enumerat els personatges que prenen part en aquesta espantosa tragèdia dels improperis executats contra la bella figura de Jesús, cadascun dels personatges, parla moltes vegades i repetides vegades i, com un martelleig tot sovint parla l'evangelista Sant Joan. Es veu que els autors tenen una alta de Pilat que treballa sempre sino que Jesús, quan el porten al Pretori, es nega a parlar, ni a defensar-se. Pilat s'expressa maldient contra els Jueus. - És un llarg poema, d'unes duescentes cinquanta cobles, sempre de la mateixa forma dodecassíl.labica, fi lloa del arte mayor castellà portada a l'exageració. De tots els improperis que els saigs obren contra noble figura, la conquetenació d'uns i altres personatges no distreu tota l'obra. Jesús es queixa que ni sa Mare ni els seus deixebles hagin procurat veure'l. Després, més endavant, mentre es troba amb sa Mare pels carrers amb la seva Mare mentre Jesús va portant la creu al coll està prou bé. En acabar parla i s'exclama molt la verge Maria. Amb molt bon acord l'impressor de Jacobo de Vila en 1493 o Mossèn Fenollar va continuar les seves contemplacions d'ell amb En l'Escrivà i la cone... la famosa Oració a La Verge Maria d'En Corella. Ja hem retret al començament el colofó d'En Jaume de Vila. - ~~En l'any 1911 l'anyada~~. Revista valenciana Lo Rat Penat va republicar-ne una edició acurada en 1911.

~~1495~~ 9.

1495. Qüestió moguda per Mossèn Fenollar, prevere, a mossèn Joan ~~Si~~-Vidal, prevere, a'n Verdanxa e a'n Vilaspinosa, notaris. La qual qüestió es disputada e d'aquella sentenciat per Miquel Stela.

Per bé que lo mon en tots fets huy sia. Abans d'aquest primers vers hi va l'epígraf: Fenollar, Veure: Esplicaren l'anyada, com és sabut els quatre contradictors el.legeixen mossèn Corella, però per un gran destorb (el Cartoixà) no pot judicar. Datem aquesta obra de

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

la data de la primera publicació del Quart del Cartoixà. No sabem per-
què va començar pel darrer volum. L'únic text d'aqeusta qüestió es
troba en el Jardinet d'Orats, X[1] 11, i va ésser publicat per En Briz
Jardinet d'Orats, manuscrit del segle XV, publicat per Francesch Pe-
lay Briz, Barcelona, 1869, pp. 63-91. Oferirem la primera cobla d'En
Fenollar que explica l'abast de la Qüestió: "Per be que lo mon en tals
fets huy sia No prou favorable past és singular (h)e vist que d'a-
mor se parla tot dia, de quatre luquets saber jo volria Qual mes
la encen e la fa doblar. Jo dich que lo veure que mostra carrera,
A tot quant aprés li dona combat: Mossèn Vidal veig del grat fa ban-
dera, Verdanxa l'entendre diu que la prospera E Vilaspinosa defen vo-
luntat." - Aquest és curt, només consta de vint-i-set cobles, algunes
amb endreça i tres codolades. Considerant que, essent quatre els con-
tradictors, quan En Fenollar conclou ? conclusió ab el Jutge a favor d'En Co-
rella, cadascun dels altres ho confirmar. En fallença d'En ~~Xanx~~ Co-
rella, l'indispensable Fenollar Presentació del procés al Jutge Mi-
quel Estela, quan tots els altres l'han acceptat o confirmat pels
altres tres. Malgrat que fa En Fenollar la presentació en codolada
(veritable) ~~En~~ farem l'extracte ~~en farem~~ a ratlla seguida en benefi-
ci de l'espai i posant de cursiva tot allò que ens semblarà: "Per
mils dels fets la fi sols Deu es just qui fa'l juhí tant verdader
Que may no ~~no~~ del que de fer Una sentilla. Aquesta font és la
qu'estilla Semblant liquor, Que lo sabes, Que lo que gusta tal Es
recreat. E tal sou vos molt avisat Miquel Stela que, navegant ab
rems e vela Per la gran mar Ab tal saber porteu jutgar Quatsevol
fet, Y ab credit tal sou vos etes per tots loat, Pel reverent per
ocupat Mestre Corella, A vos donchs Estela bella, essent assi (a
València) molt resplandent; Home d'onor e sentiment, A vos, a vos,
de fi en fi, Bon català, a vos, sens pus De pla en pla (No contrast-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

tant molts te tenen valencians, qu'en semblant cas No tornen gens lo peu atràs, valencians) Mas festejant dels catalans La bona pau. Seguint lo temps, Pus a Deu plau de tan plaer La germandat volem refer Acostumada; per tal sgard serà loada Vostra sentencia". - En la sentència d'Estela, en haver lloat, encén tres lluquets en lloc de quatre, suprimeix Fenollar un dels lloa la sentència, però en haver lloat també la sentencia, s'adona que li ha suprimit allò que ell defensa. S'atreveix a suprimir el veur perque es coneix de qui era amic de Mossèn Fenollar i ho justifica per l'Estela no pot veure la seva l'Estela enamorada per ausència. En Miquel Estada lloa clara eloquen enginy, amb que han defès cadascú la respectiva que posa l'Estela en gran dubte i exposa amb força estudia els efectes de la vista del grat els de l'enteniment i els de la voluntat, destinat una cobla a cadescú; després s'adreça als enamorats en disset octaves, i en una tornada així mateix de vuit versos suprimeix lo veure. Mossèn Fenollar loant e emologant la Sentencia, amb cert greu li retreu els grans que el mirar els efectes que el mirar té pels enamorats, en una cobla li retreu En Fenollar.

No s'entén

En Verdanxa surt a la defensa del domer, apel.lació d'En Verdanxa endreçada a Mossèn Fenollar. S'apel.la de la Sentencia amb un llenguatge, amb un llenguatge massa dur en una llarga codolada. Entre altres li diu a l'Estela a Estel molt clar, hom d'estat e valia, vostres amors havia yo pagar, Si sou absent del que plaure'us seus solia, sentenciant deviau agreujar. A la fi de les dues cobles vol constatar que: A vos m'apel y de tal jutjareu de molt subtil. Jotgell de nostra Spanya En Gay Saber com a més eminent. - Verdanxa Apòstols. Apostol donchs segons la ley ordena Vos m'otorgau y reverencials, Per deduhuir lo qui fur determena, Ab judicum lo qual és com se mena glosa y estil de leys y deretals. D'enginy sobtil, lo qual

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

be clarifique Lo qu'és dubtós no sens molta claror; Mas per aguard del que be testifique. D'açó seguir y ma carta publica. Per ço lo record del sdevenidor." - Estela Apostols. A Deu es cert, lo qual prech que'm confonga si vist com puch no he fet lo juhí, y axí m'ajut com tostemps desitje Plaure a molts mes no'ys basta persona. A mi no'm plau que'l dret prenga resposta. Perço'us aborch tant quant me demanau, Juges e temps tants quants me com vullau, a qui dieu callar és la resposta Endressa Vos qui tros mi devallareu la costa Mos que'a la fi yo'm dubte no digau De ben servir mal grat és la resposta. - Finis.

Es coneix que l'Estela no estava acostumat a les apel.lacions d'un contra els judicis emesos; tots es creuen guanyar és cosa corrent entre els valencians. L'Estela estava acostumat als concursos de Barcelona en que les repliques contra judicis literaris no existien. Acabament d'aquesta Questió és una cosa deplorable. - En el nostre manus. ~~Lo~~ X463 (fol. 146 vº) es troba un text de l'Apel.lació d'En Verdanxa sense la cobla de defensa de l'Estela.

En L.G no l'he trobat.

10.

1495 ? Hobra intitulada Schahs d'Amor, feta per don Francí de Castellví e Narcís Vinyoles e Mossèn Fenollar. Març, Venus e Mercuri, per conjunció .

Castellví: Trobant-se Març ab Venus en un terraplé.

Vinyoles: Per exercir Venus la seva gloria.

Fenollar: Mercuri prest en sos modos e vias. Lletra de les darreries del Xèn.? segle tretze folis útils.per trenta de blancs Real Capella del Palau, descrit pel pare Ignaci Casanovas en Codex de l'arxiu del Palau Revista de Bibliografia catalana, VI, 1906, p. 32. - Publicat sencer per Ramon Miquel i Planas, Escacs d'Amor, poema inèdit del XVèn. segle en la Bibliografia, 1914, cols. 445-40, amb reproducció

Es la Revista de Bibliografia catalana ? A l'Ateneu només tenen fins a 1907.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

i comentaris de l'escaquista senyor Josep Palouzie. - Veure Salvador Guinot, Las tertulias literarias en Valencia en el siglo XV: El ajedrez en la tertulia de mossèn Fenollar ("Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura, I, II, pp. 132-145, any 1921). D'na compte, de passada i molt acertadament del llibre d'escacs de Francesc Vicent nat a Seborg i criat i vehí de València i estampat a la dita insigne ciutat en 1485. És el llibre que existía exemplar a Montserrat i segurament va ésser cremat en l'incendi produït pels francesos a Montserrat. El llibre més rar i més antic tractant de problemes d'escacs. És clar que la descripció donada pel senyor Guinot és molt precisa que la donada rabentment per nosaltres. En Ribelles Comis, vol. I de 1915 de la Bibliografía de la lengua de Valencia, reprodueix tot el treball d'En Palouzie i el d'En Miquel i Planas amb extractes abundants del poema d'En Castellví, Vinyoles i Fenollar. - Per altra part l'estudi del senyor Guinot està ben i ben conduït, com tots els seus, que hem tingut ocasió d'esmentar-ne d'altres.

12. 11?

1480. U ~~37~~ 23. Demana mossèn Fenollar a Mossèn Corella. Pot matar Pietat?

Segon edició Miquel i Planes:

Lo crèdit gran que de subtil subit entendre
Vos possehiu possessiu, senyor de mi molt estimat estimar,?
Me força dir (lo dubte) ~~co~~ en mi causat
Que'ls sentiments no'l basten a compendre
Graçia'm feu, si dech yo tant ~~y~~ merèixer
Per vos aquell me sia declarat
Dient-me prest si mata pietat
Na pot matar, així com vida creixer?

Respon mossèn Corella.

És pietat, si be'us ~~voleu~~ bé y volau atendre...
Esmentá los segundins que moriren tots:
Moriren ~~per tot aure~~ per haver libertat ...
Lo desterrat de Troya [Quant se partí]
Dido morí per la gran pietat...

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

13. 12

1480. U 33. Cobls que Mossèn Fenollar tramès a Mossèn Corella que legint tota diu mal e per se legint-la per mitat diu bé.

segons edició Miquel

Un altre sent Pau — no sou vos, mossenyer
Horan vos contemple — d'aquells ralladors
Quant vos sermonau — No's pot goig aténger
Alegra's lo temple — Sens vostres favors
Tothom s'entristeix — D'oir-vos en trona
De vostre silenci — Lo poble és content
La fama vos creix — Sens bé que ressona
D'un altre Terenci — No'us loha la gent.

14. 13

1480. U 31. Demana mossèn Fenollar a Mossèn Corella.

segons edició Miquel:

Ma voluntat no menys freda que marbre
En servir Deu dura pedra,
Volent mirar de la virtat de l'arbre
Ab lo cor ver me trobe cenyit d'esra.
A vos, senyor, Mossèn Corella, cerqua;
Mon esperit li demanau la causa
Ni que fa fer ma volentat en cerqua
Puix tant en vos la Teulegia pausa

Respon Mossèn Corella.

Tres causes son que, ab fredor de marbre
Lo nostra cor fan molt pus dur que pedra,
Lo primer crim de l'om, comès en l'arbre
Bell e florit, semblant a la vert edra
Y el nostre cor, que'ls apetits encerqua
Aquells tots sols que encerqua
Per fer en vos dels mals habits la pausa.
Fenoll molt dolç, esculpir han marbre
Hon sereu tret del viu en bella pedra;
Lo dit mot "Aquest lo bell arbre
Que parla flors, pus verts que l'edra".

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Tant solament amb aquests quatre versos retrets es veu? en eu l'alta idea que de Mossèn Johan Fenollar ~~de~~ tenia Corella ~~del domer Fenollar~~, sobretot per la seva bondat. Hem vist de primer com el capellà proposa tres qüestions que En Corella li resol amb extremada bondat. Pero en aquesta darrera cobla Mossèn Corella, moguent-se dintre la pregunta que li proposava li diu Fenoll molt dolç.

11. 14

Pàg. de què? No sé a quin llibre es refereix

1450. Mossèn Fenollar, X¹ 59 (al peu pp. ? troba al nostre nº 59) (en lletres molt grosses al fol. 198 vº: Finite sunt Finille ruint opere, multos scripte ~~Nicholao~~ a Naruso Naruso Guall, signum).

X¹ 59. Quasi libert, content de ma ventura
~~Quasi libert, content de ma ventura~~
No podem llegir cap altre vers que aquest.

17. 15

Aquesta numeració sembla ésser la de l'ordre de les obres. Però més endavant ja no continua, no sé per què?

1495 ~~1497~~. Lo procés de les olives e Disputa dels joves hi e dels vells. Fet per alguns trobadors ~~més~~ avant nomenats. - Es tracte de dues obres diferents. Hi han unes precioses justes en les quals se troben els mateixos personatges. La primera i única que acompanya el Procés de les Olives té un caràcter general perquè s'hi troba un personatge que figura en el segon tractat. Posarem les llegendes que duen els personatges començant pels de l'esquerra: Mossèn Fenollar, Mossèn Vinyoles, Lo síndich, els de dreta són aquests: Johan Moreno, M. Gaçull, Portell. Tots aquests personatges apareixen asseguts en tamborets al voltant d'un arbre semblant a una figuera. En Fenollar va descobert. Tots els altres duen barrets i casquets. Dreta, amb la seva vara la figura escardalenca de Johan Johan en acció de passar el rosari; a dalt de tot, per a omplir, volen quatre semblants coloms. - El Procés, a més de 1497 d 1 (a 1 vº) es troba també imprès p 5 (fol. 2 n. m.) en 1561. Hem parlat llargament de les edicions així antigues

Segons diu en la pàg. 77; 85.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

com modernes en ocasió d'En Jacme Roig. - En arribar a tractar del Somni d'En Johan Johan, obra exclusiva d'En Jaume Gaçull, parlarem de les altres fustes o gravats, que s'hi troben repetits i en diferents positures els mateixos personatge que coneixem. Comença el Procés amb la Demanda lo reverend Mossèn Fenollar al honrat y discret En Johan Moreno. En la primera cobla Mossèn Fenollar explica tot l'abast: "De vos y de mi lo temps assegura/a l'home celós de mal sospitar:/ Car tot nostre fet està en parlar,/ Cercant lo descans d' enuigra e tristura./ Perque vull saver menjant vos olives,/Lo com de aquelles troben lo pinyol, Ni com de la closca, lo chich caragol; Que yo fer no'u puch sens dents ab genives". - Es coneix que, usant mots que entre els valencians tenen doble sentit, quin abast pot tenir. En Moreno li respon que ell se sent i sent rebrotar la natura i que té amagat el seu caragol. En Fenollar li replica que és massa vell per a fer tals coses. I així segueixen en aquest tema responent i replicant repetint-se vint-i-una octaves en el metre de sempre. Les dues darreres cobles porten tornada i l'última cobla està endreçada a la Sra. Olives, força graciosament. - Aquí n'entra un de nou que tindrà gran importància, no exenta de gra?: "Escriu lo magnifich mossèn Jaume Gaçull, cavaller, al reverent Mossèn Fenollar, com a procurador d'En Moreno. Tot defensant el notari Moreno va contra el reverent Fenollar i li fa retret dèalgunes coses passades amb poca caritat. Aleshores compareix un desconegut a la defensa de Mossèn Fenollar. Escriu hui un a Mossèn Gaçull, lo qual, per no esser conegut, se sotascriu lo Síndich del Comú dels peixcadors; hi vol que la Resposta sia donada a Miçer Verdencha.- "Digau, Mossèn Jaume Gaçull, molt afable,/ Gentil cavaller, ministre de pau:/ Què'us mou, que tots dies la guerra cercau/ Al tan gran pacifich domer venerable?/ Son diverses les defenses que en fa contra la diatriba que En Gaçull li havia di-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

rigit. - Respon Mossèn Gaçull al Síndich del Comú. - Li diu: Que lo Fenollar è yo som germans De nom hi de armes y sens os ni espina". Que el Síndich depèn del Batle ~~e del~~ o del Mustacof, ab los Vehedors, que mana i governa la peixcaderia. - Satisfà e replica lo Síndich del Comú a Mossèn Gaçull. No direm res dels arguments que expressa contra En Gaçull, com tampoc de la rèplica d'En Gaçull al Síndich. - Escriu En Moreno al molt magnífich Mossèn Jaume Gaçull, fent-li gracies com ha pres la part sua. - El parlament d'En Moreno és el més interessant de tots aquests darrers. En la primera cobla fa l'elogi d'En Gaçull: "La gran voluntat y amor magnífica/ De vos tan sabut hi bell dehidor,/ ~~a~~mb molt gran desig de fer-vos honor". Tot seguit fa l'elogi de mossèn Fenollar: "A cas acordat pensant ~~m~~ offendre/ Aquell dolç Fenoll y amich Fenollar,/ Puix te bona vena hi bell ordenar;/ ab dolces paraules volgut m'a reprendre". - Ha oït dir que menjau les belles olives, a que "mostrau robusta la talla". Li contesta "D'aquestes olives ni'n taste, ni'n menge. Ni'n vull, ni'n demane, com si fos de fust". Tot seguit entaula aviat la qüestió dels joves i dels vells. Ell no vol entregar-se a altra sino en tracte de consideració i diu mal dels joves. En la tornada fa així: "Perque m'ha plagut la experiencia, Dels fets de l'Amor lo cap me'n fa mal; D'aquells renegant vull fer penitència; Molt tart me penit; confesse mon mal". - Respon Mossèn Jaume Gaçull a Johan Moreno. Contesta, d'una manera molt llargaxa a la qüestió dels joves i dels vells, a tots els arguments favorables, d'allò que en ben conversar creix la cordialitat: "Mes amen un poem (les dones) de mala fahena/ que setze quintars de bones rahons,/ Car diuhen molt prest: les oracions/ Dexantes per ara", hi giren l'esquena". Els fills engendrats entre dona jove i marit vell no donen bon resultat. Es veu que a En Gaçull li fa por la vellesa que se li acosta si es mira a l'espill. - Replica lo discret En Johan Moreno

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

al magnífich Mossèn Jaume Gaçull cavaller: La vellesa és respectada i estimada per tots els temps, en ella, per experiència que té del temps poden considerar un veritable ? . Encara satisfà mossèn Gaçull a la Replica d'En Moreno, llargament, com usualment. - Replica d'en Moreno, únicament consta de dues planes o cinc cobles amb tornada. Com en l'última cobla d'En Gaçull dóna raó a En Moreno sobre l'amor verdadera ell la dóna per bona, però puntualitza. - Obra feta per lo magnífich Narcís Vinyoles comentant e lohant les cobles fetes per En Johan Moreno, en favor dels vells. Narcís Vinyoles, "Un quern he legit de cobles discretes, fundades en art, en seny e saber, Dient que los vells son de més valer que'ls jovens de barbes, primats imperfectes; y així m'han mogut per veure les bones Per part dels vellarts de fer-hi coment, O puixen notar y apendre, les dones qu'estant en delits en l'esperiment". Parla dels vells amb certa fogositat, en favor dels vells peró, en la darrera cobla que vulgui ésser imparcial: "Vingan, donchs, al cloure, deixant interessos Dels vells o dels jovens, prengan la rahó: O'l grat te corrupte la intenció, O va per los límits perfets d'aquests versos; si va per desordre que'l jove importa. Lo jove plau més que no lo vellart; Mas, volent al grat entrar per la porta, Lo vell és d'amar, que sap d'amor l'art". - Escriu Baltasar Portell, a N'Johan Moreno, defenent la part dels jovens. A En Portell li calen quaranta nou cobles amb tornada.- La des de, que la figura central va ésser Mossèn Bernat Fenollar no ens interessaria. És cert que al principi el notari Moreno (jovens i vells) parla amb molt respecte del reverend Fenollar. En la segona part la figura central passa a ésser En Moreno. - Després del parlament d'en Portell vé el següent colofó. - "Deo graciasx. A lor y gloria de nostre salvador y redemptor Jesucrits, senyor nostre, fonch acabada la present obra, a XIIII dias del mes de Octubre del any de

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

la incarnació sua Mil CCCCXCVII. Estampat per Lope de la Roca, alamany. En la insigne ciutat de Valencia".

1497. La present obra ha fet lo magnífich mossèn Jaume Gaçull, cavaller. La qual és intitulada Lo somni de Johan Johan. De primer explicarem les fustes (2). Johan Johan adormit, a terra un conill i flors, rocs escampats per tot arreu, més amunt; al segon terme un gos i una llebra i una montanya rocosa; un xipré al mig de dos roures joves, al fons una casa que deu ésser la de la partera; al cel volen cinc coloms (3). Altra estampa: En Johan Johan a sota el llit de la casa de la partera escolta el que diuen les dones que la visiten. (4) El tribunal de Venus i la Rahó. Els vells i alguns joves. Els advocats i els procuradors (5) En Moreno fa les fermances a favor dels vells. Els segueixen mossèn Fenollar, mossèn Vinyoles, En Gaçull amb la seva gran estatura i dos més que no els coneixem, sino són En Sabater advocat, ~~xx~~ i el procurador dels vells (6). Venus i la Raó. El que parla va descobert, tots els altres personatges, constantment coberts es troben vells i joves o dones. Micer Artés, advocat de les dones. Sempre que apareix Venus va vestida amb trajo reial amb ceptre i corona; La Rahó amb àbit com de monja. - La obra den Jaume Gaçull és feta en codolada perfecta: "Considerant quant dignament, Des que lo té fonament i fou creat, Entre la gent s'és practicar Un bon costum. Que, per donar claror hi llum Los uns als altres, Segons havem nosaltres Hi'u dexarem, Jamés d'escriure'ns cansarem Les bones coses". Donarem només uns pocs fragments que ens interessin: "Lo temps de Sant Vicent Per que s'acosta". - "Dix: Eren pijors que les noves de França, De cinch o sis homnes huy ~~en~~ de Valençia: Hi la hu es un jurat entre'ls altres. Que no se don tenen tal preminencia, De parlar tant, y ab ~~tal~~ tan larga licencia, ~~Que no se d'on tenen tot tal experiencia~~ En ~~xxxx~~ perjuí ~~E un~~ y descret de nosaltres Si'u ha ~~no~~ hoyt, Senyora, com

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS M.CMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

que) és seguit Contau-nos-ho, Cosa, que) si Deu me perdó Hi'm do salut Lo mon és ja del tot perdut; Que si y pensam Seria cas de metr'en clam Hi formar greuge; Que no se yo res no s'agreuge Que puga ser Per a nosaltres mes molt coster Que serà ço. Y donques, sus, constau-nos-ho Puix ho sabeu. Senyores mies trobareu noya mia, trobarem segons me par, Alguns se solen ajustar ~~En certa casa~~ ~~segons me par.~~ En certa casa D'un home de corona rasa Ecclesiastich, Molt graciós e molt fantàstich, Hi molt sabut, Y entre la gent molt conegut Per exçellent, De molt gentil enteniment Hi singular Mossèn Bernat de Fenollar, Be'l conexeu". "Senyora, si no'us estronqueu, Passeu avant, Puix ab silenci escoltant Tothom vos ou; Si serà algun divorçi nou Dels que huy s'usen?" "Senyora, no, ans nos acusen En Ab prou maneres, Y ab prou rahons molt verdaderes Hi de bon art, Tots defenent molt be sa part, Han altercat. Mas dir vos he perqu'és estat, Açó entr'ells. Sobre los jovens hi los vells, Qual de amor Deu ésser més merexedor Hi més amat, Ni si'n deu ser lo vell privat O més en compte; Y axí los uns reben bescomte En elegir, La part dels vells volent tenir: Han fet rahons Per on moltes collacions Hi molts ajusts, Sobre açó si son tenguts; Hi fent sos contres comtes, Son arribats alguns encontres Per a nosaltres, Car, disputant los huns ab altres, Nos han donades De molt sobergues garronades. Passant son joch Ab estes lengues que de foch Tenen los homens, Sobre aquells que's casen promens Hi molt vellarts, Dient que massa's prenen tarts En tals oficis, Segons veu hom per los indicis De cada dia". "Digau-nos, donchs, senyora mia, Hi qui son ells. Digau, sabeu quals son aquells que favorexen ~~Hi molts que Per a Nosaltres~~ La part dels vells hi desconexen La joventut? Digau, si Deu vos do salut De cadascú Los noms d'aquells de hu en hu Vejam qui son ~~que favorexen. Dient que massa prenen tart En tals oficis. I es la part dell. Sentora~~ Que des que crech lo mon és mon May hoi tal Ni questió tant desegual Viu disputar". "Senyora; l'un és Fenollar, lo doctor vell; Johan Moreno, hi Portell, Hi un Gaçull, lo viscahí que te l'un ull desconcertat desconertat, Hi que

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

'us he dit és lo Jurat: Mossèn Vinyolas. Caxa n'han fet de Castanyoles Ells de nosaltres. També n'i ha, crec, que dos altres Que no'ls m'han dits, Los quals s'hi son inmiscuhits Secretament, Sense tenir gens sentiment Dels noms d'aquells. Hi los que tenen ab los vells, És lo jurat Hi lo Moreno, que es estat lo principal: Lo Fenollar ha fet egual Lo joch ~~de joch~~ a tots; Los altres dos, la hu los bots, L'altre'l tornar, Ab lo ferir hi rejaçar. Han egualat, Mentres lo joch los ha durat, Molt la partida". - Descrites les fustes (gravats), no interessant-nos gaire aquest important text d'En Gaçull només donarem còpia dels epígrafs: "Soplicació a la deessa Venus,-Denunciació posada contra los vells per part de les dones,-Provisió a la denunciació,-Diu Moreno a la Deessa Venus, com a procurador dels vells,-Confessions d'En Moreno,-Fon donat Moreno a Capllouta,-Escriptura posada per part dels vells,-Provisió a la damunt dita escriptura,-Parla Moreno ab la Rahó,-Diu la Rahó a la deessa Venus,-Disputa de Micer Artés, advocant la part de les Dones,-Satisfà miçer Sabater, advocant per part dels vells,-Lo rahonament de Moreno ab son advocat,-La altercació de Venus ab la Rahó,-Lata sentencia e gi del Sompni. "Y axí les parts, ab paraules corteses, Qui marmulant, mostrava cara trista; Altres, rient, refermaven les preses; Veyeu entr'ells rahons hi grans conteses, Axí de gest paraules com de vista, Però no'ls cal a les dones res tembre, Puix per sa part la sentencia canta; La qual, per més los mals d'aquelles tembre, Se poblicà a sis jorns de deembre Mil quatre cents de l'any sis e noranta. Y, ab la remor de la gent tanta Y ab l'avalot, Que scriure prou del tot no's pot Lo quant fon gran Se despertà Johan Johan". (Colofó) Ad laudem et honorem domini nostri Jesu Christi ejusque gloriose matris virginis Marie, fuit impressum in Civitate Valentie per Lupum de Roca, alemanum. Die XXV octobris anno domini M.CCCC XCVII".

1510. Obra feta sobre un deport de la Albufera per lo reverent Mos-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

sen Fenollar, prevere, e per lo magnífich Mossèn Johanot Zacrita, cavaller, Mestre Racional del molt alt senyor rey en lo regne de València". Malgrat la serietat del P. Josep Rodríguez, que assegura haver vist aquesta Obra en la biblioteca del Marquès de Villatortas, la tenim per suspecta (veure Martí Grajales, p. 31).

1511. Canción de Mossén Fenollar.

El corazon vos envío
Y tomar no lo quereys...

Dotze versos. Cancionero de Hernando del Castillo, Valencia, 1511, i edicions successives de Toledo 1527, ~~Anvers 1520~~ i ~~Lide~~ 1557, totes publicades per M. Balenchana, Madrid, i augments "Sociedad de Bibliófilos Españoles", 1882. En la nostra és m3 (II, p. 145).

1511 etc. De ti, mundo, me despido
Para l'otro en que nascí...

tres cobles la primera.

1511 etc. m3 (II, p. 170).

1511 etc. Fenollar, don Francés de Castellví, Vinyoles. m 5 i 10 (II pp. 445 i 540) Sola, feta per los tres damunt dits, cascú un verso.

Vos sou, quant yo parle, la veu que rahona.

1511 etc. m 8 (II, p. 538). Demanda adevinativa de Mossèn Fenollar a ~~Don~~ Francesí e a Vinyoles.

Diversament un nom se recita

Respon Francí de Castellví.

Dins lo meu cor a fulles d'or escrita

Respon Mossèn Vinyoles

Mon esperit està ple de sospita.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

1511 etc. m 11 (II, p. 540). Demana Mossèn Fenollar a Vinyoles

Del nom gentil dé una gentil dama

Respon Vinyoles.

Tal
Tot animal no's posa may en rama.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

VI

MOSSÈN JOAN ESCRIVÀ

Comanador (de Onda ?), Mestre Racional del senyor Rey (Ferran II) en el regne de València. Ambaixador dels reis Catòlics en 1497 prop de la Santa Seu (MIlà, VI, p. 398, té obres castellanes en el cançoner d'Anvers). Mossèn Joan Escrivà era un personatge important.

1495 ? - U 12, X^2 1. Parlament o collació que s'esdevench en casa de Berenguer Mercader aprés de sopar, per alguns homens d'estat de València, los quals ordenaren les istorials pohesies, ço és, cascu la sua en son elegant estil. - "Ací Johan Escrivà recita la Ovidiana dolorosa faula del gran músich, fill de Caliope, Orfeu, lo qual ab dolorosa lamentació per la mort de Eurídice, muller sua, ab acordada musica devallà en los inferns, l'ànima d'aquella cercant". Es troben els següents epígrafs: "Aci parla Caron a Orfeu". - "Ací parla Orfeu a Plutó". - "Ací cobra Orfeu la muller perduda". - "Ací parla Orfeo a Eurídice cobrada, e perdé-la". - La nostra sigla X^2 representa el manuscrit de Cambridge, prim important.

1496 ? 2.- Visió del Judici de Paris, feta per Johan Escrivà, ab una allegoria de aquell feta per Mossèn Corella. - Primera part: Visió. "Escriu Johan Escrivà a Mossèn Corella". - Copiarem aquesta notable carta de l'edició Miquel: "Per la experiencia manifesta que de vostra verdadera amistat e condició afable, mossèn Johan Roiç de Corella, he pres atreviment de demanar-vos, en singular gràcia, vullau

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

acceptar la ploma, seguint l'estil de vostres elegants poesies de la fingida Visió de Paris la verdadera al.legoria, declarant escriure. E, per abreujar part de vostre treball, atenent com sou ab enuig dels qui'us escolten en vostres rims e proses seguint l'estil (que vos no poch desig apendre) he del.liberat escriure la poesia del que vós demane; remetent a vos la correcció ab la allegoria". - Posarem només els epígrafs. - 1. "Com vingueren a Paris les tres deesses Juno, Pal.las e Venus". 2. "Acosta's més prop la deessa Juno a Paris". 3. "Parla la deessa Pal.las". 4. "Parla la deessa Venus". - 5."Respòs Paris a las deessas acceptant la judicatura". 6. "Respon la deeesa Juno a Paris". 7. "Demana Paris a les deesses que totes les pugua veure". 8. "Respos la deessa Pal.las y ensemps se despulla". 9. "Deixa la roba la deessa Juno." 10. "Deixa la roba la deessa Venus". 11. "Amor fa a l'enteniment lo jobí forçre ". 12. "La sentençia de Paris". El pom d'or que li han entregar l'ofereix a Venus amb sis versos. - Segona Part: La Allegoria. Respon Mossèn Corella (a la lletra de l'Escrivà, del qual fa l'elogi, però que està molt ocupat ~~l'estudi de la teologia~~. - 1. Quina regla se deu servar en expondre les poesies. 2. Què significa la visió de Paris. ~~3. Què significa la visió de Paris.~~ 3. De la deessa Juno que promet riqueses. 4. La deessa Pallas que promet honors. 5. Què promet la deessa Venus. 6. Com se enten que Paris donà lo pom a la dehessa Venus. (Se estén en consideracions sobre la deessa de la carn i de la voluptat de la qual tothom se'n deuria apartar).

1492 ?. 2. Cobles de la Passió de Jesuchrist fetes per Mossèn Fenollar e Mossèn Johan Escrivà, cavaller, contemplant en Jesús Crucificat". - Hem tractat amplament d'aquesta referent a Joan Fenollar, que solament se troba en el Jardinet d'Orats, X[1] 2.

1496 ?. 4. Encontra d'Amor, fet per mossèn Johan Escrivà, ab hunes

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

cobles de les Catherines. X[1] 45. Pròpiament, resulten totes dues obres escrites en noves rimades. De la primera donarem els primers versos a ratlla seguida, com sempre: "Passant jo per la'ncontrada De ma bella enamorada, Viu-la estar molt desdenyosa, Altra? en una finestra, Tenint (segons Milà) Portant en la mà sinestra Un ram poch que odorava; De gran tros luny me mirave..." Són quaranta set versos eròtics. Les cobles de les Caterines, en metre de cinc síl.labes, en metre dit de Jacme Roig, sino que comporta, cada quatre versos una represa tala la volem. Són vint-i-nou cobles com aquesta, però, que ocupen els folis 144 vº i 146. L'última cobla, que seria la trentena, ha estat ratllada pel relligador. Posarem la primera: "Les Catherines semblen regines, Donque veurem Quines cobles ne farem Tala la volem", (veure Milà, Obras, VI, p. 398).

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

VII

MOSSÈN JOAN VIDAL, PREVERE DE LA SEU

Aquest capellà, si es posava mossèn no era perquè fos noble, sinó pel seu caràcter sacerdotal. Era jurat en el Concurs de 1474 i company d'En Bernat Fenollar que va portar, com sabem tots el pes del celebrat i primer concurs verificat a València. També formava part en la Qüestió de quatre contenidors que va ésser sentenciat per En Miquel Estela, novicier, que nosaltres, sense cap motiu hem situat en l'any 1495. De manera que si aquesta data fos possiblement certa, la vida literària de mossèn Joan Vidal s'escolaria entre 1474 -1495.

1474 ~~(a 47)~~, ~~X¹ 11~~. Respon mossèn Johan Vidal, prevere de la Seu de València, en lahor de la Verge Maria, dient a la Joya

Parlar de vos, altra senyora nostra

És una obra, com una de tantes, amb tornada i endreça, que no es comprèn haver escrita, tant més com que estava en el secret. El seu company mossèn Fenollar va ésser més prudent.

1495 ~~?~~ (X¹ 11) Posarem tant solament l'epígraf: "Qüestio moguda per mossèn ~~Bernat~~ Fenollar, prevere, a mossèn Johan Vidal, prevere, a'N Verdanxa e a'N Vilaspinosa, notaris. La qual qüestió és disputada per tots e d'aquella sentenciat per Miquel Stela".

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

VIII

EN PERE VILASPINOSA, NOTARI DE VALÈNCIA

Ignorem altres dades sobre aquest poeta, sinó que ofereix en les seves quatre obres, que tot seguit esmentarem.

1470 ? "Tençó moguda (menada) entre Pere Vilaspinosa scrivent de València de una part, e Johan Fogaçot, notari de la part altra, sobre tal cars: qual dona deu esser amada, dona letge ab bon seny o gentil sens compliment de seny". - Aquesta obra ha d'ésser la primera en data perquè és l'única en la qual es titulà escrivent, en les tres restants es titulà ja notari. Devia fer pràctica potser a Barcelona, perquè elegeix mossèn Johan Gabon (Colom) que al notari Fogaçot li sembla molt ben triat.

N 25. Posarem la primera cobla del valencià en la qual proposa el problema:

Tant fort treball me dóna'l pensament
Qui'm fa pensar yo qual don'amaré,
La de bon seny que molt letja (letge us) faré
O la gentil que no'n té compliment.
Estich pensant, e desig tant saber
Quala d'abdós vostre sentit pendria;
En Fogaçot, digau (vostron) vostre parer
L'una prenent, que l'altr'us mantendria.

P. Vilaspinosa

(seguim Valls:)

En Fogaçot tria el seny: "Seny es tresor que sus tots fa valer,

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

En femenil és de gran carestia, És costum rebaixar la feta i lloar la pròpia. Fogaçot meu, lo leig cors seny no estimaria... Mas lo polit que dona tot plaer, gentil, donós ab tota milloria, Digne d'amer per l'amant verdader, Car contemplant la vida passaria. Els contradictors es tracten Mon bon amich declara l'un, Fogaçot, mentre que En Vilaspinosa el tracta de Fogaçot meu. En Vilaspinosa tria En Johan Gacons. En Fogaçot s'hi conforma. El jutge comença: En nom de Deu, qui de seny fonch primer, es coneix que guanyará En Fogaçot. Aquesta Tençó va ésser publicada pel senyor Valls i Taberner, El cançoner de l'Ateneu Barcelonès, incomplet i indatat, p. 77. -82.

1474. Pere Vilaspinosa. Salve regina feta per lo discret En Pere Vilaspinosa, notari de València, el mateix per honor del loable Consistori, lo dia que's publicà la devall scrita Sentencia de la demunt dita Joya de les lahors de la Verge Maria, aquella spandí e publicà, e dreçà aquella al molt spetable e reverent senyor frare Luis Despuig, mestre de l'ordre de cavalleria de Montesa e de Sant Jordi, Lochtinent general en lo regne de Valencia; feta a servey e honor de Nostra Senyor Deu e gloria de la gloriosíssima mare sua, per manament e consolació del dit spectacle senyor visrrey.

Cobla sparsa dirigida al senyor virrey

Pus desijau, senyor molt spectacle
Hoyr lahors d'aquella mare sancta
Qui Deu etern cobrí de nostra manta,
Fent l'incomprès que fos home palpable.
Per tal endreç a vos la present obra,
Pus sou devot de la més exalçada,
Sol vos suplich si'n res he fet errada
Vostra merçè mes faltes totes cobra,
Car lo senyal de la virtut que'us sobra
Me don avis que'us sia presentada.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

(Són deu versos).

Salve tu, Inmaculada

(Són quaranta quatre cobles de vuit versos, glosant en cadascuna un mot de la Salve llatina.)

Aguiló e Fuster, Catálogo de obras en Lengua Catalana, 1923 1927, pp. 550-554, nº 2107. Publica i comenta molt judiciosament: "En ~~cuarto~~ 4º, letra gótica; a dos columnas; cuatro hojas, sin foliación ni signaturas. En el encabezamiento ~~se~~ habla de la demunt dita joya y de la devall scrita sentencia que no se mencionan en el folleto. Estas cuatro hojas, son parte de un libre? J.M. (José Mariano) Ortiz, Descubrimiento de las Leyes Palatinas, 1782, fol. 41, y Fuster, vieron este mismo ejemplar, y ambos copiaron mal la primera estrofa. El primero incurrió en el error de suponerle compuesto en 1519, sólo por hallarle encuadernado ~~junto~~ con (otro folleto) ~~uno~~ de esta fecha. Dedicado a Fr. D. Luis Despuig, octavo Maestre de (la Orden de) Montesa, y llochtinent general en lo regne de València, está composición ~~ha de ser~~ es anterior a 1478, en que dejó el virreinato; y como no se sabe que Despuig promoviese ~~en ni~~ y ~~presidiese~~ presidiese otro Certamen (poética) que el de 1474, es de presumir que estas Cobles son de aquel año. El papel, ~~de~~ en ambos impresos, tiene la misma marca; no así los tipos, que en las Trobes son ~~xrx~~ redondos, y en éstas de tortis. ¿Será que dicho Certamen se reimprimiese con esta edición? La ignorancia de toda reimpresión y su falta de signatura, me mueven a creer que este pliego se imprimió suelto. - He visto una impresión, en los mismos tipos, de Cristofol Koffman, Valencia, 1502. - Vide, para el artículo ~~de La Salve~~ Salve regina per lo discret Pere Vilaspinosa, etc. La biografía de Fernando Diez en la Biblioteca Valentina del Dr. Ximeno, tom. I, pg. 53, y la de Baltahasar Joan Balaguer, en el mismo, pg. 70. - Hablan de otra Justa poética,

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

efectuada en el año 1482. - Hauria fet tard En Vilaspinosa al Concurs de 1474 i l'hauria imprès apart?

1487, 4, b 2 5 (b iij) Comencen les cobles de l'honrat En Vilaspinosa notari, tirant al Radix.

Lo verb etern egual Deu ab lo Pare

1495 X 11. És la "Qüestió moguda per Mossèn Fenollar, (prevere) a Mossèn Joan Vidal, prévere, a'N Verdanxa i a'N Vilaspinosa, notaris". El lluquet que encén L'Espinosa és Voluntat. Com que hem parlat diferentes vegades d'aquesta Qüestió, no en donem res més ara.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

IX

LO MAGNÍFIC MOSSÈN JAUME GAZULL, CAVALLER

Posseím diversos retrats. El seu amic En Joan Moreno ~~li~~ diu que es de gran estatura i ademés, revingut de carns. En les justes que hem descrit, quan els personatges estan drets, el veiem destacar-se per la seva alçada. El primer gravat de les Cobles de Santa Magdalena (Miquel i Planes que esmentarem aviat) representa En Gaçull assegut en el seu escriptori, on se li apareix la Santa. Porta vestit d'hivern, amb abric ~~forr~~ folrat de pells. L'Aguiló esmenta aquest retrat, Catálogo, nº 2110. En Gaçull era noble, com se veu per l'epígraf, autor de diverses obres, totes importants, i va esser tanta la seva activitat durant un número curt, particularment l'any 1476 en el qual van datades diverses obres notables. Els bibliògrafs valencians estan afectats a retreure versos. Canto del Turia en la Diana enamorada de Gaspar Gil Polo, els elogis dels quals gairebé s'assemblen, no els comentem ni els esmentarem. Més interessants són les que En Francisco Cerda i Rico, sense ésser uns comentaris molt superiors, ell generalment diu d'on treu les dades; eren tretes del cèlebre enganyador fantasista Josep Mariano Ortiz, quan ho de bones fonts tenen mèrit. Aprop̀osit d'En Gazull varen empescar-se un notari Joan Croles (evident errada per Eroles) i sempre els valencians que s'a... d'erudió sempre parlaran ~~del qual~~ del notari Croles, nom inventat, del qual En Francesc Martí Grajales no troba els protocols. En Gaçull era fill, segons sembla, d'Andreu Gaçull i de Joana Alme-

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

nar; segons consta en el testament de 27 de maig de 1467. En una carta pagament autoritzada pel notari Francesc Soler a 22 de juny de 1489 figura En Jaume Gaçull, cavaller com a procurador de sa mare Beatriu. De manera que en un document sa mare ~~en un document~~ es diu Joana i en un altre Baadriu, però en ~~ah~~ això hi havia figurat l'Ortiz! En dues ocasions, que a Catalunya la pesta delmava víctimes i per evitar que es propagués a València encarregaven als nobles i als ciutadans la guarda de les portes de la ciutat. El Consell va acordar nomenar a Mossèn Jaume Gaçull junt amb el fill de Lluís Berenguer la guarda del portal de Quart en 28 de juny de 1487. - Atravessant en 1507 les mateixes circumstàncies de vint anys enrera el consell en 20 de març de 1507, per a la guarda de les torres de Quart al senyor d'Andilla i a Mossèn Jaume Gaçull. - El senyor Martí Grajales (honorable escritor) creu que en 1915 en Gaçull hauria mort perquè el Consell nomena successivament tots els cavallers existents a València i no hi figura el nostre Gaçull. - Procurarem, com sempre, esmentar les obres d'En Jaume Gaçull, partint de dates segures o probables.

1474. 1."Resposta de Gaçull en lahor de la Verge Maria tirant a la Joya". Per excepció, vist el mèrit de l'obra, en donarem rars estractes que no fem usualment.

Mare de Deu, ésser no meresqué
Altra que vós per gran humilitat,
Ni sens lahor d'alta divinitat
Humana carn dins vos pendre volgué...

Són cinc cobles de vuit versos i endreça de quatre. Publicada sencera per En Bulbena i Tusell, en la Crestomatia de llenga catalana, 1907, p. 208-209 Publicarem la segona part de la cobla cinquena i l'Endreça, com a mostra:

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

De dotz'estels ornada vostra testa,
Als cristians és manifesta cosa,
Tenint lo sol per bella sobrevesta,
Per drap de peus a vós la luna posa.
Verge sens pav, Endreça los cels feren tots festa
Com en aquells entràs, pura com rosa;
Perçò lohant humil, yo us faç requesta
Vos me pugeu hon tot lo be reposa.

a 37 (fol. 42). - 1. (al començament).

1495. d 1 (a ii). 2. "Lo Procés de les Olives". (edició de 1561, (fol. 2n. ~~1a~~). Intervencions d'En Gaçull, que d'altra part hem establert totes les intervencions en tractar de Mossèn Bernat Fenollar. Enumerarem les intervencions de Mossèn Jaume Gaçull només amb el primer vers. Escriu lo magnífich mossèn Jaume Gaçull, cavaller, al reverent Mossèn Fenollar, com a procurador d'En Moreno. - Report d'unes noves, me força que'us diga. - Trenta-cinc cobles de vuit versos i una finida de quatre. - Escriu hu a mossèn Gaçull, lo qual, per no esser conegut, se sotascriu Lo Síndich del Comú dels peixcadós, hi vol que la resposta sia donada a Miçer Verdencha. - Digau, Mossèn Jaume Gaçull, molt afable. - Set cobles de vuit versos, tornada i finida de quatre. - Respon Mossèn Gaçull al Síndich del Comú. - Si molts de ne fan vos d'estes empreses. Tretze cobles de vuit versos, tornada i fi de quatre.- Satisfà e replica lo Síndich del Comú a Mossèn Gaçull. Dexant tots los caps de vostra resposta. - ~~Tretze~~ Set cobles de vuit versos, tornada i fi de ~~quaranta~~ quatre. - Satisfà Mossèn Jaume Gaçull a la Rèplica del Síndich. - Tretze Set cobles de vuit versos, tornada i fi de quatre. - Sens molta disputa tothom parà veure. - ~~Dotze cobles de vuit versos, tornada i fi de quatre~~. - Escriu En Moreno al molt magnífich Mossèn Jaume Gaçull, fent-li gracies com ha presa la part sua. La gran voluntat y amor tan magnifica. Vint-i una cobles de vuit versos i tornada

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

de quatre. - Respon mossèn Jaume Gaçull a Johan Moreno. - Puix la voluntat tots temps està presta. - Quarnta dues cobles de vuit versos, tornada i fi de quatre. - Replica lo discret En Johan Moreno al magnífic mossèn Jaume Gaçull, cavaller. - Yo veig que'l protest ab vos no'm profita. Vint-i-dues cobles de vuit versos i finida de quatre. - Satisfà Mossèn Gaçull a la replica d'En Moreno. Tots temps habré dir, hi ver se reçita, divuit cobles de vuit versos i fi de quatre. - Replica d'En Moreno. Cascun vell pot fer la festa solemne.-

1496, 6 de desembre. 4. Lo Sompni de Joan Joan. Aquesta és la data de producció que està concebuda així: "Se poblicà a sis jorns de deembre Mil quatrecents de l'any sis e noranta". La impressió d'aquesta obra extraordinària va durar menys d'un any, canta el colofó així: "Ad laudem et honorem domini nostri Jesu Christi ejusque gloriose matris virginis Marie, fuit impressum in civitate Valentie Per Lupum de Roca alamanum. Die XXV octobris, anno domini M.CCCCXCVII". El veritable títol fa d'aquesta manera: "La present obra ha fet / lo magnífich Mossèn Jau/me Gaçull cavaller La / qual es intitulada /. Lo sompni de Johan Johan". - Sota d'aquest títol l'ompla un gravat conegut d'un mestre ensenyant als seus deixebles. Al verso d'aquest En Johan Johan dormint a terra a l'aire lliure, que ja hem descrit.- La notable obra d'En Gaçull està escrita en codolada molt extensa, com totes les obres d'aquest notable autor. Segurament amb l'objecte de trencar un metre tan compromès per donar-hi varietat hi han escampades desigualment vint cobles de deu versos d'art major amb la particularitat que el primer hemistiqui és sempre agut i el segon pla. Tal és l'obra d'En Gaçull respecte a forma. Segons el recompte de la perfecta edició Miquel i Planas el nombre de versos d'aquesta obra original és de 3089, dontingudes, naturalment, les inclusions. Malgrat la llargària és una obra que no cansa i és sumament diver-

El títol i el colofó ja els ha copiat a les pàg. 62 i 64 respectivament. Seria millor suprimir-los allí.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

tida. Els diversos episodis, la qüestió dels vells i de les dones, cada estant representada per advocat o procurador. La forma d'alegat jurídic amb els vells i les dones es presenten a Venus; En Moreno, que és la figura central en el poema d'En Gaçull, no és tant d'acord de la manera tèbia com Micer Sabater ha defensat la part dels vells, resol defensar-les ell mateix. - Com que hem posat tots els epígrafs de l'al.legat davant Venus, en ocasió de tractar de Mossèn Bernat Fenollar, prevere, no ho farem ara. Comença la obra així: "Lo sompni de Johan Johan. Considerant quant dignament, Des que lo mon te fonament Hi fon creat, Un bon costum s'és praticar Un bon costum Que, per donar claror hi lum Los uns als altres, Segons havem trobat nosaltres, Hi'u dexarem, Jamés de scriure'ns cansarem Les bones coses". - En Johan Johan dormint a Museros va determinar-se a caçar per les teulades i, no sap com, va trobar en una cambra d'una partera ell portant sempre la vara, pensant-se caçar una llebra. Què en farà d'aquest home? Ja clareja i aviat vindrà el seu marit. Crida la Francina perquè tiri una cortina. I es posà sota el llit i ho fa i així escoltarà les moltes visites que no trigaran gaire en venir. Quan arriben es fan grans compliments i salutacions; l'una parla de Na Llepafils de Sandoval, l'altra va assistir al sermó de la Croada, una de la festa Sant Vicens Ferrer que s'acosta. En fi una terça excita la curiositat de totes; Són pitjors que les noves de França; cinc o sis homes d'aquí en València volen coses contra nosaltres i fer-nos "perjuhi". A, senyora, contau-nos-ho, vos que'u sabeu. "Alguns se solen ajustar, segons me par, En çerta d'un home de corona rasa, Ecclesiastich, Molt graciós hi molt fantàstich, Hi molt sabut, Y entre la gent molt conegut Per exçel.lent, de Fenollar, Be'l conexeu". - Senyora, sí, no'us estronqueu, passau avant". - "Ans nos acusen, y ab bones rahons prou verdaderes Hi de bon art, Tots defenent prou be

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

~~son altercat prou be~~ (Han altercat) sa part, Mas, dir-vos-ho per que'n (ha) és estat Açó entre ells; sobre los joves hi los vells, Qual de amor Deu esser més merexedor Hi més amat, Ni si'n (deu ser lo vell) ~~més~~ privat O més en comte Y axí, los (uns reben l'escomte) ~~comte, Y aixi,~~ los vells reben bescomte En elegir, La part dels vells volent tenir Han fet rahons Per (hon) ~~fer~~ moltes col.lacions. (Hi molta agudesa sobre això si son lenguts...") - "Senyora, l'hu és Fenollar, Lo doctor vell, Johan Moreno, hi Portell, Hi ~~he~~ un Gaçull (Lo viscahí que te l'un ull Desconcertat) Hi'l que'us ha dit es lo jurat Mossèn Vinyoles, Caxa n'han fet de castanyoles Ells de nosaltres: També ni hi ha, crech, que dos altres Que no'ls m'han dits." - En Moreno" és estat lo principal". Acorden triar Micer Despí i fins hi tenen una entrevista, per vista per a presentar al Tribunal de Venus i fer part en causa contra els vells, que pretenen casar-se amb dones joves i intenten també ells ~~pretenen~~ mantenir els drets. Tots els incidents de la tramitació dels expedients i els interessants epígrafs ja els hem exposats. No cal dir que guanyen les dones, que a totes edats volen maridar-se ~~amb qui~~ amb joves i no amb vells. Perden, per consegüent, els vells, i, amb l'escàndol que va produir-se En Johan Johan va despertar-se, Ja hem posat la data de producció i d'impressió.

Copiat a pàg. 63

(Publicada per Miquel i Planes, pàg. 223 a 234)

1496 ?. - 3. - ~~p.~~ 7 (~~sigle~~ sign.) G, vº). La Brama dels llauradors de l'horta de València, contra lo venerable mossèn Bernat Fenollar, (prevere.) Hordenada per lo magnífic mossèn Jaume Gaçull, cavaller.

"Estant (de) en repos, vetlava ma pensa." No té res que veure la tardana data d'impressió amb la de producció. Perquè aquesta obra torna En Gaçull en la seva mania d'ocupar-se del reverent Bernat Fenollar, de vegades despectivament. Copiarem els quatre primers versos introductoris.

Estant en repòs, vetlava ma pensa,
Portant recort de coses passades;

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Dels mals y dels bens que amor me dispensa
Ab goig y tristor fent yo recompensa,
Sumava lo
Summa ~~de~~ temps per anys y jornades.

De cop sent un soroll i gran rebombori, surt a la finestra del seu escriptori i veu venir torrent avall tot de gent armada de la manera més estranya, que descriu amb cert detall. Uns volien contra Mossèn Fenollar perquè en altre li havien bandejat la llengua dels pagesos. Com que els uns volien i altres dolien, En Gaçull els ho treu del cap i que ~~no~~ mai vagin contra capellans per que els poden venir mals de cap?

Posarem els llocs dels Pagesos:

Torrent, Alaquas y de Vistabella,
Picanya, Mislata de Quart y d'Aldaya
Y de Benetucer, Moncada y Godella,
D'Albal, d'Alfafar, Patraix i Gilvella,
Y d'Almuçafes també, y d'Alboraya,
Y de Catarroja, Ruçafa y Sollana,
També d'Espioca, Carpesa, y Puyporta
De Massamagrell, y de Meliana,
De Benimaclet, y de Borriana,
Y, per abrejar, de tota la horta.

N'hi han que compten Borriana fora de l'horta. És curiós considerar com se li han enganxat (pegat) els vocables que pretenia criticar a Mossèn Fenollar. La Brama d'En Gaçull expressament de vocables de l'Horta valenciana.

En el Cançoner satíric valencià figura la Brama d'En ~~Gaçull~~ ~~Ramon i R Miquel i Planas figura~~ en les pp. ~~225~~ 223 a 234.

Tornada

Car diu-se que, més que la pestilencia,
S'agafa y apega lo mal del bocatge:
Però ara'n veig en mi speriencia,
Qu'aprés qu'a Valencia negui la presencia
Ací m'han pegat los Fals mots y llenguatge.

Mossèn Jaume Gaçull, cavaller.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Fon estampat lo present libre en la insigne ciutat de Valencia en casa de Joan de ~~Joan de bos~~ Arcos, ~~en~~ a les ~~E~~espatlles de l'Estudi General, any M.D.LXI.

1496. - 5. - k 1 (a ii). La Vida de Santa Magdalena en Cobbles. 1495 producció. 1505 impressió.

Ab tot ~~que tent~~ quant, ab tant autentichs actes

Al peu d'aquesta, orlades com totes, figuren dos genis que sostenen un escut que podrien ésser el d'En Gaçull (Gat ull) blanc partit de negre). En la darrera plana es llegeix: "A lahor y gloria de nostre senyor Deu y de la gloriosa intemerada ~~fon~~ mare sua font feta la present obra per lo magnífic Mossèn Jaume Gaçull, cavaller l'any mil quatre cents noranta e sis, La qual ~~fon la qual~~ ha fet estampar ~~per~~ frare Gabriel Pellicer ermità de la ermita de Sancta la benaventurada Magdalena ~~de la ben aventurada Sancta Magdalena~~ de Mocorro la qual està en la baronia d'Entença en lo terme de la vila de Mora d'Ebro, del molt illustre senyor duch de Cardona. Estampada en la insigne ciutat de Valencia per Joan Jofre, acabada a XVI de Març any de m.d. e cinc". El poema d'En Gaçull consta de cinquanta cobles de dotze versos hendecassíl.labs. A la fi tres oracions en prosa dedicades ~~a Santae Magda~~ a Santa Magdalena. L'estudi del poema i l'edició està ben fet, està molt fet i acurada com tot el que surt de ses mans de plata. L'Edició va acompanyada ~~les~~ de? seixanta estampes precioses. Tot aquest text i estampes publicat en la Bibliografia de Gener-Març de 1916, columnes 321-355. Les seixanta precioses estampes tenen una riquesa ~~portar~~ d'? orles totes diferentes. No hi cap detall d'on pugui endevinar-se qui les hagués produïdes.

(L'impressor fou Joan Jofre. Es refereix a ell?)

De quina Bibliografia es tracta?

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

X

JOAN MORENO (1427 ?-1515 ?)

En Joan Moreno, que en el seu jovent va ésser escuder d'Ausias March i, com a tal, era obligat d'assistir a les caceres (Ja tot mon pler, resta sols enx caçar), que emprenia el seu senyor. En el testament d'Ausias figura com a testimoni i també es qualifica d'estudiant i li deixa el seu cavall preferit amb la seva montura. La lectura del testament va tenir lloc el 29 de 1458. Nosaltres situarem la Demanda que va fer Ausias a Joan Moreno quatre anys abans d'aquell acte solemnéal. Donarem tot seguit una idea sumària de la Demanda així com de la Resposta. Ignorem en quina època degué passar-se notari ho ho sabem. En Martí Grajales creu que va tenir lloc en vers abans de l'any 1459. Se sap en prendre part al Procés de les Olives tenia setanta anys, com veurem, de manera que En Moreno era el més vell de tots els vells que prenien part en aquest original Debat. Pero entremig va contribuir al primer concurs de 1474 i altres obres que ? entre mig d'aquestes de les quals que no en coneixem cap data segura ni insegura. Com que és segur que quan va prendre part en el Procés tenia setanta anys per dues referències en lloc d'una, es po... verificar sense gaire por d'equivocar-nos.

1454 ?. 1. 0^4 123; 0^6 127, 0^7 22. - Demanda feta per Mossèn Auzias a Joan Moreno. — en aquests dos manca la resposta

Ab molta rahó me desenamore
Car tot lo del mon trob desagradable...

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Resposta.

Senyor Mossèn March, ja no m'enamore
No sols per assò si mal agrasiable.

A la Demanda, tallant i precisa d'Auzias li van caldre a Joan Moreno dotze cobles amb la conseqüent Endreça i tornada: que reproduim: Mon Mestre y Senyor, si mal avisada, Per falta d'engeny, vos par ma fahena, A mos falliments donau tal ~~xemax~~ smena, Que resta per vos aquell'aprovada". - En el llibre Desè (Auzias March) hem fet esment d'aquestes mateixes Demanda i Resposta.

1474. a 16, X[1] 54.-2. - Resposta feta per Joan Moreno, notari, en persona de una nobla e devota senyora appel.lada Yolant [d'Urrea] la qual (hom) esta scrit en los principis de les següents cobles, e parla ella en lahors de la Verge Maria, tirant a la Joya.

Yo si be'm tinch per indigna serventa.

Aquesta obra, de cinc cobles, Endreça i tornada, que representa escrita per una dama, va ésser publicada per l'Artur Bulbena i Tusell, en la seva Crestomatia de la llenga Catalana, pp. 211-213; sens dubte extreta de l'edició valenciana de 1894. La originalitat del discret notari radica en fer la seva obra simulant ésser escrita per una senyora, per altra part, és una no gaire notable.

1480 ?.- 3.- X[1] 50. Versets fets per Joan Moreno, (a) huna filla del Governador de Valencia. - Es tracta d'una obra molt incompleta de la (qual?) no en resta (si no?) un vers.

Lo be que'us vull e may reposa.

Un altre que en recorda un de Mossèn Roiç de Corella:

Puix tal
Puys en mal temps la Serena be canta.

1480. 4. X[1] 60. Obra feta per Joan Moreno per los Vells.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Ab tot que ja esperiments
Tingau de mi en vostra amor,
Cobrir no'us puch la gran tristor
Dels pensaments
Que m'ha donat als sentiments
De gran voler un trist afany,
Que presumesch en aquest any
De mi no passa
Avent recort de vos, Na Lassa
E vinch en punt de ja finar
Perque m'han que'us voleu dar
A marit vell.
Lo vostre cors gentil e bell,
Tant envejat dels miradors!
E que l'esplet de ses amors
Sia perdut.

Edició completa inclosa en el Cançoner satírich valencià del senyor Miquel i Planas, pp. 237-242. - Aquesta obra d'En Joan Moreno està escrita, com es creu, en codolada. "Tot mon parlar gire als vells en est dictat". És a dir contra els vells. Es coneix que és de mitja edat, si no és obra de joventut. Ell havia festejat a la joveneta que l'ha preferit casarse amb un vellart. Totes les invectives contra els vells provenen d'aquest fet. En Miquel esmenta una edició parcial, d'aquesta obra contra els vells (p. XXIX) que no posseim.

1495. 5. El procés de les Olives, producció, 1497. primera impressió. Hem parlat del Procés extensament en l'article Penollar i de la part preponderant que va exercir en la qüestió dels joves i dels vells també en l'article Gaçull. Classificarem les dues altres edicions d l (a ij), 1497, p 5 (fol. 1, n.m.) 1561. En totes dues el Procés de les Olives. No tenim per què repetir les mateixes coses. - Ara en mabllevarem al senyor Martí Grajales les dues citacions respecte a l'edat d'En Joan Moreno.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

. . . . ." Ha veu favorida

La part d'aquell (Moreno) que'l feu reverdir
Y ab sos setanta anys, amor, vol servir"

(Lo Síndich a Mossèn Gaçull)

"Que may als setanta viu fer maravelles"

(Respon Mossèn Gaçull a Joan Moreno).

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

NOTES

1) - Pagès, Introducció a l'edició de les obres d'Auzias March, I, p. 168.

2) - Martí Grajales, edició de les Trobes de la Verge María, Introducció, 1894, p. 24.

3) - Miquel i Planas, Cançoner satírich valencià, 1911, p. XIV.

(Nota que s'esmenta a la quartilla 365)

En 24 gener de 1483 diu que té un benefici de la Catedral en concepte de procurador i mandatari del cardenal bisbe de València. En 26 de juliol 1489 de la Catedral de Palerm, tot residint a València, després esser canonge de la esglesia de Xàtiva.

Adolf Salvà Ballester, M

Jacme Roig y Baltasar

O Bou, en Boletín Castellonense de Cultura, vol. XV, 1934

Joaquim Serrano y Cañete,

O Recuerdo apologético del Maestro Jaime Roig, en "Revista de Valencia", tom. II

Alfred Morel Fatio, Rap-

O port sur une mission philologique à Valence, Bibliothèque de l'Ecole des Chartes.

Salvador Guinot, un article

O sobre la traducció castellana

del Spill, en "Ayer y hoy", castellon de la Plana, 1903.

O Faustí Barberà, Conferencias sobre la bio-bibliografia de Carlos Ros

O Marcelino Menéndez Pelayo, una carta adre. gada a Roc Chabas en "Las Provincias", 1 gener 1906.

O Jaime Barrera, Per la cultura catalana, en "El Correo Catalan", 13 juny 1913 o 3 de juny

Marian Aguiló, Discurs ...
Joes Florals de 1864
Josep Maria Puig Torralba i
Francisco Martí Grajales, Estudio de los poetas valencianos de los siglos XVI, XVII y XVIII

Massó Torrents, Obres de mossen Jordi de Sant Jordi

Martí Grajales, edició de les obre de Joan Fernández de Heredia, en 1913

Agustí, Ordre Cavaglería, pág XXVV

Annales du Midi, XXVI-XXVII (1915: Massó) Poesies en parte inédites de Johan de Castellnou.

H.R. Lang, The works of Juan de Valtierra, 1909. Transactions of the Connecticut Academy of Arts and Sciences.

~~Bulbena, Cancionero inédito, 1899~~

Salvador Guinot, Las tertulias literarias en Valencia en el siglo XV, en Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura tomo II.

Lo Rat Penat, 1911

Jardinet d'orats, manuscrit del siècle XV, publicat per Francesch Pelay Briz, Barcelona 1869

M. Balenchana, Cancionero de Hernando del Castillo, publicado por ~,

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

XI

NARCÍS VINYOLES (340 ? - 1530 ?)

En Vinyoles va ésser diverses vegades conseller de la ciutat de València, particularment des de 1468 fins a 1516, de vegades va tenir càrrecs honorífics. Va néixer s'ignora l'any, però a la ciutat de València. El seu pare es deia Anton que habitava a la parròquia de Sant Martí i un seu oncle Damià va encarregar-se de la seva instrucció; aquest oncle era beneficiat de la catedral de València. Cerda i Rico i Rafael Soler creuen que va obtenir el grau de doctor en lleis, perque aquest requisit no li hauria donat l'ofici de Justícia criminal per dos anys consecutius; però En Martí Grajales no creu res del grau de doctor i que sinó que ser per influència molt forta del rei Ferran el Catòlic. - No sabem si en Vinyoles devia mudar sovint de domicili perquè sempre és nomenat per una parròquia diferenta. S'ignora quan va néixer ni quan va morir, ni aproximadament. El primer càrrec públic que va exercir va ésser el de conseller de la ciutat essent elegit per la parròquia de Sant Tomàs l'11 de juny de 1468. La més moderna elecció, també per la de Sant Tomàs en 22 de setembre de 1511; però va ésser entre mig la conselleria a proposta de moltes diferentes parròquies. Per influència de Ferran el Catòlic va ésser nomenat dos anys consecutius assessor de la Justícia criminal en 1495 i l'any següent. L'Administració de la Llotja nova, la monumental que ja s'havia acabat d'edificar, en dues ocasions, els nomenaments a favor d'En Narcís Vinyoles en 20 d'octubre de 1493, en

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

la mateixa data en 14 1496, en desembre de 1497 i 27 de desembre de 1516. - A proposta de la ciutat va ésser elegit en 25 de desembre de 1496 comptador de la Generalitat o Diputació del Regne. - Segons el primer llibre de la Tacha real, corresponent a 1513, Vinyoles habitava en la parròquia de Sant Valero i cases pertanyents a la propia ciutat. Aquestes deurien estar situades en la que és avui carrer de Ruzafa, enfront el monestir de Santa Clara. En Marcís Vinyoles va ésser un poeta de certa importància. Procurarem acoblar la seva obra total que és difícil de datar-ne algunes. Com que és gairebé ~~difícilíssim~~ impossible cercar dates de producció s'entendrà que les dates posades seran les d'impressió o de concurs.

1.

1474. - Tres obres presentà al primer concurs d'En Fenollar i de Bernat Despuig, mestre de Montesa, etc. principalsorganitzadors. - a 20. Resposta de Arcis Avinyoles en lengua toscana, en lahor de la Verge Maria, tirant a la Joya.

Dilecta di Dio, obediente ancilla
Il re superno tanto innamorasti.

Quatre cobles de setze versos com aquests dos. P. nº 23, com que hem numerat de llapis les del text les farem constar.

2.

a 21. Respon lo mateix Arcís Vinyoles en lahor de la Verge Maria, per honor de la Joya.

O, per engast de l'alt carboncle feta,
Archa de fer de pur setim forjada

Cinc cobles de dotze versos i endreça de cinc. P. 45.

3.

a 40. Arcís Vinyoles per honor de la Verge Maria. ~~Xxxxxxxxxx~~,

Mare de Deu, qui sols pogués merexer
Nom divinal per virtut del altisme

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Vuit cobles de vuit versos, tornada de quatre a la Mare de Deu i l'Endreça següent: "Senyor virrey, justicier estut, Dels Cavallers victoriosos lancos, Bon capità may en armes vençut, Faça'us Jesús servar just la balança".

4.

1487. Segon concurs conegut organitzat per Fernando Diez. b^3 6 (b vº) Cobles de Vinyoles, tirant a la praderia.

Mirant lo cel brodat d'estelles clares

Set cobles com el del tema, de dotze versos, tornada i endreça.

5.

b^2 22 (f. 5 vº 5). Respon Vinyoles, tirant al marçapà.

Non po sentire l'insensibil morto

Set cobles en toscà com el del tema, de dotze versos.

6.

1495 producció 1497 impressió. d^1 (a 11). Obra feta per lo magnífich Narcís Vinyoles, comendant y lloant les cobles fetes per En Moreno en favor dels vells. - Figura en el "Procés de les Olives" en penúltim lloc.

Un quern he legit de cobles discretes

Vint cobles de vuit versos i tornada de quatre.

7.

1495. e l. Narcís Vinyoles, Francesc de Castellví i mossèn Bernat Fenollar. Hobra intitulada Scachs d'Amor, feta per Francí de Castellví, Narcís Vinyoles e Mossèn Fenollar, sots lo nom de tres planetes, ço es: Març, Venus e Mercuri, per conjunció e influencia dels quals fon inventada.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Castellví: Trobant-se Març ab Venus en un temple.

Vinyoles: Per exercir Venus la sua gloria.

Fenollar: Mercuri prest, en sos modos e vias.

Per la bibliografia d'aquesta obra veure Fenollar, al mateix epígraf.

8.

1498 e 11 (f. iiij vº) Obra en honor de Sant Christofol. Obra del magnífich Narcís Vinyoles a la honor.

Vos qui portas aquella bala rica.

9.

1498 e 19 (f. vº) Del magnífich Narcís Vinyoles.

Del zodiach on son los dotze signes

Trobes de dotze versos, optant al marçapà.

10.

1499. g (a ij) Omelia sobre lo ~~xxim~~ psalm, de miserere mei deus. Or~~DEx~~ denada per lo magnífich mossèn Narcís Vinyoles, ciutadà de València. Són comentaris en prosa i vers, el primer dels quals és així:

O inmortal y mort per mos delictes.

9.

g 2 (b 6) Contemplant en lo Crucifixi.

Alcant los ulls en creu per a mirar-te.

11

1499. g 3 (b 7). Obra feta per lo dit magnífic mossèn Narcís Vinyoles, responent a una Joya que's dava a qui millor diria quina dolor sentí de Deu quant encontrà son fill Jesús ab la creu al coll que'l

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

duyan a crucificar.

La nau Jesús d'aquel port se partia

Cinc cobles de dotze versos, una cinquena i un aparellat.

12.

1511. K 3 (a iij vº). Narcís Vinyoles a la joya ~~Espill immens hon vos mirau, senyora~~ Espill immens hon vos mirau, senyora

Catorze cobles de dotze versos tramesos al Concurs de "Obres fetes en lahor de la seraphica Senta Catherina de Sena en lo seu sagrat Monestir de les monges de la insigne ciutat de València, per diversos trobadors lo dia de Sant Miquel any MDXI". Els que es presentaren en aquest concurs apareixen en aquest ordre: Vicents Ferrandis premiat, Narcís Vinyoles, Pere Martí, Pere Sorivella, Miquel Garcia, Miquel Garcia, Andreu Pineda, Geroni Fabra i Pere Gomis.

La sigla m representa per a nosaltres, així la edició original d'Alonso del Castillo, València, 1511. Les edicions subsegüents amb afegiments. Toledo 1527, Sevilla 1540 i Anvers 1557. En Milà creia que en la darrera (Anvers) és quan es varen incorporar més poetes valencians, per més que havem d'epo... anteriors. En la edició Balenchana, no es pot conèixer no pot despendre, en el vol. II de quina edició procedeixen la majoria dels poetes valencians que hi figuren. En aquesta dificultat posarem els anys 1511-1557. És a dir la primera la darrera edicions.

13.

1511-1557, m 5 i 10 (vol. II, p. 445 i 540) Sola, per los tres (Fenollar, Castellví i Vinyoles) cascú un verso.

Vos sou, quant yo parle, la veu que rahona.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

14.

m 6 (II, p. 516). Obra de Mossèn Vinyoles, desdenyat per sa enamorada, en lengua valenciana.

Pensant en vos, tresor de ma ventura

Tretze cobles de dos quartets i tornada de quatre.

15.

m 7 (II, p. 5...) Resposta del mateix (Vinyoles), a una senyora que li demanà qual és major dolor: perdre sa namorada per mort o per noves amors.

15.

m 8 (II, p. 238). Respon mossèn Vinyoles a la Demanda adevinativa de Fenollar.

Mon esperit està ple de sospita.

Dotze cobles de vuit versos.

16.

m 9 (II, p. 539). Sola de Vinyoles.

Bell papagay ab penes d'esperança

Dotze versos.

17.

m 11 (II, p. 540). Demana Mossèn Fenollar a Vinyoles.

Del nom gentil de una gentil dama.

Respon Vinyoles.

Tal animal no posa mors en rama.

Dotze versos.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

XII

MOSSÈN RODRIGO DIEZ

Si podríem posar la Demanda feta per mossèn Fenollar a mossèn Auzias March cinc anys abans de la mort del poeta, ens n'anirem a l'any 1454. Ara bé, es coneix que En Rodrigo Diez va rebre la demanda un duplicat, perquè En Diez s'adreça a l'honest capellà del dret, però com que En Diez estava informat de la resposta de l'Auzias ~~xxxxx~~ es compta en tercer lloc. La demanda (Per mitigar l'ennuig gran de l'estiu) consta d'una cobla amb tornada. La Resposta de Auzias March (Quant més amau tant mes temor teniu) consta de dues cobles amb tornada; per conseqüent l'altra resposta de Rodrigo Diez (Si be; yo crech la veritat sentiu) en tindrà tres amb la corresponent tornada. Però en porta dues ~~xxxix~~ obres del nostre autor el Cançoner de Zaragoça, en que ja se'l classifica de cavaller (mossèn). Cinc anys abans de la mort d'Auzias, devia ésser molt jove, si bé no tant com el reverent Fenollar que solament en tenia vint-i-cinc en de la lectura del testament a la qual va assistir. Existeix una tradició que aquest Rodrigo Diez era un de tants poetes aragonesos que han escrit en català. Si aquest fet fos cert creiem que es tractaria d'una influència de l'Escola de València en terres veïnes. Les dues poesies que ostenta el Cançoner de Saragoça són posteriors al debat de l'època d'Auzias March, sense comptar que en aques no tenia cap altra per assenyalar-li; no obsant, el d'obtenir la cavalleria en tals poesies. Per més que no prejutgem la mort del pare, per successió o por mèrits

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

propis. Les dues poesies esmentades, no són certament enamorades sino que podríen ésser produides al fort de l'edat, no de joventut. Podrien ésser pdocucció d'uns vint anys després de la mort d'Auzias March. És allò que procurarem fer. No cal dir que d'alguns poetes no podem cap altra dada que les apuntades. Era pare d'En Ferrando Diez, l'organitzador del segon concurs de València, de 1486-1487.

1454. Altra resposta feta per Rodrigo Diez.

Si be, yo crech, la veritat sentiu
Mon bon amich, del cas que demanau.
La mia ma, a la vostra rescriu
Lo sentiment que de ma pensa trau,
Caseu dels dos amants vol ser amat
Comblidament de l'altre seu volgut,
E'l gran recel de ser-y decebut
Los fa causar lo desdenyós.

Li recorda en temps que va sentir la passió d'amor el que el succeixi.

Li recomana que llegeixi Terenci, no les gloses, sinó el text i trobareu la solució del que m'escriviu:

Seguida endreça

Vos, molt discret e honest capellà,
Del que'us he dit, segons m'intenció,
Sumar podeu està conclusió:
Que zel d'amor és qui la brega fa.

Briz, Lo llibre dels Poetes, 1857, p. 102-3 tret de e Pagès, Les Obres d'Auzias March, Barcelona, 1914, p. 324, de... En el manuscrit de Cambridge no en Diez, però tots els altres i un de nou.

1470. P 141, edició Baselga, p. 212. - Mossèn Rodrigo Diez.

Qui pert son temps és be horat
E ple de molta grosseria;
Açó dich per l'enamorat
Que desamat, ama s'aymia.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Tres cobles de vuit versos, propi de la cançó, després altra repe-
bla del començament, posarem la Tornada. "més que jamés so congoxat
Com veig molts bons pendre tal via; Açó dich per l'enamorat Qui, de-
sarmat, ama s'aymia".

1470. P 142, edició Baselga del Cançoner de Saragossa, p. 213. Mos-
sèn Rodrigo Diez. - Els versos acaben en temps cinquanta-dues vega-
gades única rima. Cinc cobles i tornada a tall de codolada. A rat-
lla seguida, com usualment, oferirem la primera cobla i la tornada.
De vuy demà se'n va lo temps E pert mon temps; Que no'm puch gens
aver bon temps, Esperant temps. E donchs si'm a menys lo temps; Fa
a dret temps, Car l'om que ha favor del temps. Deu pendre'l temps.
Tornada. Si ma fortuna e mal temps Me tol bon temps, Per çó no jaqui-
ré lo temps, Leyal tostemps. Ens ha semblat interessant donar una
d'aquesta obra. Les obres que es troben veïnatge d'En Roderich Diez
són Mossèn Sunyer i Martí Garcia, que ja coneixem.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

XIII

JOAN VERDANXA, NOTARI

Joan II d'Aragó va confirmar-li el títol de notari públic i el Consell va autoritzar-lo perquè oimés exercia la exercir a Valencia i tot el regne, el dia 20 de febrer de 1459. En la elecció de consellers per les parròquies celebrat el dia 22 de maig de 19472 per la de Santa Creu que va repetir el nomenament de 1472, repetint en 3 de juny de 1479. En aquests anys darrers període va ésser un dels quatre notaris majors del Col.legi. Amb la por que el contagi de peste que delmava Catalunya s'estengués a València, que era territori la ciutat i el regne per les tradicionals males condicions sanitàries, feien guardar ~~xxx~~ els portals per persones prestigioses, entre els quals el nostre notari. En 1497 seguia exercint la notaria. En l'arxiu del Col.legi del Patriarca es conserven vint-i-sis protocols que comprenen els 1489-1475. - Només té dues inclusions de caràcter poètic.

1474 a 15. Resposta de Joan Verdancha, notari, a la joya en lahor de la Verge Maria.

Pont del gran cel, de Parahís escala,

Cinc cobles de dotze versos i tornada de cinc. - 15-18.

1497. X^{l} 11. Qüestió moguda per Mossèn Fenollar prevere, a'n Joan Vidal, prevera, a'N Verdancha a'n Vilaspinosa, En Miguel Estela, En Verdancha, quan no anava per ell, va recorre contra la judicatura de

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

de l'Estela en forma displicent i crua, va fer botre l'Estela, que era home de pau, i que estava acostumat que a Barcelona on es respectava les decisions del Jutge. Pero a València era diferent; tot eren rèpliques i contrarèpliques contra les decisions del jutge. En Verdancha defensava l'enteniment.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

XIV

MICER JOAN VERDANCHA (1468 ?-1512 ?)

Podria potser ésser fill del notari del mateix nom i cognom, però que eren gairebé contemporanis. En prendre part al concurs de 1474 encara no tenia vint anys perquè es declara menor de dies. Va estudiar la carrera de lleis fins a graduar-se doctor, títol que ostenta en una carta de pagament que va atorgar el notari Francesc Soler a 12 de setembre de 1492. - Va ésser, junt amb celebrat doctor Miquel Albert, un dels més decidits partidaris de la introducció i establiment de la imprempta a València; en concepte de jusrites intervenien tots dos en examens de notaris. Per aquest mateix concepte de jurista, va ésser nomenat cinc vegades conseller de la Ciutat, 1 juny 1493, a 13 juny 1495 i en 3 de maig de 1495, en 21 de maig de

i en 25 de 1510. En formar-se en 1513 el llibre de la Tacha real en 1513 ja no figura entre els juristes, perque creu el senyor Martí devia ja ésser mort. La intervenció i de Micer Joan Verdancha ho deixem a l'opinió del mateix Martí Grajales.

1474. Resposta de Johan Verdanxa, menor de dias, en lahor de la verge Maria, en rims strams a la Joya.

Port de virtuts, no perillosa flama

Com exigia en les cobles estrampes no compartia cap rima aguda. Cinc cobles de vuit versos lliures i tornada de quatre. Es una obra que està força bé.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

1511. Valencia 1911. Anvers 1573. Demanda feta per Miquel Perez a Joan Verdancha, tres desenas.

D'amor los combats encalcen la vida.

1510 ? Resposta de Verdancha a Miquel Perez. Tres desenas amb les mateixes rimes usades per En Miquel Pere.

Dolors y treballos, sospirs fora mida.

Cancionero de Castilla, tom. II, p. 542; Anvers 1873, p. 250.

1495. d 1 (a ij) "Lo Procés de les Olives". Escriu hu a Mossèn Gaçull, lo qual per no esser conegut, se sotascriu Lo Sindich del Comú dels Peixcadós; hi que la Resposta sia donada a Micer Verdencha.

Miquel i Planas, Cançoner Satírich valencià, p. 22.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

XV

MOSSEN JORDI CENTELLES, canonge (1420-1493).

Aquest cognom Centelles, pertany a una de les més il.lustres famílies valencianes emparentades als comtes d'Oliva, que tots es diuen Centelles. De totes maneres En Jordi Centelles degué ésser un personatge de gran posició i influència. Dues obres ens semblen anteriors a haver abraçat la carrera eclesiàstica, l'una és obra enamorada d'una gran dama. L'altra no porta forma part del Conort de Mossèn Francesc Ferrer. Totes les altres són obres de devoció i que per cert en coneixem dues d'aquest caràcter que ningú no ha esmentat, sobretot cap bibliògraf valencià.

1435 ? O^{4} 111. Don Jordi de Centelles per dona Blanca de Rochabertí. Posarem la quarteta castellana que no havem vist esmentada mai.

"Vendida tengo, vendida
Mi libertad e non francha
Vendida por una Blancha,
Datmela, dama garrida
Por rescate de mi vida".

1440 ? J 187, L 54, N 91, Y 12. - Mossèn Centelles. Del Conort de Francesc Ferrer. Una cobla de vuit versos que oferirem a ratlla seguida: "Dolosa sou, bella sens ufana, Lo vostre mal no és sino frescor, Abta en tot quant és viltats d'amor En praticar menys que una campana. Renech de tal qu'ab dos graxers s'aferra, E no coneix que és dit son voler, E liberal en tot l'altre mester: Que's liur'a tots

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

qui volen sa desferra". - Vegeu Torres Amat-Tastú, Diccionario de los Escritores catalanes, 1876, p. 235. - Coneixem l'idea d'En Martí Grajales, obra xque aquesta fos del segon comte d'Oliva Serafí de Centelles. Precisament aquesta obra no té cap dels caràcters de les de don Serafí. Hi hauria dret a creure que fracassat amb l'amor d'una gran dama (Blanca de Rocabertí) va fastiguejar-se amb el d'una bagaça, que devia la causa determinant per abraçar amb efusió l'estat eclesiàstic, i bon punt acabats estudis, aviat devia obtenir una canongia. Seguirem al senyor Martí els fets biogràfics del canonge Jordi Centelles. En 1472 pren part en les decisions del Capítol de l'esglesia Metropolitana que confirmen la identitat del nom i del cognom. En 1477 i en 1493 va designar-lo el capítol perquè intervingués i administrés en les cèdula antiga officii abboranorux, que ve a ésser una mena d'ordenació de pagaments. - En 1480 va ésser designat per a Obrer de les Obres de la Seu, missió que va terminar en 30 d'abril de l'any següent. En 19 de gener del mateix any 1480 va atorgar poders davant del notari en Verdanchs a favor del magnífic don Gilabert de Castellví perquè en el seu transigís certs litigis i qüestions que tenia pendents el comenador Capdevila. - En 1481 i en 1482 va formar part de la Junta d'Obres de Murs e Valls de València, en representació del braç eclesiàstic. En el capítol Pasqual celebrat en 26 d'abril de 1486 va ésser elegit administrador del diner de les Annatas; se li va encarregar, juntament amb Bernat Esplugues, de la guarda de les claus de reliquiari on se conserva el cos de Sant Lluís, bisbe de Tolosa, i l'administració de l'arrendament de la cera i de les llànties. - El 28 d'abril de 1487 va ésser nomenat pels seus companys procurador general de la lloable Almoina de la Seu.

Es creu que degué morir en els 1493 o 1494, perquè des d'aques-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

ta data no figura més el seu en les actes del capítol de la Catedral de València. Ara enumerarem la seva obra literària, posant dates segures o imaginàries.

1474. a 2. Resposta del noble don Jordi Centelles, tirant a la joya en lahor de la Verge Maria.

De fe d'amor la més encesa flama

Cinc cobles de deu versos i tornada de quatre. És la primera obra que figura en aquesta notable antologia Mariana. Reproduïrem, excepcionalment, la cinquena cobla i la torna: "En pus alt loch d'excelsa monarchia Majordom fou en lo gran cel de viure. Gloria laus, canten ab armonia Àngels e sants e tota gerarchia Mira en vos lo que no's pot escriure: Plena de dons e de bens gratuits, Emperadriu pel inmortal tresor, Objecte clar, eminent esplandor, Copiós part dels eternals convits". - Tornada: "Reina gran, remey dels afligits, En fer-vos tal mostrà Deu son poder; Per a tal fi millor no'us pogué fer, Delit segon sobre tots los delits".

1480 ?. O^3, de la Biblioteca de Palau Reial. Oració en strams a la sacra Creu per don Jordi Centelles. Copiarem sencera aquesta notable oració, que no va ésser coneguda sinó per Amadeu Pagès i per nosaltres:

Arbre beneyt per al gran coll escala
Ahon negú sens migancer no munta,
Pont precións per passar a la porta
Del be perdut per la primera culpa,
Lit de Jesús per dar salut i vida,
Per de l'Infern quitar l'antich l'oisme,
Bandera d'or ornada de carvoncles,
Del fill de Deu molt reverent cadira,
Postrat humil ab latria t'adore
Que pux per tu és redemut lo segle,

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Per mijancer, Jesús, a si m'acoste

Centelles.

1486-1487. b 21 (g ij). Respon Don Georgí Centelles, tirant al marçapà.

Convit inmortal en capça molt pura

Set cobles de dotze versos amb tornada de cinc.

1490. O^2 125. Cobla de don Jordi Centelles, a la plaga del costat del Redentor e salvador nostre Jhesus Christ.

Canta lo cel ab novella armonia

La cobla consta de deu versos. O^2 és, per nosaltres, el cançoner propietat de la Hispa Society of America. Ens refiem de les notes preses pel nostre plorat amic Ramon Foulché-Delbosc en les Notices sur deux manuscrits tan precises.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

XVI

BERENGUER MERCADER i altres

"Parlament o collació que aprés de sopar s'esdevench en casa de Berenguer Mercader entre alguns homens de stat de la Valencia, los quals ordenarem les istorials següents pohesies seguents, ço és cascuna la sua en son elegant estil".

Copiarem el pròleg d'En Corella seguint el manuscrit de Cambridge, tantes voltes esmentat en el present capítol XI, aquesta vegada per ésser més complet: "De la transcendent celsitut de la senyora de totes les sciencies, sacra Theologia, devallant ab delitós en los florits e verts camps de afable poesia, ha llevat les anchores del pereós oci, dexant los ports de reposat scilenci per stendre les candides veles ab plaent exercici de les baxes antenes de vulgar prosa. A la tempestuosa mar de Venus la proba de ma scriptura endreçant, descriure naufragis de aquells qui follament navegant a miserable a dolorosa miserable fi pervenen. Mas perque'l meu despoblat entendre a descriure ensemps per nova invenció trobar no basta, sol recitaré un parlament que pochs dies passats entre alguns homens d'estat sdevench, los dels quals no scriuré, recitant l'alt e gentil de tant be rahonades proses, seria a la sua inclita fama haver enveja e vertadera amistat girar les spatlles". - U 12, X^2. - Parla Berenguer Mercader la poesia de Çefalo e Procha. Berenguer Mercadér és el magnat que reunia a casa seva les principals figures de la València literària a la vetlla en haver sopat. Amb molt bon

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

acord l'amic Miquel i Planas l'editor de les Obres de Mossèn Corella va incloure aquest Parlament en qual entren cinc amics de lletres que el prestigiós Corella lliga sinó n'escriu com probablement el d'En Berenguer Mercader. Afegeix: "Los nostres ulls, ensemps ab los d'En Berenguer Mercader, esta... no exuts de piadoses lagrimes, quant acala dolors, fi de tant trista istoria. - Miravem los uns als altres, esperant qual primer parlaria; però no tardà gran espay, Johan Escrivà, donar fi a nostre scilenci". Ací Johan Escrivà recita la ovidiana dolorosa faula del gran musich, fill de Calíope Orfeu. - En l'article referent a Joan Escrivà hem tractat d'aquesta obra, repetint-la a l'any 1445. - "Axí transportat havia Juhan Escrivà la ben rahonada faula en nostres entristides pennes, que cascú de nosaltres semblava Erudice havia perduda; e lo poder de la atenta imaginativa, forçà a tots fer aquel gest que d'Orfeu se rahonava, girantnos les espalles, per veure si Erudice venia. Però no tardà Guillem de Vilarasa a nostra falsa imaginació donar terme". - Ací Guillem Ramon de Vilarrasa semblantment recita la vulgar ovidiana faula de Silla, filla del rey Niso. Tot elogi dels que l'han precedit Mercader e Escrivà, passa a desenrotllar la seva faula. Per venjar la mort del seu fill Andiogen, el rei Minos, amb grans estols d'armes posà setge a la capital de Grècia, en la qual lo rei Niso, de muller orfe, tenia una sola filla, Silla, única succeidora de son regne, essent el seu pare molt vell. Silla, contemplant des de la torre dels actes extraordinaris de cavalleria que executava Minos, s'enamorà perdudament fins al punt que es decidí d'anar-lo a trobar per oferir-se, amb la victòria. Així mateix el rei victoriós que sens oficials, trobaren malament el pas de l'enamorada Silla, que la trameteren al palau. - "O, celerada donzella respongueren tots a les paraules de Vilarrasa, Gran alegria a la nostra present, Vida, que tals no's troben, ab tot

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

que algunes de les nostres senyores lo desonest servey de Venus de-votament celebren; però de legea de tals detals delictes som de lliures". - No sabem si aquest Vilarrasa tenia algun parentiu o era el mateix amb el gran Vilarrasa del qual parla En Joan Fogaçot que prenia bona nota dels actes seguits pel desgraciat príncep Carles de Viana; però ens sembla que aquest deu ésser més modern. - Ací Lois de Castellví recita la fabulosa ovidiana istoria de Pacife, muller del rey Minos, per lo desordre de la amor del toro, concebent de aquel lo Minotauro, estant aquell Minos en lo setge del rey Niso. - El treball d'En Lluis de Castellví és el més curt de tots, però clar i punyent coses amb clar no arriba a dues pàgines i mitja. Era amic i devot col.laborador d'En Corella. És a la seva esposa Na Mompalaua de Castellví que li dedica un seu primer treball, essent encara estudiant. En Lluís se sap que va morir en 1481, de manera que el Parlament ha de situar-se abans d'aquella data. - En Corella (el cronista del Parlament), expressa bé com la son s'apodera de tots els contertulis de casa de Mercader. "En tranquille repos de rahons axi delitoses, era ja gran part de la nit ja passada, que les inflamades esteles a les aygues del gran Oceano ab cuitats passos caminaven; hi, en les elevades penses defenien lo son als nostres ulls tingues entrada. E tots ab alegre concordia, de una veu deyen: que ab sens mescla de ennuys en aquest mon atenyer no's deixa, sino ab comunicació virtuoses persones en vida o entendre conformes. E per ço, los parlat ab pregaries afables havien, en pregaries afables don Johan de Proxita a mi fort instaven, la part de la restava escoltant nosaltres, ab delit inefable se pogués despendre; als quals, ab benigna humilitat, yo sopliquí fossen contents del gran treball que, ab benigne humilitat, ab plaent ab fatigua acceptava, escrivint lo que ells raonat havien,

si tal seguretat me donaven, que al mansuetat benigne comportassen si la baxesa del meu escriure ofenia l'alt e trascendent estil de les mes altes poesies. - Ab volentat tots concordes mostraren esser contents. Yo cronista de les istories tan rahonades, per aquella nit de parlar no fos estalvi; però a don Johan de Próxita, de entonació ven afectada tots pregaren los presentats no prengués a grans treballs les nostres orelles la suavitat de les sues elegants paraules sentissen, que, en cert, estimaven als vivints tots excel.lia, en celsitut del alt estil en vulgar estil de valenciana prosa. - Ab humilitat venigne, lo noble baró a nostres rahonables desigs se defenia, però a la fi, de vençudes a tal parlar feu principi". - Ací lo noble baró don Johan de Proxita recita la vulgar ovidiana poesia de Progmes e Filomenos germanes e Teseu, visrey de Tarcia. - El rei de Tàrcia es casa amb Progmes i té un fill. Tots dos convénen que Filomena portarà la governació de l'estat; però quan veu Filomena vestida amb les insígnies reials, el rei de Tàrcia se n'enamora bojament. Ella el fuig i no podent es mossega la llengua i li escup. Però ell devé boig, té en la seva esposa i fa rostir el seu infant. Després devenen transformacions. Progmes es fa aureneta, Filomena rossinyol. Aleshores el rei de Tàrcia devé au de presa i destrueix les dues germanes.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

XVIII

BERNARDÍ VALLMANYA (1474-1495)

En el concurs de 1474 es titula escrivent i a dinou anys més tard es titula secretari del espectable comte d'Oliva i en 1495 encara tenia el mateix càrrec. Se li coneixen tres obres en vers i dues en prosa en les quals ostenta el càrrec de secretari del comte d'Oliva, traduïdes d'obres castellanes en estil de valenciana prosa.

1.

1474, a 26 (fol. 30). Respon Bernadí Vallmanya, scrivent en lahor de la verge Maria, tirant a la Joya.

Por al gosar, ardiment ab temor

Cinc cobles de vuit versos amb tornada de quatre. Creiem que aquesta és una de les obres bones en mig de la gran vulgaritat.

2.

1486-1487. b^2 (b 7 vº). Cobles de Valmanya, tirant al radix, fetes ab l'Ave Maria per lo cap dels bordons.

Aquella gran força tan fourt que'us defensa

Són set cobles i cadascuna consta de dotze versos.

3.

1486-1487. b^2 10 (d i). Cobles de Vallmanya, tirant a la Joya del Robí.

L'enteniment mirant la presciencia

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Son set cobles de dotze versos, sense tornada.

Ara descriurem les dues obres en prosa ràpidament, la primera ja de temps que ens és coneguda.

5.

1493. Obra intitulada Lo Carcer d'Amor, composta y hordenada per Diego de Sant Pedro a petició y pregaries de don Diego Ferrandio, alcayt de las donzeles y altres de cavallers de la cort del Rey d'Espanya, nostre Senyor. Traduit de lengua castellana y en estil de Valenciana prosa per Bernadí Vallmanya, Secretari del spectable comte d'Oliva. E comença lo Prolech virtuos Senyor. - Fon acabat lo present libre en la in... ciutat de Barcelona per mestre Rosembach, a 13 dies del mes de Setembre de 1493". - Vegeu per a més detalls i per els gravats que l'acompanyen, Santpere i Miquel, Lo carcer d'Amor, de Diego de Sant Pedro, traducció catalana en la "Revista de Bibliografia catalana", any II, 1902, pp. 46-84.

6.

1495. - Cordial de l'ànima. Comença lo libre de les quatre últimes e derreres coses que les y mes darreres coses que les creatures que aprés del viure esperen ço és, la mort corporal y la celestial les penes infernals lo juhí final y la celestial gloria de Paradis. Al qual libre lo nomenen Cordial del Anima; és molt profitós i nessari a qualsevol crestià majorment per als qui sermonen. És molt fornit y ple de autoritats y de exemples de la scriptura sacra y de versos de poetes". Acaba: "Deo gratias. Fon traduit la present obra intitulada Cordial del ànima de vulgar lengua castellana en stil de valenciana prosa per Bernardí Vallmanya, secretari del spectacle compte de Oliva, e aprés emprentada en la clarísima ciutat de Valencia, en

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

lo any de la deífica incarnatio de nostre Deu Jesuchrist MDCCCC LXXXXV, a VIII de Juny". Lletra en quart. Hem publicat llargament l'apígraf sols per tractar-se de Bernardí Vallmanya, que havia escrit matèria poètica en els tres números primers d'aquest article i per ostentar el seu càrrec.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

XVIII

ELS CASTELLVI

Els quatre que coneixem diguérem ésser autors valencians.

Mossèn Johan de Castellví.

Aquest autor, segurament valencià, formant part del poema collectiu d'En Pere Torroella Tant mon voler s'és da a'mors. - Vegeu per a més detalls la nostra contribució a la"Miscelània Prat de la Riba", La cançó provençal en la literatura catalana, p. 82 del tiratge apart: O^7 104, P 139, Z 25.

Ab tal recort me veig davan
De Castellví, mossèn Johan,
Al qual refer.
"Amor és tal que son poder
No sabrà sens speriment.
Negú, doncs, com porà saber
Si és gran lo mal que jo sent,
Dona que may m'avets sentiment.

Lois de Castellví.

Vàrem esmentar la mort d'En Lluis en 1481, però en la pa. 34 del llibre del senyor Maetí Grajales es troben més precisions: va testar davant del notari Francesc Fuster en 19 d'abri de 1481 i (27) 8 dies més tard va obrir-se el testament per mort del testador. Deixa als metges que el devien assistir gramalles de dol, i a Baltasar de Castellví els seus llibres de poesia.

Mossèn Franci de Castellví.

Mossèn Franci era fill de Pere de Castellví i de Violant de

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

Vich; tenia dues germanes, molt ben casades, i un germà, Lluís, del qual acabem de parlar. En 21 de maig de 1468 va ésser nomenat jurat per la classe de cavallers i generosos. En les eleccions de Consellers de 20 de maig de 1497 va ésser nomenat per a un càrrec. Devia morir abans de 1515 perquè no es troba el seu nom per fer-se porter en cas de contagi.

1475, a 5. Respon Francí de Castellvi en lahor de la Verge Maria tirant a la Joya.

Mare del Fill al qual fos vera filla

Set cobles de vuit versos i tornada Solchare neo.

1474. a 7. Ell mateix moss. Franci de Castellví, per honor de la Joya en de la Verge Maria en lengua castellana.

Del gran redemptor madre hy esposa

Cinc cobles de deu versos i Endreça de cinc.

De los patriarchas deseada estrella.

1511. m 5 i 10 (tom II, p. 445 i 440). Sola, feta per los tres (Fenollar, Castellví i Vinyoles) cascú en verso.

Vos sou, quant yo parle, la veu que rahona

1511. m 8 (t. II, p. 538). Demanda adevinativa de Mossèn Fenollar a don Francí de Castellví e a Vinyoles.

Respon don Francí de Castellví

Dins lo meu cor a fulles d'or escrita
Mon esperit està ple de sospita

(Veure Fenollar)

Segons una prova evident del senyor Martí, Francí havia de morir abans de 1525.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

1490. f 9. - Mossèn Galvany de Castellví. Omelia sobre lo psalm de profundis. (Vegeu Geroni Fuster.)

1490. ? - t l. - Hobra intitulada Schachs d'Amor, feta don Francí de Castellví e Narcís Vinyoles e Mossèn Fenollar, sots lo nom dels tres plantes, ço es: Març, Venus e Mercuri, per conjunció e influencia dels quals fon inventada.
Castellví. Trobant-se Març e Venus en un temple.
Vinyoles. Per exercir Venus la ma sua gloria.
Fenollar. Mercuri prest, en sos modos e vias.

Tots els que s'han ocupat del Escach d'Amor (Palouzie, Miquel i Planas, Guinot) donen més importància a Castellví, com el veritable guia dels altres dos. Al que havien dit en altres ocasiones, vegeu Ribelles Comin, Bibliografía de la lengua valenciana, t. I, 1915. Hobra dels Scachs d'Amor, pp. 275-297. En parlar de Mossèn Francí de Castellví, no hem tingut de les seves obres en castellà (fora de la primera) perquè ens semblen completament secundàries.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

XIX

POETES MALLORQUINS ADHERITS A L'ESCOLA DE VALÈNCIA

Francesc de Prats (febrer 1487)

Francesc de Prats (b[1]) poeta devot com la gran majoria dels que formen l'Escola. Traductor ademés de la Visió delectable d'Alfonso de la Torre i autor d'un poema sobre Ramon Llull. - Obra important influïda per les Obres e trobes de 1474. - L'autor es declara d'aquesta manera: "Francesch de Prats, indigne prevere, a la contemplativa serventa sposa de Jesu Christ, per vot ~~xxxxxx~~ solemne, en la corema ~~xxxxx~~ del Puig de Pollensa conmirant, Sor Angelina Monroja". Aquest llibre té la particularitat de portar vuit composicions poètiques i d'anar capçat continuat després del colofó de composicions poètiques del mateix Prats que són, aquestes, de subjecció evident a l'escola de València per part d'En Prats i d'altres poetes. † Quatre únics exemplars coneguts, que detallem en la nostra p. 48, del nostre volum I. Aquesta obra va ésser impresa a Valldemoça per Nicolau Calafat. Com tots els pocs exemplars procurarem reconstuir-ne un. El colofó, que apareix abans del poema final, és així: "Acabades son per gracia de nostre senyor Jesu Christ les set astacions e hores representant la passió de Christ, les quals cascun divendres de la corema per ço que per virtut de aquella, guayen mèrit inextimable. Les devotes persones deuen alegir set isglesies aquelles peregrinant ab scilenci, attenció en cascuna diguen o fassen legir una stació, segons l'orde en que son posades e no es dupta que obtindran perdó de

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

les culpes, gracies e merits". - "Stampada en la casa de trinitat o miramar De la vila de Vall de Muse en la major illa ~~per~~ Balear per Mestre Nicolau Calafat, nadiu de la dita vila, a 1 de Kalendes de febrer any M. CCCC LXXXVII". - Deixant els poemes que, com hem dit al començament i l'altre després del colofó, enumerarem les obres de caràcter poètic que es troben en el cos del llibret: "Comensa la devota e salutifera contemplació dels misteris de la acerba Passió de nostre senyor Jhesús lo qual lo christià prostat davant la creu attentament e reposada, deu fer primerament en los pits e front lo senyal de la creu e dir lo pater noster en cascuna hora". ~~Despréx~~ Vespres: "Ab dolor senyor contenple conexentme tan ingrat". Set cobles de vuit versos. (1) (fol. 5è). Respon "Fent oració en l'ort Jhesús aprés de la cena", una cobla de vuit versos, a ltra de quatre i altra de vuit. - (fol. 7è) "Pres en l'ort Jhesus apres de la cena", una cobla de vuit versos./(2) (fol. 8è)"Pres en l'ort de mans ligades". Una cobla de vuit versos, altra de dos i altra de vuit. (3). (f. 15 vº) Respon "Humil davant Cayfàs lo dole injuria". (4). dèvuit versos. (4). (fol. 22 vº) "Tu princep e rey del mon". Divuit versos. (5). "Ab molt Rey de Reys", divuit versos. (6). (39 vº) "Confirmada la sentencia", divuit versos. (7). (f. 52 vº). Respon (f. 52 vº) "Ab al en creu posat". 18 versos (8). Poema del començament: Vers que profer als legints de la present obra de contemplació de rims equívochs leals fins al ~~B~~ordo cinquè de cascuna coble, e dos qui aprés son e los qui apres son continuats en strams, cors mostrant, compendiosament lo cors de la passió del Redemptor Jhesus per los devots contemplatius, segons la Evangèlica doctrina res... "La vida sens terme excel.lent y cara". Devien formar, en l'exemplar sencer, deu cobles d'onze versos, endreça a la Mare de Déu i tornada de sis,i (9). Poema de la després del Colofó: Exordi en la promesa que obre del Sagrament de bona gracia "Charitat me forsa y ley

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

me Escrita". Quatre cobles i tornada. (10). Vers primer que mostra la conversió del pa en lo cors de Jhesu Christ senyor nostre. "D'estupor en lo novell temple". Nou cobles de deu versos, tornada i endreça de cinc.(10). Vers segon de algunes figures del vell testament "L'home poch se torba de cosa novella". Deu cobles de deu versos, tornada i endressa de cinc.(12). Vers terç mostrant com deuen ésser honrats los sacerdots e qual lur vida e sguard de Deu e conspecta dels _____. (13) "L'habit de virtut honor exigeix". Set cobles de dotze versos, tornada i endressa en conjunt dotze versos. (13). Quart vers hon és vist quall deu ésser aquell qui ve a rebre lo sanct cors de Jhesu Christ. "Aquell qui s'adapta la carn de Christ pendre". Nou cobles de deu versos, tornada i endreça de cinc. El darrer vers del poema és així: "A rebre la ostia segura fermesa". Segueix el mot Fi i un Registre o taula que en cap exemplar conegut porta, però es sap que contenien una cosa i altra. Tota l'obra d'En Prats a excepció del poema sobre Ramon Lull i de la Visió, ha estat publicat per En Joaquím Maria Bover, Biblioteca de Escritores mallorquines, Palma, 1868, vol. II, pp. 153-162, fora del que figura en primer lloc, tot el demés ho publica fins a la fi per enter.

Arnau Descors (1487, Concurs impres en el mes d'abril)

L'entrada dels mallorquins en el concurs de Ferrando Diez degué fer sensació: es presenten els tres gairebé plegats i cadascun esmenta la nació de Mallorca i la condició de cavallers. Per a nosaltres, així com el llibre d'En Prat que va imprimir-se quatre mesos abans (febrer) que el concurs de Mossèn Ferrando Diez (abril) per siglem b^1 l'important llibret d'En Prats que procedeix del primer concurs de 1474 (a)

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

.... Respon Arnau de Cors al cartell del reverent mossèn Ferrando Diez, tirant al robí (c 7) b^2. Tretze cobles de dotze versos, tornada i endreça de set. (Causa tan gran produint tal efecte). El senyal és Lir pur e net. J. M. Bover publica, Biblioteca de escritores mallorquines, vol. I, p. 581-2, la dóna ~~xxxx~~ sencera. L'obra és una obra ben feta i intensa i humil (11). - (c 9 - Cg) Invocatio Arnaldi Cossi maioricarm civis ab beattissimam virginem Mariam. Són vuit versos llatins (12).

Jaume de Olesa (1473-1487)

En Bover fa tals confusions de la família, que tot li sembla literari, ho aplica a aquest Jaume. Encara, sense aquest, havia existit un Jaume d'Olesa de 1421 (Vegeu Repertori, vol. I, p. 31, i Bover, II, p. 13).

(d iii vº) Exordi o principi fet per Jaume de Olesa mallorquí, dressat al molt digne posedor ensemps e jutge de la Joya, mossèn Ferrando Diez, prevere. (Si ab virtut se condona). Tres cobles octossíl.labes, deu versos més una altra de quatre (14). - (d iiij vº) Resposta feta per Jaume de Olesa, mallorquí a la demanda e Joya per lo noble e molt digne prevere mossèn Ferrando Diez, tirant a la joya del robí. (En lohar-vos esforç me dona). Sis cobles hendecassíllabes de dotze versos, tornada i endreça de set (15). -

Mossèn Ramon Vivot

En Bover es pregunta si aquest Vivot és el que va éssser assassinat pels comuners en 1522 (II, pp. 500-501); ens sembla que deuria potser ésser un seu únic fill el que podria aconseguir aquells forts esdeveniments a la Ciutat de Mallorques. Segons les genealogies que diu que En Bover de la família Vivot li sembla que aquest poeta era fill de Pere Vivot i Font i de Caterina Descors, i que el

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

poeta va ésser casat amb Eulària Quint que li va donar un únic successor. Tots aquests fets són solament probable.

Mossèn Ramon Vivot, cavaller mallorquí, tirant a la joia del Robí. (Havent a parlar jo de vostr'altesa) Set cobles de dotze síl·labes comportant dos biorcs compresos en el sil.labatge i tornada i endreça de sis amb un sol biorc cadascuna (16).

Potser podríem examinar en conjunt la contribució mallorquina a l'escola de València. Respecte a Francesc de Prats té originalitat en les composicions poètiques intercalades en el text de la seva devota contemplació, però pel que fa al poema del començament i els quatre de la fi procedeixen directament i àdhuc explica fets de forma trobats en les Obres i trobes de 1474. - Arnau Descors escriu una intensa obra en vulgar i una altra de curta en llatí. Es pot dir dels mallorquins que la facilitat en poetitzar en llatí els ha salvat de caure en la forta decadència en la qual va caure València, amb la particularitat com més decadents estaven i més influïts pel castellà, més elogis rimbombants adreçaven al valencià (Carles Ros, del segle XVIII), la millor de totes les llengües conegudes en tot el món.

En Jaume de Olesa és més abundant, tot adreçant un Exordi facilíssim en octosíl.labs i en acabat la Resposta en estil més noble.

Moseèn Ramon Vivot, cavaller mallorquí, s'anomena, en una ben feta. En conjunt, a la contribució mallorquina es distingeix pel bon gust innat propi dels autos de la més gran illa balear.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

XX

FRANCESC FERRER i PERE MARTINEÇ, valencians

Existeixen dos Francesc Ferrer i dos Pere Martíneç. El bon amic el Pare Andreu Ibars en la seva idea, com si no en tinguésim prous autors excel.lents valencians, tots els creu nadius de la ciutat/o regne o els hi vol posar tots. A nosaltres tant ens en dóna que descobreixin que Bertnat Metge era valencià. Anem al cas: el Francesc Ferrer del Conort no té res a fer amb Francesc Ferrer valencià. Quant els dos Pere Martíneç la divisió és més important. Hi havia un Pere Martíneç dominicà inseparable del príncep de Viana i, per aquest motiu, va declarar-lo el rei rebetle, despées d'un curt procés, va condemnar-lo a posar-li capacet bullent al cap i per una corda al coll lligada a una pedra va fer-lo tirar al mar. Devia ésser mallorquí perquè el procés va actuar-se a la ciutat de Mallorques i el governador Ramon de Gualbes, diu i repeteix que executa l'expressa orde del Joan d'Aragó i propi rei diu que tots que ell declari rebetles sofriran semblant o pitjor pena (Vegeu les nostres pp.)Es conserva un manuscrit on posava les seves importants poesies on depositava totes les seves pors. Aquest màrtiriva ésser perpetrat en 1470. Ara el P. Pere Martineç valencià, segons ell mateix ho expressa era frare de la Mercè, és molt conegut i és autor de diverses obres devotes, a més d'alguna de les que enumera el P. Ibars (1).

No sabem quin ordre donar tant a les obres de Pere Martíneç

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

com a les de Francesc Ferrer, per l'absoluta mancança de dates, però sí considerem que el mestre Rocafort que respon a la Demanda de fra Pere Martíneç és el mateix que en 1471 va fer marmessor a Joan Roiç de Corella plegat amb el fill del testador Vicents de Rocafort (2), la Demanda ha d'ésser anterior a aquella data (1471). Les altres quatre obres que coneixem de fra Pere Martíneç són evidentment posteriors. La lletra trobada pel P. Ovars, pel que fa a Francesch Ferrer, és certament de 1448, podríem avençar la data de l'ofertor (Pere Martíneç) que parla d'avui en quinze dies per arebre les respostes, les solament dues, com tothom sap i la de maestre (Joan de) Rocafort i la resposta Francesc Ferrer. Totes les altres que posa com a d'un les preguntes amb el navarrès Valtiern i altres poesies són del Francesc Ferrer del Conort i del Romanç. ¿Que l'autor del poema col.lectiu el Conort cita molts autors valencians? És clar, com són dels més il.lustres; respecte a Auzias va triar molt malament, l'únic maldit, però hauria pogut passar altres obres d'Auzias que haurien produït el mateix efecte.

Ara bé, si de frare Martíneç n'hi han diverses obres d'En Francesc Ferrer solament en coneixem les dues notes importants que coronen el seu treball, per altra part ple de confusions. De les respostes a fra Pere Martíneç que la del mestre en theologia Joan de Rocafort deu ésser sencera, perquè ocupa, segons les nostres informacions, tres folis i mig: Segons consell de la divina scola: com que de la resposta d'En Francesc Ferrer no ens ne resta sinó un escapuló, en l'estat mutilat en què ens ha pervingut, segurament figuraven hi haurien altres respostes a la Demanda d'En Martíneç d'altres poetes.

1450 ?. O^{l} 91, per a nosaltres és O^{l} l'Auzias March de València que té diversos cançoners del segle XVIèn. i un antic del segle XVè.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

a l és la demanda i les respostes solament de dos poetes (fol. DC). Demanda que fa frare Pere Martineç als trobadors de València e fon disputat en la Sala de Valencia, e donà una correga d'or al millor dient. Aquesta inclusió de la Demanda i dues soles respostes dintre d'un manuscrit d'obres d'Auzias March està precedida, com tothom sap, per Una oració metrificada del glorióS amachorista Sant que comença amb el vers "Tant so devot contemplant vostra vida" (fol 90), així mateix com debuta amb un fragment de la correspondència amorosa entre Isabel Suarra i Mossèn Fenollar, completament extra Auzias. - Tornem a tractar de la Demanda de Frare Pere Martineç que sortosament el P. Ivars publica en apèndix I. Publicarem la Demanda a ratlla seguida per economitzar l'espai: "Per dar bon past a les penses divines, A desijar exercitar la vida, Los trobadors devotament convida De la Mercè lo poch fra Pere Martineç (vers llarg d'una síl.laba). En un sol compit de menys errades Hoch e ab do als que dir exorta D'un cinyil d'or que té la dona morta Lo qual veuran en les devall jornades. - La qüestió en que hauran És d'aquels bens fets en peccat mortal, La caritat, luns espirituals, Per son advent si bastara fer viure; Los bens passats oferts ab novell pacte. Al bon Jesús, qui'ls veu qui morts estaven D'alt meritat si'ls per son acte Lo gran vengut sells qui poch meritaven. - Tornada: Dins quinze jorns, los qui'n oci penaven Miren molt be lo theogal contracte, E als sortints, qui honor esperaven, La Sala gran los darà tal caracte". - Dins quinze jorns, partint de quina data? Restem en la més gran ignorància. Els que ho podrien saber no en diuen res. Però ja que estem autoritzats a dir-hi el nostre parer hi posaríem la data de la Demanda a 15 d'abril de 1460; en quinze dies ens n'aniríem al primer de maig, data molt apropòsit per a celebrar concursos.

(f DC vº) Resposta de maestre Rocafort.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Segons consell de la divina seda

(f. DC III vº) Resposta de Francesch Ferrer.

Arbr'és gran levar juhí
E quant bastau de fi en fi
Y estendre's mes que la flaçada
És dan, perill e gran errada.

Aquest pròleg de l'obra a venir de l'obra d'En Francesch Ferrer, l'únic que feia endevinar que la veritable obra vindria després, qui sap si en altre metre que'l de nou síl.labes perque acaba d'aquesta manera: "No sé qual part és la millor, però en dir-me trobada, E pus la gent per tal me té, Si hi so devot més que no més que no y sé, Tal qual me so al cas posat Si ya los bens fets en peccat Però mortal son pres en compte, Aixi stimats que sens bescompte, Per nova lum a Deu oferts Son acceptats e son deserts En meritar aquella vida; Yo dich que no, tinch collida ma'ntenció, segons veureu".

1448-1450. Letra feta per lo magnífich Francesch Ferrer tramessa al spectable don Johan Roiç de Corella, quant foch ellet Governador del present regne, per absencia del egregi compte de Cocentrayna paresen. Pròpiament l'absència del compte durà des de 10 d'agost de 1448 fins el 10 d'abril de l'any 1450, data en la qual va ésser reposat el pare. Com que la lletra no porta data el Pare Yvars, tant anomenat va tenir la sort de trobar aquest document en el manuscrit nº 7,811, fol. 162 vº de la Biblioteca Nacional de Madrid. - Són uns consells interessants que dóna En Ferrer que a ~~xxi~~ si mateix es titula magnífich que és signe de noblesa. Espigolarem alguns d'aquests consells que dóna En Ferrer a Joan Roiç de Corella novellament nomenat Governador. "Molt noble barró... Aprés de aquella bona imaginació, la qual, ab consentiment de volentat, és olla on se cou lo principi de tota hobra virtuosa. Tan gran empre-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

sa teniu entre les mans que bonament estimar no's poria... vós tenreu, ab pochs salaris molts jutges e ab molts pochs donant del vostre, pochs adovats. Scoltau volentosament a tots, mas parau la orella a pochs. - Squivau tot excés de treball e gran occiocitat, perque per lo hu val menys la persona, per l'altre l'enteniment. Hajau per amigables e familiars tots los migans dels delits e tota art de musica, perque ajuden a comportar mils los treballs de vostra persona en sentiment... Scoltau clams, mas no proveixcau aquells sens la part. Vesitau sovint als miserables presos e acabau a les malicies de molts als requeridós. A l'inafés, defeneu-lo, que no sou solament per a castigar lo colpable, per defendre e rahonar lo procés a l'ignocent... Honrau les gents com a Corella... Hoiu parenceries e fuchcions, per'es art amigable de poesia y aprofita molt a embelir los rahonaments, mas vostre repós sia en filosofia, que es ben trobar. Perque les ànimes de aquells qui'ns ham més tot captre, pugen viure reposades, e los subjisgats a vostre hofici, hajen contentament de vostra administració. E fent axí tant en gracia grattificant de aquell Deu, donador de gracies, que realment vos poreu dir possehidor de vida gloriosa, en la qual siau tant afectat, que de aquella insurta renom, que reste per exemple als en tots los sdevenidors". - Ara segueix una cobla de sis versos, titulada Endreça.

Governador: si'l cors del ignocent
Fur, dret ni lley que quiti fa dubtable
Lo mal que pas, atorch qu'és rahonable,
Tot al revers de quant rahó consent.
Mas si absol a l'ignocent lo dret
No''m vexen, pus baste que m'an desfet,

Lo mal que pas, es coneix que el magnífich Francesc Ferrer devia estar sybjecte a un Procés.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Frare Pere Martineç

1450 ? - D'una manera completament arbitrària hem situat al 15 d'abril perque els quinze dies acordats per al concurs de caràcter teològic escaiguessin en primer de maig.

1493. És la data de l'edició primera de la història de la Passió de la qual hem parlat amplament en tractar de Mossèn Fenollar. Primer de tot l'endreça a Isabel de Villena, sabem la que Mossèn Fenollar dedica en vers. El frare de la Mercè comença amb el vers següent:

Martineç

A vos qui poblau lo cel de fels pobles.

C 1 (a ij vº).

C 2 (a iij) Comença la hystoria de la Passió del nostre mestre e redemptor Jesuchrist ab algunes devotes contemplacions. Seguint lo sagrat evangelista Sanct Johan. Parlant per aquell Pere Martineç; e per tots los altres e per tots altres Mossèn Fenollar. L'església.

Mostrant un gran planyer y la terra

És l'edició de 1493, molt coneguda. Divulgada pel folletó de la malaguanyada revista Lo Rat Penat en 1911.

1498. e representa per nosaltres el concurs en honor de San Cristòfol. c 5 (b j vº) Obra de Pere Martínez a la Joya.

Palma tenint Jhesus alt en la cima

1498. e 22 (b iiij). De Pere Martines

Torre de fe ab grans virtuts.

1500 Zᵉ 2. Coplas fechas por Pedro Martines a Johan Poeta, christiano nuevo, en allegando las pisadas de V.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Primera cobla	Darrera cobla
Johan Poeta, en vos venir	Luego el llunes primero
A d'estas sanctas pisadas,	Vos posastes de partida,
Muchas cosas consegrada	Aziendo mucho'l romero
~~Hi~~ D'un ser en otro tornada	Una chapa en el sombrero
Las fizistes convertyr	Rotonda muy bien cosida.
Y la bulla del Padre Santo,	Dixesse qu'era d'estanyo
Dada por nuestra salud,	Mira'l glorioso fecho,
Metyda sub vuestro manto	Ella se tornó de panyo
Se tornó, con gran crebanto	Col.locando muy stranyo.
Scriptura de Talmud.	

Són en conjunt sis cobles. (B. J. Gallardo, t. I, nº 486, col. 588). Obras de D. Juan Fernande Ixar, llamado el Orador (Bibliot. Nacional) Ms. en fol. Siglo XV: "12 reales. este año de 1645. Es dueño de este libro D. Jaime Fernandez de Yxar, Cabrera, Armengol, Pinós, Fenollet, Jimenez de Urrea, Castro, Castro, Alagón y Heredia, Sarmiento, de la Cuerda, Villapando y Selva, duque y señor de Yjar, conde de Belchite, ecz".

Vàrem prometre que tots els altres autors de l'Escola de València, pertanyents a obres impreses ~~xxx~~ reduitn-les a un index alfabètic. Qui vulgui les nostres sigles, totes per obres impreses que no han entrat les trobarà en la Bibliografia que capça el volum I del Repertori. Hi hauran encara alguns rars autors que seran importants. No farem escandeix, sinó tan solament el primer vers.

1. ADRIÀ, mossèn Pere

b 1-9. Omelia sobre el psalm De profundis.
(vegeu Geroni Fuster).

2. ANYÓ, Pere de, prevere, 1487.

b 2 3 (f. 1) 1487. Respon mussèn Pere d'Anyó, prevere, tirant
Lum divinal de l'etern foch encesa.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

3. b^2 24 (h j) A honor e lahor de la puríssima Concepció de la Verge Maria: Respon Mossèn Pere de Aranyó, prevere, tirant a la ~~Joya~~ carta de navegar.

D'aquell gran diluvi hon tothom negava

4. e^2 4 (a 7 vº) 1598. Obra coronada del venerable mossèn Pere d'Aranyó, prevere.

5. e 15 (d g vº) Lesta e publicada la desus inserida sentencia en aquella mateixa hora per lo venerable mossèn Pere d'Aranyó, prevere, fon l'apel.lació següent:

Volen los furs dels passats reys

6. f 1-9. Omelia sobre lo psalm de profundis.
(Vegeu Fuster, Geroni).

7. ASSENCI, Blay
b^2 28 (ij). 1487. Respon mossèn Blay Assenci, tirant a la honor.

Ans que l'etern nostra fragil natura

8. BALAGUER, mestre en teologia e en medicina.
b^2 22 (giij) 1487. Respon mestre Balaguer, mestre en sacra theologia e en medicina.

Continuant segons la joya mana

9. BALAGUER, Baltasar Joan
b^2 26 (h 5 vº). 1487. Respon Baltasar Joan Balaguer, tirant a la carta de navegar.

Puix lo parlar del cor demostra'l títol

e 7 (b 5). 1498. Obra de Baltasar Joan Balaguer.

O lum tan gran que torba y enluerna.

e 21 (f iij vº) De Baltasar Joan Balaguer.

L'oan del sant o Sol, luna y esteles

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

10. BARCELÓ, mossèn Francesch, cavaller.

a f (fol. 9è). 1474. Resposta de mossèn Barceló, cavaller, per honor de la Joya, en lahor de la Verge Maria.

Obriu, obriu, senyora, vostres cofrens

a 9 (10è). Ell mateix mossèn Barceló, cavaller, per honor de la Joya, en lahor de Verge Maria, en lengua castellana.

O Virgen santa, senyora

11. BELL, mestre, Pere

a 46 (f. 53) 1474. Respon mestre Pere Bell en lahor de la Verge Maria, dient a la joya.

Clara Virtut, mirall de nostra vida

(El poeta ens deixa en la ignorància si era mestre en teologia, en medicina o simplement mestre d'estudi.)

12. BORGONYÓ, Francesc, reveren mossèn Borgonyó.

e 33 (f. 5) 1498. De Francesch Borgonyó

Calle ma veu puix loar no baste

13. BORGONYÓ, reverent mossèn Francesch

V^3 Oració molt devota y deprecativa a la Verge Maria de les Virtuts, lloant aquella, feta per lo reverent mossèn Borgonyó.

O clau que huy'ns obra del cel la gran porta.

(Biblioteca Universitària de València, Natzaré, fasciclet de quatre pàgines que n'haurie perdut altres dues. Comença tal com hem posat més amunt. Contenen ara quatre cobles de deu versos).

14. BOSCH, Joan del, ciutadà de Xàtiva.

a 36 (f. 40è). 1474. Resposta de Johan del Bosch, ciutadà de Xàtiva, en lahor de la Verge Maria, tirant a la Joya.

Flach és l'enginy si vos no m'ajudau

15. BOSCH, frare de l'orde de la Verge Maria de Muntesa, comanador d'Onda.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

b 8 (ciiij) 1487. En laor de la puríssima Concepció, mostrant aquella esser exempta de la màcula original: Comença la obra de frare Bosch, de l'orde de la Verge Maria de Montesa, comanador de Onda, tirant a la Joya del Robí, e guanya'l.

L'obra major que Deu etern ha feta

(S'ha cregut que l'obra dels dos Bosch era un de sol.)

16. FENOLLET, lo noble Francisco de
K 10 (darrer plec). (Vegeu Sorió Baltasar.)

17. FERRER, Jaume, estudiant.
e 19 (f. iiij). 1498. De Jaume Ferrer, estudiant.

Velera nau de sant pelegrinatge

18. FIRA i Sentacilia.
a 24 (f. 28è) 1474. Resposta de Genís Fira, en lahor de la Verge Maria, tirant a la Joya.

Ans que peccant, general malaltia.

k 10 (darrer plec, vegeu Sorió). (El malaguanyat don Roc Chabàs va trobar un enfilall de documents en l'Arxiu metropolità per haver estat secretari particular d'Alexandre VIè, va donar tota mena de beneficis, curats i canonicats en diverses catedrals a la vegada. - La Resposta de Genis Gira és bona sense ésser per això una cosa superior. Va jurar en el concurs de Santa Caterina de Sena en 1511. En atorgar en 29 de març de 1514 i en haver mort el mateix dia de maig i obert el testament el mateix dia va començar-se l'inventari dels seus béns, entre els quals hi ha una llarga llista de llibres impresos.)

19. CARDONA, Berenguer, notari.
a 12 (f. 13 vº) 1474. Resposta de l'onorable e discret En Berenguer Cardona, en lahor de la Verge Maria, tirant a la

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Joya.

Sagrat vaxell, archiu sobrexcellent.

a 13 (f. 15 vº) Lo mateix Berenguer Cardona a la Honor.

Mare de Deu eternalment prevista.

(Els seus protocols comencen en l'any 1422, va pertànyer diverses al Consell de la Ciutat, i en 29 d'octubre de 1458 va atorgar el testament d'Auzias March i mateix dia de la mort (3 de març de 1559) el del gran poeta, el codicil).

20. CATALÀ, Lluís, 1474-1487.

a 32 (f. 36 vº). 1474. Resposta per En Lluis Català en lahor de la verge Maria, tirant a la Joya.

En tantes parts vostra bondat destil.la

b 14 (e ij) 1487. Comença Luis Català tirant al Robí.

Venint en lo món superna rehina

a 24 (f. 30 vº) 1474. Resposta de Civillar, argenter, en lahor de la verge Maria, tirant a la Joya.

Al tempo que Febo su gran claridat

21. DESPUIG, Bernat, mestre de Muntesa.

a 39 (f. 44 vº). 1474. Resposta de Bernat Despuig en lhor de verge Maria, tirant a la Joya.

D'escuredat tenint la pensa lesta

22. DIAMANT, Mestre Llorenç. 1474.

a 28 (f. 32) 1474. Resposta de mestre Lorenç Diamant, mestre d'escriure, en lahor de la verge Maria, tirant a la Joya.

Lo tant alt grau, pura Verge Maria.

23. DIEZ, Ferrando, prevere.

b 1 (a ii) Ferrando Diez, prevere.

L'obrer etern fundant natura humana

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

b[1] 8 bis (c iiii) (segueix la Sentència al Radix, signada per Ferrando Diez).

b 27 bis (i ii) (Sentència del Robí per Ferrando Diez a favor de l'obra que comença "Las obres dalt hon son etern prinpi".

b 29. Oratio Guillermi Raymundi Centelles. (Signa la lletra en prosa de Ferrando Diez).

e 10 (cc iiij vº) 1498. Obra del noble don Ferrando Diez, a la honor.

L'or fi de pes reguer balança fina

24. DIMAS, Bartomeu, mossèn Dimas

a 33 (f. 37 vº) 1474. Resposta de Barthomeu Dimas en lahor de la verge Maria, en rims strams per la Joya.

Si'm atravesch entre l'escura silva

e 25 (f. 6 vº) 1498. De mossèn Dimas, a la honor.

On Deu està localment se nomena

25. ESTEVE, Mateu. 1474.

a 43 (f. 49). Resposta de Matheu Esteve en lahor de la verge Maria, per honor de la Joya.

Lo gran estat de vostre alt linatge

26. GAMIÇA, Joan, notari.

a 19 (f. 22). 1474. Respon Johan Gamiça, notari, en lahor de la verge Maria, per honor de la Joya.

A tu m'acost, mare del Creador

(Els seus protocols són abundants de notícies curioses; va obtenir càrrecs al Consell).

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

28. GARCIA, Lluis, escrivent en 1474, notari després 1483-1493.

~~1474x~~

a 38 (f. 43). 1474. Resposta de Lluis Garcia, escrivent, en lahor de la Verge Maria, tirant a la Joya.

A vos per lohar dels àngels senyora

è 6 (f. iii vº). 1438. Obra de Lois Garcia, notario.

Mayor de tots creats de una pasta

e 24 (f. 6 vº) D'En Lois Garcia.

Cambi aras contra'l Sol

29. GARCIA, Miquel, 1511.

b 3 (f. ii). Miquel Garcia a la joya.

Fort y fornit, castell inexpugnable.

30. GISQUEROL, Pere, ofertor del premi de Sant Cristofol d'or.

Reverents jutges del Consistori de Sant Cristofol,

Pere Gisquerol.

e 1 (a ij) (Proposició) Pere Gisquerol.

e (a 5) Libell.

Veniu, veniu, Virgilis e Petrarques

e 13 (c 8). Gracies

Axí dexau a tots contents.

e 14 (d ij vº) Sentencies.

En nom d'aquell gran jutge just

e 17 (e 7 vº). Provesió feta per los reverendíssims y magnífichs Jutges sobre les scriptures desus dites denegant l'appel.lació al venerable mossèn Pere d'Anyó prevere,

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

com aquella no fos d'admetre per certs sguarts, passent-li callament perdurable entre ell y el discret En Lois Roiç, notario guanyador de la mencionada.

Puix no's funda sobre rahó

e 26 (f. 7 vº) Sentencia brevement dita ordenada en lo juhí del marçapà.

Dificil cosa es ben jutjar

e 27 (f. 8) In laudem beati Christophori Carmina heroica.

Maxima divorum Cristhophori vertile maior.

(Són vint-i-set versos).

31. FUSTER, mossèn Geroni, mestre en teologia.

b^2 3 (a 6 vº). 1487. Respon Mossèn Geroni Fuster, tirant al Radix Sessé. E guanya'l.

Dins en l'archiu de les divines faldes.

f 1-2 (a ij). 1490. Omelia sobre lo psalm de profundis.

En lo més baix d'aquella vall escura.

f 3 (14 vº). Puix yo soc trist penaant obrí la porta.

f. 4 (a iiii) Si dins lo loc escur de trista pena.

f. 5 (a 6 vº) No es tan gran, senyor, per molt que sia.

f. 6 (a 6) Puix que en la creu morint per culpes mies.

f. 7. (a 7). Si be perdut mon temps en males obres.

f. 8 (a ij vº) Bastarà sols per a poder salvar-me.

f. 9. Fi de la obra endreçada a Maria

A tu, puix tu, verge la més divina

(Aquesta Omelia sobre el psalm de profundis, a més Geroni Fus-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

ter, beneficiat de la Seu de València, els del magnífich Galvany de Castellví, mossèn Pere Adrià e mossèn Pere d'Anyó, sensé que es pugui inquirir la part que correspon a cadascú.)

k (a ij). Libell qui millor dirà a la joya en lahor de la seraphica senta Catherina, ordenat per lo senyor mossèn Jheroni Fuster, mestre en sacra theleugia.

Asserenau los nuvols de l'entenebra

32. JOHAN, Francí. 1887.

b^2 16 (e 7) ~~12~~ 1487. Comença Francí Johan tirant al Robí.

Aquell potent e sobre tot poder.

33. LANÇOL, Joan ? escrivent ?

a 33 (f. 27). 1474. Resposta ~~al~~ de Lançol en lahor de la Verge Maria, tirant a la Joya.

Alt en lo cel la gerarxia canta

(El senyor Martí creu que és un individu Joan Lançol Alburés de professió escrivent, que rep una certa quantitat de Pere Perez de la qual signa carta de pagament).

34. MARTI, Geroni.

e 18 (f. vº). 1488-1498. Obra de Jerónimo Martí ab la guanya lo marçapà.

Qui pot loar lo grau de vostra fama.

35. MARTI, Pere.

k 4 (a 8 vº). 1511. Pere Martí a la joya.

Real ciutat pel rey etern fundada.

36. MERCADER, Guillem, mossèn.

b 23 (g r) 1487. Respon Mossèn Guillem Mercader, tirant a la carta de navegar, e guanya-la.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

La trinitat y de son alt consistori.

37. MIRALLES, Miquel, 1487, 1498.

b 7 (c ij) 1487. Cobles de Miquel Miralles, tirant a la Joya Radix

Los daurats grins de Febo no volaven.

b 25 (h iij vº) De Miralles, a la carta de navegar, e dona la obra passar lo temps.

Ans de crear lo cel, lum ni planetes

e 8 (f. 7). 1498. Obra del gran trobador Miquel Miralles.

Temple guarnit de real disciplina

38. MONCÓ, Geroni. 1474.

a 41 (f. 47) Respon Jeronim Moncó per honor en lahor de la Verge Maria.

A l'enteniment, si gracia l'afferma.

39. MONYOÇ, Lluis, notari, 1474.

a 18 (f. 21 vº) Resposta feta per Luis Monoç, notari, en lahor de la Verge Maria, per honor de la Joya.

Verge sens par, de les castes pus casta

40. NAGERA, Mossèn Joan de, 1474, prevere.

a 11 (f. 12 vº) Resposta de mossèn Johan de Nàgera, prevere, en lahor de la Verge Maria, per honor de la Joya.

Molt més qu'espectable, senyor virtuós

(Dedica tota en fer elogis de mestre de Montesa Bernat Despuig. Sembla com si el reverent capellà que li degués favors. Tot fent l'elogi de la Mare de Déu, torna a parlar d'En Despuig, àdhuc de manera un xic encoberta. Arriba a dir que "Jamés Deu creá tan noble persona").

INSTITVT D'ESTVDIS CATALANS MCMVII
Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

41. PEREZ, Miquel, 1474, 1511.

a 25 (f. 29), 1474. Resposta de Miquelot Perez en lahor de la Verge Maria, tirant a la Joya.

Del més alt cel haveu obert la porta.

m 12 (II, p. 542). 1511 (darrer full). Demanda feta per Miquel Perez a Juan Verdancha.

D'amor los combats encalcen la vida.

Resposta de Verdancha.

Dolors y treballors, sospirs fora mida

(En Miquel Perez és molt més important per les obres traduïdes a estil de valenciana prosa. En una hi van intercalats rarament hi intercala una obra....)

42. ALCANYIS, mestre en medicina, de Xàtiva, 1474.

a 10 (f. 11 vº) Resposta de mestre Alcanyiç, mestre en medicina, en lahors de la verge Maria, per la Joya.

Per vos loar he mester vostra força

a 44 (f. 50 vº) Respon mestre Pere Alcanyiç, metge de Xàtiva, per honor de la Joya, en lahor de la Verge Maria. Cobla sparça invocant l'auxili divinal.

Altisme Deu, vos que sou nostra vida

(Acabada aquesta cobla, ve l'obra amb l'epígraf Resposta).

(ATENCIÒ: Encara que ALCANYIS va númerat 42 deu haver d'anar al seu lloc corresponent o sigui després del número 1, car la quartilla corresponent a aquest nom ~~estava intercala~~ malgrat portar la numeració 508, estava intercalada entre les quartilles 535 i 536; per tant el que segueix és continuació del número 41 (Miquel PEREZ) interromput amb punts suspensius).

...de caràcter poètic, que anotarem).

1491. "Geron, del menyspreu del mon". Al~~ix~~ full següent: "Je-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

sús. Scriu Miquel Perez a la molt illustre dona Ysabel de Billena, abadessa del monestir de la sancta Trinitat". En el full a ij: "Comença lo libre primer mestre Johan Gerson, canceller de Paris, de la Imitació de Jhesus Christ e Menyspreu del mon". Fon acabada d'empremtar la present obra en la ciutat de Valencia lo primer de quaresma comptant XV de febrer del any de la nativitat de Nostre Jesucrist Mil CCCC noranta. En quart lletra gòtica, signat A-O la darrera de cinc ....

1494. "La vida de Santa Catherina de Sena". Al vers una estampa de fusta de Sancta Caterina. - lletra gòtica. - La dedicatòria està concebuda d'aquesta manera: "Jesús. Scriu Miquel Perez a les senyores monjes del monestir de Sancta Catherina de Sena. - Molt reverents devotes per encendre la encesa devoció me haveu fet pregar al venerable mossèn Fenollar que yo volgués vida traduir de latí en etil de valenciana prosa, segons lo florentí en la sua digna crònica dignament ha escritas..." Acaba: "A honor, loor y gloria de la immensa sanctísima Trinitat y per manifestar de la excel.lent berge Sancta Catherina de Sena la seràfica devotíssima y deifica vida: fon per mossèn indigne devot ab letres d'imprenta en la insigne inclita ciutat de Valencia feta la present obra per lo expert mestre Cristofol Cofman, alemany. En lo any de nativitat del redemptor y salvador nostre senyor Deu Jhesucrist a XI del mes de maig de mil CCCC noranta iiij". Segueixen: "Cobles en lahor de la gloriosa Sancta Catherina per lo magnífich Mossèn Narcís Vinyoles." En quart, 43 plecs. Lletra gòti-

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

1494. "Vida de Sacratíssima Verge Maria". A lahor, gloria de nostre senyor Deu y de la sua Mare amantísssima és acabada la present obra d'empremtar en la insigne ciutat de València per Nicolau Spindaler, alemany a XXV del mes de juliol de Mil CCCC noranta, quart petit de 125 plecs sense foliar. Lletra gòtica. Els capítols estan en minúscula. - Aquesta va ésser adreçada a la senyora Na Monpalana d'Escrivá, muller de mossèn Joan Escrivá, mestre racional del regne de València. És singular que Mossèn Joan Roiç de Corella va dedicar la Vida de Sancta Agna a Na Monpalana de Castellví. Degueren ésser dues germanes Monpalana, l'una casada amb Lluís de Castellví i l'altra, Beatriu, amb En Joan Escrivà. - La vida de la Verge Maria porta algunes poesies, entre les quals n'hi ha una que comença: Vostra vida, o gran Maria.

1510. "La vida de Sant Miquel Ferrer" Al verso d'aquesta portada: "Escriu Miquel Perez a la senyora Na Cirera Dalpont, muller del magnífich micer Pere Dalpont, Regent la Cancelleria y del rey nostre senyor". - "Molt magnífica y virtuosa, ab tant devot desig desijaba veure vostra merce, traduida del latí al romana la benaventurada vida del benaventurat Sant Miquel Ferrer que pochs ans que partis pera la Real cort me pregà que yo volgués pendre ~~a~~ aquest treball de traduir del latí a valenciana prosa lengua..." Aquesta vida va dividida en deu capítols, sense numerar. - Acaba: A lahor y gloria de nostre senyor Deu Jesu Christ y de la gloriosa Mare sua y senyora nostra, feneix la vida de del gloriós confessor Sant Vicent Ferrer, stampada en la ciutat de Valencia per

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Joan Jofre de Briançó l'any de nostre Redemptor MDC deu a VII de març". En quart, 36 plecs". No és una traducció al peu de la lletra, lletra gòtica. Observa el senyor Martí que la traducció no és literal: "Prengui la ploma, traduhint de la ti en valenciana lengua los maravellosos actes de aquest sant glorios que d'aquest sant que alguns famosos doctors reciten". - De les diverses obres d'En Miquel Perez és la vida de la Verge Maria la que s'ha reimprès més vegades en el segle XVIèn. Se'n coneixen dues edicions publicades a Barcelona i una altra de València, a més de la que acabem de comentar. Aquestes impressions en el nostre capítol de El segle XVIè.

56. PEREZ, Pere, notari, 1474.

a 14 (f. 16) Resposta de Pere Perez, notari, en lahor de la Verge Maria, tirant a la Joya.

Qui s'atreveix vostres lahors comptar?

(No es sap quan va començar a exercir la notaria ni on varen anar a parar els seus protocols en la actualitat. No va mudar de domicili perquè sempre és la seva parròquia que nomena jurat o conseller. El consell va conferir-li alguns com guardià de vi i més el pare dels miserables. Entre els documents van de 1450 fins 1515. Entre mig hi ha la data 1474 quan va concórrer al primer concurs públic de 1474, però no va concórrer a cap altre. La seva mort poc després de 1515, no essent des troba que ocupés cap altre càrrec.)

51. 1497. PORCELL, Baltasar.

dj (a ij) Escriu Baltasar Porcell a'N Joan Moreno, defensant la part dels joves.

Tenint molt offeses les mies orelles

En l'edició, tantes voltes esmentada, de l'amic Miquel i Planes

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

en el seu Cançoner satírich Valencià, 1911, pp. 73-83. La part de l'Estudi corresponent a Porcell, p. XVI.

52. ROIÇ, Lois, 1487.

b 17 (f. 1) 1487. Respon Lois Roiç al ~~xxxxxx~~ marçapà e guanya'l.

Misteris profundes los angels cantaven.

e 3 (a 5 vº) 1485-1489 ? Obra de Lois Roiç, amb la qual guanyà la joia.

Aprés d'aquest tan rich virginal temple

e 16 (f. e iij vº) Lesta la sobredita apel.lació per lo venerable mossèn Pere d'Anyó, posada de la provesió sobre aquella faedora (els jutges inviten a Lluis Roiç per es dels carrecs d'En P. d'Anyó) lo qual presentat com digna resposta del tema seguent.

Totes les coses d'aquest mon

SALVADOR, Barthomeu, estudiant, 1474.

a 30 (f. 33 vº) Resposta de Barthomeu Salvador studiant, en lahor de la Verge Maria, per honor de la Joya.

A qui mon cors ha glorificada

55. SANT RAMON, Francesc, 1474.

a 42 (f. 48). Respon Franeesch de Sant Ramon per honor e en lahor de la Verge Maria.

Qual dignitat ab la vostra és egual

56. SANT JOHAN, ~~Xxxxxxxxxx~~, Ausias, 1488-1498.

e b g) Obra de Auzias de Sant Johan.

Si dels infels Polifemo y Golies.

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

61. SENT CLIMENT, Johan de, nahiper...

a 29 (f. 60). 1474. Resposta de Johan de Sent Climent, nahiper, en lahor de la Verge Maria, per honor de la joya.

62. SENT CLIMENT.

S 25. Los fats cruels per migá de Fortuna

57. SOBREVERO, Joan ? 1474.

a 22 (f. 25 vº) Resposta de Sobrevero en lahor de la Verge Maria tirant a la Joya.

Perque lohar pugue vostra Senyoria

(És molt probable que aquest i el notari que figura diversos càrrecs honorífics al Consell, és un mateix individu que es deia Joan Sobrevero. En el Sompni de Joan Joan, en Gaçull, per boca d'En Moreno el tracta bé. Els hi cal un escrivà. En Despí "Sia en Ximeno". "No vull aqueix (Dix lo Moreno no'm coneix i és gran roncero. "Voleu que sia En Sobrero? "Aqueix és bo. (Data de 1496). (Vegeu Miquel i Planas Cançoner satírich valencià, p. 127.

Entre els fets notables d'En Sobrevero es va veure embolicat en un litigi amb la seva muller, va veure embargats els seus béns i empresonat. Va recórrer el rei Ferran (el Catòlic) i aquest, veient com era mal fundat contra dret i justicia, va revocar, ~~1472~~ 1497 tot el que s'havia actuat. Vegeu per tot el senyor Martí Grajales, pp. 57-58.

57. TALLANTE, Johan, 1487.

b 15 (e 5) Comença Johan Tallante, tirant al robí.

Per tan preclara la més que perfecta

58. VILALBA.

a 34 (f. 40). 1474. Resposta de Vilalba en lahor de la Verge

Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans

Maria, per dita honor.

Alta sens pur sancta Verge Maria

59. VILALBA, Francí de

b^2 27 (h g) 1487. Respon Francí de Vilalba a la carta (de navegar).

Ans que la lum mostras lo primer dia

(El senyor Martí Grajales (p. 7) segurament les dues obres pertanyen a un mateix individu. Però esmenta un contracte d'arrendament del notari Francesc Pintor, a 18 novembre de 1481).

60. VICH, Geroni, 1487.

b 20 (f. 8). 1847. Respon Hieronim de Vich, tirant al marçapà.

Baix, d'ací hon viviu per reviure

VILA, Jacobo, impressor de 10 de gener 1493. Hem reproduït dues vegades el curiós explicit de dotze versos rimats, en el curs d'aquest capítol.

69. ANONIMS DEVOTS.

O^1 Oració metrificada del glorióS anachorista sant.

Tant so devot contemplant vostra vida.

(A la fi del llibre de Concordances de Sevilla). Oració al clau de Jesús.

No sense turment dolor incomprensible

V^1 (Obra endreçada a Isabel de Castellví, viuda).

Ador-te cap del ver cap de la iglesia.

Arxiu de l'Institvt d'Estvdis Catalans

NOTES

1). - P. Andreu Ivars, Francès Ferrer, poeta valencià del segle XV.

2). - Miquel i Planas, Obras de Mossèn... de Corella, p. XIIIIi
Martí Grajales, Les Trobes, 1894, estudi prel., p. 18.